ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΝ
ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΩΝ ΚΑΙ ΔΗΜ. ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΕΩΣ

ΕΚΘΕΣΙΣ ΤΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΕΙΑΣ

ΤΗΣ ΔΙΟΡΙΣΘΕΙΣΗΣ

ΠΡΟΣ ΕΞΕΤΑΣΙΝ ΤΗΣ ΓΛΩΣΣΙΚΗΣ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ

ΤΩΝ ΔΗΜΟΤΙΚΩΝ ΣΧΟΛΕΙΩΝ

ΜΕΛΗ ΤΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΕΙΑΣ

Σ. ΣΑΚΕΛΛΑΡΟΠΟΥΛΟΣ, Γενικὸς Γραμματεὺς τοῦ Ὑπουργείου.
Α. ΣΚΙΑΣ, Καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου.
Ν. ΕΞΑΡΧΟΠΟΥΛΟΣ, Καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου.
Θ. ΜΙΧΑΛΟΠΟΥΛΟΣ, Διευθυντὴς Διδασκαλείου.
Ι. ΜΕΓΑΡΕΥΣ, Τμηματάρχης τῆς Δημοτικῆς Ἐκπαιδεύσεως.
ΧΡ. ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ, Ἐκπαιδευτικὸς Σύμβουλος.

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ Μ. ΜΑΝΤΖΕΒΕΛΑΚΗ
1921

ΕΚΘΕΣΙΣ ΤΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΕΙΑΣ

ΤΗΣ ΔΙΟΡΙΣΘΕΙΣΗΣ

ΠΡΟΣ ΕΞΕΤΑΣΙΝ ΤΗΣ ΓΛΩΣΣΙΚΗΣ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ

ΤΩΝ ΔΗΜΟΤΙΚΩΝ ΣΧΟΛΕΙΩΝ

ΠΡΟΣ ΤΟ

ΕΠΙ ΤΩΝ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΩΝ ΚΑΙ ΤΗΣ ΔΗΜΟΣΙΑΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΕΩΣ

Σ. ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΝ

Τίνα γλῶσσαν πρέπει νὰ διδαχθῇ ὁ μαθητὴς ἐν τῷ δημοτικῷ σχολείῳ καὶ κατὰ τίνα τρόπον.

Ἡ διδασκαλία τοῦ γλωσσικοῦ μαθήματος ἐν τῷ δημοτικῷ σχολείῳ κύριον σκοπὸν ἔχει νὰ καταστήσῃ κτῆμα τῶν μαθητῶν τὴν γλῶσσαν τῶν μεμορφωμένων τάξεων τοῦ ἔθνους αὐτῶν. Εἰδικώτερον δ' ἐπιζητεῖ νὰ καταστήσῃ αὐτοὺς ἱκανοὺς τὸ μὲν νὰ κατανοῶσι τὰς ἰδέας τῶν ἄλλων, τὰς ἐν τῇ γλώσσῃ ταύτῃ ἐκδηλουμένας προφορικῶς καὶ γραπτῶς, τὸ δὲ νὰ ποιῶνται αὐτοὶ χρῆσιν αὐτῆς ἄπταιστον, ὁμιλοῦντες καὶ γράφοντες, τὸ δὲ ἀναγινώσκωσι καὶ κατανοῶσι τὰ ἐν τῇ γλώσσῃ ταύτῃ γεγραμμένα λογοτεχνικὰ ἔργα.

Ἡ γλῶσσα δ' αὕτη, ἧς τὴν συστηματικὴν διδασκαλίαν ἀναλαμβάνει τὸ σχολεῖον, διαφέρει ἐν πολλοῖς ἀπὸ τῆς κοινότερον ὁμιλουμένης ἐν τῇ καθ' ἡμέραν ἀναστροφῇ. Ἡ τελευταία αὕτη χρησιμεύουσα πρὸς προφορικὴν ἔκφρασιν νοημάτων κοινῶν καὶ ἁπλουστάτων, ἀναφερομένων εἰς τὰ συνηθέστατα συμβεβηκότα τοῦ

ἀνθρωπίνου βίου, εἶναι ἀτημέλητος καί, ὡς εἰκός, πολὺ ἀτελεστέρα τῆς ἐκφραζούσης τὰ σπουδαιότερα διανοήματα τῶν πεπαιδευμένων τάξεων. Δὲν παρίσταται δ' ἀνάγκη ἰδιαιτέρας συστηματικῆς διδασκαλίας πρὸς ἐκμάθησιν αὐτῆς. Ὁ παῖς, πρὶν ἢ ἤδη φοιτήσει εἰς τὸ σχολεῖον, καθίσταται ἱκανὸς νὰ ἐκφράζῃ ἐν αὐτῇ τὰ διανοήματά του. Ἐκμανθάνει δ' αὐτὴν ἄνευ συστηματικῆς καὶ σκοπίμου ἐπικουρίας, τρόπον τινὰ αὐτομάτως. Ἡ πατρικὴ οἰκία, ἡ ὁδός, ὁ περὶ αὐτὸν βίος πορίζουσιν αὐτῷ τὴν γλῶσσαν ταύτην.

Σημειωτέον δέ, ὅτι ἡ τοιαύτη διγλωσσία ὑπάρχει παρὰ πᾶσι τοῖς πεπολιτισμένοις λαοῖς. Ὡς εἰδικώτερον θὰ ἐκτεθῇ ἐν τέλει τῆς παρούσης ἐκθέσεως,(1) πανταχοῦ ὑπάρχει ἀπόστασις, ἀλλαχοῦ μὲν μείζων, ἀλλαχοῦ δ' ἐλάττων, ἀλλὰ πάντοτε σπουδαία μεταξὺ τῆς συνήθους ὁμιλουμένης γλώσσης, τῆς χρησιμευούσης, ὡς εἴπομεν, εἰς προφορικὴν ἔκφρασιν νοημάτων κοινῶν καὶ ἁπλῶν, ἀναφερομένων εἰς τὰ συνηθέστατα συμβεβηκότα τοῦ ἀνθρωπίνου βίου καὶ ἐκείνης, ἥτις χρησιμεύει ὡς ὄργανον ἐκφράσεως τῶν σπουδαιοτέρων νοημάτων, ἰδίως ἐν τῷ γραπτῷ λόγῳ. Εἶναι γενικὸς γλωσσικὸς νόμος, ἰσχύων δι' ἅπαντας τοὺς πεπολιτισμένους λαούς, ἡ παρ' αὐτοῖς συνύπαρξις δύο σπουδαίως διαφερουσῶν γλωσσικῶν παραλλαγῶν, τῆς μὲν συνήθους, χρησιμευούσης εἰς πρόχειρον συνεννόησιν περὶ κοινῶν ὑποθέσεων, τῆς δὲ διερμηνευούσης τὰ σπουδαῖα διανοήματα καὶ τεχνικῶς διαμεμορφωμένης, ἥτις καὶ γράφεται.

Ἡ γραφομένη δ' αὕτη γλῶσσα, ἡ εἰς ἅπαντας τοὺς ὁμοεθνεῖς εἴτε ἀμέσως εἴτε ἐμμέσως χρησιμεύουσα, θεωρεῖται πάντοτε ὡς ἡ κυρίως καὶ κατ' ἐξοχὴν γλῶσσα τοῦ ἔθνους καὶ πανταχοῦ θεραπεύουσιν αὐτὴν φιλοτιμότατα τό τε κράτος καὶ οἱ πολῖται. Αὕτη

---

(1) Πρβλ. τὸ κεφ. «Αἱ γενόμεναι κατὰ τὸ παρελθὸν προπαρασκευαὶ πρὸς ἀλλαγὴν τῆς γλώσσης τοῦ σχολείου καὶ τῶν ἀναγνωστικῶν βιβλίων», ἔνθα παρατίθενται καὶ πολυάριθμοι παραπομπαὶ εἰς συγγράμματα εἰδικῶν ἐπιστημόνων.

δὲ εἶναι καὶ ἡ ἐν τοῖς σχολείοις διδασκομένη. Πανταχοῦ καταβάλλεται προσπάθεια πρὸς εἰδικὴν διδασκαλίαν ταύτης τῆς γλώσσης, καὶ οἱ διδάσκαλοι φροντίζουσιν, ἵνα οἱ μικροὶ μαθηταὶ ἀποβάλωσι τὴν χρῆσιν τῆς διαλέκτου ἢ τοῦ ἰδιώματος τῆς γενεθλίου χώρας καὶ ἀντ' αὐτῶν μάθωσι νὰ ποιῶνται χρῆσιν λέξεων καὶ φράσεων σεμνῶν καὶ ἐκφράζωνται γραπτῶς καὶ προφορικῶς εἰς ταύτην τὴν ἀνεγνωρισμένην ὡς ἐπίσημον ἐθνικὴν γλῶσσαν. Καὶ ἡ παιδαγωγικὴ ἐπιστήμη τὴν γλωσσικὴν παίδευσιν, τὴν εἰσαγωγὴν εἰς τὴν γλῶσσαν ταύτην τῶν πεπαιδευμένων, ἐθεώρησεν ὡς τὸ σπουδαιότατον μέσον τῆς ἀνθρωπίνης μορφώσεως.

Ἡ διγλωσσία αὕτη ἡ πανταχοῦ, ὡς εἴπομεν, παρατηρουμένη, ὑπάρχει καὶ παρ' ἡμῖν. Παρὰ τὴν γλῶσσαν τῆς προφορικῆς ὁμιλίας, τὴν ἐξυπηρετοῦσαν τὰς κοινὰς καὶ ταπεινοτέρας φραστικὰς χρείας τοῦ βίου ἡμῶν, ἥτις ἀπὸ τόπου εἰς τόπον δεικνύει διαλεκτικὰς παραλλαγάς, ἔχομεν καὶ ἡμεῖς τὴν ὑψηλοτέραν ἡμῶν γλῶσσαν τὴν κοινὴν εἰς πάντας τοὺς Ἕλληνας, τὴν ἐνοῦσαν πάντας τοὺς ὁμοεθνεῖς πρὸς ἔκφρασιν τῶν ὑψηλοτέρων διανοημάτων. Εἶναι δὲ αὕτη ἡ *καθαρεύουσα* ἑλληνικὴ γλῶσσα.

Ἀπὸ αἰώνων χρησιμοποιουμένη αὕτη διὰ τὰς ἀνάγκας τοῦ ἔθνους, ὑπέστη θαυμασίαν ἀνάπτυξιν καὶ κατέστη ὄργανον εὔχρηστον καὶ ἐπιτηδειότατον πνευματικῆς ἐπικοινωνίας, δυναμένη νὰ ἀποδίδῃ καὶ τὰ λεπτότατα ἐπιστημονικὰ διανοήματα. Ἐκτήσατο ἐνιαῖον καὶ σταθερὸν γραμματικὸν καὶ συντακτικὸν μηχανισμόν. Εἶναι πλουσιωτάτη καὶ δύναται διαρκῶς νὰ ἐπαυξάνῃ τὸν πλοῦτον αὐτῆς, ἀντλοῦσα ἐκ τῆς ἀενάου πηγῆς τῆς ἀρχαίας γλώσσης, πρὸς ἣν μεγίστας ἔχει ὁμοιότητας, ἀποτελοῦσα συνέχειαν καὶ ἐξέλιξιν ἐκείνης. Εἰς ἐπίμετρον δὲ εἶναι ἡ καθαρεύουσα ἡ ζωντανὴ τοῦ ἔθνους γλῶσσα, συνδεδεμένη στενώτατα μετὰ τοῦ νεωτέρου κοινωνικοῦ καὶ πολιτικοῦ βίου ἡμῶν. Αὕτη χρησιμεύει εἰς ἅπαντας τοὺς Ἕλληνας ἀμέσως ἢ ἐμμέσως καὶ δι' αὐτῆς ἐκδηλοῦται ἅπασα

ἡ διανοητικὴ, κοινωνικὴ καὶ πολιτικὴ, καθόλου εἰπεῖν, ἅπασα ἡ πνευματικὴ ζωὴ τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους.

Οὕτω ταύτης τῆς καθαρευούσης ποιοῦνται χρῆσιν οἱ ἐπιστήμονες πρὸς διατύπωσιν τῶν ἐπιστημονικῶν αὐτῶν ἰδεῶν. Ἐν ταύτῃ εἶναι γεγραμμένα ἄριστα λογοτεχνικὰ ἔργα καὶ τὸ μέγα πλῆθος τῶν διδακτικῶν καὶ μορφωτικῶν βιβλίων τοῦ λαοῦ. Αὕτη εἶναι ἡ ἐπίσημος τοῦ Κράτους γλῶσσα καὶ ἐν ταύτῃ γράφονται τὸ Σύνταγμα, οἱ Νόμοι, τὰ Β. Διατάγματα, καθόλου αἱ πράξεις καὶ ἡ ἀλληλογραφία τῶν δημοσίων ἀρχῶν. Ἐν ταύτῃ γίνονται αἱ ἐν τῇ Βουλῇ, τοῖς Δικαστηρίοις, τοῖς συλλαλητηρίοις καὶ πάσαις καθόλου ταῖς συνελεύσεσιν ἀγορεύσεις καὶ συζητήσεις. Δι' αὐτῆς διεξάγεται ἡ ἐμπορικὴ ἀλληλογραφία καὶ αἱ ἄλλαι βιωτικαὶ συναλλαγαί. Εἰς ταύτην τέλος συντάττονται κατὰ τὸ πλεῖστον μέρος αἱ ἐφημερίδες, ἃς ἀναγινώσκουσαι κατανοοῦσιν ἅπασαι αἱ τάξεις τῆς κοινωνίας ἡμῶν.

Ἑπομένως καὶ παρ' ἡμῖν κατὰ τὸ παράδειγμα πάντων τῶν λοιπῶν ἐθνῶν αὕτη ἡ τῶν πεπαιδευμένων γλῶσσα πρέπει νὰ διδάσκηται μεθοδικῶς ἐν τῷ σχολείῳ, οὐχὶ δ' ἡ γλῶσσα τῶν ἀπαιδεύτων.

Καὶ οὗτος μὲν πρέπει νὰ εἶναι ὁ σκοπὸς, εἰς ὃν θὰ ἀποβλέπῃ ἡ γλωσσικὴ διδασκαλία ἐν τῷ δημοτικῷ σχολείῳ· ἡ ὁδὸς ὅμως πρὸς ἐπίτευξιν αὐτοῦ παρέχει ἱκανὰς δυσχερείας. Καὶ ἕνεκα τούτου ἀπαιτεῖται νὰ καταβάλλωσι μεγάλην προσοχὴν οἱ διδάσκαλοι καὶ οἱ συντάττοντες τὰ σχολικὰ βιβλία.

Αἱ δυσχέρειαι προέρχονται ἐκ τούτου τοῦ λόγου:

Ὡς ἤδη ἀνωτέρω ἐλέχθη,(1) ὁ παῖς πρὶν ἢ ἄρξηται φοιτῶν εἰς τὸ σχολεῖον, πρὶν ἢ ἐκμάθῃ τοὺς τύπους καὶ καθόλου τὸν μηχανισμὸν τῆς γλώσσης τῶν πεπαιδευμένων, καθίσταται κάτοχος

(1) Ἴδε σελίδα 4.

τῆς μητρικῆς γλώσσης ἐν στενωτέρᾳ ἐννοίᾳ, τῆς διαλέκτου, τῆς ἐν τῇ ἰδιαιτέρᾳ αὐτοῦ πατρίδι λαλουμένης. Ἐκμανθάνει ταύτην, ὡς εἴπομεν, ἄνευ συστηματικῆς διδασκαλίας, τρόπον τινὰ αὐτομάτως. Δὲν πρέπει δὲ νὰ νομισθῇ, ὅτι τοῦτο μόνον παρ' ἡμῖν συμβαίνει. Ἀνάγκη νὰ ἐξαρθῇ, ὅτι τὰ αὐτὰ ἀκριβῶς συμβαίνουσι παρ' ἅπασι τοῖς πεπολιτισμένοις ἔθνεσι. Πανταχοῦ ὁ παῖς, ὁ τὸ πρῶτον φοιτῶν εἰς τὸ δημοτικὸν σχολεῖον, κατέχει τὴν μητρικὴν του γλῶσσαν ***καὶ πανταχοῦ ἡ γλῶσσα τῶν πεπαιδευμένων εἶναι δι' αὐτὸν κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον ξένη.*** Καὶ πανταχοῦ τὸ δημοτικὸν σχολεῖον ἕνα τῶν ὑψίστων αὐτοῦ σκοπῶν θεωρεῖ τὴν ἀνύψωσιν τοῦ μαθητοῦ ἐκ τῆς δημώδους γλώσσης εἰς τὴν καθαρεύουσαν. Καὶ ἓν τῶν ὑψίστων τοῦ διδασκάλου καθηκόντων ὑπολαμβάνεται νὰ καθαίρῃ καὶ πλουτίζῃ τὴν γλῶσσαν τῶν μαθητῶν του καὶ ἀναβιβάζῃ αὐτούς ἐκ τῆς ἀτελοῦς διαλέκτου, ἧς τυγχάνουσι κάτοχοι, εἰς τὴν κανονικὴν, τὴν πλουσίαν, τὴν ἀπὸ παντὸς ῥύπου καθαρὰν γλῶσσαν, ἧς ποιοῦνται χρῆσιν αἱ μεμορφωμέναι τάξεις ἰδίᾳ ἐν τῷ γραπτῷ λόγῳ.

Ὡς εἴπομεν ὅμως, ἡ ὁδὸς πρὸς τοῦτο εἶναι εἰς ἄκρον δυσχερὴς καὶ ἀπαιτεῖται μεγίστη δεξιότης πρὸς ἀνύψωσιν τοῦ παιδὸς ἀπὸ τῆς διαλεκτικῆς γλώσσης εἰς τὴν καθαρεύουσαν. Ἐξαρτέον ἰδίᾳ, ὅτι ἡ μετάβασις αὕτη δὲν πρέπει νὰ εἶναι ἀπότομος, ἀλλὰ βαθμιαία καὶ ἀδιάστος. Τὸ σχολεῖον ὀφείλει ἀφορμώμενον πάντοτε ἀπὸ τοῦ γλωσσικοῦ ἐπιπέδου, εἰς ὃ εὑρίσκει τὸν παῖδα, νὰ προάγῃ αὐτὸν γλωσσικῶς κατὰ τοιοῦτον τρόπον, ὥστε νὰ μὴ παρεμβάλληται μηδεμία δυσχέρεια εἰς τὴν παιδικὴν ἔκφρασιν καὶ μὴ ἀνακόπτηται ἡ φυσικὴ τάσις, ἣν ἤδη πρὸ τῆς εἰς τὸ σχολεῖον φοιτήσεως αὐτοῦ ἔχει ὁ παῖς πρὸς τὸ διαλέγεσθαι ἐλευθέρως περὶ πραγμάτων καὶ γεγονότων κειμένων ἐν τῷ κύκλῳ τῆς ἐμπειρίας του. Οὕτω καθ' ὅσον προχωροῦμεν εἰς ἀνωτέρας τάξεις, κατὰ τοσοῦτον καὶ ἡ γλῶσσα τῆς διδασκαλίας καὶ τῶν ἀναγνωστικῶν βιβλίων θὰ προσεγγίζῃ κατὰ τε τὴν λέξιν καὶ τὴν σύνταξιν πρὸς

τὸν συνήθη γραπτὸν ἡμῶν λόγον, πλουτιζομένη καὶ καθαιρομένη μεθοδικῶς δι' ὅσων νέων στοιχείων παρέχει ἡ διδασκαλία.

Τὴν τοιαύτην ἀβίαστον, ἄνευ ἀλμάτων συστηματικὴν εἰσαγωγὴν τοῦ παιδὸς εἰς τὴν γλῶσσαν τῶν πεπαιδευμένων ἐπιβάλλουσι θεμελιώδεις παιδαγωγικαὶ ἀρχαί, ἰσχύουσαι οὐ μόνον περὶ τῆς διδασκαλίας τοῦ γλωσσικοῦ μαθήματος, ἀλλὰ καὶ περὶ πάσης τῆς λοιπῆς διδακτικῆς ἐργασίας, τῆς ἐν τῷ σχολείῳ τελουμένης. Οὕτω λ. χ. ἡ παιδαγωγικὴ διδάσκει, ὅτι ὁ παῖς πρέπει νὰ προσκτᾶται πᾶσαν νέαν γνῶσιν, ἀφορμώμενος πάντοτε ἀπὸ τοῦ γνωστοῦ αὐτῷ. Ὡσαύτως ἀξίωμα παιδαγωγικὸν εἶναι, ὅτι ὁ παῖς ὀφείλει νὰ αὐτενεργῇ κατὰ τὴν πρόσκτησιν τῶν γνώσεων. Περαιτέρω διδάσκει ἡ παιδαγωγικὴ, ὅτι οὐδὲν πρέπει νὰ παρέχηται τῷ παιδὶ, ὅπερ δὲν στοιχεῖ τῇ ἑκάστοτε ἀντιληπτικῇ αὐτοῦ ἱκανότητι.

Πλὴν δὲ τούτου τὴν τοιαύτην ἀβίαστον ὕψωσιν τοῦ παιδὸς ἐκ τῆς διαλεκτικῆς καὶ ἁπλῶς τῆς κοινοτέρας γλώσσης εἰς τὴν καθαρεύουσαν ἐπιβάλλει καὶ ἡ παρ' αὐτῷ γινομένη φυσικὴ γλωσσικὴ ἐξέλιξις. Κατὰ τὰ πορίσματα τῶν ψυχολογικῶν ἐρευνῶν περὶ τῆς παιδικῆς γλώσσης ὁ παῖς καθίσταται κάτοχος τῆς μητρικῆς γλώσσης μικρὸν κατὰ μικρόν. Ἐν τῇ ἐργασίᾳ δὲ ταύτῃ διέρχεται ὡρισμένας βαθμῖδας ἐξελίξεως. Οὕτως, ἂν δὲν παρεμβάλλωνται δυσμενεῖς περιστάσεις, μέχρι τοῦ πέμπτου ἔτους τῆς ἡλικίας κατορθοῖ ὁ παῖς νὰ ἐκδηλοῖ τὰ συναισθήματα καὶ τὰ διανοήματα αὐτοῦ κατὰ τρόπον ἀντιληπτὸν τῷ ἐνηλίκῳ. Ἄλλαις λέξεσι, μέχρι τῆς ἡλικίας ταύτης ἄγεται εἰς πέρας ἡ στοιχειώδης γλωσσικὴ ἐξέλιξις. Ἀλλὰ καὶ μετὰ τὸ πέρας τοῦ σταδίου τούτου ἐξακολουθεῖ ἡ τοῦ παιδὸς ἐνέργεια πρὸς κτῆσιν τῆς γλώσσης. Ἐνῷ μέχρι τῆς ἐποχῆς ταύτης θεωρεῖται οὗτος ὑπερπηδήσας τὰς στοιχειώδεις δυσχερείας, παλαίει περαιτέρω κατ' ἄλλων. Αὕτη δ' ἡ βραδυτέρα γλωσσικὴ ἐξέλιξις ἐκτείνεται καθ' ἅπαντα τὸν χρόνον, καθ' ὃν διαρκεῖ ἡ εἰς τὸ σχολεῖον φοίτησις τοῦ παιδὸς καὶ ἐπέκεινα. Ἂν μάλιστα ἀποβλέψῃ τις εἰς παῖδας, προερχομένους ἐκ χωρίων, δὲν ἀπομακρύ-

νεται τῆς ἀληθείας λέγων, ὅτι οὗτοι τὸ μέγιστον μέρος τῶν λέξεων, ὧν ποιοῦνται χρῆσιν ἐνήλικοι γενόμενοι καὶ τοὺς τρόπους τῆς ἐκφράσεως προσκτῶνται κυρίως ἀπὸ τοῦ χρόνου τῆς εἰς τὸ σχολεῖον φοιτήσεως αὐτῶν. Καὶ αὕτη δ' ἡ βραδυτέρα ἐξέλιξις, δι' ἧς, ὡς εἴπομεν, συντελεῖται βαθυτέρα τοῦ παιδὸς εἰσαγωγὴ εἰς τὰς λεπτότητας τῆς γλώσσης τῶν ἐνηλίκων καὶ ἣν ὀφείλει νὰ ὑποβοηθῇ συστηματικῶς τὸ σχολεῖον, δεικνύει πλείονας φάσεις, πλείονας ἐπαλλήλους βαθμῖδας. Τούτων δ' ἑκάστη διακρίνεται δι' ἰδίων γνωρισμάτων. Οὕτως ἄλλα εἶναι τὰ γνωρίσματα τῆς γλώσσης παιδὸς ὀκταετοῦς, ἄλλα τὰ τοῦ δεκαετοῦς, ἄλλα τὰ τοῦ δεκατετραετοῦς κ.ο.κ.

Ἑπομένως καὶ ἐκ τῶν πορισμάτων τούτων τῆς ἐπιστημονικῆς ἐρεύνης περὶ τῆς γλωσσικῆς ἐξελίξεως τοῦ παιδὸς συνάγεται, ὅτι ἡ γλωσσικὴ διδασκαλία ὀφείλει νὰ προσαρμόζῃ τὴν ἐπέμβασιν αὐτῆς πρὸς βελτίωσιν τῆς γλώσσης τοῦ μαθητοῦ πρὸς τὸ ἑκάστοτε ἐπίπεδον τῆς φυσικῆς αὐτοῦ γλωσσικῆς ἱκανότητος. Ὀφείλει, ἄλλαις λέξεσι, νὰ μὴ προβάλλῃ τῷ μαθητῇ ἀπαιτήσεις ὑπερτέρας τῶν δυνάμεων αὐτοῦ. Ὁ διδάσκαλος δὲ, ***ὅστις προσπαθεῖ νὰ ἀντικαταστήσῃ ἀποτόμως τὴν παιδικὴν γλῶσσαν διὰ τῆς κανονικῆς τῶν μεμορφωμένων ἐνηλίκων, ἐκεῖνος, ὅστις κατά τε τὴν διδασκαλίαν καὶ τὴν λοιπὴν μετὰ τῶν μαθητῶν ἀναστροφὴν αὐτοῦ ποιεῖται εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς χρῆσιν αὐστηρὰν τῆς ὀρθοεποῦς γλώσσης τῶν πεπαιδευμένων, ἀθετεῖ νόμους ψυχολογικοὺς καὶ παιδαγωγικοὺς καὶ παραγνωρίζει τὴν φυσικὴν γλωσσικὴν ἱκανότητα, ἣν κατὰ τὰ διάφορα ἔτη ἔχει ὁ παῖς. Τοῦτο δ' ἀποβαίνει ἐπὶ βλάβῃ μεγίστῃ τῆς τε γλωσσικῆς ἐξελίξεως τοῦ μαθητοῦ καὶ τῆς καθόλου διανοητικῆς ἀναπτύξεως αὐτοῦ.***

Ὥστε προβάλλονται τῷ διδασκάλῳ τοῦ γλωσσικοῦ μαθήματος πρὸς ἐφαρμογὴν αἱ ἑπόμεναι δύο θεμελιώδεις ἀρχαί:

1. Ὀφείλει οὗτος νὰ προάγῃ τὴν γλωσσικὴν τοῦ παιδὸς ἐξέ-

λιξιν καὶ ἀνυψοῖ αὐτὸν ἐκ τῆς διαλεκτικῆς μητρικῆς γλώσσης εἰς τὴν ὀρθοεπῆ γλῶσσαν τῶν πεπαιδευμένων, ἣν αἰώνων ἐργασία ἐδημιούργησεν.

2. Ὀφείλει νὰ προβαίνῃ εἰς τὸ ἔργον τοῦτο ἄνευ ἁλμάτων, βαθμιαίως, ἀφορμώμενος ἀπὸ τῆς μητρικῆς διαλέκτου τοῦ μαθητοῦ καὶ πάντοτε προσαρμοζόμενος ἀπὸ λεξιλογικῆς καὶ φρασεολογικῆς καὶ ἀπὸ γραμματικῆς καὶ συντακτικῆς ἀπόψεως πρὸς τὸ γλωσσικὸν ἐπίπεδον τῶν παίδων, ἄλλαις λέξεσιν, ἔχων πάντοτε ὑπ' ὄψιν τὴν βαθμῖδα τῆς γλωσσικῆς ἐξελίξεως, ἐν ᾗ ἑκάστοτε οἱ παῖδες εὑρίσκονται.

Πρὸς ἐφαρμογὴν δὲ τῶν ἀρχῶν τούτων προβάλλονται τῷ διδασκάλῳ αἱ ἑπόμεναι ἀπαιτήσεις:

1. Κατὰ τὴν διδασκαλίαν του καὶ τὴν καθόλου μετὰ τῶν παίδων ἀναστροφήν του πρέπει νὰ ποιῆται χρῆσιν γλώσσης ἁπλῆς, ἀποφεύγων λέξεις, τύπους γραμματικούς, τρόπους ἐκφράσεως, μὴ συμμέτρους πρὸς τὴν βαθμῖδα τῆς γλωσσικῆς ἐξελίξεως τῶν μαθητῶν του.

2. Ἀφ' ἑτέρου ὅμως ἡ γλῶσσα, ἧς ποιεῖται χρῆσιν, πρέπει νὰ εἶναι ἄπταιστος, ἀπηλλαγμένη σφαλμάτων γραμματικῶν, ἰδιωτισμῶν, ξενισμῶν, καθόλου ἀτελειῶν περὶ τὸν σχηματισμὸν τῶν λέξεων καὶ τῶν προτάσεων. Ἕνεκα τούτου κατ' ἀνάγκην ἡ γλῶσσα τοῦ διδασκάλου πρέπει νὰ εἶναι *ἀνωτέρα τῆς παιδικῆς*. Εἶναι δὲ δυνατὸν ἀμφότεραι αἱ ἀπαιτήσεις αὗται, αἱ κατὰ τὸ φαινόμενον ἀποκλείουσαι ἀλλήλας, νὰ τυγχάνωσι πλήρους ἐφαρμογῆς. Δύναται νὰ νοηθῇ ἄριστα γλῶσσα ἀφ' ἑνὸς μὲν ἁπλῆ καὶ σύμμετρος τῇ παιδικῇ φύσει καὶ ἀφ' ἑτέρου ἄπταιστος, ἀπηλλαγμένη ἀνακριβειῶν.

Οἴκοθεν δ' ἐννοεῖται, ὅτι αἱ αὐταὶ ἀπαιτήσεις πρέπει νὰ ἰσχύωσι καὶ περὶ τῆς γλώσσης τῶν ἀναγνωστικῶν βιβλίων καὶ τῶν λοιπῶν σχολικῶν ἐγχειριδίων, τῶν προοριζομένων πρὸς χρῆσιν τῶν μαθητῶν.

Ταῦτα διδάσκει ἡ ἐπιστήμη περὶ τῆς διδακτέας γλώσσης ἐν τῷ δημοτικῷ σχολείῳ καὶ περὶ τοῦ τρόπου, καθ' ὃν πρέπει νὰ δδηγῆται ὁ παῖς πρὸς κτῆσιν αὐτῆς. Τὰς ἀρχὰς δὲ ταύτας παρατηροῦμεν ἐφαρμοζομένας καὶ ἐν τοῖς σχολείοις πάντων τῶν πεπολιτισμένων ἐθνῶν.

Ἡ σήμερον διδασκομένη γλῶσσα ἐν τοῖς δημοτικοῖς σχολείοις.

Ἴδωμεν νῦν, ἂν ἐτηρήθησαν αἱ ἀρχαὶ αὗται παρ' ἡμῖν ὑπ' ἐκείνων, οἵτινες ἐκανόνισαν τὰ νῦν ἰσχύοντα περὶ τῆς γλωσσικῆς διδασκαλίας ἐν τοῖς δημοτικοῖς σχολείοις.

Ὅτι τελείως ἠθέτησαν οὗτοι τὰς θεμελιώδεις γλωσσικάς, ψυχολογικὰς καὶ παιδαγωγικὰς ἀρχάς, ὧν ἀνωτέρω ἐγένετο μνεία, δεικνύει τρανώτατα ἡ γλῶσσα, ἧς τὴν διδασκαλίαν ἐν τοῖς δημοτικοῖς σχολείοις ἐπέβαλον, ἡ εἰσαχθεῖσα γραμματικὴ αὐτῆς καὶ τὰ ἐγκεκριμένα καὶ νῦν χρησιμοποιούμενα ἀναγνωστικὰ βιβλία. Ἡ διγλωσσία εἶναι, ὡς εἴδομεν, φυσικόν τι καὶ ἀναπότρεπτον. Ὑφίσταται παρὰ πᾶσι τοῖς ἔθνεσι. Καὶ δι' οὐδενὸς μέσου εἶναι δυνατὸν νὰ ἄρῃ τις αὐτήν. Οἱ νομοθέται ὅμως τῆς νέας σχολικῆς γλώσσης δὲν δύνανται νὰ ἀνεχθῶσι τὴν παρ' ἡμῖν ὑφισταμένην διαφορὰν μεταξὺ τῆς συνήθως ὁμιλουμένης, τῆς δημώδους καὶ τῆς γλώσσης τῶν πεπαιδευμένων, τῆς καθαρευούσης. Καὶ τὰ πάντα μηχανῶνται, ὅπως δῆθεν γεφυρώσωσι τὸ χάσμα τοῦτο. Πρὸς τοῦτο δ' εἰσάγουσι δόγμα παιδαγωγικὸν καινοφανὲς περὶ τῆς γλωσσικῆς διδασκαλίας. Κατ' αὐτὸ ὡς ὄργανον ἁπάσης τῆς ἐν τῷ σχολείῳ διδασκαλίας πρέπει νὰ χρησιμοποιῆται ἡ μητρικὴ γλῶσσα τῶν μαθητῶν, καὶ ἂν ἔτι αὕτη εἶναι διάλεκτος. Καὶ ταύτης πρέπει νὰ γίνηται συστηματικὴ διδασκαλία ἐν τῷ σχολείῳ.

Ἡ θεωρία αὕτη εἶναι ὅλως ἀντίθετος πρὸς ἐκείνην, ἣν ἀνωτέρω διετυπώσαμεν καὶ καθ' ἣν ὁ μαθητὴς δὲν πρέπει νὰ μένῃ καθηλωμένος ἐν τῇ διαλεκτικῇ γλώσσῃ, ἣν ἐν τῷ οἴκῳ ἐξέμαθεν,

ἀλλ' ὀφείλει βαθμιαίως νὰ ἀνέρχηται εἰς τὴν γλῶσσαν τῶν πεπαιδευμένων τοῦ ἔθνους αὐτοῦ. (1)

Τὸ πλημμελὲς τοῦ καινοφανοῦς δόγματος, ὅπερ εἰσήγαγον οἱ νέοι σχολικοὶ νομοθέται, ἐπαρκῶς κατεδείχθη, δι' ὅσων ἐν τοῖς προηγουμένοις ἐλέχθησαν. Εἰδικώτερος δὲ πρὸς ἀναίρεσιν αὐτοῦ λόγος γενήσεται ἐν τέλει τῆς παρούσης ἐκθέσεως. (2)

Σημειωτέον ὅμως, ὅτι οὐδὲ τοῦτο τὸ δόγμα αὐτῶν τηροῦσιν οἱ νέοι γλωσσικοὶ νομοθέται. Ἐνῷ δηλαδὴ καταπολεμοῦσι πάσῃ δυνάμει τὴν καθαρεύουσαν καὶ ἐκβάλλουσιν αὐτὴν ἀπὸ τοῦ σχολείου, δὲν εἰσάγουσι πρὸς διδασκαλίαν τὴν μητρικὴν τοῦ μαθητοῦ γλῶσσαν, ἀλλ' ἄλλην τινά, ἣν αὐτοὶ μὲν ὡς ζωντανὴν καὶ μητρικὴν χαρακτηρίζουσιν, ἥτις ὅμως πράγματι εἶναι ***γλῶσσα ὅλως τεχνητὴ, ἰδιόρρυθμον αὐτῶν δημιούργημα, ὑπ' οὐδενὸς ὁμιλούμενον καὶ τοῖς μαθηταῖς ἀκατανόητον.***

Εἰς τί συνίσταται δὲ ἡ νέα αὕτη σχολικὴ γλῶσσα;

Ἐν πρώτοις ζητοῦσιν οἱ σχολικοὶ νομοθέται νὰ στερεοποιήσωσιν ἐν τῇ συνειδήσει τῶν μαθητῶν πάσας τὰς γλωσσικὰς ἀτελείας, ἃς ὁ παῖς ὁ τὸ πρῶτον φοιτῶν εἰς τὸ σχολεῖον, κομίζει μεθ' ἑαυτοῦ ἐκ τοῦ οἴκου. Οὕτω πάντες οἱ ἀδόκιμοι τύποι, αἱ ξενικαὶ λέξεις, οἱ ἰδιωτισμοὶ τῆς γλώσσης τοῦ οἴκου περισυλλέγονται, ταξινομοῦνται καὶ συστηματικῶς διδάσκονται. Διὰ τοῦ τρόπου δὲ τούτου ἀντὶ νὰ ἀναβιβάζηται ὁ μαθητὴς κατὰ μικρὸν ἐκ τῆς διαλεκτικῆς γλώσσης εἰς τὴν τῶν πεπαιδευμένων τάξεων, καθηλοῦται ἐν τῇ ἀτελεῖ γλώσσῃ, ἣν πρὸ τοῦ σχολείου ἐκτήσατο, ἀναστελλομένης τεχνητῶς καὶ βιαίως τῆς μήπω ἀχθείσης εἰς πέρας γλωσσικῆς αὐτοῦ ἐξελίξεως. Εἶναι καὶ τοῦτο ἓν τῶν γνωρισμάτων τοῦ

---

1. Ἴδε ἀνωτέρω σ. 7-8 καὶ 10.

2. Πρβλ. Τὸ κεφ. «Αἱ γενόμεναι κατὰ τὸ παρελθὸν προπαρασκευαὶ πρὸς ἀλλαγὴν τῆς γλώσσης τοῦ σχολείου καὶ τῶν ἀναγνωστικῶν βιβλίων».

ψευδοδημοτικισμοῦ καὶ τοῦ μαλλιαρισμοῦ, ὅτι οὐδεμίαν γλωσσικὴν ἐξέλιξιν παρὰ τῷ παιδὶ ἀναγνωρίζει. Ἡ γλῶσσα, ἣν εἰσάγει, διήκει δι' ἁπασῶν τῶν τάξεων τοῦ δημ. σχολείου παγία καὶ ἀμετάβλητος. Οὕτω καὶ ὁ διδάσκαλος ἀντὶ νὰ ἀναβιβάζῃ τὸν μαθητήν εἰς τὸ γλωσσικὸν ἐπίπεδον τῶν μεμορφωμένων, ἐξαναγκάζεται διδάσκων νὰ κατέρχηται αὐτὸς μέχρι τοῦ γλωσσικοῦ ἐπιπέδου τῶν ἐχόντων ἀπαιδεύτους γονεῖς παίδων, τῶν φοιτώντων τὸ πρῶτον εἰς τὸ σχολεῖον καὶ νὰ παραμένῃ διαρκῶς ἐν αὐτῷ.

Ἀλλὰ δὲν περιωρίσθησαν ἐν τούτῳ μόνῳ οἱ νομοθέται τῆς νέας σχολικῆς γλώσσης. Προβαίνουσιν εἰς συμπλήρωσιν τῆς γραμματικῆς των κατὰ ποικίλους τρόπους.

Ἐν πρώτοις εἰσάγουσι κατὰ κόρον λέξεις ξενικὰς καίτοι ἀντ' αὐτῶν γνωστότατα καὶ ἐν χρήσει εἶναι γνήσιαι ἑλληνικαί. (1) Τῶν ξένων δὲ τούτων λέξεων πλάττουσι κλίσεις, ἃς χαρακτηρίζουσιν ὡς κανονικὰ τῆς ἑλληνικῆς γραμματικῆς στοιχεῖα. Οὕτως ἐνῷ τὰς ξενικὰς λέξεις οὐδεὶς λαὸς στέργει ἄνευ ἀνάγκης, πολλοὶ δὲ καὶ φιλοτίμως προσπαθοῦσι νὰ ἐκβάλωσιν ἐκ τῆς γλώσσης αὐτῶν τὰς ἤδη εἰσηγμένας καὶ ἐπικρατούσας, παρ' ἡμῖν τοὐναντίον διώκονται αἱ ἑλληνικαί, ἐνίοτε μάλιστα καὶ ὅταν εἶναι δημώδεις καὶ μετὰ στοργῆς προτιμῶνται αἱ ξενικαί. Περισυλλέγεται οὕτω καὶ χρησιμοποιεῖται πᾶν ὅ,τι ξενικόν, βάρβαρον, εἶχέ ποτε εἰσαχθῇ εἰς τὸ στόμα τῶν κατωτάτων λαϊκῶν στρωμάτων καὶ ἂν ἔτι σήμερον ἐξεβλήθη ἐκ τοῦ κομψοτέρου λόγου καὶ ἐγένετο ἄχρηστον. Καὶ ὁ σκοπὸς τῆς εἰσαγωγῆς ταύτης πρόδηλος: νὰ λησμονηθῶσιν αἱ γνήσιαι ἑλληνικαὶ λέξεις, ἀντ' αὐτῶν δὲ διὰ τῆς ἐν τῷ σχολείῳ συστηματικῆς διδασκαλίας καὶ χρή-

1. λ.χ. Τσοπάνος, βάρδια, καραβάνι, καλφάδες, βέργα, ταγάρι, τζάκι, μαγαζί, μαῦροι κάβοι (ἀκρωτήρια), σκοῦπες, γκέμι, πρόκες, κεσέμι, κουβέντα, μπροῦντζοι, μουντζουρώνω, μουσούδι, λόγκος, χαγιάτι, κάμαρα, καβαλάρηδες, βάγια (ὑπηρέτρια), μαντατοφόρος καὶ ἄλλαι, ὧν οὐκ ἔστιν ἀριθμός.

σεως νὰ ἐπικρατήσωσιν αἱ ξέναι, οὕτω δὲ νὰ ἀλλοιωθῇ ἡ μορφὴ τῆς νέας ἑλληνικῆς καὶ ἀπομακρυνθῇ αὕτη ὅσον τὸ δυνατὸν περισσότερον ἀπὸ τοῦ νῦν συνήθους κομψοῦ λόγου.

Πλὴν δὲ τῶν ξενικῶν λέξεων εἰσάγουσιν οἱ νέοι γλωσσικοὶ νομοθέται μέγα πλῆθος ἰδιωματικῶν λέξεων καὶ φράσεων, αἵτινες λέγονται μὲν ἐνιαχοῦ, ἀγνοοῦνται δ' ἐν ταῖς πλείσταις χώραις τοῦ Ἑλληνισμοῦ καὶ δὴ καὶ ἐν τῇ κοινῇ καὶ συνήθει ἡμῶν γλώσσῃ. Ἀρκούμεθα εἰς τὴν μνείαν ἐλαχίστων: Ἀναφυλητά, ὄνειρο πλανερό, σγάρλιζε, φωτογωνιά, στέριωσαν, κλωσταίνοντας, ἡ βάβω, φυλλωσιές, τὸ κυπρί, στέρφεψαν, κούρνιαζαν, γουστέρα, γουστερίτσα, θυμώνει τὸν ἄνεμο, ἀφάνες, φλάμπουρο, ἄστραψαν πέντε χρυσὲς ὀχιές, ἀγκλίτσα καὶ γκλίτσα, τσίτσα, χίμηξε, ἐξεπροβόδησαν, ὡσμίστηκαν, ἀποτραβήχτηκαν κ.τ.τ.(1)

Κατὰ τὸν τρόπον τοῦτον ἰσχυροποιοῦνται ἐν τῇ συνειδήσει τοῦ μαθητοῦ αἱ ἐν τῇ γλώσσῃ τοῦ ἀπαιδεύτου λαοῦ ὑπάρχουσαι ἐλλείψεις, ἀσάφειαι καὶ λοιπαὶ ἀτέλειαι ἐναντίον πρὸς ὅσα πράττουσιν ἐν τοῖς δημοτικοῖς σχολείοις αὐτῶν πάντες οἱ πεπολιτισμένοι λαοί.

Καὶ πάλιν ὅμως ἡ νέα γραμματικὴ εἶναι ἀτελής. Τοῦτο ἀναγκάζει τοὺς νομοθέτας νὰ προσφύγωσιν ἄκοντες εἰς τὴν καθαρεύουσαν πρὸς συμπλήρωσιν τῶν κενῶν. Ὅσους ὅμως τύπους ἀναγκάζονται νὰ προσλάβωσιν ἐκ τῆς καθαρευούσης εἰς τὴν ἰδιότευκτον αὐτῶν γλῶσσαν, ἀγωνίζονται πάσῃ δυνάμει νὰ καταστήσωσιν αὐτοὺς κατὰ τὴν ὀρθογραφίαν καὶ τὴν λοιπὴν αὐτῶν μορφὴν ὅσον ἔνεστι διαφόρους ἀπὸ τοῦ ἀρχικοῦ, κανονικοῦ καὶ συνήθους ἡμῖν σήμερον τύπου αὐτῶν. Οὕτω διαστρεβλοῦσι τοὺς τύπους τῆς καθαρευούσης, οὓς παραλαμβάνουσι καὶ καθιστῶσιν αὐτοὺς ἀγνωρίστους. Ἀποκόπτουσιν ἐκ τῶν ἐν χρήσει λέξεων ἀρχικὰς συλλαβάς, αὐξήσεις, ἀναδιπλασιασμούς, τελικὰ γράμματα, καταλήξεις, προσθέτουσι

(1) Ἴδε πλείονα παρὰ Γ. Ν. Χατζιδάκι, Γεννηθήτω φῶς. Ὁ Μαλλιαρισμὸς εἰς τὰ δημοτικὰ σχολεῖα. σ. 16 κ.ἑ.

γράμματα ἐν ἀρχῇ, ἐν τέλει, ἐν τῷ μέσῳ πολλῶν λέξεων, μεταβάλλουσι φθόγγους, ἀλλάσσουσι τὸν τονισμόν. κ. ο. κ. Ταῦτα δὲ πάντα ἐπιχειροῦσιν, ἵνα αἱ προσλαμβανόμεναι λέξεις «κανονιστοῦν σύμφωνα μὲ τὴ δημοτική». Καθόλου εἰπεῖν, ἐπιδιώκουσι νὰ ἐκβάλωσιν ἐκ τῆς χρήσεως καὶ αὐτοὺς τοὺς συνηθεστάτους ἐν τῷ προφορικῷ ἡμῶν λόγῳ τύπους τῆς καθαρευούσης καὶ νὰ ἐπιβάλωσι τύπους ὅσον τὸ δυνατὸν περισσότερον ἀφισταμένους οὐ μόνον ἀπὸ τῆς γραφομένης ἡμῶν γλώσσης, ἀλλὰ καὶ ἀπ' αὐτοῦ τοῦ συνήθους προφορικοῦ λόγου τῶν μεμορφωμένων τάξεων, οὗ πλεῖστοι μαθηταὶ εἶναι κάτοχοι ἐκ τοῦ ἰδίου αὐτῶν οἴκου.

Κατὰ τὸν τρόπον τοῦτον ἡ γλῶσσα, ἧς τὴν διδασκαλίαν εἰσηγοῦνται οἱ νέοι γλωσσικοὶ αὐτοκράτορες, καὶ ἣν ὡς ζωντανὴν καὶ μητρικὴν γλῶσσαν τῶν Ἑλλήνων παριστῶσιν, οὔτε ἡ δημώδης εἶναι, οὔτε ἡ διαλεκτικὴ τοῦ παιδός, ἀλλ', ὡς ἤδη εἴπομεν, ***γλῶσσα τεχνητή, κρᾶμα ἰδιόρρυθμον, σύμφυρμα ἀνομοίων γλωσσικῶν στοιχείων, δημιούργημα ἀπαίσιον, ὑπ' οὐδενὸς ὁμιλούμενον καὶ εἰς οὐδεμίαν ἐπαφὴν πρὸς τὸν βίον τοῦ ἔθνους εὑρισκόμενον. Εἶναι ἡ ἀπαισία μαλλιαρὴ γλῶσσα, ἧς οἱ κακῇ μοίρᾳ γενόμενοι νομοθέται τῆς σχολικῆς γλώσσης τυγχάνουσι πάτρωνες καὶ κήρυκες.*** (1)

---

1. Ὅτι ἡ νεότευκτος αὕτη γλῶσσα εἶναι ἀκατανόητος τοῖς μαθηταῖς, ἀποδεικνύεται τρανῶς καὶ ἐκ τῶν ἑξῆς: Κατὰ τὴν ἐν τῷ σχολείῳ ἀνάγνωσιν τῶν νῦν ἐν χρήσει μαλλιαρῶν ἀναγνωστικῶν βιβλίων οἱ μικροὶ παῖδες διαταττόμενοι νὰ ἀποδώσωσι μὲ ἰδικάς των λέξεις τὸ νόημα τῶν ἐν τῷ σχολείῳ ἀναγινωσκομένων γλωσσικῶν τεμαχίων, ἐκφράζουσιν αὐτὸ εἰς τὴν καθαρεύουσαν. Συμβαίνουσι δὲ φαιδρότατα ἐπεισόδια ἐν τοῖς σχολείοις κατὰ τὴν γλωσσικὴν ἐπεξεργασίαν τῶν κεφαλαίων τοῦ ἀναγνωστικοῦ, καθότι οἱ διδάσκαλοι ἀναγκάζονται νὰ ἐπεξηγῶσι τὰς λέξεις τοῦ ἀναγνωστικοῦ καὶ τῆς γραμματικῆς διὰ τῶν ἀντιστοίχων τῆς καθαρευούσης. Ἀναγκάζονται προσέτι νὰ μεταφέρωσιν εἰς τὴν καθαρεύουσαν τὰ ἐν τοῖς ἀναγνωστικοῖς βιβλίοις περιεχόμενα, ἵνα καταστήσωσι ταῦτα νοητὰ τοῖς παισί. Καὶ ἀκούονται συχνότατα κατὰ τὴν διδασκαλίαν διάλογοι παρόμοιοι πρὸς τούτους: «***Μαθητής***: Τὶ θὰ εἰπῇ τσιφούτης; ***Διδάσκαλος***

Τοῦτο δ' ἀκριβῶς ἔχουσιν ἀπώτερον σκοπὸν οἱ εἰρημένοι νομοθέται: νὰ ἐπιβάλωσιν εἰς τὸ ἔθνος τὴν μαλλιαρὴν γλῶσσαν καὶ ἐξαφανίσωσι τὴν ὑπ' αὐτῶν μισουμένην καθαρεύουσαν. Ἀφοῦ ἐπεδίωξαν δι' ἄλλων μέσων τὴν ἐπίτευξιν τοῦ σκοποῦ τούτου καὶ εἶδον οἰκτρῶς ναυαγησάσας τὰς προσπαθείας αὐτῶν, διενοήθησαν, ὅτι θὰ ἠδύναντο νὰ ἐπιτύχωσιν εὐχερέστερον τοῦ ποθουμένου διὰ τοῦ σχολείου. Φρονοῦσιν, ὅτι διὰ συστηματικῆς διδασκαλίας τῆς μαλλιαρῆς γλώσσης ἐν τῷ σχολείῳ θὰ διεστρεβλοῦτο τὸ γλωσσικὸν αἴσθημα τῶν ἑλληνοπαίδων καὶ οὕτω θὰ ἐξηφανίζετο ἡ καθαρεύουσα.

Καὶ εὗρον εὐκαιρίαν ἐπὶ τοῦ πρώην καθεστῶτος νὰ ἀναλάβωσιν εἰς χεῖρας αὐτῶν τὴν διοίκησιν τῆς ἐκπαιδεύσεως καὶ νὰ χρησιμοποιήσωσι τὸ σχολεῖον ὡς μέσον προπαγανδιστικὸν πρὸς διάδοσιν καὶ ἐπικράτησιν τῆς ἰδιοτεύκου γλώσσης των. Ἤρξαντο δὲ ἀπὸ τοῦ δημοτικοῦ σχολείου. Καὶ ἐψήφισαν νόμους ἀντισυνταγματικοὺς, δι' ὧν ἐπισήμως εἰσάγεται εἰς τὰ σχολεῖα ταῦτα ἡ μαλλιαρὴ γλῶσσα. Συνέταξαν προσέτι γραμματικὰς ὁδηγίας πρὸς διδασκαλίαν τῆς γλώσσης ταύτης καὶ ἀναγνωστικὰ βιβλία ἐν ταύτῃ γεγραμμένα. Ὅτι δὲ δὲν εἶχον σκοπὸν νὰ σταθῶσι μέχρι τοῦ δημοτ. σχολείου, ῥητῶς δηλοῦται ὑπὸ τοῦ τότε γενικοῦ γραμματέως τοῦ Ὑπουργείου τῆς Παιδείας, τοῦ ἐκ τῶν ἀρχηγῶν τῆς γλωσσικῆς μεταρρυθμίσεως. Ἰδοὺ τί ἔγραψεν οὗτος ἐν τῷ «Νουμᾷ» σεμνυνόμενος ἐπὶ τοῖς κατορθώμασιν αὐτοῦ: «Ἔβαλα τὴ Δημοτικὴ στὶς ἕξη τάξες τοῦ Δημοτικοῦ σχολειοῦ. Ἡ ἐπιτυχία εἶναι ἀνώτερη ἀπὸ τὶς προσδοκίες μου. Τὰ παιδιὰ σήμερα μαθαίνοντας τὴ Δημοτικὴ, μόνα τους θὰ συχαθοῦν τὴν καθαρεύουσα, ἐὰν ὑποχρεωτικὰ τὴν συναντήσουνε στὸ γυμνάσιο . . . . πρὶν ἐφαρμόσω τὸ σύστημά μου οἱ δημοτικι-

---

Τσιφούτης θὰ εἰπῇ φιλάργυρος. *Μαθητής*: Τὶ θὰ εἰπῇ τομάρι; *Διδάσκαλος*: Τομάρι θὰ εἰπῇ δέρμα. *Μαθ.* Τὶ θὰ εἰπῇ πουρνό; *Διδ.* Πουρνὸ θὰ εἰπῇ πρωΐ. *Μαθ.* Τὶ θὰ εἰπῇ Τσοπάνης; *Διδ.* τσοπάνης θὰ εἰπῇ βοσκός. κ. τ. τ.

στὲς δημοδιδάσκαλοι ἦσαν δέκα πρὸς ἑκατό. Σήμερα μέσα σὲ τόσο λίγο σχετικὸ καιρὸ δέκα πρὸς ἑκατὸ εἶναι ἀντιδραστικοί. *Ὕστερα ἀπὸ πέντε χρόνια εἶμαι παραβέβαιος πῶς τὸ ζήτημα θὰ ἔχῃ ὡριμάσει τόσο, ὥστε ὁ διάδοχός μου θὰ μπορέσῃ νὰ μπάσῃ τὴ Δημοτικὴ καὶ στὸ γυμνάσιο».*

Πρὸς ἐπιβολὴν δὲ τῶν ἰδεῶν τούτων ἔθηκαν εἰς ἐφαρμογὴν πᾶν θεμιτὸν καὶ ἀθέμιτον μέσον. Περὶ τῶν μέσων τούτων γενήσεται ἐν τοῖς ἑπομένοις ὁ προσήκων λόγος.(1) Πρὸ τούτου ὅμως ἀνάγκη νὰ ἐξετάσωμεν εἰδικώτερον τὴν νέαν σχολικὴν γλῶσσαν. Πρὸς τοῦτο θὰ προβῶμεν εἰς βραχεῖαν ἀνάλυσιν τῆς νέας γραμματικῆς, ἧς ἡ διδασκαλία ἐπεβλήθη ἐν τῷ δημοτικῷ σχολείῳ καὶ τῶν ἐγκρ:θέντων καὶ χρησιμοποιουμένων ἀναγνωστικῶν βιβλίων.

---

1. Πρβλ. τὸ ἐν τέλει τῆς παρούσης ἐκθέσεως κεφ. «Τίνων μέσων ἐγένετο χρῆσις πρὸς ἐπιβολὴν τῆς νέας γλώσσης ἐν τοῖς σχολείοις».

I

Η ΝΕΑ ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ

Ἡ ὁδὸς πρὸς εἰσαγωγὴν τῆς μαλλιαρῆς γλώσσης εἰς τὰ δημοτικὰ σχολεῖα ἀφέθη ἐλευθέρα διὰ τῶν ἀντισυνταγματικῶν νόμων 827 καὶ 1332 «περὶ διδακτικῶν βιβλίων». Κατὰ τὸ ἄρθρον 2 τῶν εἰρημένων νόμων «εἰς τὰς τέσσαρας κατωτέρας τάξεις τοῦ δημοτικοῦ σχολείου οὐδενὸς ἄλλου βιβλίου γίνεται χρῆσις πλὴν τοῦ ἀναγνωστικοῦ. Τὰ ἀναγνωστικὰ τῆς πρώτης καὶ δευτέρας τάξεως τοῦ δημοτικοῦ σχολείου ἀπὸ τοῦ σχολικοῦ ἔτους 1917 - 1918 καὶ ἐφεξῆς καὶ τὰ τῆς τρίτης ἀπὸ τοῦ σχολικοῦ ἔτους 1918 - 1919 καὶ ἐφεξῆς *ὀφείλουσι νὰ εἶναι γεγραμμένα εἰς τὴν κοινὴν ὁμιλουμένην (δημοτικὴν)γλῶσσαν ἀπηλλαγμένην παντὸς ἀρχαϊσμοῦ καὶ ἰδιωτισμοῦ,* ἥτις θὰ εἰσαχθῇ βαθμιαίως καὶ εἰς τὰ ἀναγνωστικὰ τῶν τριῶν ἀνωτέρων τάξεων τοῦ δημοτικοῦ σχολείου».

Πρὸς ἐφαρμογὴν τοῦ ἄρθρου τούτου ἐξεδόθησαν δύο Βασ. Διατάγματα, δι' ὧν μεταρρυθμίζεται τὸ ἀναλυτικὸν πρόγραμμα τῶν δημοτικῶν σχολείων ὡς πρὸς τὴν γλωσσικὴν διδασκαλίαν καὶ εἰσάγεται νέα γραμματική, εἰς δύο τεύχη ἐκδοθεῖσα. Τὸ πρῶτον εἶναι «ἡ γραμματικὴ διδασκαλία τῶν τριῶν πρώτων τάξεων τοῦ δημοτικοῦ σχολείου».(1) Τὸ δὲ δεύτερον «ἡ γλωσσικὴ διδασκαλία τῆς Δ' τάξεως τοῦ δημοτικοῦ σχολείου».(2) Παρέχεται δ' ἡ γραμ-

(1) Ἴδε Δελτίον Ὑπουργείου Ἐκκλησιαστικῶν καὶ Δημοσίας Ἐκπαιδεύσεως. Παράρτημα ἀριθ. 3, Ἀθῆναι, 1919.

(2) Τοῦ ἀνωτέρω δελτίου, παράρτημα ἀριθ. 5. Ἀθῆναι, 1920.

ματικὴ αὕτη ὑπὸ τύπον «Νέου ἀναλυτικοῦ προγράμματος. Ὕλης διὰ τοὺς μαθητάς. Ὁδηγιῶν καὶ παρατηρήσεων διὰ τὸν διδάσκοντα τὴν γραμματικήν».

Ἡ τερατώδης αὕτη γραμματική, ἡ ρυθμίζουσα τὴν γλῶσσαν τῶν ἀναγνωστικῶν βιβλίων, τὴν γλῶσσαν τῆς προφορικῆς διδασκαλίας, τὴν γλῶσσαν τῶν συνθετικῶν ἀσκήσεων τοῦ δημοτικοῦ σχολείου, ἀντιστρατεύεται οὐ μόνον πρὸς ῥητὸν ἄρθρον τοῦ Συντάγματος, ἀλλὰ καὶ πρὸς αὐτοὺς ἀκόμη τοὺς ἀνωτέρω μνημονευθέντας ἀντισυνταγματικοὺς νόμους. Ἐνῷ δηλαδὴ διὰ τῶν νόμων ἐκείνων καθιεροῦται ὡς γλῶσσα τοῦ δημοτικοῦ σχολείου ἡ ***κοινὴ ὁμιλουμένη (δημοτική), ἀπηλλαγμένη παντὸς ἀρχαϊσμοῦ καὶ ἰδιωτισμοῦ,*** ἡ γραμματικὴ αὕτη εἰσάγει τὴν μαλλιαρὴν γλῶσσαν ἐν τῇ ἀπεχθεστάτῃ αὐτῆς μορφῇ. Δι' αὐτῆς, ὡς ἤδη εἴπομεν, ἐπιβάλλονται τύποι ὅσον τὸ δυνατὸν περισσότερον ἀφιστάμενοι καὶ ἀπ' αὐτοῦ τοῦ συνήθους προφορικοῦ ἡμῶν λόγου.

Ὡς παραδείγματα δὲ τῶν ὀνομάτων καὶ ῥημάτων καὶ πρὸς ἐντύπωσιν τῶν κανόνων τῆς γραμματικῆς ταύτης χρησιμοποιοῦνται χυδαιόταται λέξεις. Ἅπας ὁ βόρβορος τῶν ὁδῶν, πᾶν ὅ,τι ξενικόν, βάρβαρον, χυδαῖον εἶχέ ποτε εἰσαχθῇ εἰς τὸ στόμα τῶν κατωτάτων λαϊκῶν στρωμάτων, περισυλλέγεται μετὰ στοργῆς καὶ ἐπιβάλλεται ὡς ὁ τύπος καὶ ὁ ὑπογραμμὸς τῆς γλώσσης τοῦ δημοτικοῦ σχολείου. Καὶ συνιστῶνται λέξεις καὶ τύποι, οὓς καὶ ἡ ἀναλφάβητος καὶ ἡ μάλιστα ἀκαλαίσθητος ὑπηρέτρια θὰ ἀπηξίου σήμερον νὰ θέσῃ εἰς τὸ στόμα αὐτῆς. Οἱ συγγραφεῖς δὲ τῆς γραμματικῆς καὶ ἐνίων ἐκ τῶν ἐγκριθέντων διδακτικῶν βιβλίων δεικνύουσι καταφανῆ ἀγάπην πρὸς λέξεις καὶ ἐκφράσεις, οὔσας ἐν χρήσει παρὰ τοῖς φαυλοβίοις. ([1])

1. Οὕτως ἐν τῷ ἀναγνωστικῷ βιβλίῳ τῆς Γ'. τάξεως τῷ γραφέντι ὑπὸ *Α. Καρκαβίτσα* καὶ *Σ. Παπαμιχαὴλ* ὑπὸ τύτον συνδιαλέξεως τριῶν ζώων «τοῦ ἀσβοῦ, τῆς νυφίτσας καὶ τοῦ τυφλοπόντικα» παρέχεται εἰς τοὺς μαθητὰς ὅλη ἡ φρασεολογία τῶν λωποδυτῶν καὶ τῶν φαυλοβίων. (ἴδε σελ. τοῦ βιβλίου 124 κ. ἑ.) Κατωτέρω παραθέτομεν τοιαύτας φράσεις.

Ὀλίγα παραδείγματα, ἅτινα ἀντιγράφομεν ἐκ τῆς εἰρημένης ἐντύπου γραμματικῆς, θὰ πείσωσι πάντα, ὅτι τὰ ὑφ' ἡμῶν λεγόμενα οὐδεμίαν ἐνέχουσιν ὑπερβολήν.

Ἐν πρώτοις διὰ τῆς γραμματικῆς ταύτης καταργοῦνται αἱ συνήθεις κλίσεις τῶν ὀνομάτων τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης. Οὕτως ἐν σελ. 20 ἀναγινώσκομεν: (1)

«Ὡς πρὸς τὴν κλίσιν τῶν οὐσιαστικῶν πρέπει νὰ ληφθῇ πρὸ ὀφθαλμῶν, ὅτι αὐτὰ σχηματίζονται κατ' ἴδιον τρόπον, ἀκολουθοῦντα κλίσιν ἐντελῶς διάφορον συνήθως τῆς κλίσεως τοῦ γραπτοῦ λόγου».

«Οὕτω τὰ οὐσιαστικὰ ὑπάγονται εἰς 3 κλίσεις, σύμφωνα μὲ τὸ γένος των. Ἡ μία κλίσις δηλαδὴ περιλαμβάνει ὅλα τ' ἀρσενικά, ἡ ἄλλη ὅλα τὰ θηλυκὰ καὶ ἡ τρίτη τὰ οὐδέτερα».

Τὰ ἀρσενικὰ κλίνονται κατὰ τὰ ἑπόμενα παραδείγματα: (2)

Ὁ πατέρας, ὁ ψωμάς, ὁ ἐργάτης, ὁ περιβολάρης, ὁ καφές, ὁ παπούς, ὁ οὐρανός, ὁ ἔμπορος.

Καὶ συνιστῶνται αἱ ἑξῆς καταλήξεις τῶν πρωτοκλίτων:

Ἑνικὸς

Ὀνομ.	ὁ	*περιβολάρης*	ὁ	*καφὲς*	ὁ	*ψωμὰς*
Γεν.	τοῦ	*περιβολάρη*	τοῦ	*καφὲ*	τοῦ	*ψωμᾶ*
Αἰτ.	τὸν	*περιβολάρη*	τὸν	*καφὲ*	τὸν	*ψωμὰ*

Πληθυντικὸς

Ὀνομ.	οἱ	*περιβολάρηδες*	οἱ	*καφέδες*	οἱ	*ψωμάδες*
Γεν.	τῶν	*περιβολάρηδων*	τῶν	*καφέδων*	τῶν	*ψωμάδων*
Αἰτ.	τοὺς	*περιβολάρηδες*	τοὺς	*καφέδες*	τοὺς	*ψωμάδες*

Παραδείγματα δὲ πρὸς ἐντύπωσιν τῶν καταλήξεων τούτων καταγράφονται τὰ ἑξῆς κομψότατα:

---

(1) Βλέπε Παράρτημα ὑπ' ἀριθ. 3

(2) Παράρτημα ὑπ' ἀριθ. 3, σ. 10-11.

Κατὰ τὸ περιβολάρης κλίνονται: ἀράπης, βεζίρης, βαρκάρης, καβαλάρης, καφετζής, καραβοκύρης, νοικοκύρης, μανάβης, μπακάλης, παπουτσής, φούρναρης, τενεκετζής, Ἀντώνης, Βασίλης, Γιάννης, Γεώργης, Δημήτρης, Θοδωρής, Κωστής, Μιχάλης, κτλ. (Παράρτ. 3, σελ. 26).

Κατὰ τὸ καφές : κεφτές, φιδές, καναπές, τενεκές, μενεξές, πανσές, μιναρές. (Παράρτ. 3, σελ. 26).

Κατὰ τὸ ψωμάς : παπάς, ψαράς, γαλατάς, μυλωνάς, ἁμαξάς, κοσκινάς, παπλωματάς, βασιλιάς, (καὶ βασιλέας), χαλκιάς, φονιάς, βοριάς, ἀγάς, παράς, παπάς, σουγιάς. (Παράρτ. 3, σ.25).

Τὰ δὲ θηλυκὰ ὀνόματα κλίνονται κατὰ τὰ ἑπόμενα παραδείγματα : Ἡ ἐλπίδα, ἡ βρύση, ἡ Φρόσω, ἡ ἀλεπού, ἡ ὀκά, ἡ νύφη. (Παράρτ. 3. σελ. 22).

Καὶ φέρονται ὡς παραδείγματα:

Κατὰ τὸ βρύση: κόρη, νύφη, χάρη, ὄψη, κόψη, στύψη, ἄνοιξη, ζάχαρη, κάππαρη, μύτη, στάχτη, θέρμη, ἀντάμωση, ξεφάντωση, καλοπέραση κτλ. (Παράρτ. 3, σελ. 23).

Κατὰ τὸ ἀλεπού : μαϊμού, κολοκυθού, μυλωνού, καπελού, ὑπναρού. (Παράρτ. 3, σ. 23).

Κατὰ τὸ νύφη —νυφάδες, κορφὴ—κορφάδες.

Τὰ δὲ οὐδέτερα ὀνόματα κλίνονται κατὰ τὸ σίδερο, τὸ πρόσωπο, τὸ τραγούδι. Καὶ φέρονται ὡς παραδείγματα:

Κατὰ τὸ σίδερο : βασιλόπουλο, ἀρχοντόπουλο, δάχτυλο, κούμαρο, μούσμουλο, τούμπανο, πίτουρο, τρίστρατο, κόκαλο, ψίχουλο, μαχαιροπίρουνο, φτωχόπαιδο, χιονόνερο, ἀδγολέμονο, μαντρόσκυλο κλπ. (Παράρτ. 3, σ. 28).

Κατὰ τὸ τραγοῦδι : ἀλεύρι, γεφύρι, ψάρι, κουδούνι, δόντι, χάνι, ποδάρι, λιοντάρι, λιθάρι, ματάκι, φλουρί, πουγγί, φαγί, δίχτυ κλπ. (Παράρτ. 3, σ. 28).

Ἐν δὲ τῷ 2ῳ τεύχει τῆς γραμματικῆς προστίθενται καὶ νέοι σχηματισμοὶ οὐδετέρων ὀνομάτων κατὰ τάδε τὰ παραδείγματα: Γράψιμο, ὄνομα, κρέας, φῶς, μέρος. (Παράρτ. 5, σ. 10 κ. ἑ. καὶ 30 κ. ἑ.)

Τὸ πρῶτον τῶν ὀνομάτων τούτων κλίνεται: ὧδε:

Ἑν.	*Ὀνομ.*	*Τὸ*	*γράψιμο*
	Γεν.	*τοῦ*	*γραψίματος καὶ γράψιμου*
	Αἰτ.	*τὸ*	*γράψιμο*
Πληθ.	*Ὀνομ.*	*τὰ*	*γραψίματα*
	Γεν.	*τῶν*	*γραψιμάτων*
	Αἰτ.	*τὰ*	*γραψίματα*

Κατὰ τὸ γράψιμο συνιστῶνται πρὸς κλίσιν: δέσιμο, κάψιμο, κλείσιμο, πέσιμο, ράψιμο, σκάψιμο, σκύψιμο, τρέξιμο, φέρσιμο, φταίξιμο. (Παράρτ. 5, σ. 30—31).

Τὸ ἄρθρον

Μεταξὺ ἄλλων διδάσκονται περὶ τοῦ ἄρθρου καὶ τάδε:

1. Εἰς τὸν πληθ. τοῦ θηλυκοῦ ἄρθρου ἡ ὀνομαστικὴ σχηματίζεται κατὰ τὸ ἀρσενικὸν *οἱ* (οἱ γυναῖκες, οἱ λάσπες). (Παράρτ. 3, σελ. 19).

2. Ἡ αἰτιατικὴ εἶναι *τὶς* (τὶς βρύσες). (Παράρτ. 3, σ. 19).

3. Τ' ἄρθρα τόν, τὴν τῆς αἰτιατικῆς τοῦ ἑνικοῦ χάνουν τὸ τελικὸν ν, ὅταν τ' ὄνομα ποὺ ἀκολουθεῖ ἀρχίζῃ ἀπὸ σύμφωνον ἐξακολουθητικόν (τὴ χάρη, ποιὸς ἔχει τὴ χάρη του, μὰ τὸ θεό, τὴ σκνῖπα, στὴ βρύση). (Παράρτ. 3, σελ. 20).

Τὰ ἐπίθετα.

Αἱ συνηθέστεραι καταλήξεις τῶν ἐπιθέτων εἶναι: ος-η-ο, ος-α-ο, υς-ιὰ-ύ, ὸς-ιὰ-ό, ης-α-ικο. (Παράρτ. 5. σ. 20 κ. ἑ.)

Ὡς παραδείγματα μνημονεύονται πλὴν ἄλλων τάδε:

Ἑνικ.	*Ὀνομ.*	*Ὁ*	*μακρὺς*
	Γεν.	*τοῦ*	*μακριοῦ καὶ τοῦ μακροῦ*
	Αἰτ.	*τὸ*	*μακρὺ*
Πληθ.	*Ὀνομ.*	*οἱ*	*μακριοὶ*
	Γεν.	*τῶν*	*μακριῶν*
	Αἰτ.	*τοὺς*	*μακριοὺς*

Ἑνικὸς

ὁ	*ζηλιάρης*	*ἡ*	*ζηλιάρα*	*τὸ*	*ζηλιάρικο*
τοῦ	*ζηλιάρη*	*τῆς*	*ζηλιάρας*	*τοῦ*	*ζηλιάρικου*
τὸ	*ζηλιάρη*	*τὴ*	*ζηλιάρα*	*τὸ*	*ζηλιάρικο*

Πληθυντικὸς

οἱ	*ζηλιάρηδες*	*οἱ*	*ζηλιάρες*	*τὰ*	*ζηλιάρικα*
τῶν	*ζηλιάρηδων*	*δὲν*	*ἔχει*	*τῶν*	*ζηλιάρικων*
τοὺς	*ζηλιάρηδες*	*τὶς*	*ζηλιάρες*	*τὰ*	*ζηλιάρικα*

Κατὰ τὸ ζηλιάρης συνιστῶνται πρὸς κλίσιν : παραπονιάρης, γκρινιάρης, γαλανομάτης, μαυρομάτης, ξανθομάλλης, (θηλ. ξανθομάλλα καὶ ξανθομαλλού), ἀκαμάτης (ἀκαμάτρα), μακαρίτης (μακαρίτισσα), χωριάτης (χωριάτισσα). (Παράρτ. 5, σ. 35).

Σημειοῦνται ὅμως ἀτελεύτητοι ἐξαιρέσεις ἀπὸ τοῦ ἀνωτέρω κανονικοῦ τυπικοῦ.(1)

Σχηματισμὸς τῶν ὑπερθετικῶν

Πλὴν ἄλλων ἐμβριθεστάτων παρατηρήσεων περὶ τοῦ σχηματισμοῦ τοῦ ὑπερθετικοῦ βαθμοῦ τῶν ἐπιθέτων ἀναγινώσκομεν καὶ τὰ χαριέστατα ταῦτα: «***Ὁ ὑπερθετικὸς βαθμὸς σχηματίζεται ἀπὸ τὸ θετικὸν δὶς λαμβανόμενον, π. χ. ἕνας μεγάλος μεγάλος βράχος, ζεστὰ ζεστὰ κουλούρια***». Παράρτ. 5, σ. 36—37).

---

(1) Ἴδε ἰδίᾳ παράρτ. 5, σ. 34—36.

Τὰ ῥήματα.

Ὁ κυκεὼν καὶ ἡ σύγχυσις ἐν τῇ κλίσει τῶν ῥημάτων ὑπερβαίνει πᾶσαν περιγραφήν. Πρὸς πίστωσιν παραπέμπομεν εἰς τὸ παράρτ. 5, σ. 12--19 καὶ 31—34.

Παραθέτομεν ἐλάχιστα παραδείγματα:

Ὁ παρατατικὸς τῶν παθητικῶν ῥημάτων κλίνεται κατὰ τοὺς ἑπομένους **ἓξ τύπους** συμφώνως πρὸς τοὺς ἐν τῇ γραμματικῇ κανόνας καὶ τὴν χρῆσιν τῶν ἀναγνωστικῶν βιβλίων.

1. Ἐθυμόμουν	*2. Θυμόμουν*	*3. Ἐθυμούμουν*	*4. Θυμούμουν*
ἐθυμόσουν	*θυμόσουν*	*ἐθυμούσουν*	*θυμούσουν*
ἐθυμόταν	*θυμόταν*	*ἐθυμόνταν*	*θυμόνταν*
ἐθυμόμαστε	*θυμόμαστε*	*5. Ἐθυμόμουνα*	*6. Θυμόμουνα*
ἐθυμόσαστε	*θυμόσαστε*	*ἐθυμόσουνα*	*θυμόσουνα*
ἐθυμόνταν	*θυμόνταν*	*ἐθυμότανε*	*θυμότανε*

Τοὺς συνηθεστέρους σχηματισμοὺς τῶν συνῃρημένων παθητικῶν ῥημάτων ἀντιπροσωπεύουσιν οἱ ἑξῆς τύποι:

Ἐνεστὼς

ἀγαπιοῦμαι (καὶ *ἀγαπιέμαι*)
ἀγαπιέσαι
ἀγαπιέται
ἀγαπιούμαστε
ἀγαπιέστε
ἀγαπιοῦνται

Παρατατικὸς

ἀγαπιόμουν	*ἀγαπιόμουνα*	*ἀγαπιούμουν*
ἀγαπιόσουν	*ἀγαπιόσουνα*	*ἀγαπιούσουν*
ἀγαπιόταν	*ἀγαπιότανε*	*ἀγαπιοῦνταν*
ἀγαπιόμαστε		*ἀγαπιούμαστε*
ἀγαπιόσαστε		*ἀγαπιούσαστε*
ἀγαπιόνταν		*ἀγαπιοῦνταν*

Κατὰ τὸ ἀγαπιοῦμαι συνιστῶνται πρὸς κλίσιν : βαριοῦμαι, βαστιοῦμαι, κρατιοῦμαι, τραβιοῦμαι, πουλιοῦμαι, παραπονιοῦμαι, στενοχωριοῦμαι. (Παράρτ. 3, σ. 30 καὶ 5, σ. 16). Ἐννοεῖται, ὅτι τὰ ῥήματα ταῦτα ὡς ἀπὸ συμφώνου ἀρχόμενα θὰ ἔχωσιν ἐν τῷ παρατατικῷ διπλασίους τύπους τῶν ἀνωτέρω (ἤτοι μετ' αὐξήσεως καὶ ἄνευ αὐξήσεως).

Παράγωγα καὶ σύνθετα.

Ταῦτα θὰ διδαχθῶσι συστηματικῶς εἰς τὰς ἀνωτέρας τάξεις. Ἑπομένως ὁ περὶ αὐτῶν λόγος ἐπεφυλάττετο εἰς νέον τεῦχος γραμματικῆς, προοριζόμενον διὰ τὰς ἀνωτέρας τάξεις, ὅπερ ὅμως εὐτυχῶς δὲν ἐπρόφθασε νὰ ἴδῃ τὸ φῶς. Ἐν τούτοις καὶ ἐν τῷ ἤδη δημοσιευθέντι δευτέρῳ τεύχει ἀναφέρονται στοιχειώδη τινὰ περὶ παραγωγῆς καὶ συνθέσεως. Οὕτως ἀναγινώσκομεν :

1. Τῶν κοινοτέρων μεγεθυντικῶν καταλήξεις εἶναι :-α,-αρος, -αρα,-ουκλα π. χ. κουτάλα, κεφάλα, ποδάρα, σκύλαρος, χεροῦκλα. (Παράρτ. 5. σ, 4 καὶ 26).

2. Σειραὶ γνωστῶν λέξεων ἐκ παραγωγῆς καὶ συνθέσεως : νερό, νεράκι, νερώνω, νερουλός, νερουλιάζω, νεροχύτης, νερόφιδο, χιονόνερο. (Παρ. 5, σ. 3—4).

3. Τῶν ὑποκοριστικῶν συνηθέστεραι καταλήξεις εἶναι -ακης, -ακι,-ιτσα,-ουλα,-ακος,-ουλης, -ουτσικος, π. χ. Δημητράκης, χεράκι, μωρουδάκι, χωριουδάκι, γεροντάκος, Ἑλενίτσα, δεκαρίτσα, Βασιλικούλα, γατούλα, δραχμούλα, μικρούλα, μικρούτσικος, καλούτσικος. (Παράρτ. 5, σ. 26).

4. Τὴν κατάληξη -τηρι τῶν οὐσιαστικῶν τὴ γράφομε μὲ η στὴν παραλήγουσα π, χ. θυμιατήρι, κλαδευτήρι, μοναστήρι, πατητήρι, ποτήρι, *δικαστήριο*. (Παράρτ. 5, σ. 26).

5. Ἄλλα παράγωγα μνημονεύονται εἰς -ήθρα (δαχτυλήθρα, κερήθρα, κολυμπήθρα, μυζήθρα), εἰς -ίλα (ἀνατριχίλα, μαυρίλα),

εἰς -ωμα (κάρφωμα, ξήλωμα, ψήλωμα), εἰς -ωνιὰ (κλειδωνιά, παγωνιά. (Παράρτ. 5, σ, 26).

6. Πολλὰ παράγωγα γράφονται μὲ *γι* ἀντὶ ι λ. χ. πλάι ἀλλὰ πλαγιάζω, μάις ἀλλὰ πρωτομαγιά, μαγιάτικος. Ὡσαύτως κομπολόι - κομπολογιοῦ, τσάι - τσαγιοῦ. (Παράρτ. 5, σ. 27).

7. Συνιστῶνται εἰδικαὶ ἀσκήσεις, ὅπως οἱ μαθηταὶ ἐθισθῶσι νὰ ἀντιδιαστέλλωσιν ἀπ' ἀλλήλων τοὺς φθόγγους τσ, καὶ τοὺς ἑλληνικωτάτους τζ, ντζ ἐπὶ τῶνδε τῶν παραδειγμάτων : ἔτσι, κουκούτσι, τζίτζικας, τζίτζιφο, τζάμι, μπροῦντζος, μουντζουρώνω. (Παράρτ. 5, σ. 27).

Ἐξαιρέσεις, ὧν οὐκ ἔστιν ἀριθμὸς

Σημειωτέον, ὅτι ἡ γραμματικὴ αὕτη γέμει ἐξαιρέσεων, αἵτινες ἐλέγχουσι τὴν μεγίστην φθογγολογικὴν καὶ τυπικὴν ποικιλίαν τῆς νέας σχολικῆς γλώσσης, ἐν ταὐτῷ δὲ καὶ τὴν ἀκαταστασίαν αὐτῆς. Ἐπανειλημμένως διεβλήθη ἡ ἐν τοῖς σχολείοις ἡμῶν διδασκαλία τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης ὡς κατατυραννοῦσα τοὺς παῖδας καὶ γεννῶσα παρ' αὐτοῖς σύγχυσιν διὰ τῶν ἐξαιρέσεων, ὧν τὴν ἐκμάθησιν ἐπιβάλλει αὐτοῖς.

Καὶ ἐσχάτως δὲ ἐν τῷ «*Ὑπομνήματι τῶν ἀντιβενιζελικῶν δημοτικιστῶν Βουλευτῶν καὶ Λογίων*», ὅπερ ὑπεβλήθη πρὸς τὴν αὐτοῦ ἐξοχότητα τὸν Ὑπουργὸν τῶν Στρατιωτικῶν κ. *Δ. Γούναρην* ὡς διαμαρτυρία κατὰ τῶν προτάσεων τῆς ἡμετέρας ἐπιτροπείας, ῥήγνυται ἡ κραυγή, ὅτι «οἱ καρποὶ τοῦ λαϊκοῦ σχολείου κατὰ τὴν διαρρεύσασαν ὀγδοηκονταετίαν ἀπέδησαν λίαν πενιχροὶ» πλὴν ἄλλων καὶ διότι ἐν τῷ δημοτικῷ σχολείῳ διδάσκεται ἡ καθαρεύουσα, ἥτις κατὰ τοὺς ὑπογράψαντας τὸ ὑπόμνημα εἶναι δυσχερεστάτη. Καὶ συνιστῶσιν οὗτοι πρὸς διευκόλυνσιν δῆθεν τῶν μαθητῶν νὰ περιορισθῇ ἡ ἐν τῷ δημοτικῷ σχολείῳ γλωσσικὴ διδασκαλία εἰς τὴν νῦν ἐν χρήσει σχολικὴν γλῶσσαν, τὴν κατ' αὐτοὺς εὐχερεστάτην.

Ἐν τούτοις αἱ δυσχέρειαι τῆς ἐκμαθήσεως τῆς καθαρευούσης, καθ' ὧν κόπτονται οἱ ταῦτα γράφοντες, εἶναι **μηδὲν ἐν συγκρίσει πρὸς ἐκείνας, ἃς προβάλλει ἡ νέα τραγελαφικὴ σχολικὴ γλῶσσα.** Καὶ αἱ ἐξαιρέσεις τῆς γραμματικῆς τῆς καθαρευούσης οὐδὲ νὰ συγκριθῶσι δύνανται πρὸς τὸν ὄγκον καὶ τὴν δυσχέρειαν τῶν ἐξαιρέσεων **τῆς μαλλιαρᾶς γραμματικῆς, ἥτις εἰσάγει τὸν κυκεῶνα, τὴν σύγχυσιν, τὴν γλωσσικὴν ἀναρχίαν καὶ ἐν ᾗ γρονθοκοποῦνται πολλάκις πέντε καὶ ἓξ διάφοροι τύποι τῆς αὐτῆς λέξεως.** Ἡ ἐκμάθησις τοιαύτης γραμματικῆς προβάλλει τῷ μαθητῇ δυσχερείας ἀνυπερβλήτους.

Ἀναμφιβόλως πολλαπλάσιαι τῶν παρεχομένων θὰ ἦσαν αἱ ἐξαιρέσεις, ἂν οἱ νέοι γλωσσικοὶ νομοθέται ἤθελον ἀποφασίσει νὰ παράσχωσι πλήρη τὸν γραμματικὸν μηχανισμὸν τῆς γλώσσης αὐτῶν.

Τοὐναντίον ῥητῶς δηλοῦσιν οὗτοι, ὅτι τὰ δύο τεύχη γραμματικῆς, ἅτινα ἐδημοσίευσαν, ***περιλαμβάνουσι τὸ κανονικὸν*** ἐν τῇ ἰδιοτεύκτῳ γλώσσῃ των, ἐνῷ αἱ ἐξαιρέσεις μέλλουσι νὰ διδαχθῶσιν ἐν ἀνωτέραις τάξεσι. Δηλοῦται προσέτι ὑπ' αὐτῶν, ὅτι οἱ μνημονευόμενοι ἐν τῇ γραμματικῇ των κανόνες «δὲν ἀπαρτίζουν πλῆρες σύστημα, οὔτε εἶναι πάντοτε καὶ καθ' ἑαυτοὺς πλήρεις,..... ἀλλ' ἐν μέρει μέλλουν νὰ συμπληρωθοῦν ἀπὸ τοὺς διδαχθησομένους εἰς ἀνωτέρας τάξεις». (1)

Ἀναγράφομέν τινας τῶν ἐξαιρέσεων, ἃς παραλαμβάνομεν ἐκ τῆς γραμματικῆς τῶν τεσσάρων κατωτέρων τάξεων. Ἐκ τούτων θὰ διδαχθῇ ὁ ἀναγνώστης, τίνα σημασίαν πρέπει νὰ ἀποδίδῃ εἰς τὰ ἀνωτέρω ἐπιχειρήματα τῶν θαυμαστῶν τῆς νέας γλώσσης.

Εἰς τὴν ὀνομαστικὴν, αἰτιατικὴν καὶ κλητικὴν τοῦ πληθυν-

(1) Παράρτ. 5, σ. 24—25.

τικοῦ τὰ λαϊκώτερα (;) τῶν ὀνομάτων, τῶν κλινομένων κατὰ τὸ ἐργάτης καὶ ναύτης, ἰδίως τὰ ὀξύτονα, σχηματίζονται καὶ ἀνισοσυλλάβως εἰς—αδες, ἐνῷ τὰ λογιώτερα(;) ὀξύτονα διατηροῦν καὶ τοὺς λογίους τύπους —αι διὰ τὴν ὀνομαστικὴν τοῦ πληθυντικοῦ καί —ας διὰ τὴν αἰτιατικήν. (Παράρτ. 3, σ. 26).

Ἔχομεν δηλ. τὴν ἑξῆς ποικιλίαν τύπων: Οἱ ψάλτες—τοὺς ψάλτες, οἱ πραματευτὲς—τοὺς πραματευτές, οἱ θεριστὲς— τοὺς θεριστές. Ἀλλὰ καὶ οἱ ψαλτάδες — τοὺς ψαλτάδες (διατὶ ὄχι καὶ οἱ ψάλτηδες;),οἱ πραματευτάδες—τοὺς πραματευτάδες, οἱ θεριστάδες—τοὺς θεριστάδες. Οἱ νικητὲς—τοὺς νικητές, ἀλλὰ καὶ οἱ νικηταὶ—τοὺς νικητάς. Ὡσαύτως εἰς τὴν γενικὴν πληθυντικὴν ἔχομεν: ψαλτῶν καὶ ψαλτάδων, πραματευτῶν καὶ πραματευτάδων.

Τὰ κύρια ὀνόματα εἰς—ος τονίζονται καὶ ἐπὶ τῆς προπαραληγούσης: ὁ Θόδωρος, τοῦ Θόδωρου, τοῦ κύρ. Στέφανου κ.τ.λ. (Παράρτ. 3, σ. 27).

Ὀνόματα εἰς—ης καθὼς ὁ νοικοκύρης, ὁ περιβολάρης ἐκτὸς τοῦ πληθ. εἰς -ηδες σχηματίζουν καὶ πληθ. εἰς -αῖοι: νοικοκύρηδες ἀλλὰ καὶ νοικοκυραῖοι, περιβολάρηδες ἀλλὰ καὶ περιβολαραῖοι. (Παράρτ. 3, σ. 27).

Μερικὰ ἀρσενικὰ παρουσιάζουν καὶ ἄλλους τύπους παρὰ τοὺς ἤδη μνημονευθέντας ἢ ἀντ' αὐτῶν. Οὕτως ὁ ἄντρας - τοῦ ἄντρα, ἀλλὰ καὶ τοῦ ἀντρός, ὁ μῆνας - τοῦ μῆνα ἀλλὰ καὶ τοῦ μηνός. (Παράρτ. 3, σ. 27).

Λέγομεν εἰς τὴν κλητικὴν γιατρέ, ἀδερφέ, θεέ, Μαθιὲ (καὶ Μαθιό), ἀλλὰ Νίκο, Πέτρο, καπετάνιο (καὶ καπετάνιε), γέρο. (Παράρτ. 3, σ. 27).

Μερικὰ ἀρσενικὰ εἰς -ας ἔχουν πληθυντικὸν εἰς οι. Μάστορας-μαστόροι, ἢ μόνον αὐτόν, ἢ παρὰ τὸν κανονικὸν εἰς—ες. (Παράρτ. 3, σ. 27).

Ἄλλα ἀρσενικὰ εἰς—ας ἔχουν πληθυντικὸν οὐδετέρου γένους εἰς -ια. Κάβουρας-καβούρια. Πδ. ἀκόμη χρόνος-χρόνια, λόγος - λό

για, πλάτανος - πλατάνια, βράχος - βράχια. (Παράρτ. 3, σ. 27). Ἄλλα εἰς -ος ἀρσενικὰ σχηματίζουν πληθυντικὸν οὐδέτερον εἰς -η, ὁ πλοῦτος, τὰ πλούτη. (Παράρτ. 5, σ. 31).

Ὁ πληθ. τοῦ νοῦς λείπει. (ἔ. ἀ).

Ὁ γέροντας καὶ δράκοντας ἔχουν καὶ δεύτερον τύπον εἰς -ος, γέρος, δράκος. (Παράρτ. 3, σ. 27).

Ὁ πληθυντικὸς τοῦ νύφη καὶ τῶν κατ' αὐτὸ κλινομένων κάμνει οἱ νύφες - τῶν νυφῶν - τὶς νύφες καὶ οἱ νυφάδες - τῶν νυφάδων-τὶς νυφάδες. (Παράρτ. 5, σ. 11).

Ἡ κλίσις τῶν οὐδετέρων παρουσιάζει μεγάλην ποικιλίαν ἀναλόγως τῆς καταλήξεως τῆς ἑνικῆς ὀνομαστικῆς (σίδερο, τραγοῦδι, λάθος, ὄνομα, γράψιμο, κρέας, φῶς). (Παράρτ. 3, σ. 27).

Αἱ λέξεις εἰς -ακι, ὅσαι διατηροῦν τὴν ὑποκοριστικὴν σημασίαν (προβατάκι, καπελάκι), δὲν σχηματίζουν γενικήν. Λέγομεν ὅμως ἀντιθέτως τοῦ *σπανακιοῦ*. (Παράρτ. 3, σ. 28).

Τὰ παροξύτονα εἰς -ι εἰς τὴν γενικὴν τοῦ ἑνικοῦ καὶ τοῦ πληθυντικοῦ τονίζονται ἐπὶ τῆς ληγούσης (τραγουδιοῦ, ἀρνιοῦ). Παράρτ. 3, σ. 29).

Αἱ καταλήξεις τοῦ πληθυντικοῦ τῶν ἰσοσυλλάβων εἶναι —ες, ων. Εἰς τὰ ἀνισοσύλλαβα αἱ καταλήξεις —ες, —ων ἀντικαθιστῶνται ἀπὸ τὰς καταλήξεις —δες, —δων: ὀκὰ — ὀκάδες, μαϊμοῦ — μαϊμοῦδες. (Παράρτ. 3, σ. 21).

Ἡ γενικὴ πληθυντικὴ δὲν εἶναι πάντοτε εὔχρηστος. Καὶ ὅταν ἀκόμη εὐχρηστῇ, χρησιμοποιοῦνται εἰς τὴν θέσιν της ἐνίοτε καὶ ἄλλα φραστικὰ μέσα, λ. χ. τὸ νερὸ ἀπὸ τὶς βρύσες ἀντὶ τὸ νερὸ τῶν βρυσῶν.

Ἐνῷ ὅμως ὁμιλοῦσι περὶ μὴ εὐχρήστου γενικῆς *πληθυντικῆς*, φέρουσι παραδείγματα, δι' ὧν ζητοῦσι νὰ ἀντικαταστήσωσι καὶ τὴν *ἑνικὴν* γενικήν, ὡς λ. χ. στὴν ἄκρη στὸ βουνὸ ἀντὶ στὴν ἄκρη τοῦ βουνοῦ, στὴ μέση στὴ θάλασσα κ.τ.λ. (Παράρτ. 3, σ. 21).

Καθόλου εἰπεῖν, καὶ ἡ γενικὴ πτῶσις τῶν ὀνομάτων φαίνεται

ταράττουσα τὰ νεῦρα τῶν γλωσσικῶν μεταρρυθμιστῶν. Οὕτως ἀναγινώσκομεν ἐν τῇ γραμματικῇ καὶ τάδε: Πολλαὶ λέξεις, δὲν σχηματίζουν γενικὴν πληθυντικήν, λ. χ. μύτη, στάχτη, ῥάχη, κάππαρη, καμπάνα, βοσκοπούλα, ἀντάμωση, μαυρίλα, φτώχια, καλοσύνη, πετρίτσα, βαρκοῦλα κ.τ.λ. (Παράρτ. 3. σελ. 23).

Ἡ γυναῖκα σχηματίζει τὴν ἑνικὴν γενικὴν γυναίκας καὶ γυναικὸς. (Παράρτ. 3. σ. 23).

Ὁ τονισμὸς τῶν ὑπερδισυλλάβων προπαροξυτόνων παρουσιάζει ποικιλίαν. Οὕτω λ. χ. τοῦ σίδερου, τοῦ βασιλόπουλου, τοῦ δάχτυλου, τοῦ κούμαρου, τοῦ τούμπανου, κ.λ.π., ἀλλὰ τοῦ προσώπου τοῦ ἀλόγου κ.λ.π. Δὲν εἶναι ὅμως **αὐστηρῶς χωρισμένα** (!!) τὰ κλινόμενα κατὰ τὸ σίδερο τῶν ἀκολουθούντων τὸ παράδειγμα πρόσωπο. (Παράρτ. 3, σ. 28).

Ἡ ἑνικὴ γενικὴ τῶν ἐπιθέτων εἰς —**ὺς** σχηματίζεται κανονικῶς εἰς —**ιοῦ**, λ.χ. **ὁ μακρύς, τοῦ μακριοῦ.** (Παράρτ. 5, σ. 21). Ἐνίοτε ὅμως σχηματίζεται καὶ εἰς —**ῦ**, λ. χ. **τοῦ μακρῦ, τοῦ φαρδῦ.** Τὰ εἰς —**ης** ὅμως ἐπίθετα σχηματίζουν τὴν γενικὴν εἰς —**ῆ**, λ. χ. **ὁ σταχτής, τοῦ σταχτῆ.** (Παράρτ. 5, σ. 35).

Ἡ ἑνικὴ αἰτιατικὴ τῶν ἀρσενικῶν ἐπιθέτων εἰς —ος σχηματίζεται συνήθως χωρὶς τὸ τελικὸν **ν** (**τὸν καλό**, τὸν ὡραῖο). Οἱ τύποι οἱ καταλήγοντες εἰς **ν**, χρησιμοποιοῦνται **κυρίως** ὅταν ἀκολουθῇ οὐσιαστικὸν ἀρχίζον ἀπὸ φωνῆεν: **τὸν καλὸν ἄνθρωπο.** (Παράρτ. 5, σ. 35).

Τοῦ ἐπιθέτου **πολὺς** τὸ θηλυκὸν **πολλὴ** κλίνεται κατὰ τὸ **καλή**. Τὸ ἀρσενικὸν καὶ τὸ οὐδέτερον **δὲν σχηματίζουν γενικὴν εἰς τὸν ἑνικὸν** (ὁ πολὺς—τὸν πολύ). Ὁ πληθυντικός των σχηματίζεται κατὰ τὸ **καλοί, καλά.** (Παράρτ. 5, σ. 35).

Μερικὰ οὐδέτερα εἰς—ος σχηματίζουν τὸν πληθυντικὸν καὶ εἰς ια: λάθος, λάθια καὶ λάθη. Χείλια καὶ χείλη. (Παρ. 5, σ. 31).

Λέγομεν δεξιὸς—δεξιά, ἀλλὰ καὶ δεξὴς—δεξιά. Κακὸς—κακιά, ἀλλὰ καὶ κακὸς—κακή. Ξανθὸς—ξανθιά, ἀλλὰ καὶ ξαν-

θὸς—ξανθή. Ἐλαφρὸς—ἐλαφριά, ἀλλὰ καὶ ἐλαφρὺς—ἐλαφριά. (Παράρτ. 5, σ. 34—35).

Μερικὰ οὐδέτερα εἰς—ιμο σχηματίζουν τὴν γενικὴν εἰς—ιματος καὶ —ιμου, γράψιμο —γραψίματος καὶ γράψιμου, ῥάψιμο—ῥαψίματος καὶ ῥάψιμου, κάψιμο—καψίματος καὶ κάψιμου, δέσιμο - δεσίματος καὶ δέσιμου. (Παράρτ. 5, σ. 31).

Μερικὰ ῥήματα κλίνονται καὶ κατὰ τὸ ἀγαπῶ καὶ κατὰ τὸ ἀργῶ: μιλεῖς καὶ μιλᾶς, πατεῖς καὶ πατᾶς, φορεῖς καὶ φορᾶς, τραγουδεῖς καὶ τραγουδᾶς. (Παράρτ. 3, σ. 30).

Ὑπάρχουν περιπτώσεις κατὰ τὰς ὁποίας ἡ κοινὴ (!!!) γλῶσσα μεταχειρίζεται διπλοῦς καὶ ἐξ ἴσου εὐχρήστους τύπους (λ. χ. πηδᾶ—πηδάει, τρέχουν—τρέχουνε). (Παράρτ. 3, σ. 18).

Πολλοὶ χρόνοι ἔχουν διπλοῦς τύπους εἰς τὸ 3ον πληθ. πρόσωπον λ. χ. ἑτοιμάζουν—ἑτοιμάζουνε, ἑτοίμαζαν—ἑτοιμάζανε, ἑτοίμασαν— ἑτοιμάσανε. Δένουν — δένουνε, ἔδεναν — ἐδένανε, ἔδεσαν—ἐδέσανε κ.λ.π. (Παράρτ. 5, σ. 12).

Ὁ παθ. ἀόριστος πολλῶν ῥημάτων ἔχει **τετραπλοῦς** τύπους εἰς τὸ 3ον πληθ. πρόσωπον, λ. χ. δέθηκαν—ἐδέθηκαν, δεθήκανε, ἐδεθήκανε. (Παρ. 5, σ. 14).

Ὁ παρατατικὸς τῆς παθητικῆς φωνῆς ἐκτὸς τῶν καταλήξεων—ομουν,—οσουν,—οταν,—ομαστε,—οσαστε,—ονταν, ἔχει καὶ τὰς ἑπομένας σειρὰς καταλήξεων:—ομουνα,—οσουνα,—οτανε καὶ —ουμουν—ουσουν, —ουνταν. Οὕτω πρὸς ἐπικράτησιν τοῦ ἀξιώματος τῆς ἁπλοποιήσεως ἐν τῇ γλώσσῃ εὐχρηστοῦσιν ἅπαντες οὗτοι οἱ τύποι: ἑτοιμαζόμουν, ἑτοιμαζόσουν, ἑτοιμαζόταν, ἑτοιμαζόμαστε, ἑτοιμαζόσαστε, ἑτοιμάζονταν. Ἑτοιμάζουμουν, ἑτοιμάζουσουν, ἑτοιμάζονταν. Καὶ ἑτοιμαζόμουνα, ἑτοιμαζόσουνα, ἑτοιμαζότανε. (Παράρτ. 5, σ. 14).

Τοῦ παρατατικοῦ δὲ τούτου οἱ τύποι γίνονται ἓξ (6) ἐν ἑκάστῳ ἀριθμῷ καὶ ἑκάστῳ προσώπῳ ἐπὶ τῶν ῥημάτων, τῶν ἀρχομένων ἀπὸ συμφώνου, λ.χ. θυμόμουν—ἐθυμόμουν—θυμόμουνα —ἐθυμό-

μουνα—θυμούμουν—ἐθυμούμουν. Δενόμουν—ἐδενόμουν—δενόμουνα—ἐδενόμουνα—δένουμουν—ἐδένουμουν. (Παρ. 5, σ. 14).

Οἱ προπαροξύτονοι τύποι εἰς—νε προσλαμβάνοντες τὸ ε καταβιβάζουν τὸν τόνον κατὰ συλλαβήν: ἑτοιμάστηκαν—ἑτοιμαστήκανε, δέθηκαν—δεθήκανε. (Παράρτ. 5, σ. 14).

Τὸ ἀγαπῶ καὶ τὰ κατ' αὐτὸ κλινόμενα ἔχουν εἰς τὸν ἐνεστῶτα τῆς ἐνεργητικῆς ὁριστικῆς ἐκτὸς τῶν τύπων ἀγαποῦμε, ἀγαποῦν, ἀγαποῦνε καὶ τοὺς τύπους ἀγαπᾶμε, ἀγαπᾶν, ἀγαπᾶνε. (Παράρτ. 5, σ. 34).

Τὸ ἀγαπιοῦμαι καὶ τὸ θυμοῦμαι καὶ τὰ ὅμοιά των ἔχουν εἰς τὸν ἐνεστῶτα τῆς ὁριστικῆς ἐκτὸς τῶν τύπων—ούμαστε—οῦνται τοὺς σχηματισμοὺς—όμαστε—όνται. Τὸ δὲ θυμοῦμαι λέγεται καὶ θυμᾶμαι. (Παράρτ. 5, σ. 34).

Ἡ συλλαβικὴ αὔξησις προστίθεται πάντοτε ὅταν φέρῃ καὶ τὸν τόνον τῆς λέξεως, δηλαδὴ εἰς τοὺς τρισυλλάβους τύπους τοῦ ἑνικοῦ καὶ τοῦ πληθυντικοῦ, λ. χ. ἔγραφα, ἔγραφες, ἔγραφε. (Εἶναι ἀδύνατον νὰ εἴπωμεν γράφα, γράφες, γράψα κ. λ. π.). Λέγομεν ὅμως καὶ γράφανε, φύγανε, γράψανε κ.λ.π. Οἱ ἄλλοι ῥηματικοὶ τύποι, οἱ ἔχοντες τὸ ε αὐτὸ ἄτονον, σχηματίζονται συνηθέστερα χωρὶς αὔξησιν: μαλώσαμε καὶ ἐμαλώσαμε, (ἐ)χαιρετοῦσα (ἐ)χαιρέτησα, (ἐ)στενοχώρεσα, (ἐ)στενοχωρεθήκαμε, ξημέρωσε, ξημερωθήκαμε..... δὲν καλοπεράσατε, παραξενεύτηκες, τὸ παράκανες, ταξιδεύαμε κ.τ.λ. (Παράρτ. 5, σ. 32).

Τὰ σύνθετα δὲν λαμβάνουν ἐσωτερικὴν αὔξησιν: (ἐ)πρόσεξα, (ἐ)πρόσθεσα, κατάφερα, κατοικοῦσα, ξαναθυμήθηκα, ξαναθύμισα, παραπονέθηκε, παράκουσε, συγχυστήκαμε, διασκέδασα, διασκεδάσαμε, διατηρήθηκαν κ. λ. π. Κατὰ τοὺς συγγραφεῖς δὲ τῆς γραμματικῆς *αἱ ἐξαιρέσεις θὰ διδαχθοῦν εἰς ἀνωτέραν τάξιν.* (Παράρτ. 5, σ. 33).

Ἐν τῷ ἑνικῷ γράφονται ὁμοίως ἡ δίκη, ἡ σχέση, ἡ πράξη, ἡ θέση κ.τ.λ. Εἰς τὰ ἀναγνωστικὰ ὅμως τὰ ὀνόματα ταῦτα σχημα-

τίζουσι τὸν πληθυντικὸν διαφόρως, τ. ἔ. οἱ δίκες, ἀλλὰ οἱ σχέσεις, οἱ πράξεις, οἱ θέσεις κ.λ.π. Ἄδηλον διατί.

Ὡσαύτως οὐδεὶς δύναται νὰ νοήσῃ, διατὶ τονίζονται διὰ περισπωμένης ὁ χειμῶνας, ὁ ἀγῶνας, ὁ φωστῆρας κ.λ.π., ἀλλὰ δι' ὀξείας αἱ μετοχαὶ εἰς -ώντας λ. χ. πηδώντας κτλ.

Ὡσαύτως ἐν τοῖς ἀναγνωστικοῖς βιβλίοις εὑρίσκομεν σχολειό, σκολειό, μαγερειό, στοιχειὰ μὲ ει ἐν τῇ παραληγούσῃ. Ἀντιθέτως ὅμως γράφονται μὲ ι τὰ καμπαναριό, παλιός, ἐλιὰ κτλ.

Ἡ αὐτὴ πολυτυπία καὶ ἀκαταστασία κρατεῖ καὶ ἐν τῇ ὀνομασίᾳ τῶν χρόνων τῶν ῥημάτων. Οὕτως ἀναγινώσκομεν ἐν τῇ γραμματικῇ: **Ἐνεστὼς** ἀλλὰ **Μέλλοντας.** (Παράρτ. 5, σ.12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19). Χάριν ὅμως τῆς ἁπλοποιήσεως τῆς γλώσσης ἀναγράφεται ἐν τῇ αὐτῇ γραμματικῇ καὶ ὁ τύπος **Ἐνεστῶτας.** (Παράρτ. 5, σ. 9).

Οὕτως ἀντὶ ἁπλοποιήσεως τῆς γλωσσικῆς διδασκαλίας καὶ διευκολύνσεως τῶν μαθητῶν εἰσάγεται ἡ πολυτυπία, ὁ κυκεών, ἡ σύγχυσις, ἡ γλωσσικὴ ἀναρχία καὶ προβάλλονται τῷ παιδὶ δυσχέρειαι ἀνυπέρβλητοι. Ἐννοεῖται δέ, ὅτι αἱ δυσχέρειαι αὗται θὰ εἶναι ***ἀσυγκρίτως ἀνώτεραι εἰς παῖδας ξενοφώνους διδασκομένους τὴν ἑλληνικήν.*** Σημειωτέον δὲ ὅτι, ὡς ἤδη ἐρρήθη, τὰ δύο ἐκδοθέντα τεύχη τῆς γραμματικῆς, ἐξ ὧν ἐσταχυολογήσαμεν τὰς ἀνωτέρω ἐξαιρέσεις, περιλαμβάνουσι κατὰ τοὺς συγγραφεῖς ***τὸ κανονικὸν ἐν τῇ νέᾳ γλώσσῃ.*** Δύναται πᾶς τις νὰ φαντασθῇ τὸν κυκεῶνα, εἰς ὃν θὰ εἰσῆγον αἱ εὐτυχῶς μὴ προφθάσασαι νὰ ἴδωσι τὸ φῶς ὁδηγίαι πρὸς γραμματικὴν διδασκαλίαν ἐν ταῖς ἀνωτέραις τάξεσι τοῦ δημοτικοῦ σχολείου, αἵτινες θὰ περιεῖχον τὰς πλείστας καὶ σπουδαιοτάτας τῶν ἐξαιρέσεων τῆς νεοτεύκτου γλώσσης. Φανταζόμεθα δὲ τὴν σύγχυσιν, ἣν θὰ ἐγέννα παρὰ τοῖς μαθηταῖς ἀλλὰ καὶ τὴν θυμηδίαν παρὰ τῷ ἀναγνώστῃ ἡ ἔκδοσις συντακτικοῦ τῆς γλώσσης ταύτης.

Παρερχόμεθα τὰς ἀνακριβείας καὶ τὰς ἀντιφάσεις, αἵτινες παρατηροῦνται μεταξὺ τῶν ἀναγνωστικῶν καὶ τῆς γραμματικῆς ταύτης, καὶ τὸ στρυφνὸν καὶ δυσνόητον πολλῶν ἐκ τῶν ἀναγραφομένων κανόνων, διότι θὰ ἐξετείνομεν εἰς μέγα μῆκος τὸν λόγον. Ἄλλωστε νομίζομεν, ὅτι ἀρκοῦσι τὰ εἰρημένα, ὅπως καταδειχθῇ τὸ ποιὸν τῆς νῦν ἐν χρήσει σχολικῆς γλώσσης.

Ἡ γνώμη τῆς Ἐπιτροπείας εἶναι, ὅτι ἡ τερατώδης αὕτη γραμματικὴ πρέπει νὰ καῇ.

Δὲν πρέπει δὲ νὰ νομισθῇ, ὅτι ἡ γραμματικὴ αὕτη ἐνεφανίσθη εἰς τὸ κοινὸν ὡς ἔργον τῶν ἐν τῷ Ὑπουργείῳ τῆς Παιδείας ἐπὶ τοῦ πρώην καθεστῶτος ἐνθρονισθέντων ἀρχηγῶν τοῦ μαλλιαρισμοῦ. Οὗτοι ἔσχον τὴν πανουργίαν νὰ ἐμφανίσωσιν αὐτὴν κατὰ τρόπον ἐπισημότερον, ὅστις θὰ συνεβάλλετο, ἵνα καὶ τὸ κοινὸν ἀποδεχθῇ αὐτὴν εὐχερέστερον καὶ οἱ Ἐπιθεωρηταὶ καὶ οἱ Διδάσκαλοι τῆς δημοτικῆς ἐκπαιδεύσεως μὴ τολμήσωσι νὰ ἀντιτάξωσι κατ' αὐτῆς ἀντίδρασιν σοβαράν.

Τίς δὲ ἄλλος ἠδύνατο νὰ θεωρηθῇ καταλληλότερος, ὅπως ἐμπνεύσῃ εἰς τὸ κοινὸν ἐμπιστοσύνην ἢ τὸ Κεντρικὸν Ἐκπαιδευτικὸν Συμβούλιον, ὅπερ ἑδρεῦον ἐν τῷ Ὑπουργείῳ τῆς Παιδείας συγκεντρεῖ εἰς χεῖρας αὐτοῦ τὴν ὅλην ἐποπτείαν καὶ διοίκησιν τῆς κατωτέρας καὶ τῆς μέσης ἐκπαιδεύσεως καὶ ὅπερ ὑποτίθεται ἀποτελούμενον ἐκ τῶν διακρινομένων ἐν τῷ διδασκαλικῷ κλάδῳ ἐπὶ μορφώσει καὶ χαρακτῆρι; Καὶ τίς ἄλλος ἠδύνατο νὰ τρομοκρατήσῃ μᾶλλον τοὺς λειτουργοὺς τῆς ἐκπαιδεύσεως καὶ παραλύσῃ παρ' αὐτοῖς πᾶσαν ἰδέαν ἀντιδράσεως, ἢ τὸ Ἐκπαιδευτικὸν τοῦτο Συμβούλιον, ὅπερ κατὰ τὸν Νόμον «προτείνει τὸν διορισμὸν ἢ τὴν μετάθεσιν τῶν Γενικῶν Ἐπιθεωρητῶν, τοῦ διδακτικοῦ προσωπικοῦ τῶν Διδασκαλείων καὶ τῶν προσηρτημένων εἰς αὐτὰ σχολείων, τῶν λειτουργῶν τῆς μέσης ἐκπαιδεύσεως καὶ τῶν ἐπιθεωρητῶν τῆς δημοτικῆς ἐκ-

παιδεύσεως καὶ ἀποφασίζει περὶ τιμωρίας ἢ ἀπολύσεως αὐτῶν» ;

Ἀληθῶς δὲ ἡ τερατώδης γραμματικὴ, ἧς ἀνωτέρω ὠχρὰν εἰκόνα παρέσχομεν, ἐξεπέμφθη ἀνὰ τὰς ἐσχατιὰς τῆς Ἑλλάδος οὐχὶ ὡς ἔργον τινὸς τῶν ἐν τῷ Ὑπουργείῳ τῆς Παιδείας μαλλιαρῶν, ἀλλ' ὡς προϊὸν μελέτης καὶ ἐργασίας τοῦ Ἐκπαιδευτικοῦ Συμβουλίου. Καὶ πρὸς περιφανεστέραν τούτου πίστωσιν παρατίθεται ἐν τῇ πρώτῃ σελίδι τῆς ἐντύπου Γραμματικῆς ἡ ἑπομένη πρᾶξις τοῦ Συμβουλίου. (1)

Πρᾶξις 311

Ἐν Ἀθήναις τῇ 1 Νοεμβρίου 1919.

Συνελθὸν τὸ Ἐκπαιδευτικὸν Συμβούλιον ἐνέκρινε σχέδιον ὁδηγιῶν διὰ τὴν γραμματικὴν διδασκαλίαν τῶν τριῶν κατωτέρων τάξεων τοῦ Δημοτικοῦ Σχολείου, ὅπερ κατατεθὲν ἐν χειρογράφῳ εἰς τὸ ἀρχεῖον τοῦ Συμβουλίου ὑποβάλλεται ἐν ἀντιγράφῳ εἰς τὸ Σὸν Ὑπουργεῖον πρὸς ἔγκρισιν, ἐκτύπωσιν καὶ διανομὴν εἰς τὰ Σχολεῖα.

Ὁ Πρόεδρος
Δ. ΛΑΜΨΑΣ

Ἡ Ἐπιτροπεία ἐκφράζει τὴν θλῖψιν αὐτῆς, διότι ἄνθρωποι ἀνελθόντες εἰς τὰ ὕψιστα ἀξιώματα τῆς ἐκπαιδευτικῆς ἱεραρχίας τοσοῦτον ἐπελάθοντο τῆς θέσεως αὐτῶν. Ἄνθρωποι, οἷς ἡ Πατρὶς ἐνεπιστεύθη τὰ ἱερώτατα αὐτῆς, ἀπεδέχθησαν νὰ καταστῶσιν ἐργάται τοιούτου ἀνοσιουργήματος κατὰ τῆς ἐθνικῆς γλώσσης, ἥτις εἶναι τὸ τιμαλφέστατον δημιούργημα τῆς ἑλληνικῆς διανοίας. Μείζονα δὲ θλῖψιν ἐγείρει ἡ πρᾶξις αὕτη τῷ ἀναλογιζομένῳ, ὅτι τινὲς τῶν ἀποτελούντων τὸ Ἐκπαιδευτικὸν τοῦτο Συμβούλιον ἐκήρυττον ἑαυτοὺς ὡς ὑπερμάχους τῶν ὑγιῶν γλωσσικῶν ἀρχῶν κατὰ τοὺς πρὸ τοῦ 1917 χρόνους καὶ πράγματι ἐπιστεύοντο τοιοῦτοι.

---

1. Ἡ αὐτὴ πρᾶξις προτάσσεται καὶ τῆς Γραμματικῆς τῆς 4ης τάξεως τοῦ δημοτικοῦ σχολείου.

II

ΤΑ ΕΝ ΧΡΗΣΕΙ

ΑΝΑΓΝΩΣΤΙΚΑ ΒΙΒΛΙΑ

Ἐν τῇ γραμματικῇ, ἧς ἀνωτέρω ἐγένετο ἀνάλυσις, κατοπτρίζεται καὶ ἡ γλῶσσα τῶν ἀναγνωστικῶν βιβλίων. Τοιαῦτα μαλλιαρὰ βιβλία εἶχον κατὰ τὰ παρελθόντα ἔτη ἐγκριθῇ ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ Ἐκπαιδευτικοῦ Συμβουλίου διὰ τὰς τέσσαρας κατωτέρας τάξεις τοῦ δημοτικοῦ σχολείου· ἐσχάτως δ' ἐνεκρίθη τοιοῦτον βιβλίον καὶ διὰ τὴν Ε' τάξιν. Ἐν τοῖς ἑπομένοις θὰ παραθέσωμεν βραχείας παρατηρήσεις περὶ ἑκάστου τῶν βιβλίων τούτων καὶ ἀποσπάσματα ἐξ αὐτῶν, ὅπως ὁ ἀναγνώστης μορφώσῃ ἰδέαν περὶ τοῦ ποιοῦ αὐτῶν ἀπὸ ἀπόψεως γλώσσης καὶ περιεχομένου.

ΑΝΑΓΝΩΣΤΙΚΑ ΠΕΜΠΤΗΣ ΤΑΞΕΩΣ

Α. Καρκαβίτσα καὶ Ἐπ. Παπαμιχαήλ «*Διγενὴς Ἀκρίτας*». Ἀναγνωστικὸ Ε' Δημοτικοῦ. Ἔκδ. 1. Ἀθήνα, 1920.

Τὸ εἰς διδασκαλίαν τῶν μαθητῶν τῆς Ε' τάξεως ὡρισμένον ἀναγνωστικὸν τοῦτο βιβλίον εἶναι τὸ χείριστον πάντων τῶν ἄλλων καὶ ἀπὸ πάσης ἀπόψεως τόσον ἄθλιον, ὥστε μόνον λαὸς ἀνδραπόδων θὰ ἠδύνατο νὰ ἀνεχθῇ αὐτὸ διδασκόμενον εἰς τὰ ἴδια τέκνα. Ἐκτὸς τοῦ μυθιστορήματος ΔΙΓΕΝΗΣ ΑΚΡΙΤΑΣ περιέχονται ἐν αὐτῷ προσέτι

δέκα ἐννέα σελίδες ποιημάτων δημωδῶν τε καὶ μὴ δημωδῶν καὶ τινες ἀφηγήσεις ἐκδρομῶν, ὁποῖαι πολλάκις δημοσιεύονται ἐν ταῖς ἐφημερίσι πρὸς διασκέδασιν τῆς ἀνίας τῶν ἀργοσχόλων, λεγόμεναι συνήθως χρονογραφήματα. Ἅπαν τὸ περιεχόμενον τοῦ βιβλίου εἶναι τελείως ἀπροσάρμοστον πρὸς τὴν φύσιν καὶ τὴν πνευματικὴν ἀνάπτυξιν ἑνδεκαετῶν παίδων, δι' οὓς προορίζεται, ὥστε δὲν φαίνεται βιβλίον παιδικόν, ἀλλὰ μᾶλλον ἀνάγνωσμα ἐνηλίκων, λίαν περιωρισμένην ἐχόντων τήν τε μόρφωσιν καὶ τὴν διάνοιαν.

Ἡ γλῶσσα αὐτοῦ οὐδένα σεβασμὸν δεικνύει πρὸς τὴν χρῆσιν οὔτε τῆς γραφομένης διαλέκτου, οὔτε τῆς ὁμιλουμένης, ἀλλὰ συμφύρει στοιχεῖα παντοειδῆ, ὧν ἄλλα μὲν ἀνήκουσιν εἰς τὴν σημερινὴν δημώδη, τήν τε κοινὴν καὶ τὴν διαλεκτικήν, ἄλλα εἰς τὴν σημερινὴν καθαρεύουσαν, ὁτὲ μὲν αὐθαιρέτως μεταβεβλημένην εἰς ψευδοδημώδη, ὁτὲ δὲ ὅλως ἀμετάβλητον, ἄλλα εἶναι δημώδη μὲν ἀλλ' ἀπὸ αἰώνων ἠφανισμένα καὶ μόνον εἰς ὀλιγίστους λογίους γνωστά. Εὑρίσκονται δ' ἐνιαχοῦ καὶ φράσεις ἀνήκουσαι εἰς τὴν ἀρχαίαν ἑλληνικήν. Πάντα δὲ ταῦτα ἀποτελοῦσι πολυμιγῆ κυκεῶνα ἄνευ οὐδεμιᾶς λελογισμένης ἀρχῆς οὐδὲ κανόνος οἱουδήποτε.

Τόσον δὲ μέγα εἶναι τὸ πλῆθος τῶν ἀπανταχοῦ ἐγκατεσπαρμένων ἀρχαϊκῶν στοιχείων καὶ τοσαύτη ἡ ἐξ αὐτῶν παραμόρφωσις τοῦ δημώδους χαρακτῆρος τῆς διαλέκτου, ὥστε αὕτη μόνον ὡς γελοιογραφία τῆς δημώδους πρέπει νὰ χαρακτηρισθῇ καὶ ὄχι ὡς δημώδης.

Ἐν γένει μὲν δηλαδὴ τὸ λεκτικὸν τοῦ βιβλίου φαίνεται χυδαΐζον καὶ πολλάκις παραγκωνίζονται λέξεις καὶ τύποι τῆς καθαρευούσης κοινότατοι καὶ εὐχρηστότατοι, ἵνα τεθῶσιν ἀντ' αὐτῶν δημώδεις ὀλιγώτερον συχναὶ ἢ καὶ ἀπηχαιωμέναι οἷον· ***καβαλάρηδες*** ἀντὶ *ἱππεῖς* (σελ. 9), ***σκλάβους*** ἀντὶ ***αἰχμαλώτους***, ***βάγιες*** ἀντὶ ***ὑπηρέτριαι*** (σελ. 9), ***πίστη*** ἀντὶ ***θρησκεία*** (σελ. 10), ***ξαγορὰ*** ἀντὶ ***λύτρα*** καὶ ἄλλα πάμπολλα. Ἀπανταχοῦ ἔχει ἐξορισθῇ τὸ μόριον ***ἀλλὰ*** ἀντικαθιστώμενον διὰ τοῦ ***μά***, ἂν καὶ τὸ

ἀλλὰ ἀπαντᾷ ἐν δημώδει ᾄσματι παρατιθεμένῳ ἐν σελ. 28· ὥστε ὁ συγγραφεὺς ἐπιδιώκει νὰ εἶναι δημοτικώτερος τῶν δημωδῶν ᾀσμάτων. Διὰ τὸν αὐτὸν λόγον ἐν σελ. 131 γράφει «*ὄχι αὐτός, μὰ ἡ γυναῖκά του*», ἐν ᾧ τοιαύτη χρῆσις δὲν ὑπάρχει ἐν τῇ δημώδει. Ἄλλοτε τοὐναντίον ἐνῷ ὑπάρχουσι δημώδεις λέξεις, προτιμᾷ ἀντ' αὐτῶν λέξεις τῆς καθαρευούσης, οἷον· *κήρυκας, σκηνή, παραπέτασμα, πατριά, ἐργαλεῖα, βρέφος, θάλαμοι, αἴθουσα, νομίσματα, περιουσία, ἀγορά, ταινία, λουτρὰ* κλπ., ἐνῷ κατὰ τὴν δημώδη ταῦτα ἠδύναντο νὰ λεχθῶσι: *ντελάλης, τσαντήρι, μπερντές, φάρα, σύνεργα, μωρό, ὀντᾶδες, σάλα, μονέδα, βιός, παζάρι, κορδέλλα ἢ λουρίδα, χαμάμια* κλπ. Ἄλλοτε δὲ πάλιν τὸ αὐτὸ πρᾶγμα λέγεται κατ' ἀμφοτέρας τὰς διαλέκτους καὶ μάλιστα ἐνίοτε καὶ ἐν τῇ αὐτῇ σελίδι. Οὕτω τὸ αὐτὸ πρᾶγμα λέγεται *θρησκεία* καὶ *πίστη* (σελ. 10), *ἀγγελιοφόρος* καὶ *μαντατοφόρος* (σελ, 7), *σκοπιὰ* καὶ *βίγλα, σκοποὶ* καὶ *βιγλάτορες* (σελ. 6 καὶ 14 — 15), *ὅπλα* καὶ *ἅρματα* (σελ. 36), *πάγκοι* καὶ *θρανία* (σελ. 22 καὶ 33), *πίθηκος* καὶ *μαϊμοῦ, δάσος* καὶ *λόγγος, ἀφέντης* καὶ *κύριος* καὶ ἄλλα τοιαῦτα πολλά.

Πλὴν τῶν λέξεων δὲ ἀπαντῶσι πλειστάκις καὶ φράσεις καὶ συντάξεις ἴδιαι μόνον τῆς καθαρευούσης, ἀλλότριαι δὲ τῆς δημώδους, οἷον· *παλαίστρα τῶν δύο λαῶν, φύλακες γρηγορεῖτε* (σ. 6), *θρησκευτικὰ βιβλία, πρὸ πάντων* (σ. 29), *ἐκεῖ ἀγάλματα θεῶν καὶ ἡρώων τῆς ἀρχαίας ἐποχῆς* (σ. 60), *σῶμα στρατοῦ* (σ. 79), *νικητὴς καὶ τροπαιοῦχος* σ. 87), *ἀποβατικὸς στρατὸς* (σ. 87), *μετὰ χαρᾶς* (σ. 122) καὶ ἄλλα πολλά. Αὐτὸς ὁ μυριάκις ἀπαντῶν ἄκλιτος μετοχικὸς τύπος, οἷον *κάνοντας, βλέποντας, κοιτάζοντας* κτλ., δὲν εἶναι γνήσιος δημοτικὸς ἀλλὰ ψευδοδημοτικός, διότι ἐν τῇ πραγματικῇ δημώδει ἡ χρῆσις αὐτοῦ εἶναι ἀσυγκρίτως σπανιωτέρα, ἐνιαχοῦ δὲ ὅλως ἄγνωστος. Ἡ πλαστὴ ὅμως ψευδοδημώδης ἐπεξέτεινε τὴν χρῆσιν αὐτοῦ κατὰ

κόρον, διότι ζητεῖ νὰ ἀποφύγῃ τὴν μετοχὴν τῆς καθαρευούσης, ἣν ἀναγκάζεται νὰ μεταφράζῃ.

Ὁμοίως ἀκατάστατος καὶ ἀνακόλουθος εἶναι καὶ ἡ φθογγολογία τοῦ βιβλίου, διότι ὁ συγγραφεὺς συνήθως μὲν προκρίνει τὴν χρῆσιν τῆς χυδαιοτάτης διαλέκτου, μὴ ἀποστέργων μάλιστα καὶ τὰ τῶν τοπικῶν ἰδιωμάτων, οἷον· *φλουριὰ* (σ. 26), *βίτσιμα* (σ. 183), *γαῖμα* (σ. 185). Δὲν διστάζει δὲ νὰ ἀφομοιοῖ πρὸς τὴν φθογγολογίαν τῆς δημώδους καὶ λέξεις τῆς καθαρευούσης, οἷον· *σαντάλια* (σ. 9), *ἀπαράλλαχτους* (σ. 16), *φριχτοὺς* (σ. 42), *διδαχτῆ* (σ. 77), *λιποτάχτες* (σ. 85.) κτλ. Ἄλλοτε ὅμως πλειστάκις στέργει τὴν ἀρχαϊκὴν φθογγολογίαν τῆς καθαρευούσης, οἷον *κομψὸ* (16), *συγγράμματα* (σ. 21), *μανδύα* (σ. 24), *ὑπόσχεται* (σ. 10), *εὐγνωμονῶ* (σ. 36), *ῥυθμικὰ* (σ. 34), *δίδακτρα* (σ. 36), *ὄχθες*, *συνδρομὴ* (σ. 96), *ἐκστρατεία* (σ. 82), *ναύσταυθμου* (σ.95), *ῥάμφος* (σ. 122), *λεπτὴ ὄσφρηση* (σ. 115), *ὀπτασία* (σ. 146), κτλ. Πρὸς δὲ τούτοις ἐνίοτε παραβαίνει τὴν φθογγολογίαν τῆς δημώδους καὶ ἐπὶ λέξεων ἀνηκουσῶν εἰς τὴν δημώδη, οἷον· *κτῆμα* ὄχι *χτῆμα* (σ. 12 καὶ ἀλλαχοῦ πολλάκις), *θηρίο* (σ. 38) ὄχι *θεριό*.

Ἀλλ' ἐκτὸς τῶν φθόγγων εὑρίσκονται προσέτι εἰς μέγα πλῆθος καὶ τύποι τῆς καθαρευούσης ὅλως ἀμετάβλητοι, οἷον *πάτερ* (σ. 25), *μέγας* (σ. 20), *μέγα* (σ. 38), *δάσος* (σ. 38), *κράνος* (σ. 45), *τοῦ δάσους* (σ. 51), *τοῦ κράτους* (σ. 82), *κράνη* (σ. 40 καὶ 45), *τῆς Λυκανδοῦ* (σ. 41 καὶ αλλαχοῦ), *τῶν εὐγενῶν* (σ. 48), *τὸ μέλλον* (σ. 56), *Λέων* (σ. 64), *διασκεδάσεως* (σ. 66), *βασιλεύουσα* (σ. 79), *πρωτεύουσα* (σ. 5), *τοὺς συγγενεῖς* (σ. 82), *ἀγαπητοί μου γονεῖς* (σ. 84), *τὰ καθήκοντα, τὸ καθῆκον* (σ. 89 καὶ 131), *ὑγρὸ πῦρ* (σ. 94), *τὰ πάντα* (σ.94), *τῆς Ταρσοῦ* σ. 96), *τῆς Θεοτόκου* (σ. 99) καὶ ἄλλα πολλά. Ἀντιθέτως ὅμως λέγεται : *τὸ μεγάλο Κωσταντῖνο* (σ. 62), *τῆς Βαβυλῶνας* (σ. 94), *τῆς Σαπφὼς* (σ. 94).

Ὁ Διγενὴς λέγεται ἀρχαϊκῶς *Βασίλειος* καὶ κατὰ τὴν κλητικὴν *Βασίλειε* καὶ ὁ πατὴρ αὐτοῦ *Ἰωάννης*, ἐνῷ ἄλλα πρόσωπα φέρουσιν ὀνομασίας δημώδεις, οἷον *Στρατῆς*, *Κωσταντής*· οἱ δὲ Ἄραβες λέγονται ἰδιοτρόπως *Ἀραβῖτες* (σ. 19). Ἐν σελ. 42 μία μόνη φράσις περιέχει τὸν αὐτὸν ἀντωνυμικὸν τύπον εἰς δύο σχηματισμούς: *τὰ φοβερά τους κατορθώματα καὶ τοὺς φριχτοὺς* ὅρκους των.

Δικαιολογία τις τῆς ἀλλοπροσάλλου ταύτης ἀνακολουθίας βεβαίως δὲν δύναται νὰ εὑρεθῇ, ἐξηγήσεις ὅμως αὐτῆς ἐπιτρέπονται μόνον δύο, δηλαδὴ ἢ ὅτι ὁ συγγραφεὺς ἔχει ὡς ἀρχὴν τὸ μὴ ἀκολουθεῖν μηδένα κανόνα, ἢ ὅτι τὰ ἀρχαϊκὰ στοιχεῖα διέφυγον αὐτὸν κατὰ παραδρομὴν καὶ ἐξ ἀμελείας. Ἐὰν ὅμως συμβαίνῃ τὸ δεύτερον, τότε ἀποδεικνύεται ψευδέστατος ὁ συχνάκις ἐπαναλαμβανόμενος διϊσχυρισμός, ὅτι δῆθεν ἡ καθαρεύουσα δὲν εἶναι «ζωντανή».

Παρατρέχοντες δὲ τὰ κατὰ τὴν ὀρθογραφίαν τοῦ βιβλίου, ἥτις ὡσαύτως οὐδεμίαν λογικὴν ἀκολουθίαν ἔχει, παρατηροῦμεν προσέτι ὅτι ἐνιαχοῦ παρατίθενται ῥήσεις ἐν τῇ ἀρχαίᾳ ἑλληνικῇ γλώσσῃ, οἷον ἐν σελ. 25, 28, 51, 64, 85, 86, 94, 104. Τοῦτο δὲ εἶναι τὰ μάλιστα ἀξιοσημείωτον, ἐπειδὴ οἱ τέως διοικοῦντες τὰ τῆς ἐκπαιδεύσεως αὐστηρότατα κατεδίκασαν τὴν διδασκαλίαν τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς ἐν τοῖς δημοτικοῖς σχολείοις. Ἡ παράθεσις ὅμως ῥήσεων τῆς αὐτῆς ταύτης γλώσσης ἐν τῷ ἀναγνωστικῷ τούτῳ βιβλίῳ, ὅπερ καὶ ἐνεκρίθη ὑπ' αὐτῶν, ἀποδεικνύει, ὅτι οὗτοι δὲν πιστεύουσι πράγματι τὰς ὑπ' αὐτῶν κηρυττομένας θεωρίας, οὐδ' ὁμιλοῦσιν εἰλικρινῶς.

Πολὺ χειρότερον τῆς γλώσσης εἶναι τὸ περιεχόμενον τοῦ βιβλίου, εἴτε ἀπὸ παιδαγωγικῆς ἀπόψεως ἤθελε κριθῇ, εἴτε ἀπὸ λογοτεχνικῆς. Ἐν πρώτοις οἱ συγγραφεῖς τοῦ Ἀκρίτα οὐδεμίαν γνῶσιν ἔχουσι τῶν ὑπὸ τῆς παιδαγωγικῆς ἐπιστήμης δασκομένων περὶ ἐκλογῆς καὶ

διατυπώσεως τῶν εἰς τοὺς παῖδας προσφερομένων μύθων, οὐδὲ λαμβάνουσιν ὑπ' ὄψιν παντάπασι τὴν πνευματικὴν ἀνάπτυξιν οὐδὲ τὰς γνώσεις τῶν παίδων, ἀλλὰ συνέταξαν τὸ μυθιστόρημα τοῦτο ὡσεὶ προώριζον αὐτὸ ὡς ἀνάγνωσμα ἐνηλίκων φιλιστόρων, καὶ μάλιστα φιλιστόρων περιεργαζομένων τὰ μικρά, βαρυνομένων δὲ τὰ σπουδαῖα. Διὰ ταῦτα παρέλαβον ἐκ προχείρων τινῶν βιβλίων καὶ βιβλιαρίων μέγιστον πλῆθος ἀρχαιολογικῶν εἰδήσεων περὶ διοικήσεως, στρατιωτικῆς ὀργανώσεως, γεωγραφίας, θρησκευτικῶν καὶ λαϊκῶν παραδόσεων, ἠθῶν, ἐθίμων, ὅπλων, ἐνδυμασιῶν, καλλιτεχνημάτων καὶ ἄλλων πραγμάτων τῶν τε Βυζαντινῶν καὶ τῶν ἰσότιμον σχεδὸν θέσιν πρὸς αὐτοὺς κατεχόντων Ἀράβων, ἐνίοτε δὲ καὶ τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων. Ἐπειδὴ δὲ πάντα ταῦτα εἶναι ἄγνωστα εἰς τοὺς παῖδας καὶ συνήθως δὲν ἐξηγοῦνται ἐν τῷ βιβλίῳ, ἡ δὲ ἐξήγησις αὐτῶν ὑπὸ τοῦ διδασκάλου, καὶ ἂν οὗτος δὲν ἤθελεν ἀγνοεῖ πολλά, θὰ ἦτο ὅλως ἀδύνατος δι' ἔλλειψιν χρόνου, ἐννοεῖται, ὅτι κατ' ἀνάγκην θὰ καταλείπωνται ἀνεξήγητα, οἱ δὲ μαθηταὶ θὰ ἀναγινώσκωσι μηδὲν ἐννοοῦντες. Ἐκτὸς ὅμως τῶν ἀρχαιολογικῶν τούτων εἰδήσεων, αἵτινες καὶ ἐσφαλμέναι εἶναι ἐνίοτε, ὑπάρχουσι καί τινες ἄλλαι, αἵτινες οὐδὲ νὰ ἐξηγηθῶσιν εἶναι δυνατόν, ὡς πολὺ ὑπερβαίνουσαι τὰ ὅρια τῆς πνευματικῆς ἀναπτύξεως τῶν παίδων, οἷον τὰ ἐν σελ. 21 καὶ 25 λεγόμενα, ὅτι ἐν τῷ σχολείῳ τῆς Καισαρείας ἐδιδάσκοντο ***ἱστορία, γεωγραφία, θρησκευτικά, ἀριθμητική, γεωμετρία, γραμματική, φιλοσοφία, ποίηση, ῥητορική.***

Ὡς λογοτεχνικὸν δ' ἔργον ἐξεταζόμενος ὁ Διγενὴς Ἀκρίτας ἀποδεικνύεται εἰς ἄκρον κακότεχνον κατά τε τὴν ἔκθεσιν τῆς ὑποθέσεως καὶ τὴν ἠθοποιΐαν καὶ τὰ καθ' ἕκαστα τοῦ περιεχομένου. Ἡ ὑπόθεσις δηλαδὴ ἐκτίθεται χρονογραφικῶς, ἀρχομένη ἀπὸ τῆς γεννήσεως τοῦ Διγενοῦς καὶ λήγουσα εἰς τὸν θάνατον αὐτοῦ. Ἐξιστορεῖται δὲ μετὰ τοσοῦτον νηπιώδους ἁπλότητος, ὥστε τὸ ἔργον ἀμιλλᾶται πρός τινα τῶν ἄλλοτε ἐν Βενετίᾳ ἐκτυπουμένων λαϊκῶν

ἀναγνωσμάτων, οἷα : ὁ *Χρονογράφος* καὶ ἡ *Φυλλάδα τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου*, κατώτερον ὂν τοῦ *Μπερτόλδου*. Ἡ συνάφεια τῶν μερῶν τοῦ βιβλίου πρὸς ἄλληλα εἶναι λίαν χαλαρά, διότι ὁ συγγραφεὺς μὴ ἔχων τὴν ἱκανότητα νὰ ἀναπτύξῃ ἐσωτερικῶς τὴν ἔκτασιν τοῦ παραδεδομένου δημώδους μύθου τοῦ Διγενοῦς, ἀναγκάζεται ὁτὲ μὲν νὰ ὑπερπηδήσῃ μακρὸν χρονικὸν διάστημα, ὡς ἐν σελ. 38, διότι δὲν ἔχει νὰ εἴπῃ τι περὶ τοῦ χρόνου τούτου, συνηθέστερον δὲ νὰ καταφύγῃ εἰς πρόσθετα παραγεμίσματα, παρεμβάλλων ἀφθόνως καὶ μετ' ἀπειροκάλου λεπτολογίας περιγραφὰς αὐλικῶν τελετῶν, θεατρικῶν παραστάσεων, στρατιωτικῶν παρατάξεων, ἐκστρατειῶν, στολῶν, περιέργων τεχνουργήματων καὶ τῶν τοιούτων, ὥστε αὐτὸς ὁ Διγενὴς καὶ αἱ πράξεις αὐτοῦ καταντῶσιν ἐπουσιώδες μέρος τοῦ ὅλου ἔργου. Τοιουτοτρόπως ἡ ὑπόθεσις παραμένει πάντοτε λίαν ἰσχνή, καίπερ ἐξογκουμένη διὰ τῶν παραγεμισμάτων.

Τὰ δὲ πρόσωπα τοῦ μυθιστορήματος δὲν ἔχουσι σαφῶς διαγεγραμμένον ἴδιον χαρακτῆραι, ὥστε οἱ λόγοι καὶ αἱ πράξεις αὐτῶν νὰ φαίνωνται συνεπεῖς ἢ σύμφωνοι πρὸς τὴν προσωπικὴν αὐτῶν ὑπόστασιν, ἀλλὰ λέγουσι μὲν καὶ πράττουσιν ὅ,τι θέλει ὁ συγγραφεύς, ἀλλ' οἱ λόγοι καὶ αἱ πράξεις αὐτῶν οὐδεμίαν ἔχουσι συνάφειαν καὶ ἀκολουθίαν· τοὐναντίον δ' ἐνίοτε φαίνονται ἀσυνάρτητοι καὶ ἀσυμβίβαστοι. Οὕτω ὁ Διγενὴς εὐθὺς μὲν μετὰ τὴν γέννησιν αὐτοῦ, ἐνῷ «ὁ πειρασμὸς» ἐν μορφῇ «ἀρκούδας» ἠθέλησε νὰ πειράξῃ τὴν λεχώ, «*σήκωσε τὸ γρόθο του τῆς ἔδωκε μιὰ καὶ τῆς ἄνοιξε τὸ κεφάλι*»· ἐπὶ τούτῳ δὲ ὄχι μόνον οἱ ἄνθρωποι θαυμάζουσι καὶ προεικάζουσιν ὅτι θὰ ἐξολοθρεύσῃ τοὺς Ἀγαρηνούς, ἀλλὰ καὶ «*τρέμουν, τρίζουν τὰ βουνά*». Κατόπιν δὲ ἐν παιδικῇ ἡλικίᾳ κατὰ τὴν πρώτην αὐτοῦ θηρευτικὴν ἐκδρομὴν *φονεύει δύο μεγάλας ἄρκτους*, σχίζων μάλιστα τὴν μίαν ἐξ αὐτῶν διὰ τῶν χειρῶν ἐκ τοῦ στόματος εἰς δύο μέρη, *ἀποκεφαλίζει διὰ μόνης τῆς χειρὸς* «*ἕνα ζαρκάδι*» καὶ φονεύει πλεῖστα ἄλλα φοβερὰ

θηρία, ὥστε «*οὔτε ὁ Σαμψῶνας δὲν ἔκαμε τέτοιο κατόρθωμα*» (σ. 53). Ἀλλ' ὅμως ὁ ὑπεράνθρωπος οὗτος γίγας κατὰ τὴν βάπτισιν παραδίδεται εἰς τὴν μητέρα αὐτοῦ ὑπὸ τοῦ ἀναδόχου ἐπιλέγοντος: «*νὰ τὸ φυλάγῃς ἀπὸ φωτιά, ἀπὸ γκρεμὸ καὶ ἀπὸ κάθε κακό*» (σ. 17), ἔπειτα δ' ἐκτελεῖ εὐπειθῶς τὰς διαταγὰς τῶν καλογήρων διδασκάλων αὐτοῦ, ἔχει χρείαν συνοδοῦ, ἵνα ἐπιστρέφῃ ἐκ τοῦ σχολείου (σελ. 36), ἐρωτεύεται καὶ παρῳδεῖ ἐρωτικὸν ᾆσμα ἐν παιδικῇ ἡλικίᾳ (σ. 42 καὶ 47), *φορεῖ ἕνα λινὸ πουκάμισο, τόσο ψιλό, ποὺ μποροῦσε νὰ χωρέσῃ μέσα σὲ καρύδι*». (σ. 55), διστάζει νὰ ὑπάγῃ εἰς τὸν πόλεμον πρὶν ἐνηλικιωθῇ τελείως (σ. 69), καὶ ἐν τῷ πολέμῳ ζῇ τρυφηλότατα ἐν πολυτελεστάτῃ σκηνῇ (σ. 132). Ἐν σ. 168—169 ἀποποιεῖται τὰς δωρεὰς τοῦ αὐτοκράτορος ἀρκούμενος νὰ ἔχῃ μόνον «*τὴν ὥμορφη γυναῖκά του, τὸ ἄξιο ἄλογο καὶ τὰ τιμημένα ἅρματά του*». Ἀλλ' εὐθὺς κατωτέρω παρίσταται κατασκευάζων ἀνάκτορα μυθώδους πολυτελείας καὶ δέχεται δῶρα παντοχόθεν (σ. 174). Τοσοῦτον ἀντίθετοι ἰδιότητες δὲν δύνανται νὰ νοηθῶσιν ὡς συνυπάρχουσαι ἐν τῷ αὐτῷ προσώπῳ, ὥστε φαίνονται ὡς πρόσθετα στολίσματα ἀψύχου ἀνδρεικέλου.

Τὰ δὲ λοιπὰ πρόσωπα τοῦ μυθιστορήματος εἶναι σχεδὸν ὅλως ἀχαρακτήριστα, ὅπως τὰ παραπληρωματικὰ πρόσωπα τῶν δραμάτων, οἷον δορυφόροι τινὲς καὶ ὑπηρέται καὶ οἱ τοιοῦτοι. Τὸ ἔργον αὐτῶν περιορίζεται μόνον εἰς τοῦτο, ὅτι θαυμάζουσι πάντοτε τὸν Διγενῆν καὶ παρέχουσιν εἰς αὐτὸν ἀφορμὴν ἐπιδείξεως τῶν προτερημάτων αὐτοῦ. Πράττουσι δὲ τοῦτο συντομώτατα καὶ ἁπλούστατα κατὰ τὸν τρόπον τῶν ἐν τοῖς θεάτροις «ἐπιθεωρήσεων», οἷον· «*σοῦ φέρνω, πάτερ, τὸ μοναχογιό μου*» (σ. 25), «*ἀπὸ ὅσα ἔμαθες, ξέρεις νὰ πῇς τίποτα ἀπ' ἔξω;*» (σ. 28), «*τέλος μίλησε μὲ τὸν Κωσταντῆ ὁ Ἀμιρᾶς κι' ἀποφάσισαν νὰ πάρουν τὸ Διγενῆ στὸ κυνῆγι*» (σ. 44) «*ἐσὺ δὲν κυνηγᾶς, Βασίλειε;*» καὶ οὕτω καθεξῆς. Ἐνίοτε μάλιστα αἱ ὑπηρεσίαι αὐτῶν καθί-

στανται περιτταί, διότι ἀναλαμβάνει τὸ ἔργον τοῦτο αὐτὸς ὁ Διγενής, οἷον «*καιρὸς νὰ κυτάξωμε καὶ τὶς δουλειές μας*».

Ἔχει δὲ καὶ ἄλλως τὸ μυθιστόρημα τοῦτο πολλὴν ὁμοιότητα πρὸς τὰς λεγομένας ἐπιθεωρήσεις, διότι ὄχι μόνον ἡ συνοχὴ τῶν μερῶν αὐτοῦ εἶναι εἰς ἄκρον χαλαρὰ ὥστε δύνανται νὰ ἀφαιρεθῶσιν ἢ νὰ προστεθῶσι πολλὰ ἄνευ διακοπῆς τῆς συνεχείας τῆς ἀφηγήσεως, ἀλλὰ καὶ συχνάκις παρεμβάλλονται ᾄσματα, ὅπως ἐν ταῖς ἐπιθεωρήσεσιν. Τὰ παρεμβαλλόμενα δὲ ᾄσματα ὁ συγγραφεύς φαίνεται ὅτι ἐκλαμβάνει πάντοτε ὡς καλά, διότι οὐδέποτε φαίνεται ἐξετάσας, ἂν ἁρμόζουσιν εἰς ἑκάστην περίπτωσιν, οὐδὲ γινώσκων ὅτι τὰ δημώδη ᾄσματα, φερόμενα ἀπὸ στόματος εἰς στόμα, εὐκόλως παραφθείρονται καὶ πολλάκις καταντῶσιν ἀδιανόητα ἢ ἀνόητα. Διὰ τοῦτο παριστᾷ στρατιώτας ἀπερχομένους εἰς πόλεμον καὶ ᾄδοντας ᾆσμα πένθιμον ὅλως ἀνάρμοστον πρὸς τὴν περίστασιν (σ. 80). Ἄλλοτε παραθέτει περὶ τοῦ θανάτου τοῦ Διγενοῦς ᾆσμα ἀντιφάσκον πρὸς τὴν περὶ τοῦ θανάτου αὐτοῦ ἀφήγησιν τοῦ συγγραφέως (σελ. 138). Ἄλλοτε δὲ παραλαμβάνει ἀνυπόπτως καὶ στίχους παρεφθαρμένους καὶ αὐτόχρημα μωρούς, ὁποῖος εἶναι εἷς τοῦ πενθίμου ᾄσματος τῶν στρατιωτῶν, ἀναφέρων «*πηγάδι*» ἔχον πλάτος *ἑκατὸν ὀργυιάς*, ὡς εἰ ἦτο χαράδρα, καὶ ἕτερος ἐν σελ. 50, καθ' ὃν «*τὸ στοιχειωμένο λάφι*».

Ἔχει σταυρὸ στὰ κέρατα κι' ἀστέρι στὸ κεφάλι
κι' ἀνάμεσα στὰ δίπλατα ἔχει τὴν Παναγία !!

Ἄλλο ἀνόητον ᾆσμα σελ. 150 ἐν ἀρχῇ.

Βάγια, βάγια ποῦ βαγεύεις
τὶ καλὸ μᾶς μαγειρεύεις ;
Ἂν νηστέψω μιὰν ἡμέρα,
χάνεις γιὸ καὶ θυγατέρα
Ἂν νηστέψω μιὰ βδομάδα,
χάνεις τόσην ἐξυπνάδα,
κι' ἂν νηστέψω καὶ δυὸ καὶ τρεῖς
θὰ μὲ βρῇς δὲ θὰ μὲ βρῇς

Κατὰ δὲ τὸ περιεχόμενον τὸ βιβλίον τοῦτο φαίνεται ὅλως ἀντίθετον πρὸς τὸ ἀναγνωστικὸν τῆς Γ' τάξεως, τουτέστι τὰ «Ψηλὰ Βουνά», διότι ἐκεῖνο μὲν δὲν ἀναφέρει τὴν θρησκείαν εἰμὴ ἐλάχιστα καὶ ἐν παρόδῳ ὡς κτῆμα δεισιδαιμόνων γερόντων καὶ καλογήρων, ἀγνοεῖ τὴν πατρίδα, σχεδὸν δὲ καὶ τὴν οἰκογένειαν· τοῦτο δὲ ἔχει πλησμονὴν θρησκευτικῶν πραγμάτων, δὲν ἀγνοεῖ τὴν πατρίδα καὶ ἐνίοτε κατὰ σπανίας τινὰς περιστάσεις ἀναφέρει καὶ πρόσωπα ἔχοντα συναίσθησιν καθήκοντος καὶ οἰκογενειακῆς στοργῆς, οἷον (σ. 89, 100, 106, 156—157, 167 κ. ἑ.) Ἐνίοτε προσέτι ἐκδηλοῦται καὶ θαυμασμός τις πρὸς τὸν ἀρχαῖον Ἑλληνισμὸν (σ. 25, 94 καὶ ἀλλαχοῦ). Πάντα ταῦτα ὅμως εἶναι ἁπλῆ ἐπίφασις ἢ μᾶλλον φενάκη πρὸς παραπλάνησιν τῆς κοινῆς γνώμης, συνταραχθείσης κατὰ τὴν ἔκδοσιν τῶν «Ψηλῶν Βουνῶν» Πράγματι δὲ καὶ τοῦτο τὸ βιβλίον ἄγει δι' ἄλλης ὁδοῦ εἰς τὸ αὐτὸ τέρμα, ὡς ἐκεῖνο, τουτέστι τὴν ἀποξένωσιν ἀπὸ παντὸς ἐθνικοῦ ἰδεώδους καὶ ἐπομένως τὸν μπολσεβικισμόν. Ἡ μὲν θρησκεία δηλαδὴ οὐδαμοῦ ἐμφανίζεται, ὡς πίστις πρὸς τὰ δόγματα αὐτῆς οὐδὲ ὡς ἐνδόμυχον συναίσθημα κινοῦν τὸν ἄνθρωπον πρὸς τὸ ἀγαθόν, ἀλλὰ πάντοτε ἀναφέρεται ὡς καθιερωμένη συνήθεια ἢ ἐθιμοτυπία, ἐξ ἧς οἱ ἄνθρωποι ἀσυνειδήτως παρακινοῦνται εἰς ἐκτέλεσιν τυπικῶν τινων ἐξωτερικῶν πράξεων, οἷον συχνῶν σταυροκοπημάτων, ἐπισκέψεως ἐκκλησιῶν, ἀφιερωμάτων κ.τ.τ. (ἴδε πρὸ πάντων σ. 22), παρακολουθεῖται δὲ πάντοτε ὑπὸ δεισιδαιμονίας χυδαιοτάτης. Ἀναφέρεται μάλιστα ὅτι δύο Χριστιανοὶ καὶ εἷς Μωαμεθανός, συμμαθηταὶ τοῦ Διγενοῦς, ἀπεπειράθησαν ν' ἁρπάσωσι τὸ εἰς αὐτὸν ἀνῆκον πολύτιμον χειρόγραφον τῆς Ἁγίας Γραφῆς «*ὄχι πῶς ζηλεύαν τὸ γράψιμο καὶ τὶς εἰκόνες του, ὅσο τὸ χρυσάφι καὶ τὰ μαργαριτάρια ποὺ εἶχε στὸ ξώφυλλό του*». Καὶ δέρονται μὲν πάντες γενναίως ὑπὸ τοῦ Διγενοῦς καὶ οἱ διδάσκαλοι θαυμάζουσι τὸ κατόρθωμα τοῦτο, ἀλλ' ἡ ἁρπαγὴ καὶ ἡ βεβήλωσις τοῦ ἱεροῦ βιβλίου οὐδαμῶς ἀποδοκιμάζονται (σ. 39—40).

Ὅθεν ἂν ἤθελον δείρει αὐτοὶ τὸν Διγενῆν, θὰ ἦσαν ἐπίσης ἀξιοθαύμαστοι.

Τὰ κινοῦντα εἰς πράξεις τοὺς ἥρωας τοῦ μυθιστορήματος ἐλατήρια δὲν εἶναι οὔτε τὸ θρησκευτικὸν συναίσθημα οὔτε ἡ φιλοπατρία, οὔτε ἄλλη τις ἀρετή, ἀλλ' αἰσθήματα καὶ πάθη ταπεινά. Ἡ φιλοδοξία τοῦ Διγενοῦς χαρακτηρίζεται ὡς «*λόξα*» ἤτοι φρενοπάθεια (σ. 44). Ὅτε δ' οὗτος ἐκδηλοῖ τὴν φιλοκίνδυνον διάθεσιν αὐτοῦ, ὁ παριστάμενος γελωτοποιὸς ἀναφωνεῖ «*Ποποποπό... πιάστε τον καὶ θὰ μᾶς φάη ὅλους*» (σ. 43), ἐπιφώνημα ἁρμόζον εἰς Τοῦρκον «μπεχλιβάνην», ὄχι εἰς ἰδεώδη ἥρωα ἔθνους εὐγενοῦς. Περὶ τῶν ἀκριτῶν τοῦ Διογενοῦς λέγεται πρὸς ἔπαινον ὅτι «*ἔμοιαζαν λυκόπουλα*». Ὅτε δὲ ὁ Διγενὴς ἀνέλαβε τὴν ἀρχηγίαν αὐτῶν, «*πρῶτα τοὺς ρώτησε, ἂν παίρνουν ταχτικὰ τὸ μισθό τους, ἂν τρέφωνται καλὰ καὶ ἂν ντύνωνται καλύτερα*» (σελ. 130).

Ὁ πενθερὸς τοῦ Διγενοῦς Δούκας καταλείπει ἀφρούρητα τὰ μεθόρια, «*γιατὶ ἦταν φιλοχρήματος καὶ ἡ στρατιωτικὴ δύναμη τῆς ἐπαρχίας του βρισκόταν μόνο στὰ χαρτιά*». Ἐπιφέρονται δὲ κατόπιν καὶ τὰ ἑξῆς· «Τὰ χωράφια ποὺ τοῦ ἔδινε ὁ βασιλιὰς γιὰ νὰ μοιράζῃ στοὺς στρατιῶτες, τὰ καλλιεργοῦσε μὲ τοὺς δούλους του καὶ ἔπαιρνε αὐτὸς τὰ εἰσοδήματα. Ἔκοβε καὶ τὸ μισθὸ πολλῶν ἀπὸ τοὺς ἀξιωματικούς του. Φυσικὰ λοιπὸν οἱ στρατιῶτες κι οἱ ἀξιωματικοὶ κοίταζαν νὰ κάνουν ἄλλες δουλειὲς γιὰ νὰ ζήσουν, καὶ οὔτε ἄλογα τοῦ πολέμου ἔτρεφαν οὔτε ἅρματα εἶχαν οὔτε στολή. Καὶ ἅμα ἐρχόταν ἡ ὥρα τῆς στρατολογίας, δωροδοκοῦσαν τὸ στρατηγὸ καὶ κάθονταν στὰ σπίτιά τους. Μὰ κι ἀπὸ κείνους τοὺς λίγους, ποὺ φύλαγαν τὰ κάστρα καὶ τὶς κλεισοῦρες, τοὺς ἔκλεβε τὸ φαγὶ καὶ τὸ μισθό τους. Οἱ ἀκρῖτες κλείνονταν νωρὶς στὰ φυλακεῖα τους καὶ οἱ κλεισουράρχες στοὺς σταθμούς. Ἔπαιζαν στὸ τάβλι ὅ,τι εἶχαν καὶ τὴ νύχτα ἔβγαιναν τοὺς χωρικοὺς ἢ τοὺς ὁδοιπόρους γιὰ νὰ παίξουν τὴν ἄλλη μέρα. Καὶ τοὺς κατασκόπους ἀκόμη ποὺ ἦταν ὑπο-

χρεωμένος νὰ ἔχῃ στὰ ἐμιράτα, κι' ἐκείνους τοὺς εἶχε καταργήσει γιὰ νὰ παίρνῃ τὸ μισθό τους, ἢ τοὺς ἔδινε τόσο λίγα ποὺ ἔπαψαν κι ἐκεῖνοι νὰ τὸν λογαριάζουν. Δὲν εἶναι λοιπὸν παράξενο, γιατὶ ἡ ἐπαρχία δὲ φυλαγόταν καθόλου» (σ. 152). Ἀλλ' ὅμως τὸν οὕτω κτηθέντα πλοῦτον τοῦ Δούκα καὶ τὴν ἐξ αὐτοῦ μεγάλην προῖκα τῆς γυναικὸς τοῦ Διγενοῦς ἐξυμνεῖ ὁ συγγραφεὺς τοῦ βιβλίου (σ. 127 — 128).

Ὁ Νικηφόρος Φωκᾶς καταστρέφει τοὺς ἐν Κρήτῃ Ἄραβας, διότι ἀπειλεῖται ὑπὸ τοῦ βασιλέως ὅτι ἄλλως «*δὲν θὰ γυρίσῃ πίσω*» (σ. 69). Ὁ Ἄραψ πατὴρ τοῦ Διγενοῦς βαπτίζεται χριστιανὸς ἀκουσίως ἕνεκα ἔρωτος, μετ' αὐτοῦ δὲ βαπτίζονται ἀνεξετάστως ἡ μήτηρ αὐτοῦ καὶ ἅπασα ἡ πατριά (σ. 11—12, 15, 26). Καίπερ ὅμως βαπτισθέντες, διατηροῦσι φιλοστόργως τὰ ἀραβικὰ ἀξιώματα καὶ τὰς παραδόσεις τοῦ προτέρου βίου, μεριμνῶσι περὶ ἐκπαιδεύσεως παίδων Ἀράβων «*στὴ γλῶσσά τους καὶ στὴ θρησκεία τους*» καὶ δωροῦνται εἰς αὐτοὺς κοράνια (29 καὶ 26). Περὶ τῶν Ἀράβων τούτων παίδων ἀναφέρεται ὅτι «*κλέβουν τἄλλα παιδιά*», ὁ δὲ κηδεμὼν αὐτῶν πατὴρ τοῦ Διγενοῦς παραδέχεται τοῦτο ὡς φυσικόν, διότι τοιοῦτοι εἶναι οἱ Ἄραβες (σ. 33). Οἱ αὐτοὶ Ἄραβες λέγουσιν ὅτι ἐνηλικιωθέντες θὰ γίνωσιν ἡγεμόνες Μωαμεθανοὶ καὶ ἀπειλοῦσι τὸ Βυζαντινὸν κράτος, ὁ δὲ διδάσκαλος ἀκούσας ταῦτα λέγει «*μεγαλώσετε πρῶτα κι ἔπειτα γενῆτε ὅ,τι θέλει ὁ Θεός. Τώρα νὰ κοιτάξετε τὰ μαθήματά σας καὶ νὰ εἶσθε ἀγαπημένοι*». (σ. 32). Ὁ αὐτὸς διδάσκαλος ἐπιπλήττει μαθητήν, διότι κατήγγειλεν Ἄραβα συμμαθητὴν ὡς ὑποκρινόμενον δολίως ὅτι ἦτο χριστιανὸς (σελ. 23 — 24). Ὁ Διγενὴς μανθάνει ὅτι δυὸ παλαιοὶ συμμαθηταὶ αὐτοῦ ηὐτομόλησαν πρὸς τοὺς Σαρακηνούς, διότι ἐβαρύνθησαν τὴν πειθαρχίαν, ὁ εἷς δὲ καὶ ἐπώλησε τὸν ἵππον αὐτοῦ «*γιὰ νὰ παίξῃ στὸ τάβλι*», ἄλλος δὲ συμμαθητὴς κλέπτων ἄλλοτε τὸν ἄρτον ἄλλων εὐνοεῖται ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος

καὶ ἔγινε πρωθυπουργός, οὐδεὶς δὲ σκανδαλίζεται διὰ πάντα ταῦτα (σ.67—68).Τοὐναντίον ὁ Διγενὴς δὲν διστάζει νὰ καλέσῃ τοὺς φαυλοβίους τούτους καὶ ληστὰς ὡς βοηθοὺς καὶ *ὑπόσχεται νὰ τοὺς δώσῃ βαθμοὺς καὶ τιμές* (σ. 156). Ὁ πατὴρ τοῦ Διγενοῦς βλέπων αὐτὸν μαχόμενον πρὸς δύο φοβερὰς ἄρκτους, παρακολουθεῖ τὸν ἀγῶνα ὡς θεατής, μὴ σπεύδων εἰς βοήθειαν (σ. 48).

Τοιουτοτρόπως ἡ θρησκεία φαίνεται ὅλως τυπικὴ ἄνευ οὐδενὸς ἐσωτερικοῦ βάθους, οἱ δὲ συχνότατα σταυροκοπούμενοι ἥρωες τοῦ μυθιστορήματος οὐδαμῶς αἰσθάνονται ἀποστροφὴν πρὸς τὸ κακὸν καὶ εἶναι πλήρεις δεισιδαιμονιῶν ἑλληνικῶν τε καὶ ἀραβικῶν· τὰ δὲ ἤθη τοῦ περιβάλλοντος αὐτοὺς κόσμου εἶναι ταπεινὰ καὶ πλήρη βαρβαρικῆς χυδαιότητος. Αὐτὸς ὁ Διγενὴς φορεῖ ὡς *φυλαχτὸ* κατὰ τῆς βασκανίας τεμάχιον τοῦ ἐν Μέκκᾳ *Κρεμαστοῦ λιθαρίου*, ἀποκοπὲν ὑπὸ τοῦ Μωαμεθανοῦ πάππου αὐτοῦ (σ. 15). Πάντες φαίνονται ἔχοντες ἐμπαθῆ λατρείαν πρὸς τὸν χρυσὸν καὶ τοὺς πολυτίμους λίθους καὶ πᾶσαν ἄλλην πολυτέλειαν.Καὶ αὐτὸς ἔτι ὁ διδάσκαλος τοῦ Διγενοῦς, καίπερ μοναχός,λαμβάνει παρὰ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ »*σακκούλαν*» πλήρη χρυσῶν νομισμάτων, ἐνῷ ἐκεῖνος λέγει πρὸς αὐτόν· «*τὰ δίδακτρά σου, δάσκαλε, μαζὶ μὲ τὴν ἀγάπη μου. Καὶ νὰ εἶσαι βέβαιος πῶς δὲν θὰ εἶναι τὰ τελευταῖα*» (σ. 37). Ἀχώριστος σύντροφος τοῦ Διγενοῦς εἶναι νάνος γελωτοποιὸς ἐκλεχθεὶς ὑπὸ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ ἐν τῷ σχολείῳ (σ. 34). Πλὴν δὲ τοῦ ὄχι σπανίως μωρολογοῦντος γελωτοποιοῦ τούτου, παρελαύνουσι καὶ ἄλλοι ῥύποι τῶν μεσαιωνικῶν καὶ τῶν Τουρκικῶν χρόνων, οἷον τύφλωσις τροπαιούχου στρατηγοῦ κατὰ διαταγὴν μωροῦ αὐτοκράτορος (σ. 65), ἄδικος καθαίρεσις ἄλλου ἐνδόξου στρατηγοῦ ὑποσκελισθέντος ὑπὸ κλέπτου πολιτικοῦ (σ. 87), δοῦλοι καὶ δουλοπάροικοι, ὁ ἐν τῷ σχολείῳ «*φάλαγγας*» (σ. 33) καὶ αὐτὴ ἔτι ἡ πολυγαμία τῶν Ἀράβων (σ. 18). Οὐδεὶς δὲ σκανδαλίζεται ἐπὶ τούτοις. Σπουδαίαν συμβολὴν εἰς τὴν ἐξέλιξιν τῆς ὑποθέσεως παρέχει καὶ ὁ ἔρως, καίτοι οὗτος, ἐξαιρουμένων

μόνον παθολογικῶν περιπτώσεων, εἶναι εἰσέτι ἄγνωστος εἰς τοὺς ἑνδεκαετεῖς παῖδας, δι' οὓς προορίζεται τὸ βιβλίον. Οὕτως ἐρωτεύεται ὄχι μόνον ὁ Διγενὴς καὶ ὁ πατὴρ αὐτοῦ καὶ ἄλλα πρόσωπα, ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ὁ γέρων στρατηγὸς Κουρκούας ἐκφράζει πόθους ἐρωτικοὺς (σ. 76—77). Τὴν Ἁγίαν Γραφὴν ἀναγινώσκει ὁ λήσταρχος Φιλοπαππους, ἐνῷ εὐθὺς κατόπιν παραγγέλλει τὴν ἐκτέλεσιν ληστείας, ἄλλοι δὲ λησταὶ πρὴν συμμαθηταὶ τοῦ Διγενοῦς δειπνοῦσι μετὰ τὴν ἀπαγγελίαν τοῦ «*Πάτερ ἡμῶν*» καὶ σταυροκοπούμενοι, ἔπειτα δὲ συσκέπτονται περὶ ληστρικῶν ἐπιχειρήσεων (σ. 134—137).

Παρὰ πάντα λοιπὸν τὰ ἄφθονα σταυροκοπήματα καὶ τὴν λοιπὴν θρησκευτικὴν σκηνοθεσίαν τὸ βιβλίον τοῦτο ὄχι μόνον θρησκευτικὸν συναίσθημα νὰ ἀναπτύξῃ παρὰ τοῖς μαθηταῖς δὲν εἶναι κατάλληλον, ἀλλ' οὐδὲ ἠθικὰ πρότυπα παρέχει ἀξιομίμητα οὐδ' ἀξιοζήλωτα. Αὐτὸς ὁ Διγενὴς παρίσταται τοσοῦτον ὑπέρτερος τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως καὶ τοσοῦτον τεράστια καὶ παράδοξα διαπράττει, ὥστε μόνον ἔκπληξιν δύναται νὰ προκαλέσῃ, ὄχι δὲ νὰ ἐμπνεύσῃ ζῆλον καὶ φιλοτιμίαν πρὸς μίμησιν. Ἰδίως δ' ἐστερημένος πάσης παιδαγωγικῆς ἀξίας εἶναι ὁ θάνατος τοῦ Διγενοῦς, διότι οὗτος παρίσταται ἀποθνήσκων ἄνευ εὐλόγου τινὸς αἰτίας κατὰ τρόπον ὅλως ὑπερφυσικὸν καὶ φαντασιώδη, ὥστε ἀποβαίνει τελείως ξένος πρὸς τὰ συναισθήματα τοῦ ἀναγνώστου.

Καὶ εἶναι μὲν ἀληθῶς ἐπιδεκτικαὶ ἐξευγενισμοῦ καὶ καλλιτεχνικῆς διαμορφώσεως αἱ περὶ τοῦ Διγενοῦς καὶ τῶν ἀκριτῶν δημώδεις παραδόσεις, ὅπερ καὶ εὐκταῖον εἶναι νὰ γίνῃ, ἀλλὰ πρὸς τοῦτο ἀπαιτεῖται ποιητικὸς νοῦς ὑπέροχος καὶ ἐνθουσιώδης ἀφοσίωσις πρὸς ἰδεώδη πολὺ διάφορα τῆς ταπεινῆς ὑλοφροσύνης τοῦ μυθιστοριογράφου τούτου. Οὗτος ὄχι μόνον ὑπερτέρων προσόντων στερεῖται, ἀλλ' οὐδὲ νὰ συρράψῃ δεξιῶς τὰς δημώδεις παραδόσεις εἶναι ἱκανός, ἰδίως δ' ἐν τῷ θανάτῳ τοῦ Διγενοῦς καταφαίνεται

ἁπλοῦς ῥακοσυλλέκτης μυθευμάτων. Ἀφοῦ δηλαδὴ περὶ τοῦ θανάτου τοῦ Διγενοῦς ἡ δημώδης παράδοσις ἁπαντᾷ ὑπὸ διαφόρους παραλλαγάς, ὁ μυθιστοριογράφος μὴ γινώσκων τίνα παραλλαγὴν νὰ προτιμήσῃ, παρατάσσει ἀλλεπαλλήλους τρεῖς ἀντιφασκούσας παραλλαγάς, ὥστε ὁ Διγενὴς παρίσταται μονονουχὶ τρεῖς φορὰς ἀποθνήσκων. Πρῶτον μὲν δηλαδὴ παρίσταται παθὼν αἰφνιδίως ἐντὸς δάσους τελείαν ἐξάντλησιν δυνάμεων, διότι ἐφόνευσε τὸ ***στοιχειωμένο λάφι,*** καὶ ἀπορρίπτει τὰ ὅπλα ἐπιλέγων «***Σῦρε, ἀντρειά μου, στὸ καλό, στοὺς ἄλλους ἀντρειωμένους***», ὡσεὶ ἔμελε νὰ ἀποθάνῃ. (σ.178) Ἔπειτα ὅμως ἐμφανίζεται εἰς αὐτὸν ὁ Χάρος «***χωρὶς ἀνάγκη καὶ ἀρρώστια***», ὁ δὲ Διγενὴς ἀντιπαλαίει εὐδοκίμως πρὸς αὐτὸν ἐπὶ τρία ἡμερονύκτια καὶ δὲν καταβάλλεται εἰμὴ μόνον ἀφοῦ χρυσοῦς ἀετὸς αἰφνιδίως ἐπιφανεὶς ἔπληξεν αὐτὸν διὰ τῶν ὀνύχων ***στὸ κεφάλι*** (σ. 181). Ἐπὶ τέλους παρατίθεται ᾄσμά τι, καθ' ὃ ὁ Χάρος ***ἕνεκα φθόνου*** ἐφόνευσε τὸν Διγενῆν ***ἐξ ἐνέδρας*** πλήξας αὐτὸν ***μακρόθεν εἰς τὴν καρδίαν.*** (σ.183)

Ὁμοίως κίβδηλος καὶ ἐπίβουλος εἶναι καὶ ἡ κατὰ προσποίησιν ἐπιδεικνυομένη ἀγάπη πρὸς τὸν ἀρχαῖον ἑλληνισμόν, ὡς καταφαίνεται ἀριδήλως ἐκ τῆς ἐν σελ. 29—31 περιγραφομένης διδασκαλίας τοῦ Ὁμήρου. Τὸν Ὅμηρον ἀπαγγέλλει μετ' ἐνθουσιασμοῦ παῖς Σαρακηνὸς ἔκτοτε διακρινόμενος ὡς «***χριστιανομάχος***» ἔπειτα δ' ἀποδειχθεὶς καὶ ἀγνωμονέστατος πρὸς τοὺς εὐεργέτας αὐτοῦ καὶ κακουργότατος. Ἐν ᾧ δ' αὐτὸς ἐκλέγει πρὸς ἀπαγγελίαν τὴν μονομαχίαν Ἀχιλλέως καὶ Ἕκτορος, ὁ διδάσκαλος «***ἐμουρμούρισε μὲ ἀποστροφὴ· ὅλο γιὰ πολέμους καὶ γιὰ αἵματα***». Τοιουτοτρόπως ὁ θεῖος Ὅμηρος παρίσταται ὡς τέρπων αἱμοχαρεῖς καὶ κακούργους βαρβάρους καὶ ὡς μόνον περὶ πολέμων καὶ αἱμάτων πραγματευόμενος, ὁ δὲ συγγραφεὺς δὲν ἔλαβεν ὑπ' ὄψιν οὔτε τὰ τοσαῦτα παρ' Ὁμήρῳ ἀπέχθειαν δηλοῦντα ἐπίθετα τοῦ τε πολέμου καὶ τοῦ Ἄρεως, οὔτε τὴν μυριάκις ἐκδηλουμένην ἀγάπην

τοῦ ποιητοῦ πρὸς τὴν εὐνομίαν καὶ τὴν εἰρήνην, οὔτε αὐτοὺς τοὺς περιφήμους στίχους τῆς Ἰλιάδος.

«ἀφρήτωρ, ἀθέμιστος, ἀνέστιός ἐστιν ἐκεῖνος,
ὃς πολέμου ἔραται ἐπιδημίου ὀκρυόεντος».

Ἐκφέρει δὲ τὴν συκοφαντικὴν κατὰ τοῦ Ὁμήρου μομφὴν ταύτην αὐτὸς ὁ διδάσκαλος, καὶ μάλιστα μουρμουρίζων, ἵνα μὴ ἀκουσθῇ. καὶ οὕτω παρέχει ὁ συγγραφεὺς ὡς ὑπόδειγμα διδασκάλου ἄνανδρον καὶ δόλιον ὑποκριτὴν ἄλλα διδάσκοντα καὶ ἄλλα φρονοῦντα.

Ἐννοεῖται λοιπόν ὅτι ὅπως ἐμφανίζεται ἡ θρησκευτικὴ εὐλάβεια καὶ ἡ πρὸς τὸν ἀρχαῖον ἑλληνισμὸν τιμή, οὔτε εὐσεβεῖς δύναται νὰ καταστήσῃ τοὺς μαθητὰς οὔτε φιλέλληνας, ἀλλ' ἀπ' ἐναντίας μόνον ἀπέχθειαν καὶ περιφρόνησιν μέλλουσιν οὗτοι νὰ πορισθῶσι πρὸς ἀμφότερα ταῦτα. Ὅπως δηλαδὴ τὸ πάλαι οἱ Λακεδαιμόνιοι ἐμέθυσκον τοὺς Εἵλωτας, ἵνα οἱ παῖδες βλέποντες τὴν ἀσχημοσύνην αὐτῶν ἀποτρέπωνται ἀπὸ τῆς μέθης, οὕτω καὶ οἱ διαφθορεῖς τῆς ἡμετέρας ἐκπαιδεύσεως ἐμφανίζουσι τήν τε θρησκείαν καὶ τὸν Ἑλληνισμὸν ὑπὸ μορφὴν γελοίαν καὶ βάρβαρον, ἵνα ἐμποιήσωσιν ἀποστροφὴν πρὸς ἀμφότερα, ὥστε οἱ παῖδες νὰ ἀσπασθῶσιν ὕστερον τὰς ἰδέας, πρὸς ἃς ἄγουσι τὰ Ψηλὰ Βουνά», ἤτοι τὸν μπολσεβικισμόν.

Τὰ δὲ μυθεύματα, ὅσα ἐξιστοροῦνται, καὶ ὅπως ἐξιστοροῦνται, εἶναι κατάλληλα νὰ προξενήσωσιν ὄχι ἀνάπτυξιν τῆς φαντασίας, ἀλλ' ἐκφυλισμὸν αὐτῆς καὶ ἐκβαρβάρωσιν τοῦ συναισθήματος ἀντὶ ἐξευγενισμοῦ. Ὁ συγγραφεὺς δηλαδὴ ἔχει μεγίστην ἀγάπην καὶ θαυμασμὸν πρὸς τὰς παραδόξους καὶ τεραστίας διηγήσεις, ὁποῖαι λικνίζουσι τὴν ὑπονυστάζουσαν φαντασίαν χαύνων Ἀνατολιτῶν, καὶ οὕτως ἡ ἀφήγησις αὐτοῦ συχνότατα ἀμιλλᾶται πρὸς τὴν Χαλιμᾶν. Ἐνίοτε ὅμως παραλαμβάνει καὶ φραγκικὰ ἱστορήματα μηδαμῶς ἐξετάζων, ἂν ταῦτα συμβιβάζονται πρὸς ἐκεῖνα ἢ εἶναι ἀσυμβίβαστα. Οὕτω π. χ. ὁ Διγενὴς τὸν μὲν ὑπερκυκλώπειον ληστὴν Μανσοὺρ εὐκόλως νικᾷ διὰ μόνου τοῦ ῥοπάλου, καίτοι οὗτος

παρίσταται ἔχων ῥώθωνας, ἐν οἷς σταβλίζονται ἵπποι, μασχάλας, ἐν αἷς φωλεύουσι πέρδικες, νῶτα, ἐφ' ὧν ἀροτριῶσι γεωργικὰ ζεύγη, καὶ πέλμα καλύπτον «*ἐννιὰ μοδιῶν χωράφι*»· ἀλλὰ τὸν Ἀληχαμδάν, ὅστις εἶναι κοινὸς ἄνθρωπος, καταβάλλει μόνον μετὰ μεγάλης δυσκολίας καὶ κινδύνου, καίπερ φέρων πλήρη σιδηρᾶν πανοπλίαν (110 καὶ 123—124). Ὁ γελωτοποιός, καίπερ νάνος καὶ παραμεμορφωμένος ἐκ τῆς ῥαχίτιδος καὶ ἄοπλος, διαπράττει κατορθώματα μέγιστα· ἀφοπλίζει ληστὴν ἐπιτεθέντα κατὰ τοῦ Διγενοῦς, ἀναρριχᾶται ἐπὶ τῆς οὐρᾶς καλπάζοντος ἵππου, καὶ ἀπάγχει τὸν ἐπιβαίνοντα ληστήν, καὶ ἄλλα ὡσαύτως (σ. 134--139, 162 κ. ἑ.). Βρίθει λοιπὸν τὸ μυθιστόρημα τερατολογιῶν ἐκτροπωτάτων ἐκφραζομένων μετ' ἀληθῶς βαρβάρου ἀπειροκαλίας καὶ μεγίστης ἀσαφείας καὶ ἀσυναρτησίας· δὲν λείπουσι δὲ ἐνιαχοῦ καὶ μωρολογήματα. Ὡς δείγματα τῆς ἀσαφείας καὶ ἀσυναρτησίας ἀρκοῦσι τὰ ἑπόμενα: σ. 163 «*Κυλοῦσε δέντρα ξεριζωμένα καὶ ἐκεῖνα στὸ κύλισμά τους ξερίζωναν ἄλλα, συνέπαιρναν τὰ λιθάρια καὶ ἔκαναν τὴ Χαλκογούρνα ν' ἀντιλαλῆ*»· Σ. 164 ὁ νάνος φονευόμενος ὑπὸ Ἄραβος διὰ σπαθισμοῦ ἀναφωνεῖ· «*συχώρα με, ἀφέντη Διγενή, τώρα τὸ κουκὶ θὰ σοῦ βγάλη κουκάκια*». Αὐτόθι σ. 164 ὁ Διγενὴς ἀναφωνεῖ πρὸς τὸν φονέα τοῦ νάνου «*Κάμε τὴν προσευχή σου, ἐμὶρ Ἀλή!*» καὶ πρὶν προφθάσῃ οὗτος νὰ γυρίσῃ «*ἔνιωσε πὼς σηκώνεται μαζὶ μὲ τὸ ἄλογο, πὼς τινάζεται στὸν ἀέρα κι' ἔπειτα δὲν ἔνιωσε τίποτα. Τ' ἀφρισμένα νερὰ τοῦ στενοῦ τὸν τύλιξαν σὲ λευκὸ σάβανο*». Ἡ μάχη ὅμως γίνεται ἐντὸς στενωποῦ ὀρεινῆς, περὶ ἧς δὲν ἐλέχθη ὅτι εἶχε νερά.

Πρὸς χαρακτηρισμὸν τοῦ βιβλίου τούτου προσθέτομεν προσέτι καὶ τὰ ἀκόλουθα δείγματα: «Ὁ παππούς μου ὁ μεγάλος σεῖχης, ὁ ἀρχηγὸς τῆς φυλῆς μας, τὸ ἔφερε ἀπὸ τὴ Μέκα. Τὸ ἔκοψε ἀπὸ τὸ **Κρεμαστὸ** λιθάρι, ποὺ δὲν ἀγγίζει τὴ γῆ καὶ εἶναι **θεμέλιο** τοῦ κόσμου» (σ. 15).

Ἐν σελ. 86 «οἱ σαρκοφάγοι τῶν αὐτοκρατόρων μας στημένοι στὴ γραμμή. Μεγάλα μάρμαρα πολύχρωμα γυαλιστερά, τυλιγμένα σὲ ψιλοδουλεμένο χρυσάφι, ποὺ ἔσφιγγε διαμάντια καὶ τοπάζια τόσα δά, σὰν αὐγὰ περιστεριοῦ» Ἐν σελ. 60. «Οἱ στοὲς ποὺ ἔχουν **ἀπὸ κάτω** πλούσια ἐμπορικὰ καὶ **ἀπάνω** λιθόστρωτο γιὰ νὰ περπατῇ ὁ κόσμος» Ἐν σελ. 140. «Ἡ Μαξιμὼ φοροῦσε χρυσομέταξο φόρεμα, ποὺ καθὼς ἔλαμπε στὸν ἥλιο, φαινόταν σὰ μεγάλη **ἀκρίδα**».

«Ἡ μάνα ἀρκούδα, ποὺ ἔνιωθε ἀπὸ πίσω της τὸν κυνηγὸ καὶ ἄκουε ἀπὸ καιρὸ σὲ καιρὸ νὰ πέφτῃ ἀπάνω στὰ παιδιά της ἡ ραβδιά του, ἀποφάσισε νὰ κινδυνέψῃ γιὰ τὰ μικρά της. Στάθηκε, γύρισε κατὰ τὸ Βασίλειο καὶ μούγκρισε δυνατά. Καὶ καθὼς εἶδε νὰ ἔρχεται ἀπάνω της, βγάζει δεύτερο μουγκρητό, κάνει ἕνα πῆδο καὶ ἀνοίγει τὸ στόμα της νὰ τὸν ἁρπάξῃ. Ἀντιθυμώνει ὁ Διγενὴς καὶ χύνεται· τῆς ἁρπάζει τὰ σαγόνια καὶ μ' ἕνα ἄνοιγμα τῶν χεριῶν τῆς σκίζει τὸ στόμα ὡς τὸ λαιμό. Δεύτερο τάνυμα καὶ τὴ σκίζει στὰ δύο. «Νὰ μάθῃς νὰ μὴν ἀνοίγῃς ἔτσι τὸ στόμα σου!..» εἶπε στὰ σοβαρὰ ἀπάνω ἀπὸ τ' ἄλογό του ὁ νάνος. Ὁ Διγενὴς γελώντας πέταξε τὰ κομμάτια της, τὸ ἕνα ἐμπρὸς στὸν πατέρα του καὶ τὸ ἄλλο ἐμπρὸς στὸν Κωσταντή. Ἔπειτα καβαλίκεψε καὶ ἀκολούθησε τὴ συντροφιά» (σ. 49).

«Ἔξαφνα μὲ μιὰ φτερνιστηριὰ τοῦ ἀλόγου του βγῆκε μπροστά, τὸ ἅρπαξε ἀπὸ τὸ κέρατο (τὸ ζαρκάδι) καὶ μ' ἕνα τράβηγμα δυνατὸ χώρισε τὸ κεφάλι ἀπὸ τὸ κορμί του. Τὴν ἴδια στιγμὴ ἕνα ἀγριογούρουνο, μὲ τὰ δόντια ἔξω σὰ σπαθιά, ὥρμησε στὸ Διγενή. Τοῦ δίνει μιὰ **μὲ τὸ κεφάλι ποὺ κρατοῦσε**, καὶ τὸ ἀγριογούρουνο σωριάστηκε σὰν ἀσκὶ φουσκωμένο» (σ. 51).

«Ξεπέζεψε κι' ἔκαμε τὸ σταυρό του. Ἔλυσε ἔπειτα ἕνα σκοινὶ χοντρὸ ἀπὸ τὴ σέλα του κι' ἄρχισε νὰ δένῃ τὰ θύματά του. Ἔδεσε τρία λιοντάρια. δύο ἀγριογούρουνα, ἕνα πάρδο, τέσσερες λεόπαρδους, ἕναν τίγρη, δύο ἀρκοῦδες, καὶ δυὸ φίδια. Τὰ ἑρπετὰ εἶ-

χαν μάκρος πέντε μέτρα τὸ καθένα, καὶ τὸ κεφάλι τους, σὰν κεφάλι μοσχαριοῦ, εἶχε κέρατα δύο πῆχες ..... Ἦταν κι ἄλλα ἀκόμα, μὰ βαρέθηκε νὰ τὰ δέσῃ». (Ἕπεται καὶ συνέχεια) (σ. 52)·

Σελ. 176 «Τρακόσια ἀρκούδια σκότωσε καὶ ἑξηνταδυὸ λιοντάρια, κι' ἐκεῖ ποὺ πήγαινε ζητῶντας κι ἄλλα θηρία, βλέπει μπροστά του ἕνα μεγάλο λάφι».

Ἡ χαρακτηρίζουσα λοιπὸν τὸ ἀναγνωστικὸν τοῦτο βιβλίον μεγίστη ἀκαταστασία καὶ ἀτάσθαλος ἀσχημοσύνη τῆς γλώσσης δὲν ἀποτελεῖ τὸ κυριώτατον τῶν ἁμαρτημάτων αὐτοῦ, διότι τὸ περιεχόμενον αὐτοῦ εἶναι χειρότερον τῆς γλώσσης. Δηλαδὴ ἐὰν μὲν κριθῇ ὡς ἔργον λογοτεχνικόν, ἀποδεικνύεται εἰς ἄκρον κακότεχνον καὶ ἀπειρόκαλον, ἁμιλλώμενον πρὸς τὰ χείριστα τῶν λαϊκῶν βιβλίων τῶν χρόνων τῆς δουλείας· ὡς παιδικὸν δὲ ἀνάγνωσμα εἶναι τελείως ἀσύμμετρον πρὸς τὴν πνευματικὴν ἀνάπτυξιν τῶν ἑνδεκαετῶν παίδων, δι' οὓς προορίζεται· ὡς μορφωτικὸν δὲ βιβλίον εἶναι αἴσχιστον ὡς γέμον ὑλοφροσύνης, πλεονεξίας, ἠθικῆς ἐξαχρειώσεως καὶ ἐσχάτης διανοητικῆς χυδαιότητος. Ὅθεν ἀντὶ νὰ διαπλάττῃ πολίτας ἠθικοὺς καὶ εὐπαιδεύτους, φαίνεται ὡς προωρισμένον νὰ ἀνατρέφῃ λυκανθρώπους ἐλαυνομένους μόνον ὑπὸ ἀγρίων παθῶν καὶ οὐδένα χαλινὸν ἠθικῆς αἰσθανομένους.

Ἴσως τὰ φυλλάδια τὰ ἐξιστοροῦντα τὸν βίον καὶ τὰ κατορθώματα διασήμων ληστῶν καὶ δολοφόνων εἶναι σχετικῶς ἠθικώτερα τοῦ συγγραφικοῦ τούτου τερατουργήματος. Ἡ ἔγκρισις τοιούτου βιβλίου ἀποτελεῖ καταισχύνην μὲν τῆς πολιτείας, ἐσχάτην δὲ ὕβριν κατὰ τοῦ Ἔθνους.

Γ. Ἀ. Ἀργυρόπουλος

Β΄. ΑΝΑΓΝΩΣΤΙΚΑ ΤΡΙΤΗΣ ΤΑΞΕΩΣ

1. «Τὰ ψηλὰ βουνά».

Συντακτικὴ Ἐπιτροπή. Δ. Ἀνδρεάδης, Ἀ. Δελμοῦζος, Π. Νιρβάνας, Ζ. Παπαντωνίου, Μ. Τριανταφυλλίδης.

Ἀναγνωστικὸ Γ΄ Δημοτικοῦ. Ἔκδ. 1. Ἀθῆναι, 1918.

Ἡ χυδαιότης τοῦ βιβλίου τούτου εἶναι ἀνωτέρα πάσης περιγραφῆς. Καθίσταται δ' ἐμφανὴς ἐν τῇ γλώσσῃ αὐτοῦ, ταῖς εἰκόσιν, ἃς περιέχει, τοῖς προσώποις καὶ ταῖς σκηναῖς, ἃς περιγράφει. Ὁ μέγας παιδαγωγὸς Stoy ἔλεγεν, ὅτι τὸ ἀναγνωστικὸν βιβλίον ὀφείλει νὰ καθιστᾷ εἰς τοὺς παῖδας γνωστὸν πᾶν ὅ,τι εὐγενὲς κέκτηται τὸ ἔθνος αὐτῶν. Καὶ ἐν τῷ ἐπισήμῳ προγράμματι τοῦ 1912 «περὶ ποσότητος καὶ οἰκονομίας τῆς ὕλης τῶν ἀναγνωστικῶν» ἀναγράφεται, ὅτι τὸ περιεχόμενον τῶν βιβλίων τούτων πρέπει νὰ εἶναι «εὐγενές, ὑψηλόν, σπουδαῖον, ἠθοποιόν, ἀνδροποιόν».

Τοῖς συγγραφεῦσιν ὅμως τοῦ βιβλίου τούτου ἄλλως ἔδοξεν. Οὗτοι ἠθέλησαν νὰ ἐφαρμόσωσιν ἀκριβῶς τὰς ἀντιθέτους ἀρχὰς πρὸς τὰς προειρημένας καὶ παρέσχον πράγματι διὰ τοῦ περὶ οὗ ὁ λόγος ἔργου αὐτῶν πρότυπον τοῦ χυδαίου, τοῦ ταπεινοῦ, τοῦ ἀγοραίου. Καὶ ὅμως τὸ βιβλίον τοῦτο ἅμα τῇ ἐκδόσει του διελαλήθη ὡς ἀριστούργημα. Ὀλίγαι παρατηρήσεις θὰ ἀρκέσωσιν, ἵνα καταδειχθῇ τὸ ποιὸν τοῦ ἀριστουργήματος τούτου.

α') Ἡ γλῶσσά του.

1. Τὸ βιβλίον εἶναι γεγραμμένον εἰς τὴν τεχνητὴν γλῶσσαν, ἧς ἀνωτέρω παρέχομεν εἰκόνα καὶ δὴ ἐν τῇ χυδαιοτάτῃ αὐτῆς μορφῇ. Γέμει ξενισμῶν, ἰδιωματικῶν λέξεων καὶ ἐκφράσεων μόνον ἐν περιωρισμένῃ περιοχῇ συνειθιζομένων καὶ γνωστῶν, τύπων ἀσυνήθων καὶ ἐκπεσόντων ἀπὸ τῆς χρήσεως τοῦ Ἑλληνικοῦ λόγου ἢ μηδέποτε ὁμιληθέντων, λέξεων τῆς καθαρευούσης, αἵτινες κατὰ ποικίλους τρόπους στρεβλωθεῖσαι κατήντησαν ἀγνώριστοι.

Οὕτως ἑκάστην τοῦ βιβλίου σελίδα πληροῦσι λέξεις καὶ φράσεις, οἷαι αἱ ἑπόμεναι: *Οἱ κότες κούρνιαζαν, τὰ γίδια στέρφεψαν, τὸ ὄρνιο φτεροζυγιάστηκε, τὸ κυπρὶ τοῦ μουλαριοῦ, γενιά, ἀγγόνια, γαμπρός, νουνός, ξαδέρφια, μάνα, παποῦδες, πατοῦσα, ραχοκοκαλιά, κοῦπα, λακούβα, τσίτσα, τούφα, χνότο, γκέμι, κεσέμι, βέργα, τζάκι, μαῦροι κάβοι, σεγκούνια, φέρμελες, χράμι, ἀλαφίνα, τσέλιγγας, γεροτσέλιγγας, τσελιγγάτα, ζουφιξιές, γνέσιμο, τομάρι, πουρνάρια, φλάμπουρο, μαδέρια, πάτερο, χνάρι παπουτσιοῦ, χνάρια, ξαγρύπνια, νυχτοπερπάτημα, χάραμα, μαγερειό, γελέκο, μπρούμιτα, δαγκωματιές, σβέρκος, κουδούνια, κουδουνάς, βιολιντζής, κατηφοριαστό, σταλαματιές νερό, γιὰ καιρὸν πολύ, ζαβός, ὁ βιός, ἀνήμπορος, κανάλι, κάνουλα, κιόλας, ἀντάμα, δέντρο, δεντρί, γκρεμός, γκρεμισμένος, γκρεμίζονται, ἀφουγκραστῆ, ἀφουγκράστηκε, ἀγκομαχοῦσε, ἔτσουξε, χύμιξε, στέριωσαν, παρατοῦσαν, ἔγλειψε, τοὺς καλωσώρισε, κουβέντιαζε, πηδοῦσαν γκρεμίζοντας, ἀνυπομονώντας, ἀργοπατώντας, κρυφολέγοντας, κλωστένοντας, ἔψελνε, ἔσερνε, στάζει, θὰ στέρευε, χτύπησε, χτίζουν, φράχτες, φτεροῦγες, ἀστραφτερό, θὰ φτάσης, σκίζουν, σκίστηκε, σκοινιά, φτάνω, ἔφτασε, χτές, ἐχτές, χωριστοῦν.* Τῆς αὐτῆς δὲ λέξεως χρησιμοποιοῦνται συχνάκις πλείονες τοῦ ἑνὸς τύποι. Οὕτω τῆς λέξεως σχολεῖον ἀναφέρονται τρεῖς τύποι, *σχολεῖο, σχολειό, σκολειὸ* καὶ μόνος ὁ ὀρθὸς παραλείπεται.

2. Οἱ συγγραφεῖς προσέτι ἀρέσκονται νὰ χρησιμοποιῶσι τὰς λέξεις οὐχὶ ἐν ταῖς κυρίαις ἢ τοὐλάχιστον ταῖς εὐχρηστοτέραις αὐτῶν σημασίαις. Ἰδίᾳ κατὰ κόρον ποιοῦνται χρῆσιν ἐκφράσεων μεταφορικῶν καὶ παρηλλαγμένων, ἐπιδιώκοντες νὰ παραστήσωσι τὰ πράγματα γελοιότερα καὶ ἀστειότερα καὶ ἐπιδεικνύοντες ἐπιτετηδευμένην ἀτημελησίαν τοῦ λόγου καὶ προπετῆ καταφρόνησιν τοῦ συνήθους τρόπου τῆς ἐκφράσεως. Οὕτω π. χ. λέγουσιν :

«Ὁ μπαλωματὴς μ' ἕνα παπούτσι στὰ γόνατά του *ἔδινε γροθιὲς στὸν ἀέρα*. . . Μερικοὶ τὸν πλησίασαν, ἔβγαλαν τὰ παπούτσια τους καὶ ζήτησαν νὰ τοὺς βάλῃ καρφιά. « **Μπάρμπα**, εἶπαν, **νὰ μᾶς πεταλώσῃς** » . (Σελ. 37).

«Νὰ ἐρχόταν ἐκεῖνος ὁ μπαλωματὴς τοῦ Μικροῦ χωριοῦ, ὁ γέρος μὲ τὰ τρία δόντια ! *Θὰ χτυποῦσε πάλι μὲ τὶς γροθιές του τὸν ἀέρα καὶ θὰ τὰ ἔρραβε*». (Σελ. 119).

«Μαζὶ μὲ τὸ παπούτσι ἔφεραν κι' ἕνα νέο. Εἶπαν πὼς τὰ δόντια τοῦ μπαλωματὴ *ἀπὸ τρία ἔγιναν δύο*».(Σελ. 121).

«*Ἡ ὄρεξη* τοῦ Φουντούλη *ἔχει σημάνει μεσημέρι* πολλὲς φορές. . . Ἅμα τ' ἄγγιξε (τὰ κουλούρια) ὁ Φουντούλης, κατάλαβε πὼς *ἡ ζωή τους ἦταν λίγη*». (Σελ 15).

«*Πίνω τὴ βρύση ὅλη* στὴν ὑγειὰ τῆς κοινότητας». (Σελ.35).

«Ἦταν περασμένα μεσάνυχτα καὶ κοιμόνταν βαθιά. Τέτοια ὥρα *κάνει ἡ ἀλεποὺ τὶς ἐπισκέψεις της*. Περπατοῦσε σιγὰ πολύ, *ἀπὸ εὐγένεια μήπως ξυπνήσῃ κανένα*. . . Ὅλα νοικοκυρεμένα, εἶπε. «Ἂς δῶ καὶ τὸ κοτέτσι, τόχουν καλά ;» Μόλις ἔβαλε στὸ στόμα δυὸ κότες, *τὶς γνώρισε. Αὐτὲς οἱ κότες, εἶπε, εἶναι ἀπ τὸ Μικρὸ χωριό*. Ὡς τώρα ἡ κοινότητα δὲ φρόντιζε νὰ φυλάξῃ τὴν περιουσία της. Τὰ καταστήματά της ἦταν ἀνοιχτά . . . Ἡ ἀλεποὺ ὅμως δὲν τὸ βρῆκε σωστὸ αὐτό. Μιὰ πολιτεία πρέπει νὰ ἔχῃ κι ἕνα φύλακα. *Στὴ θέση αὐτὴ διωρίστηκε μοναχὴ της*». Ἕπεται καὶ ἐφεξῆς κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον ἡ ἐξιστόρησις

τῶν κατορθωμάτων τῆς ἀλεποῦς καὶ ἡ διδασκαλία αὐτῆς πρὸς τὰ τέκνα της μέχρι σελίδος 48.

«Ξαδέρφια, ἔρχομαι ἀπὸ ξένον τόπο, *εἶμαι πεινασμένος κα δὲ θὰ φύγω*. Αὐτὰ θὰ ἔλεγε ὁ λύκος στοὺς ξαδέρφους του τοὺς σκύλους, ἂν ἤξερε πῶς *ἔπαιρναν ἀπὸ λόγια*». (Σελ. 124).

«Τὸ παπούτσι ἀνοίγει *καὶ κάνει : κλάπ, κλάπ !*». (Σελ. 118).

«Τὰ δέντρα στάθηκαν σὲ προσευχή» (!!!). (Σελ. 145).

«Τὰ νερὰ στὸν κάμπο *φρονιμεύουνε*. Καὶ ὅσο πάνε κατὰ τὴ θάλασσα, *γίνονται ἥσυχα καὶ συλλογισμένα*». (Σελ. 14).

«Τὸ ρέμα πρέπει *νὰ κάμη μεγάλο ταξίδι*». (Σελ. 14).

Τὸ ροῦχο θὰ *παλέψη* μὲ ἀγκάθια καὶ μὲ πέτρες». (Σελ. 6).

«Εἶμαι ὁ Λάμπρος Πέλεκας . . . Ἔχω καὶ τὴν Ἀφρόδω ἀδερφή, καὶ σκύλο τὸ Μοῦργο. Καὶ παππούλη τὸ Γεροθανάση. Καὶ δάσκαλο τὸ Δημητράκη. Κι ἕνα σουγιά». (Σελ. 149).

Ἐν πρώτοις ἡ τοιαύτη προτίμησις τῶν παρηλλαγμένων ἐκφράσεων καὶ τὸ ἀσταθὲς καὶ ῥευστὸν τῆς σημασίας τῶν παρεχομένων λέξεων *διαφθείρει τὸ γλωσσικὸν αἴσθημα* τῶν παίδων, οἵτινες ἐνῷ ἔχουσι χρείαν νὰ ἐθισθῶσιν εἰς τὴν κυριολεξίαν καὶ τὴν φραστικὴν ἀκρίβειαν, τοὐναντίον καθοδηγοῦνται οὕτω πρὸς τὰς ἠμελημένας καὶ καταχρηστικὰς ἐκφράσεις.

Πλὴν δὲ τούτου ἡ τοιαύτη κατὰ κόρον χρῆσις ἐκφράσεων, ἐπὶ τὸ κωμικώτερον δηλουσῶν τὰ πράγματα, *ἀσκεῖ ἐπὶ τοῦ ἤθους τῶν παίδων ἐπίδρασιν ἀληθῶς ὀλεθρίαν*, ὡς ἐθίζουσα αὐτοὺς εἰς τὴν αὐθάδειαν καὶ τὴν ἀτασθαλίαν. Διὰ τοῦτο καὶ ἡ γλῶσσα τῶν φαυλοβίων ἔχει ὡς ἴδιον χαρακτηριστικὸν τὴν τοιαύτην ἐπιδεικτικὴν ἀτημελησίαν καὶ ἰδιορρυθμίαν τῆς ἐκφράσεως, ὡς ἔχει ἤδη παρατηρήσει ὁ *Dauzat*.(1) Εἰς τοιαύτην δὲ γλῶσσαν παρίσταται ὁμιλῶν καὶ ὁ **Λεονταρῆς** γνωστοῦ κωμειδυλίου. Σημειωτέον ὅμως, ὅτι μανθάνοντες οἱ παῖδες ἐν τῷ σχολείῳ τοιαύτην γλῶσ-

(1) La langue francaise d'aujourd'hui, σ. 26, 28, 37—38.

σαν θέλουσιν ἀποκτήσει κατ' ἀνάγκην καὶ πρὸς τὰ ἤθη τῶν ὁμιλούντων αὐτὴν ὄχι μικρὰν οἰκειότητα.

Ὅπως σχηματίσῃ τις σαφεστέραν ἰδέαν περὶ τῆς γλώσσης τοῦ βιβλίου, θὰ παραθέσωμεν καὶ ὁλόκληρα τμήματα ἐξ αὐτοῦ εἰλημμένα, πεζὰ καὶ ποιητικά. Πρὸ τούτου ὅμως ἂς ἐξετάσωμεν τὸ περιεχόμενον αὐτοῦ.

β') Τὸ περιεχόμενον τοῦ βιβλίου.

Τὸ περιεχόμενον εἶναι ἐφάμιλλον τῆς γλώσσης. Περιοριζόμεθα εἰς τὰς ἑξῆς παρατηρήσεις περὶ αὐτοῦ :

1. Τὰ πρόσωπα τοῦ βιβλίου ἀνήκουσι σχεδὸν ἅπαντα εἰς τὰς κατωτάτας τάξεις τῆς κοινωνίας. Τοιαῦτα εἶναι ***ὁ γανωματής, δυὸ μπαλωματῆδες, ὁ Ζαβοπαναγής, ἡ γριὰ Χάρμπαινα, ὁ Μπάρμπα Κώστας ὁ κορφολόγος, ὁ Πουρναρίτης, ὁ μεθυσμένος μυλωνάς, ὁ καστανάς, ὁ Θύμιος ὁ κουδουνὰς ἀπὸ τὰ Σάλωνα, ἡ οἰκογένεια τοῦ Γερουθανάση τοῦ ποιμένος, καλόγηροί τινες*** κτλ. Ὡς εἰκὸς δέ, τὰ πρόσωπα ταῦτα, καθ' ὃν τρόπον μάλιστα εἰκονίζονται πολλὰ ἐξ αὐτῶν ἐν τῷ βιβλίῳ, εἶναι ἥκιστα κατάλληλα, ὅπως φρονηματίσωσι τοὺς παῖδας καὶ χρησιμεύσωσιν αὐτοῖς ὡς πρότυπα βίου καὶ ἀπομιμήσεως διὰ τὸ μέλλον.

2. Καὶ αἱ σκηναὶ τοῦ βιβλίου εἶναι κατώτεραι καὶ αὐτῶν τῶν ἀγοραίων, ἀναφερόμεναι κατὰ τὸ πλεῖστον εἰς τὸν ποιμενικὸν βίον καὶ τὰς συνηθείας χωρικῶν, ποιμένων καὶ ἄλλων προσώπων, ὧν πολλὰ εἶναι οὐ μόνον ταπεινῆς τάξεως, ἀλλὰ καὶ ταπεινῆς ἠθικῆς ὑποστάσεως. Ἐκ τοῦ αὐτοῦ κύκλου τῶν ποιμένων καὶ τῶν ἀγροτῶν προέρχονται καὶ τὰ πλεῖστα τῶν μνημονευομένων καὶ περιγραφομένων πραγμάτων.

3. Αὗται αἱ εἰκονιζόμεναι σκηναὶ καὶ τὰ περιγραφόμενα πράγματα εἶναι κατὰ τὸ πλεῖστον ὅλως ἄγνωστα εἰς τοὺς παῖδας τῶν πόλεων, τῶν παραλίων καὶ ἄλλων τόπων. Διὰ τοῦτο δὲ ἀδυνατοῦσι νὰ προκαλέσωσι τὸ διαφέρον τῶν παίδων καὶ εἶναι ἐκ τῶν προ-

τέρων καταδεδικασμένα βραχὺ μετὰ τὴν μηχανικὴν ἐκμάθησιν αὐτῶν νὰ περιπέσωσιν εἰς λήθην, μηδὲν ἴχνος ἐν τῇ συνειδήσει τοῦ μαθητοῦ καταλείποντα.

4. Τὸ αὐτὸ ῥητέον καὶ περὶ τῶν λέξεων, ἃς οἱ παῖδες ἀναγκάζονται νὰ ἐκμάθωσιν. Αἱ παρεχόμεναι ὀνομασίαι πραγμάτων, ἰδιοτήτων, σκηνῶν τοῦ βίου εἶναι καὶ αὗται ἐρρυθμισμέναι πρὸς τὸ περιεχόμενον τοῦ βιβλίου. Οὕτως εἰσάγεται εἰς τὴν γλῶσσαν τοῦ μαθητοῦ παντοδαπὸς φόρτος λέξεων ἀχρήστων, λέξεων, αἵτινες οὖσαι κεναὶ ἐννοιῶν ἐν τῇ συνειδήσει τοῦ παιδός, εἶναι καὶ αὗται καταδεδικασμέναι εἰς λήθην. Οὕτως ὁ μαθητὴς τῆς Γης τάξεως ὡσεὶ μὴ εἰχέ τι καλύτερον νὰ διδαχθῇ, ἀναγκάζεται νὰ μανθάνῃ καθ' ὅλον τὸ ἔτος, τί εἶναι ***γάβροι, καρδάρες, σκαθάρια, στάνες, τσίτσες, τοῦφες σεγκούνια, φέρμελες, ἀδράχτια, μαδέρια, πάτερα, χνάρια, κανάλια, κάνουλες*** καὶ τὰ παρόμοια.

5. Καὶ αὗται αἱ εἰκονικαὶ ἐκφράσεις καὶ τὰ σχήματα λόγου, ὧν ποιοῦνται χρῆσιν οἱ συγγραφεῖς τοῦ βιβλίου, στηρίζονται ἐπὶ ἀγνώστου τοῖς παισὶ περιεχομένου καὶ διὰ τοῦτο δὲν δύνανται νὰ καταστῶσιν ὑπ' αὐτῶν καταληπταί. Οὕτω λ. χ. αἱ ἀστραπαὶ παρίστανται εἰκονικῶς «***ὡς πέντε χρυσὲς ὀχιὲς ποὺ στριφογύρισαν***» (σελ. 144). Ἀλλὰ πόσοι ἐκ τῶν μαθητῶν ἔχουσιν ἴδει «***ὀχιές***»; Ἀλλαχοῦ λέγεται, ὅτι «***μία κότα εἶχε φλωροκίτρινη τραχηλιά, σὰν χωριάτικο μαντίλι***» (σελ. 48). Ταῦτα πάντα καὶ ἄλλα παρόμοια δὲν δύνανται νὰ νοηθῶσιν ὑπὸ τῶν πλείστων παίδων, οἵτινες στεροῦνται τῶν σχετικῶν παραστάσεων.

6. Τὸ περιεχόμενον τοῦ βιβλίου γέμει ἀπιθανοτήτων, καὶ ἡ ἐξέλιξις τοῦ μύθου, ὃν οἱ συγγραφεῖς πραγματεύονται, χωρεῖ οὐχὶ ὁμαλῶς «***κατὰ τὸ εἰκὸς ἢ τὸ ἀναγκαῖον***», ὡς κατὰ τὸν ***Ἀριστοτέλην*** (1) ἐπιμελοῦνται νὰ πράττωσιν οἱ ποιηταί, ἑπομένως δὲ καὶ οἱ μυθιστοριογράφοι, ***ἀλλὰ κατὰ τὸν μᾶλλον αὐθαίρετον καὶ ἀπίθανον τρόπον***. Οἱ συγγραφεῖς τῶν ***Ψηλῶν Βου-***

1. Ποιητ. 9.

νῶν ἔχουσι μεθ' ὑπερμέτρου θέρμης ἀσπασθῇ δύο γνωστοτάτας καὶ σπουδαίας ἄλλως παιδαγωγικὰς ἀρχάς, ἤτοι, ὅτι ἡ ἐν ὑπαίθρῳ καὶ ἐκ τοῦ βίου τῆς ὑπαίθρου χώρας διδασκαλία τῶν παίδων ἔχει πλεονεκτήματα σοβαρὰ καὶ ὅτι ἡ ἀγωγὴ τῶν παίδων πρέπει νὰ συντείνῃ εἰς ἀνάπτυξιν τοῦ ψυχικοῦ θάρρους, τῆς αὐτοβουλίας καὶ τῆς καρτερίας. Ἀλλ' ἀντὶ νὰ ὑποστηρίξωσι τὰς ἀρχὰς ταύτας δι' ἐπιστημονικῶν διατριβῶν ἀπευθυνομένων πρὸς τοὺς διδασκάλους καὶ πρὸς τοὺς γονεῖς τῶν παίδων, μὴ λησμονοῦντες, ἐννοεῖται, νὰ ὑποδείξωσι καὶ τὰ δυσάρεστα ἐπακόλουθα τῆς ἀμέτρου ἐφαρμογῆς τῶν ἀρχῶν τούτων καὶ ἀντὶ νὰ ἐπιζητήσωσι νὰ ἐφαρμόσωσιν αὐτὰς παρὰ τοῖς μαθηταῖς κατ' ἄλλους σκοπιμωτέρους τρόπους, προετίμησαν νὰ κηρύξωσιν αὐτὰς διὰ τοῦ ἀναγνωστικοῦ βιβλίου ἀπ' εὐθείας εἰς τοὺς παῖδας. Πράττουσι δὲ τοῦτο μετὰ τοσούτου ζήλου, ὥστε ἐλησμόνησαν τελείως, ὅτι οἱ μαθηταὶ τῆς 3ης τάξεως ἀπὸ τοῦ ἀναγνωσματαρίου, τοῦ μόνου βιβλίου ὅπερ ἔχουσιν εἰς χεῖράς των, θὰ ἔπρεπε καὶ ἄλλα τινὰ νὰ διδαχθῶσι. Καὶ ἀποβλέποντες οἱ συγγραφεῖς ἀποκλειστικῶς εἰς τὸ κήρυγμα τῶν ἀρχῶν τούτων, δὲν φροντίζουσι νὰ ἀποφύγωσιν ἄλματα, ἀπιθανότητας, αὐθαιρεσίας ἐν τῇ ἐξελίξει τοῦ μύθου, ὃν πραγματεύονται. Οὕτω μετὰ μεγίστης εὐχερείας ἐγκαθιστῶσιν ἐν μέσῳ τῶν ὀρέων 26 παῖδας ἑλληνικοῦ σχολείου. Ἁπλῆ διδαχὴ τοῦ διδασκάλου αὐτῶν, ὅτι «*τὰ παιδιὰ ποὺ εἶναι στὴν τελευταία τάξη τοῦ Ἑλληνικοῦ*, μποροῦν νὰ πᾶνε μόνα τους στὸ βουνό. Πῶς ἅμα ἔχουν θάρρος καὶ πειθαρχία, μποροῦν νὰ κατοικήσουν μόνα τους ἐκεῖ ἕνα δυὸ μῆνες. Φτάνει νὰ ἔχουν τὴν ἄδεια τοῦ πατέρα τους, τὴν κατοικία *καὶ τὴν τροφή*», (1) πείθει 26 παιδία νὰ σπεύσωσι πρὸς τὰ ὄρη καὶ νὰ διαμείνωσιν ἐκεῖ μεμονωμένα ἐντὸς τοῦ δάσους ἀπὸ τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων μέχρι τῆς ἀρχῆς τοῦ φθινοπώρου. (2).

---

1. Ἴδε σ. 3.
2. Σελ. 5 καὶ 167.

Κατὰ τὸ μακρὸν δὲ τοῦτο διάστημα παριστῶσι τοὺς παῖδας προβαίνοντας ἀπὸ πράξεως εἰς πρᾶξιν ἄνευ αἰτιολογίας ἢ μετὰ προχείρου τινὸς καὶ ἀπιθάνου τοιαύτης καὶ ἄνευ προσκομμάτων, σταθερῶς δὲ καὶ πάντοτε κατ' εὐθεῖαν πρὸς ὡρισμένον τι τέρμα, ὡς ἂν ἐξετέλουν λεπτομερῶς προδιαγεγραμμένον πρόγραμμα. Τοιουτοτρόπως οἱ ταῦτα πράττοντες παῖδες ἐμφανίζονται ὡς ὄργανα ἀποκρύφου κατασκευῆς θαυματοποιοῦ, ἐπιδεικνύοντος δι' αὐτῶν σειρὰν θαυμαστῶν καὶ παραδόξων κατορθωμάτων. Καὶ ὄχι μόνον πειθαρχοῦσιν ἄνευ ἄρχοντος ταῦτα τὰ πρώτην φορὰν ἀπὸ τῶν γονέων αὐτῶν ἀπομακρυνόμενα παιδία, πραγματοποιοῦντα οὕτω τοὺς πόθους τῶν ἀναρχικῶν, ἀλλὰ καὶ εὑρίσκονται ἀπ' ἀρχῆς ἐμπειρότατα τοῦ ἐπὶ τῶν ὀρέων βίου, ὡς ἂν ἦσαν παῖδες σκηνιτῶν. Ἐν ταὐτῷ δὲ ἔχουσι καὶ τελείαν γνῶσιν τοῦ ὀργανισμοῦ τῶν κοινοτήτων (σ. 33 - 34). Ἐκτελοῦσιν εὐδοκίμως ἔργα ***φούρναρη, μπακάλη, μυλωνά,*** μαγείρου καὶ ἄλλα. Κατασκευάζουσιν ὁδόν, προστατεύουσι τὸ δάσος (σ. 70, 73, 74), πρὶν ἢ ἀκόμη διδαχθῶσι τὰς ἐκ τοῦ δάσους ὠφελείας (σ. 126 κ. ἑ.). Κατορθοῦσι δὲ νὰ προμηθεύωνται πάντα τὰ χρειώδη κατὰ τρόπον ἀληθῶς ἀξιοθαύμαστον. Εἶναι παιδία καὶ ὅμως ἔχουσι πεῖραν καὶ γνώσεις τοιαύτας, ὥστε καὶ παράδειγμα μιμήσεως γίνονται τοῖς ἐνηλίκοις καὶ διδάσκουσί τινας ἐξ αὐτῶν. Ἔχουσιν ἀνατραφῇ ἐν ἀστικαῖς οἰκογενείαις, ἀλλὰ καὶ γινώσκουσι τελείως τὸν βίον τῶν ὑλοτόμων καὶ τῶν ποιμένων, ὡσεὶ εἶχον ἀνατραφῇ ἐν τῷ μέσῳ αὐτῶν. Μόνον τὰ ὑποδήματα αὐτῶν δὲν γινώσκουσι νὰ ἐπιδιορθώσωσι· τοῦτο ὅμως ἴσως γίνεται καὶ ἀπὸ σκοποῦ, ἵνα ὁ ἐκ τῶν συγγραφέων τοῦ βιβλίου πνευματωδέστερος ἐπιδείξῃ, ὅτι γινώσκει νὰ χαριτολογῇ, παριστῶν τὸν ***μπαλωματὴν νὰ δίνῃ γροθιὲς στὸν ἀέρα*** καὶ τοὺς παῖδας ζητοῦντας ***νὰ πεταλωθοῦν ἀπὸ τὸν μπαλωματήν***. (σελ. 27).

Ἐνῷ ὅμως οἱ παῖδες οὗτοι τοσαῦτα γινώσκουσι καὶ τοσαῦτα κατορθοῦσιν, ἀντιθέτως εἰκονίζονται δεόμενοι μακρῶν διδασκαλιῶν, ἵνα μάθωσι στοιχειωδεστάτας γνώσεις περὶ τῆς χρησιμότη-

τος τῶν ξύλων, τῆς βοσκῆς τῶν αἰγῶν κτλ. (Σελ. 135—143).

6. Σχεδὸν οὐδαμῶς ἐξυπηρετεῖται διὰ τοῦ περιεχομένου τοῦ βιβλίου ὁ ἀνθρωπιστικὸς καὶ ἠθικὸς σκοπός, ὃν ὀφείλει νὰ ἐπιδιώκῃ τὸ σχολεῖον καὶ δὴ τὸ ἀναγνωστικὸν βιβλίον. Οὕτως οἱ παῖδες ἀναγκάζονται νὰ ἀναγινώσκωσι μακρὰς περιγραφὰς περὶ ποιμένων, δασῶν, ὀρέων κ.τ.τ., περιγράφονται αὐτοῖς λεπτομερῶς πράγματα ἐπουσιώδη, σκηναὶ τοῦ βίου χυδαῖαι καὶ ἐν πολλοῖς ἀνήθικοι, ἐνῷ ἀντὶ τούτων εὐχερῶς θὰ ἠδύναντο οἱ συγγραφεῖς νὰ ὁδηγῶσι τοὺς μαθητὰς εἰς ὑψηλοὺς στοχασμούς, νὰ ἐξαίρωσιν ἠθικὰς ἀρχὰς καὶ προβάλλωσιν αὐτὰς τοῖς παισὶ πρὸς μίμησιν.

7. Καὶ περὶ *Πατρίδος* οὐδεὶς ἐν τῷ βιβλίῳ γίνεται ἄμεσος λόγος. Οἱ συγγραφεῖς τοῦ βιβλίου περιγράφουσι μαθητὰς ἄνευ πατρίδος καὶ προφανῶς σκοποῦσι νὰ διαπλάσωσι δι' αὐτοῦ μαθητὰς ἀπάτριδας. Οὕτως ἐνῷ πλάττουσιν εὐκαιρίας, ὅπως ὁμιλῶσι διὰ «*τὸ φάγωμα τῶν κουλουριῶν τοῦ Φουντούλη*», διὰ «*τοὺς καυγάδες τοῦ Ζαβοπαναγὴ*», διὰ «*τὸ μεθύσι τοῦ μυλωνὰ Μπαρμπακούκη*», *διὰ τὰς κακοηθείας τῶν Πουρναριτῶν*, τῶν καταστρεφόντων τὰ δάση, καὶ ἐνῷ ὁμιλοῦσι μετ' ἐνθουσιασμοῦ καὶ διὰ μακρῶν *περὶ τοῦ Θύμιου τοῦ κουδουνὰ καὶ περὶ πράξεων καὶ διαλογισμῶν χυδαίων καὶ ὑλιστικωτάτων τῆς ἀλεπούς, τοῦ λύκου* κ.τ.τ. **δὲν εὑρίσκουσιν εὐκαιρίαν νὰ εἴπωσί τι περὶ πατρίδος,** νὰ ὑπεκκαύσωσι τὴν πρὸς αὐτὴν ἀγάπην τῶν παίδων καὶ νὰ διδάξωσιν αὐτοὺς τὰς πρὸς αὐτὴν ὑποχρεώσεις των. Ὁ ἀναγινώσκων τὸ βιβλίον τοῦτο, οὐ μόνον οὐδὲν περὶ τοῦ παρελθόντος τῆς Ἑλλάδος, ἢ τοῦ μέλλοντος αὐτῆς, ἢ τῶν ἰδανικῶν αὐτῆς συναντᾷ ἐν αὐτῷ, ἀλλ' οὐδὲ τὸ ὄνομα τῆς πατρίδος βλέπει ἀναγεγραμμένον.

8. *Καὶ τῆς Θρησκείας τὸ ὄνομα εἶναι ἀπὸ τοῦ βιβλίου τούτου ἀποκεκλεισμένον. Καὶ ἡ Θρησκεία ἔχει καταργηθῇ ἐν τῇ παραδόξῳ κοινότητι τῶν παίδων, ἣν οἱ συγγραφεῖς προσφέρουσιν ὡς μαθητικὸν ἀνάγνωσμα.* Οὕτως ἐπὶ δύο

ὅλους μῆνας παραμένουσιν οἱ μαθηταὶ μιᾶς τάξεως τοῦ Ἑλληνικοῦ σχολείου εἰς τὰ δάση, πηγνύουσι κοινότητα, συνεργάζονται, συντρώγουσι, κοιμῶνται ὁμοῦ ἐν προχείρως κατασκευασθείσαις κατοικίαις. Καὶ ὅμως δὲν ἀπεφάσισαν οἱ συγγραφεῖς οὐδ' ἅπαξ νὰ παραστήσωσι τοὺς παῖδας τούτους στρέφοντας τὸ ὄμμα πρὸς τὸ Ὑπέρτατον Ὄν. Οὐδ' ἅπαξ ἐμφανίζουσιν αὐτοὺς προσευχομένους. Εὑρίσκονται συχνάκις οἱ παῖδες εἰς χρισιμωτάτας περιστάσεις. ἄλλοτε ἀσθενεῖ τις ἐξ αὐτῶν, ἄλλος ἄλλοτε ἀπομακρύνεται τῶν συντρόφων του καὶ ἀπόλλυται ἐν μέσῳ τοῦ ἀγρίου δάσους, ἄλλοτε θύελλα φοβερὰ ἐκραγεῖσα ἀπειλεῖ νὰ ἀφανίσῃ τοὺς παῖδας. Καὶ ὅμως οὐδ' ἐν ταῖς περιστάσεσι ταύταις ᾐσθάνθησαν οὗτοι τὴν ἀνάγκην νὰ ἐπικαλεσθῶσι τὴν θείαν ἀντίληψιν, ἢ νὰ εὐχαριστήσωσι τὸν Θεὸν μετὰ τὴν ἀπαλλαγὴν ἀπὸ τοῦ κακοῦ.

Ἐπισκέπτονται οἱ παῖδες οὗτοι τὰ ἐν τῷ δάσει χωρία, εἰσέρχονται εἰς τὰ «*μαγαζιὰ καὶ τὶς ταβέρνες*», ἐν οἷς «*κουτσόπιναν οἱ χωρικοί*» (1) Εἰσδύουσι μέχρι τοῦ ἐργαστηρίου τοῦ μπαλωματὴ καὶ συνάπτουσι μετ' αὐτοῦ διαλόγους, καὶ ἀστεΐζονται μετ' αὐτοῦ κατὰ τρόπον ἀπρεπέστατον (2) καὶ μόνον τὴν *ἐκκλησίαν* τῶν χωρίων δὲν σκέπτονται νὰ ἐπισκεφθῶσιν.

Συναντῶσι τὰς διαφόρους τοῦ χωρίου προσωπικότητας. Κατὰ προτίμησιν δὲ συνιστῶσι πρὸς τοὺς παῖδας οἱ συγγραφεῖς «*χωρικοὺς κουτσοπίνοντας*», «*μυλωνάδες μεθυσμένους*», «*μπαλωματήδες*», «*Ζαβοπαναγήδες*». *Καὶ μόνον περὶ τοῦ Ἱερέως τοῦ χωρίου δὲν γίνεται λόγος.*

Ἀλλ' οὐδὲ τὰς Κυριακάς, ὧν γίνεται περιγραφὴ ἐνιαχοῦ τοῦ βιβλίου, συναντῶμέν τι, ὅπερ νὰ ὑπομιμνήσκῃ τοὺς μαθητὰς τὰ καθήκοντα αὐτῶν πρὸς τὸν Θεόν. Περιγράφοντες οἱ συγγραφεῖς πῶς οἱ παῖδες διέρχονται τὴν Κυριακὴν ἐν τῷ δάσει, θεωροῦσι περιττὸν νὰ παραστήσωσιν αὐτοὺς μεταβαίνοντας εἰς τὴν ἐκκλη-

(1) Σελ. 37.
(2) Σελ. 37.

σίαν τοῦ χωρίου, ἢ τοὐλάχιστον ἄδοντας ἄτμά τι πρὸς τὸν θεόν. Ἀλλ' ἀρκοῦνται νὰ πληροφορήσωσι τοὺς ἀναγινώσκοντας τὸ βιβλίον, ὅτι οἱ μαθηταὶ τὴν Κυριακὴν **ξαπλωμένοι ξεκουράζονται.**

Ἀλλαχοῦ τοῦ βιβλίου μνημονεύονται τὰ ἀπαραίτητα συστατικὰ τῆς κοινότητος: (1) παντοπωλεῖον, ζαχαροπλαστεῖον, λαχανοπωλεῖον, καφενεῖον, θέατρον, δημαρχεῖον, μεγάλος δρόμος, χωροφύλακες, μουσική. Δὲν παραλείπονται οὐδὲ τὰ σφαγεῖα. ***Καὶ μόνον περὶ ἐκκλησίας δὲν γίνεται λόγος.*** Κατὰ τοὺς συγγραφεῖς δὲν ἔχουσιν ἀνάγκην ναοῦ τὰ χωρία. Ἐν μιᾷ μόνῃ περιπτώσει, καθ' ἣν οἱ ἐν τῷ δάσει ζῶντες παῖδες ἐπισκέπτονται «τὸ μοναστῆρι τοὺ ***Αι—λιά***», ἀποφασίζουσιν οἱ συγγραφεῖς νὰ ὁμιλήσωσι περὶ ἐκκλησίας καὶ λειτουργίας καὶ ἑσπερινοῦ.

Σημειωτέον δὲ καὶ τοῦτο: Παρατηρεῖται παρὰ τοῖς συγγραφεῦσι τοῦ βιβλίου τάσις νὰ παριστῶσι τὴν ἐκτέλεσιν τῶν θρησκευτικῶν καθηκόντων καὶ καθόλου τὴν εἰς τὰ τῆς θρησκείας ἀσχολίαν ὡς ἔργον ἰδιάζον κατ' ἐξοχὴν εἰς πρόσωπα προβεβηκότα τὴν ἡλικίαν, στερούμενα μορφώσεως καὶ μεστὰ δεισιδαιμονίας. (Πρβλ. τὰ ἐν σελ. 53—54 λεγόμενα ὑπὸ τῆς ***Γριᾶς Χάρμπαινας***. Ἴδε καὶ σελ. 140 κ. ἑ., 150 κ. ἑ.).

Βεβαίως δὲν ἁρμόζουσιν ἐν βιβλίῳ ὅπερ εἶναι προωρισμένον νὰ ἀναγνωσθῇ ὑπὸ μαθητῶν τῆς Γης τάξεως τοῦ δημοτικοῦ σχολείου, δογματικαὶ καὶ ἀφῃρημέναι διδασκαλίαι περὶ πατρίδος καὶ θρησκείας. Τοιαῦται διδασκαλίαι οὐδ' εἰς τὰς ἀνωτέρας τάξεις ἐπιτρέπονται. Ἠδύναντο ὅμως καὶ ὤφειλον οἱ συγγραφεῖς τοῦ περὶ οὗ ὁ λόγος ἀναγνωσματαρίου νὰ ὁμιλήσωσι περὶ πατρίδος καὶ θρησκείας κατὰ τρόπον ἐποπτικὸν καὶ προσιτὸν τῇ παιδικῇ ἀντιλήψει. Ἀντὶ νὰ πληρῶσι τὰς σελίδας τοῦ βιβλίου των, περιγράφοντες σκηνὰς χυδαίας, πράγματα ἐπουσιώδη καὶ ἀνάξια λόγου, πρόσωπα ταπεινὰ

(1) Ἴδε σ. 34.

καὶ ἀνήθικα, ἠδύναντο νὰ πλάττωσιν εὐκαιρίας, ὅπως διὰ συγκεκριμένων περιπτώσεων, διὰ καταλλήλων διαλόγων αἰσθητοποιῶσι τὴν πατρίδα, ἐξαίρωσι τὴν ἰδέαν αὐτῆς, ὑπομιμνήσκωσι τοὺς παῖδας τὰς πρὸς αὐτὴν ὑποχρεώσεις των, ἐνσταλάζωσιν ἐν τῇ καρδίᾳ τῶν μαθητῶν τὸν πρὸς τὴν Θεότητα σεβασμὸν καὶ ἐγείρωσιν ἐνθουσιασμὸν ὑπὲρ τῆς πατρίου Θρησκείας.

8. ***Ἀλλ' οὐδ' ἡ Οἰκογένεια εὑρίσκει χάριν*** παρὰ τοῖς συγγραφεῦσι τοῦ παραδόξου τούτου βιβλίου. Ὁ οἰκογενειακὸς βίος, ἡ οἰκογενειακὴ στοργὴ δὲν θεωροῦνται ὑπὸ τῶν συγγραφέων ἄξια ἐξάρσεως ἐν σχολικοῖς ἀναγνωστικοῖς βιβλίοις. Οὕτως οἱ μαθηταὶ ὁλοκλήρου τάξεως, 26 τὸν ἀριθμόν, ἀφαρπάζονται ἀπὸ τῶν οἰκογενειῶν των, ζῶσι καθ' ἅπαν τὸ διάστημα τῶν διακοπῶν μόνοι, μακρὰν πάσης οἰκογενειακῆς περιθάλψεως. Ἱδρύουσιν ἐν τῷ δάσει κοινότητα, ἐργάζονται, διασκεδάζουσιν, ἀσθενοῦσι. Καὶ καθ' ἅπαντα τοῦτον τὸν χρόνον δὲν ἐπεθύμησαν οὐδ' ἅπαξ νὰ γράψωσιν ἐπιστολὴν πρὸς τοὺς οἰκείους, ἢ νὰ λάβωσιν εἰδήσεις περὶ αὐτῶν. Ἀλλ' οὐδ' εἰς τὰ χείλη οὐδενὸς ἐξ αὐτῶν τίθεται τὸ ὄνομα τοῦ πατρὸς ἢ τῆς μητρὸς ἢ ἀδελφοῦ ἢ ἀδελφῆς. (1) Νομίζει τις ὅτι οἱ παῖδες οὗτοι δὲν ἐγνώρισάν ποτε οἰκογένειαν.

Ἀλλὰ καὶ οἱ οἰκεῖοι τῶν παίδων τούτων ὑπὸ τῆς αὐτῆς ἀστοργίας εἰκονίζονται κατεχόμενοι. Οἱ γονεῖς ἠρκέσθησαν εἰς τὴν ὑπόσχεσιν, ἣν ἔλαβον παρ' ἑνὸς ἐργολάβου ξυλείας ἐν τῷ δάσει, τοῦ ***Κὺρ Στέφανου***, ὅτι «θὰ πάῃ μαζὶ μὲ τὰ παιδιά. Θὰ τὰ προσέχῃ ἐκεῖ ποὺ βρίσκονται, θὰ τοὺς κάνῃ ὅσες εὐκολίες μπορεῖ». (2) Καὶ οὐδεὶς τῶν πατέρων, οὐδεμία τῶν μητέρων ἀπεφάσισε καθ' ἅπαντα τὸν χρόνον τῆς ἐν τοῖς ὄρεσι διαμονῆς νὰ ἐπισκεφθῇ τὸ τέκνον της ἢ τοὐλάχιστον νὰ γράψῃ πρὸς αὐτὸ ἢ νὰ πληροφο-

---

1. Ἅπαξ μόνον ἐν στιγμῇ ὑπερτάτης ἀνάγκης ἔρχεται εἰς τὸν νοῦν ἑνὸς τῶν μαθητῶν, τοῦ Φάνη, ἡ εἰκὼν τῆς ἀδελφῆς του καὶ τῆς μητρός του. (Σελ. 99).

2. Σελ. 6.

ρηθῇ, πῶς τοῦτο διάγει ἐν μέσῳ τῶν ποικίλων κινδύνων, ὑφ' ὧν ἐν τῷ δάσει περιστοιχίζεται.

Ἀλλ' εἶναι ταῦτα ἤθη ἑλληνικά; Καὶ συντελοῦσιν αἱ τοιαῦται ἰδέαι, αἱ οὕτως ἐγκληματικῶς ἐμβαλλόμεναι εἰς τὴν ἁπαλὴν τῶν μαθητῶν ψυχήν, πρὸς ὀρθὴν καὶ ἑλληνοπρεπῆ αὐτῶν ἀγωγήν;

9. Καὶ πραγματικὰς δὲ γνώσεις ἐσφαλμένας μεταδίδει ἐνιαχοῦ τὸ βιβλίον τοῦτο. Οὕτω λ. χ. διδάσκει που τοὺς ἐν τῷ δάσει εὑρισκομένους παῖδας νὰ καταφεύγωσιν ἐν καιρῷ θυέλλης κάτωθεν ***φουντωτῶν δένδρων*** (σ. 145). Ἀλλαχοῦ διδάσκει, ὅτι ἀπὸ δένδρα γίνονται βιβλία (σ. 139). Ἀλλαχοῦ ὁμιλεῖ περὶ ***ξύλων κατεσκευασμένων ἀπὸ βαλανίδια*** (σ. 140) κ.τ.τ.

10. Καὶ αἱ ὀνομασίαι τῶν διαφόρων τοῦ βιβλίου προσώπων εἶναι κατὰ τὸ πλεῖστον ἥκιστα ἑλληνικαί. Καὶ ὅταν δὲ γίνηται χρῆσις ἑλληνικῶν ὀνομάτων, φροντίζουσιν οἱ συγγραφεῖς νὰ διαστρεβλώσωσι καὶ παραμορφώσωσιν αὐτά. Οὕτως ὡσεὶ ἐξέλιπον ἐκ τῆς χρήσεως τὰ ἑλληνικὰ ὀνόματα, οἱ ἥρωες τοῦ βιβλίου βαπτίζονται οὕτω: ***Φουντούλης, Φάνης, Καλογιάννης, Μπαρμπαφώτης, Ζαβοπαναγής, Μπαρμπακούκης, Θύμιος, Μαροῦλα, Ἀφρόδω, Χάρμπαινα.***

11. Καὶ αἱ εἰκόνες τοῦ βιβλίου εἶναι ἀνάλογοι πρὸς τὸ λοιπὸν τοῦ ἀριστουργήματος τούτου περιεχόμενον. Ὡς εἶναι γνωστόν, αἱ εἰκόνες ἐν τοῖς σχολικοῖς βιβλίοις πλὴν ἄλλων ἐπιδιώκουσι νὰ αἰσθητοποιῶσι τὸ περιεχόμενον τῶν ἀναγνωστικῶν τεμαχίων, νὰ ἐπιδρῶσιν ἐπὶ τὴν καλαισθητικὴν διαμόρφωσιν τῶν παίδων καὶ διὰ τῆς ἐξεικονίσεως ἐξεχουσῶν προσωπικοτήτων νὰ φρονηματίζωσιν αὐτούς.

Ἀλλ' ἐν ταῖς εἰκόσι τοῦ περὶ οὗ ὁ λόγος βιβλίου τίνας προσωπικότητας συναντῶμεν;

Ἡ πρώτη εἰκὼν παριστᾷ «***Χαλκωματάν***». Καὶ φέρεται γεγραμμένον: «***Χαλκώματα νὰ γανώωω...***»

Ἡ δευτέρα εἶναι εἰκὼν «***Μπαλωματῆ***» καὶ ἀναγινώσκομεν

κάτωθεν αὐτῆς: «*Παπούτσια νὰ μπαλώωωω...*»

Ἡ τρίτη εἰκονίζει «*Γανωματήν*».

Σημειωτέον δέ, ὅτι οἱ βιοπαλαισταὶ οὗτοι γελοιογραφοῦνται ἐν τῷ βιβλίῳ. Ἀλλὰ διατὶ ἄνευ τινὸς αἰτίας διασύρονται οὕτως ὡρισμέναι κοινωνικαὶ τάξεις; Εἶναι τοῦτο παιδαγωγικόν, νὰ ἐμβάλληται εἰς τὴν ἁπαλὴν ψυχὴν τῶν παίδων ἡ καταφρόνησις πρὸς τοὺς μετερχομένους κατώτερα ἐπαγγέλματα;

Ἑτέρα γελοιογραφία, φερομένη ἐν σ. 51 τοῦ βιβλίου, εἶναι ἡ τοῦ *Ζαβοπαναγή*, ὃν οἱ συγγραφεῖς χαρακτηρίζουσιν ὧδε: «Ζαβοπαναγὴς ἦταν μὲ τ' ὄνομα. Γιὰ τὸ πεῖσμα του μποροῦσε νὰ χαλάση τὸ χωριό. Ὅλα τὰ κοινοτικὰ ἔργα τὰ κυνήγησε. Καὶ ὅμως ἅμα τὸν λένε Ζαβοπαναγὴ θυμώνει καὶ σηκώνει τὴ μαγκούρα του»(1)

Ἑτέρα εἰκὼν φέρεται ἐν σ. 71 ἡ τοῦ «*Μπάρμπα Κώστα τοῦ Πουρναρίτη*». Οὗτος εἰκονίζεται μὲν ὡς ἄνθρωπος ἠθικὸς καὶ φύλαξ τῶν δασῶν, δὲν εἶναι ὅμως ἐξέχουσά τις προσωπικότης, ὥστε νὰ παρίσταται ἀνάγκη νὰ τεθῇ ἡ εἰκών του ἐν τῷ βιβλίῳ. Οὗτος κατὰ τοὺς συγγραφεῖς «εἰκοσιπέντε χρόνια μαζεύει καὶ πουλεῖ ρίγανη, λεβάντα, θυμάρια καὶ βότανα σπάνια γιὰ τὰ φαρμακεῖα καὶ τὰ σπίτια». (2)

Ἑτέρα προσωπικότης, ἧς ἡ εἰκὼν φέρεται ἐν σελίδι 89, εἶναι ἡ «*τοῦ μεθυσμένου μυλωνά*», ὅστις «προσπαθοῦσε νὰ φορέση τὸ γελέκο του καὶ δὲ μποροῦσε· τὸ φοροῦσε ἀνάποδα. Προσπαθοῦσε νὰ πῇ κι ἕνα τραγοῦδι καὶ δὲν μποροῦσε· τὸ ξεχνοῦσε καὶ φτερνιζότανε ..... Πέντε φορὲς φτερνίστηκε μὰ προχωροῦσε».

Χάριν δὲ τῆς προσωπικότητος ταύτης ἀφιεροῦται ἓν ὁλόκληρον κεφάλαιον τοῦ βιβλίου, ὅπερ εἶναι ἄξιον νὰ ἐπιστήσῃ τὴν προσοχὴν ἡμῶν καὶ ἕνεκα τῆς γλώσσης του καὶ ἕνεκα τοῦ περιεχομένου του. (3) Ἰδοὺ ἡ ἀρχή του:

---

(1) Ἴδε σ. 52.

(2) Ἴδε σ. 72.

(3) Κεφ. 45, σ. 89 κ. ἑ.

«Γιὰ τὸ μυλωνὰ τοῦ μύλου αὐτοῦ λένε πὼς ποτὲ δὲν εἶναι ξεμέθυστος. Μπαρμπακούκης εἶναι τ' ὄνομά του. «Μπάρμακούκη, τοῦ εἶπε ὁ Κωστάκης, ἤρθαμε νὰ μᾶς ἀλέσῃς ἕνα φόρτωμα στάρι».

«Τόθττ..... ἀλέθ.... » ἔκαμε ὁ μυλωνάς.

Ἤθελε νὰ πῇ μ' αὐτό: «ξεφορτῶστε νὰ τ' ἀλέσωμε».

Πάλι πιωμένος εἶναι!

Τὰ παιδιὰ ἔλυσαν τὸ φόρτωμα καὶ κατέβασαν τὰ δυὸ σακιά. Ὁ Πάνος ρώτησε τὸν μυλωνά:

«Τὶ ὥρα θὰ εἶναι ἀλεσμένο, γιὰ νὰ ξέρωμε»; Ὁ μυλωνὰς δὲν ἀπάντησε. Ἔχει πιεῖ ὅσο χρειάζεται γιὰ νὰ μὴν ἀκούῃ πολλὰ πράματα. Μπορεῖ νὰ τ' ἄκουσε, μὰ ἔλα ποὺ ἡ γλῶσσα του εἶναι μπερδεμένη!

Κάπου κάπου φτερνιζόταν καὶ ὕστερα ἔλεγε ὁ ἴδιος στὸν ἑαυτό του: «ἴες», δηλαδή: «μὲ τὶς ὑγεῖες».

Ἔπειτα ὅμως θυμήθηκε τὴν ἐρώτηση ποὺ τοῦ εἶχαν κάμει, κι ἀπάντησε:

«Ἄ.... θὰ.... τη..... » δηλαδή: «θὰ τ' ἀλέσωμε ἄμα θ' ἀλεστῇ».

Ἄλλη προσωπικότης, ἧς ἡ εἰκὼν φέρεται ἐν σελ. 76, εἶναι *ὁ Πουρναρίτης*. Εἶναι οὗτος εἷς ἐξ ἐκείνων, οἵτινες κατὰ τοὺς συγγραφεῖς «μπῆκαν στὸ δάσος, ὅπως τὸ σκουλήκι μπαίνει στὸν κάμπο καὶ τὸ σαράκι στὸ ξύλο. Πολλοὶ ἀπ' αὐτοὺς ἔχουν ἐπάγγελμα νὰ ζοῦνε ρημάζοντας τὸ δάσος (σ. 69).

Ἵνα δὲ σχηματίσῃ ἔτι ἀκριβεστέραν ἰδέαν ὁ ἀναγνώστης περὶ τε τῆς γλώσσης καὶ τῶν ἰδεῶν τοῦ βιβλίου, παραθέτομεν καὶ τὰς ἑπομένας περικοπὰς ἐξ αὐτοῦ:

Καταστροφὴ στὰ κουλούρια τοῦ Φουντούλη.

Εἶναι περιγραφὴ μαθητικῆς ἐκδρομῆς. Ὁ εἷς τῶν μαθητῶν Φουντούλης ἱππεύει τὸν ἡμίονον, ἐφ' οὗ ἦσαν τὰ *κουλούρια*·

Ἰδοὺ λοιπὸν αἱ ὑψηλαὶ καὶ ἠθικαὶ ἰδέαι, αἵτινες ἐν τῷ κεφαλαίῳ τούτῳ ἐξελίσσονται:

«Ὁ Φουντούλης πηγαίνει ἀπάνω στὸ μουλάρι του σὰ φορτωμένος κι ὄχι σὰν καβαλάρης. Εἶναι ὅμως πολὺ συλλογισμένος. Κανένας δὲ μιλεῖ γιὰ φαγητό, κι ἡ ὄρεξη τοῦ Φουντούλη ἔχει σημάνει μεσημέρι πολλὲς φορές.

Ἔχωσε τὸ χέρι μέσα στὸ σακούλι του καὶ ἀπάντησε κατιτί. ***Τέτοιο εὐχάριστο ἄγγιγμα τὸ εἶχε νιώσει μόνο μιὰ φορά, ποὺ ἔπιασε αὐγὰ φωλιᾶς.***

Ἦταν τὰ κουλούρια ποὺ τοῦ εἶχε ἑτοιμάσει ἡ μητέρα του, μὲ τὴ συμβουλὴ νὰ τὰ τρώῃ φρόνιμα, δηλαδὴ δύο κάθε πρωΐ.

Ἅμα τ' ἄγγιξε ὁ Φουντούλης, κατάλαβε πὼς ἡ ζωή τους ἦταν λίγη.

Ἔφαγε δυό. «Ἂς φᾶμε, εἶπε, ἄλλα δυό. Τί φρέσκος ἀέρας! «Ἔγιναν τέσσερα. Σὲ λίγο ἔξι. Τώρα ἔχει χώσει πάλι τὸ χέρι στὸ σακούλι καὶ χαϊδεύει ὅσα μένουν.

«Πότε θὰ φᾶμε;» ρώτησε τὸν ἀγωγιάτη. Ὁ κὺρ Στέφανος ἄκουσε, καὶ γυρίζοντας ρώτησε τὰ παιδιά:

«Ποιὸς εἶναι κεῖνος ποὺ πείνασε πιὸ πολὺ ἀπ' ὅλους καὶ δὲν μπορεῖ νὰ κρατηθῇ»;

Ὅλη ἡ συντροφιὰ γύρισε καὶ κοίταξε τὸ Φουντούλη. Ἐκεῖνος ἔκαμε πὼς κοιτάζει κάτω καὶ θαυμάζει τάχα τὸ νερό. Καὶ σὰ νὰ ντράπηκε, ἔβγαλε τὸ χέρι του ἀπὸ τὰ κουλούρια. Ἔμεινε ὅμως μέσα στὸ σακούλι ὁ νοῦς του»[1].

Σελ. 37.

«Ὅταν ἔφτασαν τὰ παιδιά, ... προχώρησαν στὸ μέρος ποὺ τὸ λένε «τὰ μαγαζιά». Ὅλα τὰ μαγαζιὰ ἦταν ἕνα μαγαζί.

Τρεῖς χωριανοὶ κουτσόπιναν μέσα. Οἱ κότες ἀπέξω τσιμποῦσαν τὴ γῆ, κι ἕνα σταχτὶ γαϊδουράκι στεκόταν ἀκίνητο σὰν ψεύτικο.

---

1. Σ. 15—16.

Ὁ μπαλωματὴς μ' ἕνα παπούτσι στὰ γόνατά του ἔδινε γροθιὲς στὸν ἀέρα.

«Νά, νὰ ὁ μπαλωματής!» φώναξαν τὰ παιδιά. «Ὅποιος δὲν ἔχει πρόκες στὰ παπούτσια του νὰ βάλη. Χωρὶς πρόκες ἐδῶ πάνω θὰ μείνωμε ξυπόλυτοι».

Μερικοὶ τὸν πλησίασαν, ἔβγαλαν τὰ παπούτσια τους καὶ ζήτησαν νὰ τοὺς βάλη καρφιά. «**Μπάρμπα**, εἶπαν, **νὰ μᾶς πεταλώσης**». Ὁ μπαλωματὴς γέλασε μὲ τὰ τρία δόντια του, πῆρε τὸ σφυρὶ κι ἄρχισε νὰ καρφώνη πρόκες στὰ παπούτσια τους».

Παραθέτομεν καὶ ἓν τῶν ποιημάτων τοῦ βιβλίου τούτου, ἐν ᾧ ὁ ἀναγνώστης δύναται νὰ θαυμάσῃ γλῶσσαν, ἰδέας ὑψηλάς, ἔμπνευσιν, ῥυθμόν, ἁρμονίαν (σ.8—9):

Τὸ τσιριτρό.

Σὲ μιὰ ρῶγα ἀπὸ σταφύλι
ἔπεσαν ὀχτὼ σπουργῖτες
καὶ τρωγόπιναν οἱ φίλοι
τσίρι—τίρι—τσιριτρό,
τσιριτρί,
τσιριτρό.

Ἐχτυπούσανε τὶς μύτες
καὶ κουνοῦσαν τὶς οὐρές,
κι εἶχαν γέλια καὶ χαρές,
τσίρι—τίρι, τσιριτρό,
τσιριτρί,
τσιριτρό.

Πώπω πώπω σὲ μιὰ ρόγα
φαγοπότι καὶ φωνή:

τὴν ἀφῆκαν ἀδειανή .....
τσίρι—τίρι,—τσιριτρό
τσιριτρί,
τσιριτρό.

Καὶ μεθύσαν, κι ὅλη μέρα
πᾶνε δῶθε πᾶνε πέρα
τραγουδώντας στὸν ἀέρα.
τσίρι—τίρι, τσιριτρὸ
τσιριτρί
τσιριτρό.

2. *Α. Καρκαβίτσα καὶ Ἐπ. Γ. Παπαμιχαήλ.*

Ἀναγνωστικὸ Γ΄ Δημοτικοῦ.

Ἔκδ. Γ. Ἐκδότης Ι. Σιδέρης. Ἀθῆναι, 1920.

Καὶ τὸ βιβλίον τοῦτο νομίζει τις, ὅτι ἐγράφη, ἵνα ἀναγινώσκηται εἰς κατηγώγια, οὐχὶ δ' εἰς μορφωτικὰ ἱδρύματα. Ἀντὶ πάσης ἄλλης κρίσεως περὶ αὐτοῦ θὰ περιορισθῶμεν εἰς τὴν ἀναγραφὴν χωρίων τινῶν ἐξ αὐτοῦ.

Ἐν ἑνὶ κεφαλαίῳ τοῦ βιβλίου ὑπὸ τύπον συνδιαλέξεως τριῶν ζώων, τοῦ «ἀσβοῦ, τῆς νυφίτσας καὶ τοῦ τυφλοπόντικα» (1) **παρέχεται εἰς τοὺς παῖδας πρὸς ἐκμάθησιν ὅλη ἡ φρασεολογία τῶν λωποδυτῶν καὶ τῶν φυλοβίων.** Ἰδοὺ φράσεις τινές:

«Τὸ χειμῶνα δὲν πέρασα ἄσχημα· συγύρισα τὰ κοτέτσια, ποὺ δὲ θὰ λαλήση τοῦ χρόνου πετεινός».

«Λαγουγιτζὴς ἐσύ, λαγουμιτζὴς ἐγώ, ταιριάζομαι».

«Λίγο ἀκόμη κι ἡ ἀξίνα σου θὰ μ' ἔκαβε σὰ ραπάνι».

«Θὰ πῆς πὼς ρημάζω κάποτε τὶς φωλιὲς τῶν πουλιῶν καὶ ξεκάνω τὰ λαγουδάκια».

«Ἐκεῖνος ἤξερε τὰ κατατόπια, καὶ πότε χωνόταν στὸ κατώγι, πότε σκαρφάλωνε στ' ἀνώγια, πότε κατέβαινε στὸ μεσαῖο».

«Καλὰ ποὺ μὲ πῆρε ξώδερμα καὶ πρόφτασα νὰ τρυπώσω».

«Δὲν κρατήθηκα γυναῖκα· τοῦ ρίχνομαι κι ἀρχίζομε τὶς δαγκωσιές. Μιὰ ἐκεῖνος δέκα ἐγώ. Κάποτε τὸν πετυχαίνω στὸ λαιμὸ καὶ παρ' τον κάτω».

«Τώρα;.....Ξύπνα τὰ παιδιὰ καὶ δρόμο».

«Ποῦ εἶναι ἡ μάνα σου; «Νὰ ἦταν κι ἄλλη». Μοῦ λέει, χωρὶς νὰ δείξη τὴν παραμικρὴ λύπη. «Τί, πέθανε»; ξαναρωτῶ. «Ὄχι» μοῦ λέει, «μπῆκε μιὰ βραδιὰ στὸ κοτέτσι, σκαρφάλωσε στὸ ξύλο ποὺ κοιμόνταν οἱ κότες, καὶ μιὰ μὲ τὴν ἄλλη τοὺς

(1) Σ. 124 κ. ἑ.

ἄνοιξε τὴ φλέβα ὅλων, κάπου ἐφτὰ ὀχτὼ κότες! Ἔπειτα μεθυσμένη ἀπὸ τὸ αἷμα ἔπεσε καὶ κοιμήθηκε. Τὴν αὐγή, ποὺ μπῆκε στὸ κοτέτσι ὁ κὺρ Μηνάς, τὴν ἔκαμε νὰ μὴ ξαναξυπνήση».

«Χύθηκε πίσω του, μὰ βρέθηκε σὲ βαθὺ σκοτάδι. Οὔτε τὴ μύτη της δὲν ἔβλεπε».

«Ἂν καὶ δὲν ἔχεις ἀκόμη δύναμι νὰ κουνηθῆς ἀπὸ τὸν τόπο σου, καλύτερα νὰ βλεπόμαστε ἀπὸ μακρυά».

«Βλέπω τὴ χήρα ν' ἀνοίγη τὸ στόμα της σὰν πηγάδι».

«Ποῦ θὰ μοῦ πᾶς! λίγο καὶ θὰ σ' ἔχω στὰ νύχια μου».

«Γιὰ νὰ σοῦ πῶ γυναῖκα....Τὸ κυνήγι λιγόστεψε ἐδῶ πέρα».

«Ἐδῶ εἶναι πιὸ βολικὰ νὰ τρυπώσωμε».

«Καλῶς τὰ χαίρεσαι... θέλω κι ἐγὼ μερδικό».

Τὸ δὲ περιεχόμενον τοῦ βιβλίου τούτου εἶναι ὑλιστικώτατον. Ὑποθάλπει ὅλα τὰ ταπεινὰ τοῦ ἀνθρώπου ἔνστικτα καὶ ἄγει τὸν ἀναγινώσκοντα μαθητὴν εὐθὺ πρὸς τὸν ὑλισμόν. ***Κλοπαί, ἁρπαγαί, ἔριδες, φόνοι, ξεφαντώματα, καλοπέραση, ἀτοπώτατοι καὶ ἀνηθικώτατοι διαλογισμοὶ*** ἐκδηλούμενοι κατὰ τὸν μᾶλλον ὠμὸν καὶ χυδαῖον τρόπον ἐν μακροτάτοις διαλόγοις ἀνθρώπων καὶ ζώων, εἶναι τὰ προσφιλῆ τοῖς συγγραφεῦσι θέματα, ἅτινα πληροῦσι σχεδὸν τὸ ὅλον τοῦ βιβλίου. Περὶ δὲ ἐξάρσεως χαρακτήρων, ἀρετῶν, ἠθικῶν ἀρχῶν, περὶ ἐγέρσεως τῶν ὑψηλοτέρων συναισθημάτων, περὶ ἐξυψώσεως τῶν μαθητῶν πρὸς τὰ μεγάλα ἰδανικὰ τῆς Πατρίδος, τῆς Θρησκείας, περὶ ἐνισχύσεως ἐν ταῖς καρδίαις τῶν παίδων τῆς φιλαλληλίας, τοῦ συναισθήματος τοῦ καθήκοντος, τῆς αὐταπαρνήσεως κτλ., οὐ φροντὶς τοῖς συγγραφεῦσιν.

Παραθέτομεν περικοπάς τινας τοῦ βιβλίου τούτου, αἵτινες σημειωθήτω δὲν εἶναι ἐκλελεγμέναι μεταξὺ τῶν χειρίστων. Ἐξ αὐτῶν δύναταί τις νὰ μορφώση ἰδέαν οὐ μόνον περὶ τῆς γλώσσης, ἀλλὰ καὶ περὶ τοῦ ὑλιστικοῦ καὶ χυδαίου περιεχομένου τοῦ βιβλίου.

(Σελ. 124).

«Μιὰ φορὰ κι ἕναν καιρὸ ὁ τυφλοπόντικας κάθισε στὴν τρύπα του συλλογισμένος.

«Πλάκωσαν δύσκολοι καιροὶ» εἶπε· «μήτε κάμπια, μήτε σκουλήκι βρίσκεται στὰ κατώγια μου. Ὡς τώρα καλὰ πήγαμε χάρη στὸ χειμῶνα· καθὼς ἦταν τὰ ζωντανὰ ἀποκαρωμένα, χάπ! καὶ τἄρπαζα χωρὶς κόπο».

«Μὰ σὰν πολλὰ λέω» πρόσθεσε ἔπειτα ἀπὸ λίγο.

«Εἶμαι νησιτικὸς ἀπὸ τὴν αὐγὴ καὶ πάει μεσημέρι· δυὸ ὧρες ἀκόμη καὶ πεθαίνω».

Βγῆκε ἀπὸ τὰ κατώγια του, ἀνέβηκε στὸ ἀπάνω πάτωμα, ποὺ εἶχε τὴν καθαυτὸ φωλιά του. Ἀπὸ κεῖ μ' ἕνα λοξὸ δρομάκι ἀνέβηκε στ' ἀνώγια του.

«Ὦ τὶς νυφοῦλες μου!» εἶπε καθὼς εἶδε μερικὲς κάμπιες καὶ δύο τρία σκουλήκια. Καὶ μ' ἕνα χάπ! οὔτε ἦταν οὔτε φάνηκαν· τὶς ἔφαγε ὅλες μονομιᾶς.

«Καλὸ φαγί, μὰ λίγο», συλλογίστηκε, «Τὶ νὰ γίνῃ; Φαίνεται πὼς μυρίστηκαν τὴν ἄνοιξη καὶ πῆραν δρόμο στὰ ψηλά. Ἂς πᾶνε ἂς πᾶνε «γρήγορα θὰ πέσουν στὶς μύιες τῶν πουλιῶν. Μὰ τὶ μὲ μέλει»;

Σελ. 132—133.

«Νά. Ὅταν πάω στὴ φωλιά μου, θὰ σὲ φάω καὶ θὰ γίνῃς καὶ σὺ ὄρνιο» μοῦ λέει. Πάγωσα ὅλη καθὼς ἄκουσα «θὰ σὲ φάω.»

«Χί, χί, χί, γέλασε πονηρὰ ὁ τυφλοπόντικας».

«Ἔλεγες πὼς σὲ πήγαινε νὰ σὲ παντρέψῃ;».

«Χά, χά, χά» ἔκαμε κι ὁ ἀσβὸς δυνατά. «Τὶ νὰ σοῦ πῶ ξαδέρφη, τόσο ἀνόητη, δὲ σὲ περίμενα», εἶπε.

«Λέτε;» ρώτησε πονηρὰ ἡ νυφίτσα. «Καθὼς ἄκουσα, θὰ σὲ φάω, τὰ χρειάστικα». «Πρέπει δίχως ἄλλο νὰ βρῶ τρόπο νὰ γλιτώσω», συλλογίστηκα. «Γιὰ νὰ σοῦ εἰπῶ» τοῦ λέω ξαφνικά. «Τὶ

θέλεις;» κάνει τὸ ὄρνιο. Καὶ μοῦ φέρνει τὸ αὐτί του κοντὰ στὸ μουσούδι μου.

«Δὲ χάνω καιρό, τοῦ δίνω μιὰ δαγκωσιὰ στὸ λαιμό· πήδησε τὸ αἷμα. Νιώθω ἀμέσως νὰ παραλύουν τὰ φτερὰ καὶ τὰ νύχια του. Μ' ἀφήνει τώρα, μὰ δὲν τ' ἀφήνω ἐγώ· ἂν ἔπεφτα ἀπὸ τόσο ὕψος θὰ γινόμουν κομμάτια. Καρφώνω τὰ δοντάκια μου στὸ λαιμό του καὶ πέφτομε, ἐγὼ ἀπὸ πάνω καὶ τὸ ὄρνιο ἀπὸ κάτω ψόφιο».

Παραθέτομεν καὶ τὴν ἑξῆς φρικιαστικὴν περιγραφὴν τοῦ θανάτου ἑνὸς ἀθώου πτηνοῦ. Σελ. 148 κ. ἑ.

«Τὸ πουλάκι ἐξακολουθοῦσε νὰ κελαηδῇ καὶ τὸ δάσος ἀντηχοῦσε τὸ χαρούμενο κελάηδημά του. Ἔξαφνα τὸ φίδι σκαρφάλωσε στὴ φουντουκιὰ σὰν ἀστραπὴ καὶ ἅρπαξε τὸ πουλάκι. Δὲν πρόφτασε νὰ τὸ πιάσῃ παρὰ μόνον ἀπὸ τὸ ποδαράκι. Τὸ πουλάκι ἔβαλε τὶς φωνὲς καὶ ἄρχισε τὸ φτεράκισμα ἐδῶ καὶ κεῖ, γιὰ νὰ γλιτώσῃ ἀπὸ τὸ στόμα τοῦ θηρίου.

Τὸ φίδι τράβηξε κάτω τὸ σπίνο *καὶ τώρα ἤμουν περίεργος νὰ ἰδῶ τὶ θὰ τὸν κάμῃ*. Καὶ τι εἶδα; Τὸ φίδι ξαπολύθηκε κι ἔπεσε κάτω· κουλουριάστηκε ὕστερα καὶ προσπαθοῦσε νὰ βάλῃ στὸ στόμα ὁλόκληρο τὸ πουλί. Μὰ δὲν τὸ κατώρθωνε· γιατὶ τὸ πουλὶ φτεράκιζε τόσο δυνατά, ποὺ ξέφευγε ἀπὸ τὶς γιαλιστερὲς δίπλες τοῦ φιδιοῦ. Ἔτσι πάλευε τὸ φίδι πολὺν καιρό. Τέλος κατάλαβε πῶς ἔπρεπε νὰ βρῇ ἄλλο τρόπο.

Τράβηξε τὸ κυνήγι του σ' ἕνα δεντράκι, τὸ κόλλησε ἐπάνω στὸν κορμόν του, κουλουριάστηκε ὕστερα σφίγγοντας στὸ ξύλο τὸ πουλί. Λίγα σπαραχτικὰ «τσίου, τσίου!» ἀκούστηκαν ἀκόμη, καὶ τὸ πουλάκι σώπασε. Ὅταν βεβαιώθηκε πῶς ἦταν νεκρό, τὸ ἄφησε κάτω τὸ φίδι, γύρισε κάμποσες φορὲς γύρω τὸ κεφάλι του καὶ ὕστερα τὸ ἄλειψε ὅλο μὲ σάλιο ἀπὸ τὸ κεφάλι ὡς τὰ πόδια.

Ἀφοῦ ἔτσι τὸ ἑτοίμασε, ξαπλώθηκε ὅσο μποροῦσε ἴσα ἐμπρὸς στὸ πουλί. Πῆρε μὲ τὸ στόμα τὸ κεφαλάκι του καὶ σιγὰ σιγά, πα!-

ζοντας τὰ σαγόνια, τὸ κατάπινε. Σὲ λίγο δὲ φαινόταν τίποτε· οὔτε τὰ ποδαράκια του. Τὴν ἴδια στιγμὴ φούσκωνε ἡ κοιλιὰ τοῦ φιδιοῦ κι ἔβλεπε κανεὶς καθαρὰ πῶς σιγὰ σιγὰ κατέβηκε ἐκεῖ τὸ πουλί».

Διὰ τοιούτων σκηνῶν, οἵαι αἱ μνημονευθεῖσαι, ὧν γέμει τὸ βιβλίον καὶ τοιούτων περιγραφῶν, αἵτινες ἀποτελοῦσι τὰ προσφιλῆ τοῖς συγγραφεῦσι θέματα, ἀποσκληρύνονται αἱ τῶν παίδων ψυχαί, ὑποθάλπονται τὰ ταπεινότατα τῶν ἐνστίκτων καὶ μορφοῦνται οὐχὶ ἄνθρωποι, ἀλλὰ ἄγρια θηρία, ἕτοιμα νὰ κατασπαράξωσι τοὺς ὁμοίους των».

Ζ. Ἀ. Π. Κουρτίδη, Γ. Σ. Κονιδάρη, Γ. Α. Καλαρᾶ.
Ὀδύσσεια

Ἀναγνωστικὸ Γ′ Δημοτικοῦ

Ἔκδοση 4η. Ἐκδότης Ι. Κολλάρος. Ἀθῆναι 1920.

Τρεῖς συγγραφεῖς συνειργάσθησαν, ἵνα διαφθείρωσι τὴν Ὀδύσσειαν, ἐκχυδαΐσωσι τὸ ἀπαράμιλλον ποίημα καὶ καταστήσωσιν αὐτὸ ἀγνώριστον.

Ἐν πρώτοις δὲν δύνανται νὰ ἀνεχθῶσι τὰ ἑλληνικὰ ὀνόματα τῶν θεῶν τοῦ Ὀλύμπου καὶ τῶν Ὁμηρικῶν ἡρώων. Καὶ μεταβάλλουσι καὶ διαστρεβλοῦσιν αὐτά, εἰς οὐδὲν λογιζόμενοι, ὅτι ταῦτα ἔχουσιν ἤδη καταστῇ γνωστότατα καὶ εἶναι ἐν κοινοτάτῃ χρήσει μέχρι τῶν κατωτάτων λαϊκῶν στρωμάτων ἐν τῇ ἀρχικῇ αὐτῶν μορφῇ. Καὶ μεταβαπτιζόμενοι ἐν τῇ κολυμβήθρᾳ τοῦ μαλλιαρισμοῦ οἱ θεοὶ τῶν Ἑλλήνων καὶ οἱ Ὁμηρικοὶ ἥρωες μετονομάζονται οὕτω:

Ὁ Δίας, ὁ Ποσειδῶνας ὁ θεὸς τῆς θάλασσας, ἡ Ἀρτέμιδα, ὁ Πλούτωνας, ἡ γαλανομάτα Ἀθηνᾶ, ὁ γέρο-Νέστορας, ὁ γεροπατέρας ὁ Πηλέας, ὁ Ὀδυσσέας, ὁ Ἀγαμέμνονας κλπ.

Ἀλλ' οὐδὲ ἡ ὀνομασία τῶν κατοίκων τῆς Τροίας εὑρίσκει χάριν παρὰ τοῖς συγγραφεῦσι. Δὲν δύναται νὰ προσαρμοσθῇ τὸ ὄνομα **Τρῶες** πρὸς τὴν μαλλιαρὴν γραμματικήν, ἐπομένως ἐκδάλλεται καὶ τοῦτο ἐκ τῆς χρήσεως. Μεταβαπτίζονται δὲ οἱ κάτοικοι τῆς Τροίας εἰς **Τρωαδίτες** κατὰ τὰ *Ἀρβανίτες, Μεγαρίτες*, καὶ μετονομάζονται αἱ *Τρῳάδες* γυναῖκες εἰς **Τρωαδίτισες** κατὰ τὰ *Ἀρβανίτισες, Μεγαρίτισες, Μενιδιάτισες.*

Κατὰ τὴν ἀπόδοσιν δὲ τῶν Ὁμηρικῶν νοημάτων οἱ συγγραφεῖς ἀναγκαζόμενοι ὑπὸ τῆς πενίας τῆς νεοτεύκτου γλώσσης των παραλείπουσι πλείστας ἐννοίας. Δὲν θέλουσι νὰ διατυπώσωσι ταύτας δι' ἐκφράσεων, αἵτινες ἐν μόνῃ τῇ καθαρευούσῃ ὑπάρχουσι. Καὶ μόνον καὶ μόνον ἵνα μὴ εἰσαγάγωσι τὰς κατ' αὐτοὺς ἐπιλη-

ψίμους ἐκφράσεις, θυσιάζουσι τὸ περιεχόμενον. Οὕτω δὲ παραβαίνουσιν ἕνα τῶν σπουδαιοτάτων σκοπῶν τοῦ ἀναγνωστικοῦ βιβλίου, ὅστις εἶναι ὁ βαθμιαῖος πλουτισμὸς τῆς διανοίας τῶν μαθητῶν διὰ νέων ἑκάστοτε ἐννοιῶν καὶ τῶν ἐκφραζουσῶν αὐτὰς λέξεων καὶ φράσεων. Κατὰ τὸν τρόπον ὅμως τοῦτον ἐμφανίζουσι νέον Ὅμηρον, ἀγνώριστον ἐν τῇ μαλλιαρῇ αὐτοῦ περιβολῇ. Ὁ πλοῦτος τῶν Ὁμηρικῶν ἐκφράσεων, ἡ θαυμασία καὶ ἐν τῇ ἁπλότητι αὐτῆς εὐληπτοτάτη σύνθεσις τοῦ Ὁμηρικοῦ λόγου, αἱ ὑπέροχοι εἰκόνες, τὰ λεπτὰ καὶ ἐνταυτῷ ἁπλούστατα καὶ προσιτώτατα τῇ παιδικῇ ἀντιλήψει ὁμηρικὰ διανοήματα, δι' ἅπερ ἀκριβῶς τὰ Ὁμηρικὰ ἔπη συνιστῶνται πρὸς ἀνάγνωσιν ὑπὸ νεαρῶν παίδων, πᾶσαι αὗται αἱ ἀρεταὶ ἐκλείπουσιν ἐν τῇ μαλλιαρῇ τῆς Ὀδυσσείας διασκευῇ, ἣν οἱ συγγραφεῖς τοῦ περὶ οὗ ὁ λόγος ἀναγνωστικοῦ βιβλίου ἀπετόλμησαν.

Ἰδοὺ δείγματά τινα τῆς γλώσσης καὶ τῶν νοημάτων τοῦ βιβλίου:

Σελ. 47—48.

«Ἐγὼ τὸν ἐγλίτωσα, ὅταν ἔσφιγγε μὲ τὰ πόδια του τὴν καρίνα, ὁλομόναχος μέσα στὸ πέλαγος γιατὶ τὸ καράβι του τὸ εἶχε σκίσει μὲ τὸ ἀστροπελέκι του ὁ Δίας, κι ὅλοι οἱ σύντροφοί του χάθηκαν. Ἐγὼ τὸν καλοδέχτηκα».

Σελ. 55.

Ἐκεῖ ποὺ συλλογιζόταν αὐτά, νὰ κι ἕνα δυνατὸ κῦμα τὸν πέρνει καὶ τὸν ρίχνει ἀπάνω σ' ἕνα βράχο. Θὰ γδερνόταν ὅλο του τὸ κορμὶ καὶ θὰ ἔσπαζαν τὰ κόκαλά του. Μὰ ἅρπαξε μὲ τὰ δυό του χέρια τὸ βράχο καὶ βογκώντας βαστιόταν κολλημένος, ὥσπου τὸ κῦμα πέρασε».

Σελ. 129.

«Αὐτὰ εἶπε ἡ θεὰ καὶ ἄγγιξε τὸν Ὀδυσσέα μὲ τὸ χρυσὸ ραβδί της. Ἀμέσως ζάρωσε τ' ὡραῖο του κορμί· ἔπεσαν τὰ μαλλιά του κι ἔγεινε ἕνας γέρος καμπούρης, ντυμένος μὲ παλιόρουχα.

Στὰ χέρια του κρατοῦσε ἕνα χοντρὸ ραβδὶ ζητιάνου καὶ στὸν ὦμο του βρέθηκε κρεμασμένο ἕνα παλιὸ ταγάρι μὲ μπαλώματα».

Σελ. 132.

«Δὲν τρῶνε οἱ ἀθεόφοβοι ἕνα ἢ δυὸ σφαχτὰ τὴν ἡμέρα, τρῶν πολὺ περισσότερα. Ἂν ρωτᾶς καὶ γιὰ ψωμὶ καὶ κρασί, δὲ βρίσκεις λογαριασμό. Οἱ δοῦλοι κι οἱ δοῦλες δὲν προφταίνουν νὰ κουβαλοῦν».

Σελ. 146 — 147.

«Τὶ τσιριασμένο ζευγάρι! Ὁ ἕνας κουρελιάρης ὁδηγεῖ τὸν ἄλλο. Ὅμοιος τὸν ὅμοιο!

Καὶ δὲ μᾶς λές, καταραμένε χοιροβοσκέ, ποὺ τὸν πᾶς αὐτὸν τὸ βρωμερὸ ψωμοζήτη, τὸ γεροκαμπούρη, ποὺ γυρίζει ἀπὸ πόρτα σὲ πόρτα καὶ ξύνει τὶς πλάτες του, καὶ ψωμοζητᾶ ὁλοένα; Δὲ μοῦ τὸν δύνεις νὰ μοῦ φυλάγῃ τὴ στάνη, νὰ μοῦ σαρώνῃ τὸ μαντρὶ καὶ νὰ κόβῃ τρυφερὰ κλαδιὰ γιὰ τὶς γίδες μου;

Μὰ τὶ κάθομαι καὶ λέω! Εἶναι αὐτὸς γιὰ δουλειά; Ἔχει πιὰ συνηθίσει νὰ γεμίζῃ τὴν ἀχόρταγη κοιλιὰ του μὲ τὴ ζητιανιά. Κακομοίρη, τὶ ἔχεις νὰ τραβήξῃς ἂν πατήσῃς στὸ παλάτι! Μὲ τὰ σκαμνιὰ θὰ σοῦ σπάσουν τὰ πλευρά σου οἱ μνηστῆρες!»

Αὐτὰ εἶπε ὁ Μελάνθιος καὶ περνώντας ἔδωσε μιὰ κλοτσιὰ στὸν Ὀδυσσέα».

Γ'. ΑΝΑΓΝΩΣΤΙΚΑ ΤΕΤΑΡΤΗΣ ΤΑΞΕΩΣ

Ἀναγνωστικὰ βιβλία τῆς Δ' τάξεως ἔχουσιν ἐγκριθῆ καὶ εἰσαχθῆ εἰς τὰ δημοτικὰ σχολεῖα δύο: 1. ***Α. Καρκαβίτσα*** καὶ ***Ἐπ. Γ. Παπαμιχαὴλ*** «***Ἡ Πατρίδα μας***». 2. ***Α. Π. Κουρτίδη*** καὶ ***Γ. Σ. Κονιδάρη*** «***Στὰ παλιὰ χρόνια***».

Ἀμφότερα ταῦτα τὰ ἔργα εἶναι τὸ μὲν πρῶτον κατὰ τὸ ἥμισυ, τὸ δὲ δεύτερον καθ' ὁλοκληρίαν συρραφαὶ ἀκαλαισθήτως διεσκευασμένων καὶ ἀντιπαιδαγωγικῶς, ὡς θ' ἀποδείξωμεν, περικεκομμένων ἀποσπασμάτων ἐκ βιβλίου, ὅπερ ὑπὸ τὸν τίτλον «***Πρόας ὁ Νικίου***» ἔχει ἐκδώσει ἐν ἔτει 1898 ἡ «***Διάπλασις τῶν παίδων***» μεταπεφρασμένον ἐκ τοῦ γαλλικοῦ πρωτοτύπου τοῦ *Pascal Grousset*, γράψαντος ὑπὸ τὸ ψευδώνυμον *André Laurie*. Ἡ ἑλληνικὴ μετάφρασις εἰς κομψὴν καθαρεύουσαν γλῶσσαν ἐγένετο ὑπὸ τοῦ κ. ***Κωστῆ Παλαμᾶ***.

Θὰ ἐξετάσωμεν διὰ βραχέων ἑκάτερον τῶν βιβλίων τούτων.

1. **Α. Καρκαβίτσα καὶ Ἐπ. Παπαμιχαὴλ «Ἡ πατρίδα μας»**. Ἔκδ. 6. Ἀθῆναι, 1920.

Τὸ βιβλίον τοῦτο θέλομεν κρίνει ἀπὸ ἀπόψεως α) γλωσσικῆς καὶ β) κυρίως παιδευτικῆς.

α) Ἀπὸ γλωσσικῆς ἀπόψεως.

α') Ἐν πρώτοις παρατηροῦμεν γενικῶς ὅτι ἡ γλῶσσα τοῦ βιβλίου δὲν εἶναι ἡ *ἐθνικὴ* ἑλληνικὴ *γλῶσσα*, τὸ κοινῶς δηλ. ἀνεγνωρισμένον καὶ χρησιμοποιούμενον *ὄργανον* τῆς μεταξὺ *τῶν*

ἁπανταχοῦ Ἑλλήνων πνευματικῆς ἐπικοινωνίας. Δὲν εἶναι κἂν βαθμὶς ἄγουσα πρὸς τὴν γλῶσσαν ταύτην, οὐδὲ προάγει γλωσσικῶς τὸν μαθητὴν τῆς Δ΄ τάξεως ἀπὸ τῆς γλωσσικῆς βαθμῖδος τῆς προηγουμένης τάξεως εἰς βαθμῖδα ἀνωτέραν. Δὲν συντελεῖ, ὡς ὤφειλεν, εἰς τὴν ἐπιβαλλομένην ***βαθμιαίαν γλωσσικὴν ἀνάπτυξιν*** τοῦ μαθητοῦ, οὐδὲ καθιστᾷ αὐτὸν ἱκανὸν ὅπως ***ἐννοῇ βαθύτερον*** ἢ κατὰ τὸ προηγούμενον ἔτος τὴν γλῶσσαν τοῦ διανοουμένου ἔθνους του. Συμβαίνει δηλ. καὶ εἰς τὸ Ἀναγνωσματάριον τοῦτο, καθὼς καὶ εἰς πάντα τὰ ὅμοια αὐτῷ τῶν λοιπῶν τάξεων τὸ πρωτοφανὲς ἐν Ἀναγνωστικοῖς βιβλίοις φαινόμενον, ὅτι ἀπὸ τῆς κατωτάτης τάξεως τοῦ Δημοτικοῦ σχολείου μέχρι τῶν ἀνωτάτων κρατοῦσι τὸν ἑλληνόπαιδα καθηλωμένον εἰς μίαν καὶ τὴν αὐτὴν διαρκῶς γλωσσικὴν βαθμῖδα.

Οὐ μόνον δὲ δὲν προάγει τὸ Ἀναγνωσματάριον τοῦτο τὸν ἑλληνόπαιδα εἰς τὴν ἐκμάθησιν ***τῆς ἐθνικῆς αὐτοῦ γλώσσης,*** ἀλλὰ τοὐναντίον σκοπεῖ νὰ ἀπομακρύνῃ αὐτὸν ἀπ' αὐτῆς οὕτως, ὥστε νὰ καταστήσῃ αὐτὸν μετὰ ἑξαετῆ εἰς τὸ δημοτικὸν σχολεῖον φοίτησιν παντελῶς ἀνίκανον νὰ ἐννοῇ τὴν γλῶσσαν, ἣν ὁλόκληρον τὸ ἑλληνικὸν ἔθνος ἀσπάζεται, δι' ἧς ἐκδηλοῦται, ὡς ἐν τοῖς προηγουμένοις κατεδείξαμεν, ***ὁλόκληρος ἡ πνευματικὴ τοῦ ἔθνους ζωὴ*** καὶ ἣν διὰ τοῦτο ἡ τελευταία Ἐθνικὴ τῶν Ἑλλήνων Συνέλευσις διὰ τοῦ ἄρθρου 107 τοῦ Συντάγματος ὀρθῶς ὥρισεν ὡς ***ἐπίσημον*** γλῶσσαν τοῦ Κράτους, ἀπαγορεύσασα πᾶσαν πρὸς παραφθορὰν ταύτης ἐπέμβασιν.

β΄) Ἐν τῇ πρώτῃ παραγράφῳ ἡ μὲν ἑλληνικὴ μετάφρασις, ἐξ ἧς, ὡς εἴπομεν, ἤντλησε τὴν ὕλην αὐτοῦ τὸ ἐν λόγῳ Ἀναγνωσματάριον τῆς Δ΄ τάξεως. λέγει: «Δύο παῖδες δώδεκα ἕως δέκα τριῶν ἐτῶν διέρχονται διὰ τῶν σκολιῶν ὁδῶν τῆς Πέλλης». Οἱ δὲ συγγραφεῖς τοῦ Ἀναγνωσματαρίου λέγουσι: «Σ' ἕναν ἀπὸ τοὺς *στενοὺς* δρόμους της (της Πέλλας) πήγαιναν ἀργὰ δυὸ παιδιά.... Τὸ μεγαλύτερο... ἦταν ἀπάνω ἀπὸ δώδεκα χρό-

νῶν». Ἀλλ' ἄλλο *σκολιὰ ὁδὸς* καὶ ἄλλο *στενὸς δρόμος*. Προφανῶς οἱ συγγραφεῖς ἀποτροπιάζονται τὴν ἑλληνικὴν ἔκφρασιν *σκολιός*· ἵνα δὲ μὴ εἰσαγάγωσι τὴν ἐπιλήψιμον ταύτην ἔκφρασιν εἰς τὸ Ἀναγνωσματάριόν των, προτιμῶσι νὰ θυσιάσωσι μετὰ τῆς λέξεως καὶ *τὴν ἔννοιαν* καὶ διὰ τὸν λόγον τοῦτον *ἡ σκολιὰ ὁδὸς γίνεται στενὸς δρόμος*.

Ἀλλ' οὕτω παρορῶσι καὶ παραβαίνουσιν ἕνα τῶν οὐσιωδῶν σκοπῶν τοῦ ἀναγνωστικοῦ βιβλίου, τὸν πλουτισμὸν δηλ. τοῦ πνεύματος τοῦ μαθητοῦ διὰ νέων ἑκάστοτε, ἀναγκαίων, ἀναλόγων δὲ πρὸς τὴν προϊοῦσαν ἀντίληψιν αὐτοῦ *ἐννοιῶν* καὶ τῶν ἐκφραζουσῶν τὰς ἐννοίας ταύτας λέξεων καὶ φράσεων. Οὕτω δὲ καταλείπουσιν αὐτὸν γλωσσικῶς στάσιμον καὶ ἐξ αἰτίας τῆς γλωσσικῆς αὐτοῦ ταύτης πτωχείας ἀνίκανον νὰ ἐκφράζῃ ὡρισμένας ἐννοίας, ἢ νὰ ἐννοῇ τὰς ἐννοίας ταύτας ἐκφραζομένας ὑπ' ἄλλων.

Ὤφειλον δὲ τοσούτῳ μᾶλλον οἱ συγγραφεῖς νὰ μὴ παραλίπωσι τὴν εὐκαιρίαν νὰ διδάξωσι τοὺς μαθητὰς τῆς Δ΄ τάξεως καὶ τὴν χρησιμωτάτην ταύτην ἔννοιαν, ἑπομένως δὲ καὶ τὴν λέξιν σκολιός, ὅσῳ συχνάκις οἱ μαθηταὶ οὗτοι ἀκούουσιν εἴτε παρὰ τοῦ γυμναστοῦ αὐτῶν, εἴτε παρὰ τοῦ σχολικοῦ ἰατροῦ τὴν λέξιν σκολίωσις (σκολίωσις τῆς σπονδυλικῆς στήλης), ταύτην δὲ θὰ συμβῇ νὰ ἀκούσωσιν ἐπίσης ἢ νὰ ἀναγνώσωσι καὶ μετὰ τὴν ἐκ τοῦ σχολείου ἔξοδον αὐτῶν.

γ΄) Τὸ αὐτὸ παρατηρητέον καὶ περὶ τῆς λέξεως *ὁδός*. Οὐδ' αὕτη εὑρίσκει χάριν. Ἐξελαύνεται καὶ αὕτη ἐκ τῆς συγχρόνου ἑλληνικῆς γλώσσης, καίπερ πασίγνωστος καὶ εὐχρηστοτάτη καὶ παρ' αὐτοῖς ἔτι τοῖς ἀγυιόπαισιν.

Ἀντὶ λοιπὸν τὸ δημοτικὸν σχολεῖον νὰ διδάξῃ τὸν μαθητὴν καὶ τὴν λέξιν ταύτην ὡς καὶ τὴν διαφορὰν αὐτῆς ἀπὸ τῆς λέξεως *δρόμος* καὶ καταστήσῃ αὐτὸν ἱκανὸν νὰ μεταχειρίζηται ταύτας προσηκόντως, προσέτι δὲ καὶ νὰ ἐννοῇ προσηκόντως ἀκούων ἢ ἀναγινώσκων αὐτάς, πράττει διὰ τοῦ ἐν λόγῳ Ἀναγνωσματαρίου

τὸ ἐναντίον, ὡσεὶ σκοπὸς αὐτοῦ ἦτο οὐχὶ νὰ προαγάγῃ γλωσσικῶς τὸν μαθητὴν εἰς ἐπίπεδον ἀνώτερον ἐκείνου, ἐν ᾧ τὸν εὗρεν, ἀλλὰ νὰ κρατήσῃ αὐτὸν ἐν αὐτῷ *στάσιμον*, μᾶλλον δὲ καὶ νὰ ἐπιρρώσῃ τὰς ἐν τῇ γλώσσῃ τοῦ ἀπαιδεύτου λαοῦ ὑπαρχούσας ἐλλείψεις, ἀσαφείας καὶ λοιπὰς ἀτελείας, ἐναντίον πρὸς ὅσα πράττουσιν ἐν τοῖς Δημοτ. σχολείοις αὐτῶν πάντες οἱ πεπολιτισμένοι λαοί.

Ὤφειλον δὲ τοσούτῳ μᾶλλον οἱ τοῦ ἀναγνωσματαρίου συντάκται οὐ μόνον νὰ μὴ ἀποφύγωσι τὴν παρουσιασθεῖσαν εὐκαιρίαν, ἀλλὰ τοὐναντίον καὶ νὰ ἐπωφεληθῶσιν αὐτῆς, ὅπως διδάξωσι τοὺς μαθητὰς τῆς *Δ΄ ἤδη τάξεως* τὴν χρῆσιν τῆς λέξεως **ὁδὸς** (καὶ ἂν ἔτι οὗτοι τὴν ἠγνόουν), ὅσῳ αὕτη εἶναι ἀπαραίτητος πρὸς διασάφησιν καὶ εὐκολωτέραν κατανόησιν πληθύος ἄλλων ἑλληνικῶν λέξεων ἐξ αὐτῆς παραγώγων καὶ συνθέτων, ὧν καθ' ἑκάστην ποιεῖται χρῆσιν ἡ κοινὴ λαλουμένη γλῶσσα καὶ ὧν πλείστας ἀκούομεν συχνὰ ἐκ τοῦ στόματος καὶ αὐτῶν τῶν μᾶλλον ἀπαιδεύτων χωρικῶν. Τοιαῦται δὲ εἶναι αἱ ἑξῆς: ὁδεύω, συνοδεύω, συνοδίτης, συνοδός, συνοδία, ὁδοιπόρος, ὁδοιπορῶ, ὁδοιπορία, ὁδοιπορικῶς, ὁδοιπορικός, (ὁδοιπορικὰ ἔξοδα), ὁδηγὸς, ὁδηγῶ, ὁδηγία, ὁδοποιΐα, (φόρος ὁδοποιΐας), ὁδοστρωσία, ὁδοστρωτήρ, ὁδοφράγματα, ὁδοκαθαριστής, πάροδος, παρόδιοι ἰδιοκτῆται, παροδικός, τὰ ἔξοδα, ἐξοδιάζω, ἡ εἴσοδος, ἡ ἔξοδος, διεξοδικῶς, δίοδος, διόδια τέλη, ἄνοδος, κάθοδος, πρόοδος, προοδεύω, προοδευτικός, περιοδεύω, περιοδεία, μέθοδος, σύνοδος, (ἡ ἱερὰ Σύνοδος, ἡ ἐν Νικαίᾳ οἰκουμενικὴ σύνοδος), συνοδικὸς κλπ. κλπ.

Δύναται νὰ νοηθῇ σήμερον ἑλληνόπαις, ἐξελθὼν ἐκ τοῦ Δημ. σχολείου μετὰ ἓξαετῆ εἰς αὐτὸ φοίτησιν, ἀγνοῶν, ἂν μὴ πάσας τὰς διὰ τῶν ἀνωτέρω λέξεων ἐκφραζομένας ἐννοίας, τοὐλάχιστον τὰς πλείστας αὐτῶν, ἑπομένως δὲ καὶ τὰς ἐκφραζούσας αὐτὰς λέξεις, αἵτινες εἶναι ἀπαραίτητοι εἰς τὴν μετὰ τῶν ὁμοεθνῶν του συνεννόησιν; Καὶ ποῦ ἀλλοῦ ἢ ἐν τῷ σχολείῳ ὀφείλει οὗτος νὰ ἀκούσῃ καὶ κατανοήσῃ καὶ μεταχειρισθῇ καλῶς, ἂν μὴ πάσας, τὰς

πλείστας ὅμως τῶν λέξεων καὶ φράσεων τούτων; Καὶ ὅμως τοιοῦτον ἀμαθῆ καὶ ἀνίκανον νὰ ἐννοῇ τὴν γλῶσσαν τῶν ἁπανταχοῦ ὁμοεθνῶν του Ἕλληνα προσπαθοῦσι νὰ δημιουργήσωσι τὰ πρωτοφανῆ ταῦτα ἀναγνωστικὰ βιβλία.

δ') Εἰς ὅμοιον σφάλμα περιπίπτουσιν οἱ συντάκται τοῦ Ἀναγνωσματαρίου, ὅτι καίπερ ἀποτεινόμενοι πρὸς μαθητὰς ἤδη Δ' τάξεως ἀποφεύγουσιν ἐπίσης τὴν χρησιμωτάτην ὅσῳ καὶ ὡραίαν ἔκφρασιν «*διὰ τῶν ὁδῶν*»· ἔκφρασιν, ἣν ἄτοπον εἶναι νὰ μὴ ἐννοῇ δεκαετὴς καὶ ἑνδεκαετὴς ἑλληνόπαις, ἐπὶ τέσσαρα ἔτη φοιτήσας εἰς τὸ σχολεῖον, ἀφοῦ ἤδη ἐκτὸς τοῦ σχολείου συχνάκις ἀκούει ἢ ἀναγινώσκει φράσεις, οἷαι αἱ ἑξῆς: «Οἱ Βασιλεῖς *διὰ τῶν ὁδῶν* Ἑρμοῦ καὶ Εὐαγγελιστρίας θὰ μεταβῶσιν εἰς τὸν ναὸν τῆς Μητροπόλεως». «Ἦλθον *διὰ* Πατρῶν». «Θὰ μεταβῶ εἰς Θεσσαλονίκην *διὰ* θαλάσσης». «Θὰ ἐπιστρέψω *διὰ* τῆς αὐτῆς ὁδοῦ».

ε') Ἐν τῇ αὐτῇ παραγράφῳ ἡ μὲν μνημονευθεῖσα ἐκ τοῦ Γαλλικοῦ μετάφρασις τοῦ κ. *Κωστῆ Παλαμᾶ* λέγει: «σύρων (ὁ Πρόας) ὡς ἠδύνατο καλλίτερον. . . τὴν ἀριστεράν του *κνήμην*, ἀπὸ τὴν ὁποίαν ὑπέφερεν. . . ἠκολούθησε...», οἱ δὲ συγγραφεῖς τοῦ Ἀναγνωσματαρίου γράφουσιν: «ὁ Πρόας ἔσυρε...τὸ βλαμμένο *πόδι* του καὶ ἀκολούθησε...» Δὲν εὑρίσκουσι δηλ. κατάλληλον εἰς τὴν γλῶσσαν αὐτῶν ἔκφρασιν πρὸς παράστασιν τῆς ἐννοίας τῆς *κνήμης*, ἀλλὰ καὶ δὲν ἐπιθυμοῦσι νὰ γνωρίσωσιν εἰς τοὺς ἑλληνόπαιδας, πῶς οἱ μεμορφωμένοι ὁμοεθνεῖς των ὀνομάζουσι τὸ μέρος τοῦτο τοῦ σώματος, ἀφίνοντες αὐτοὺς κατὰ τοῦτο ἀμαθεῖς. Προτιμῶσι λοιπὸν μετὰ τῆς μισητῆς εἰς αὐτοὺς ἑλληνικῆς λέξεως «*κνήμη*» νὰ θυσιάσωσι καὶ τὴν ἔννοιαν καὶ ἀρκοῦνται διὰ τοῦτο εἰς τὴν γενικὴν ἔκφρασιν «*πόδι*».

Φανταζόμεθα εἰς ποίαν ἀμηχανίαν θὰ εὑρίσκοντο οἱ συγγραφεῖς, ἂν ἦσαν ἠναγκασμένοι νὰ γράψωσιν ἐν τῷ βιβλίῳ αὐτῶν καὶ περὶ ἄλλων μερῶν τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος.

ς') Ὁμοίαν δ' ἀποστροφὴν τῶν συγγραφέων παρατηροῦμεν καὶ πρὸς τὴν λέξιν *ἔτος*. Διαγράφεται καὶ αὕτη ἐκ τῆς γλώσσης τοῦ Ἀναγνωστικοῦ βιβλίου, διότι ὅπως ἐν τῷ ἀναγνωστικῷ τῆς κατωτάτης τάξεως, οὕτω καὶ ἐν τῷ τῆς Δ', γράφεται «ὁ Π... ἦταν ἀπάνω ἀπὸ δώδεκα *χρονῶν*...» κ.τ.τ.

Καὶ ὅμως καὶ ἡ ἐξοβελιζομένη αὕτη λέξις, *ἔτος*, εἶναι συνηθεστάτη ἐν τῇ κοινῇ λαλουμένῃ (ἔτη πολλά, εὐτυχὲς νέον ἔτος, πόσων ἐτῶν εἶναι ὁ υἱός σας, ἐντὸς τοῦ ἔτους κλπ.), ἀναγκαία δὲ καὶ διὰ τὸ πλῆθος τῶν ἐξ αὐτῆς παραγώγων καὶ συνθέτων λέξεων, οἷαι αἱ ἑξῆς: ἐτήσιος (*ἐτήσιον* εἰσόδημα, *ἐτήσιος* τόκος, πληρόνω τόσας δραχμὰς *ἐτησίως*), διετής, τριετὴς κλπ. (πρωτοετὴς φοιτητής, μονοετὴς θητεία, τριετὴς θητεία, πολυετὴς ἐνοικίασις, ἑπταετὴς ἀγών, ἑκατονταετὴς πόλεμος), ἑκατονταετηρὶς κλπ. κλπ.

Ἀλλ' ὁλόκληρος ὁ φραστικὸς οὗτος πλοῦτος καὶ ἡ εὐκολία, ἣν οὗτος παρέχει εἰς τὸν σύγχρονον Ἕλληνα πρὸς ἔκφρασιν ποικίλων διανοημάτων, ἅμα δὲ καὶ ἡ χάρις καὶ ἡ κομψότης τοῦ δι' αὐτοῦ σχηματιζομένου λόγου, πάντα ταῦτα διὰ τοῦ ἐν λόγῳ Ἀναγνωσματαρίου ἀποκλείονται εἰς τοὺς Ἑλληνόπαιδας, καταδικαζομένους οὕτως εἰς γλωσσικὴν στασιμότητα, ἥτις εἶναι κατ' ἀνάγκην καὶ στασιμότης πνευματική.

ζ') Ἐν τῇ αὐτῇ παραγράφῳ ἀποφεύγουσιν οἱ τοῦ Ἀναγνωσματαρίου συντάκται νὰ γνωρίσωσιν εἰς τὸν μαθητὴν τῆς Δ' τάξεως τὴν λέξιν «*ὥστε*» καὶ τὴν συνηθεστάτην χρῆσιν αὐτῆς «τόσον...ὥστε», διὸ γράφουσι «τὸ λὲς *τόσο* συχνά... *ποὺ* δὲν εἶναι φόβος νὰ τὸ ξεχάσω».

η') Ὁμοίως ἀποφεύγουσι νὰ γνωρίσωσιν εἰς τοὺς ἑλληνόπαιδας τὰς λέξεις *χωλὸς* καὶ *χωλαίνω* προτιμῶντες ἀντ' αὐτῶν τὰς λέξεις «*κουτσὸς*» καὶ *κουτσαίνω* (Σελ. 6, στίχ. 4).

θ') Τὸν ἀπηνέστατον ὅμως διωγμὸν ὑφίσταται ὑπὸ τῶν συγγραφέων ἡ λέξις «*ἀλλά*». Ἡ οὐ μόνον ἐν τῇ κοινῇ λαλουμένῃ

γλώσση τῶν πόλεων καὶ κωμοπόλεων, ἀλλὰ καὶ παρ' αὐτοῖς τοῖς ὅλως ἀπαιδεύτοις ἀγρόταις εὐχρηστοῦσα ἑλληνικὴ αὕτη λέξις **οὐδαμοῦ** τοῦ Ἀναγνωσταρίου τούτου, καθὼς καὶ πάντων τῶν λοιπῶν, εὑρίσκει τόπον, ἵνα σταθῇ. Πανταχόθεν ἐκδιώκεται ὑπὸ τῶν συγγραφέων, οἵτινες ἀντ' αὐτῆς προτιμῶσι πάντοτε τὴν ἰταλικὴν «**μὰ**» καὶ ἐπιμόνως ἀγωνίζονται, ὅπως εἰς ταύτην ἐθίσωσιν ἄκοντας τοὺς ἑλληνόπαιδας, σχηματίζοντες ἀηδεστάτας εἰς τὸ σημερινὸν ἑλληνικὸν οὖς φράσεις, οἷαι αἱ ἑξῆς :

«Ὄχι γιατὶ πεινοῦσε, μὰ γιατὶ διψοῦσε» (σελ. 152, στ. 2).

«Δὲν πεινᾶ πιά, μὰ ρουφᾶ μόνο τὸ αἷμα» (σελ. 153 στ. 20).

Τόσον μέγα δὲ εἶναι τὸ κατὰ τῆς εὐχρηστοτάτης ταύτης ὅσον καὶ ὡραίας ἑλληνικῆς λέξεως «**ἀλλὰ**» μῖσος τῶν ἀνθρώπων, οἵτινες ἀνέλαβον τὸ ἔργον τῆς **ἀλλαξογλωσσίας** τοῦ συγχρόνου Ἑλληνικοῦ ἔθνους, ὥστε ἐκδότης ἀναγνωστικοῦ βιβλίου, ἐν ᾧ περιείχετο ἡ λέξις «ἀλλά», ὑπεχρεώθη ὑπ' αὐτῶν νὰ ἀνατυπώσῃ αὐτὸ ὁλόκληρον ἐπὶ μόνῳ τῷ σκοπῷ τῆς ἀντικαταστάσεως παντὸς «ἀλλὰ» διὰ τοῦ «μά».

ι') Ὁ ἐπιχειρούμενος οὗτος διωγμὸς καὶ ἐξοστρακισμὸς ἐκ τῆς γλώσσης τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ μεγάλου πλήθους εὐχρηστοτάτων καὶ ἀναγκαιοτάτων ἑλληνικῶν λέξεων, μετὰ τούτων δέ, ὡς εἴδομεν, καὶ ὅλου τοῦ θησαυροῦ τῶν ἐκ τούτων παραγώγων καὶ συνθέτων, ἀποτέλεσμα προφανῶς θὰ ἔχῃ νὰ πλήξῃ τὸν **πλοῦτον**, τὴν **σαφήνειαν**, τὴν **ἀκρίβειαν** καὶ τὴν **χάριν** τῆς συγχρόνου ἑλληνικῆς γλώσσης.

Ἀλλ' ἐπειδὴ τοῦτο δὲν ἀρκεῖ, εἰσάγονται ἐν τῷ ἀναγνωστικῷ τούτῳ βιβλίῳ καὶ πάμπολλοι διαλεκτικοὶ ἰδιωτισμοί. Οὕτω :

ια') Ἐκ παραλλήλου πρὸς τὴν ἀποβολὴν ἐκ τῆς συγχρόνου Ἑλληνικῆς γλώσσης πληθύος εὐχρήστων καὶ ἀναγκαίων ἑλληνικῶν λέξεων, οἵας εἴδομεν ἀνωτέρω, εἰσάγουσιν οἱ εἰρημένοι συντάκται ἄλλας διαλεκτικὰς καὶ μὴ κοινῶς γνωστάς, κατὰ προτίμησιν δὲ **ξενικῆς** καταγωγῆς λέξεις. Οὕτω λέγουσι *τσοπάνης*, τσοπάνιδες, σελ. 207

στ. 9 κλπ., (ἀλλὰ τότε καὶ τσοπαναραῖοι), μὴ ἀνεχόμενοι τὴν ἑλληνικὴν λέξιν *ποιμὴν* καὶ τὰς ἐξ αὐτῆς παραγώγους ποίμνη, ποίμνιον, ποιμνιοστάσιον, ποιμαίνω, ποιμενικός, (ποιμενικὸς βίος, ποιμενικὴ ῥάβδος), ποιμνιοβοσκὴ κλπ., ἀλλ' οὐδὲ κἂν τὴν κοινοτάτην ἑλληνικὴν λέξιν *βοσκός*. Ὁμοίως δὲ λέγουσι: *μουσούδι, λόγκος, χαγιάτι, κάμαρες, κουβέντα* καὶ πολλὰ ἄλλα τοιαῦτα.

ιϐ') Ἀντὶ τοῦ εὐχρήστου ἐν τῇ κοινῇ λαλουμένῃ *εἴμεθα* μεταχειρίζονται τὸν διαλεκτικὸν τύπον *εἴμαστε*.

ιγ') Ἀντὶ τοῦ «*ἦτο*» καὶ «*ἦσαν*» εἰσάγουσι τὸν διαλεκτικὸν τύπον «*ἦταν*». Ἀλλ' εἶναι γνωστόν, ὅτι ἀντὶ τούτου ἄλλοι κατ' ἄλλας διαλέκτους λέγουσιν ἐν ἑνικῇ μὲν ἐννοίᾳ «*ἤτουνα*», ἄλλοι δὲ «*ἤτουν*», ἄλλοι δὲ «*ἤτανε*», οἱ δὲ καθαρεύοντες «*ἦτο*». Ἐν πληθυντικῇ δὲ ἐννοίᾳ ἄλλοι μὲν λέγουσιν «*ἤτανε*», ἄλλοι δὲ «*ἤντουσαν*», ἄλλοι δὲ «*ἠντουσάνε*», ἄλλοι δὲ «*ἦσαντε*», οἱ δὲ καθαρεύοντες λέγουσιν «*ἦσαν*».

Ἐκ πάσης δὲ ταύτης τῆς ποικιλίας τῶν τύπων, ἐπεκράτησαν οὐ μόνον ἐν τῷ γραπτῷ, ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ προφορικῷ λόγῳ τῶν μεμορφωμένων τάξεων οἱ καθαρεύοντες τύποι «*ἦτο*» καὶ «*ἦσαν*», εἰς οὓς ὑπεχώρησαν πάντες οἱ διαλεκτικοί.

Πρὸς τίνα λοιπὸν σκοπὸν εἶναι ἀνάγκη νὰ ἀποβάλωμεν σήμερον τοὺς ἤδη ἐπικρατήσαντας καὶ ὑπὸ πάντων ἀναγνωρισθέντας καὶ καθιερωθέντας τούτους τύπους τῆς καθαρευούσης, ἀντικαταστήσωμεν δ' αὐτοὺς διά τινος μὴ κοινῶς παραδεδεγμένου διαλεκτικοῦ;

ιδ'.) Τὸ αὐτὸ παρατηρητέον καὶ περὶ τοῦ ὁμοίως διαλεκτικοῦ τύπου «*προχωροῦσε*» (σελ. 5 στ. 2)· διότι ἀντὶ τούτου ἄλλοι κατ' ἄλλας διαλέκτους λέγουσι «*προχώραγε*», ἄλλοι δὲ «*προχώραε*» ἄλλοι δὲ «*προχώρειε* (προχώργειε)», ἄλλοι δὲ «*ἐπροχωροῦσε*» καὶ ἄλλοι «*ἐπροχώρει*». Ὁ τελευταῖος δ' οὗτος τύπος καὶ ἐπεκράτησεν.

ιε') Ἐν σελ. 6 στ. 1 γράφουσι «*φαίνονταν* (τὰ δυὸ παιδιὰ)

ἀπὸ ἀριστοκρατικὴ οἰκογένεια». Ἀλλ' εἶναι γνωστὸν ὅτι ἀντὶ τοῦ διαλεκτικοῦ τύπου «*φαίνονταν*» ἄλλοι λέγουσι «*φαίνουνταν*», ἄλλοι «*ἐφαίνουνταν*», ἄλλοι «*ἐφαίνταν*», ἄλλοι κατ' ἄλλας διαλέκτους λέγουσι «*φαινούντανε*», ἄλλοι «*ἐφαινούντανε*», ἄλλοι «*φαινόσαντε*», ἄλλοι «*φαινοντουσάνε*», καὶ ἄλλοι «*ἐφαίνοντο*». Ἀλλ' ἐκ πάντων τούτων τῶν τύπων ἐπεκράτησεν οὐ μόνον ἐν τῷ γραπτῷ λόγῳ, ἀλλὰ καὶ ἐν ταῖς δημοσίαις καὶ ἰδιωτικαῖς συζητήσεσι καὶ ἐν γένει ἐν τῇ κοινῇ λαλουμένῃ ὁ τύπος «*ἐφαίνοντο*» καὶ τοῦτον μεταχειρίζονται σήμερον πᾶσαι αἱ μεμορφωμέναι τάξεις τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους. Μόνον κατὰ τὸν τύπον τοῦτον συνεννοοῦνται μεταξύ των τὰ διάφορα τμήματα τοῦ ἁπανταχοῦ Ἑλληνισμοῦ, καὶ μόνον πρὸ τούτου τοῦ τύπου ὑπεχώρησαν πάντες οἱ ἀνωτέρω μνημονευθέντες διαλεκτικοί.

Πρὸς τίνα λοιπὸν σκοπὸν εἶναι ἀνάγκη νὰ ἀποβάλωμεν σήμερον τὸν ἐπικρατήσαντα γλωσσικὸν τοῦτον τύπον, ἵνα ἀντικαταστήσωμεν αὐτὸν δι' ἑνὸς μὴ κοινῶς παραδεδεγμένου διαλεκτικοῦ; Καὶ πῶς θὰ ἐπείθομεν ἄλλα τμήματα τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους νὰ μεταχειρισθῶσι τὸν τύπον «*φαίνονταν*» καὶ οὐχὶ ἀντ' αὐτοῦ τὸν ἰδικόν των διαλεκτικὸν τύπον, «*φαινόντανε*» λ. χ. ἢ ἄλλον τινὰ ἐκ τῶν ἀνωτέρω μνημονευθέντων; Καὶ ἐπειδὴ ὅ,τι λέγομεν περὶ τοῦ «*φαίνονταν*» συμβαίνει καὶ περὶ πάντων τῶν ἄλλων ὑπὸ τοῦ ἐν λόγῳ Ἀναγνωσματαρίου αὐθαιρέτως εἰσαγομένων διαλεκτικῶν τύπων, ὧν οὐκ ἔστιν ἀριθμός, ἐρωτῶμεν· Ποῖον θὰ ἦτο τὸ ἀποτέλεσμα τῆς περιφήμου ταύτης γλωσσικῆς μεταρρυθμίσεως; Προφανῶς ἡ ἀναζωπύρησις τοῦ πνεύματος τῶν ποικίλων τοπικῶν διαλέκτων καὶ ***ἡ γλωσσικὴ τοῦ Ἔθνους διάσπασις.***

Ἀλλὰ τὴν ἀταξίαν καὶ τὴν σύγχυσιν, ἣν κατὰ τὸν ἀνωτέρω τρόπον εἰσάγουσιν εἰς τὴν γλῶσσαν τοῦ ἀναγνωστικοῦ βιβλίου οἱ συντάκται αὐτοῦ, ἐπαυξάνουσιν ἔτι μᾶλλον ***οἱ διαλεκτικοὶ ἀκρω-***

τηριασμοὶ τῶν λέξεων καὶ *αἱ ὀρθογραφικαὶ παραμορφώσεις*, ὡς ἐμφαίνεται ἐκ τῶν ἑξῆς ὀλίγων παραδειγμάτων :

ιστ΄) «*Ἀπ᾽ ἐδῶ*, Πρόα, εἶπεν ὁ Περιδίκκας....» Οὕτω λέγει ἡ ἑλληνικὴ μετάφρασις τοῦ κ. ***Παλαμᾶ***. Ἀλλ᾽ οἱ συντάκται τοῦ Ἀναγνωσματαρίου, οἱ ἐκ ταύτης, ὡς εἴπομεν, ἀντλήσαντες τὴν ὕλην αὐτῶν, δὲν ἀρέσκονται εἰς τὴν ἔκφρασιν «*Ἀπ᾽ ἐδῶ*», διὸ γράφουσιν «Ἀπὸ-*δῶ*» (σελ. 6 στ. 6.)

Ἀλλ᾽ οἱ αὐτοὶ συντάκται δὲν ἀρέσκονται οὐδὲ νὰ λέγωσι «νὰ *ἴδω*» ἢ «νὰ ἰδῶ», προτιμῶντες καὶ ἀντὶ τούτων τὸν διαλεκτικὸν τύπον «*δῶ*».

Διὰ τῶν διαλεκτικῶν δὲ ἀκρωτηριασμῶν τούτων κατορθώνουσι ν᾽ ἀποφύγωσι τοὺς σαφεστέρους τύπους τῆς καθαρευούσης, «*ἴδω*» καὶ «*ἐδῶ*», εἰσάγουσι δ᾽ ἀντὶ τούτων εἰς τὴν γλῶσσαν τοῦ ἀναγνωστικοῦ βιβλίου δύο «δῶ», ὧν τὸ μὲν ἓν ὀφείλει νὰ σημαίνῃ τὸ «*ἴδω*», τὸ δὲ ἕτερον τὸ «ἐδῶ».

ιζ΄) Ἐκβάλλουσιν ἐπίσης ἐκ τοῦ Ἀναγνωστικοῦ βιβλίου τὸ ἐν τῇ κοινῇ λαλουμένῃ εὐχρηστότατον ἐπίρρημα *ἰδού*, προτιμῶντες νὰ λέγωσι «*νά*».

Κατὰ τὸν τρόπον δὲ τοῦτον ἡ φράσις : ***νὰ δῶ τὶ γίνεται***, σημαίνει ἄλλοτε μὲν : ***ἰδοὺ ἐδῶ*** τὶ γίνεται, ἄλλοτε δὲ : ***νὰ ἴδω*** τι γίνεται.

ιη΄) Τὸ ἀρνητικὸν «*δὲν*», γράφουσιν ἄλλοτε «*δὲν*» καὶ ἄλλοτε «*δέ*»· π. χ. «ὅταν *δὲ* θὰ μείνῃ» (σελ. 8 στ. 11) «Δὲ λέω» (σελ. 13 στιχ. 14 κλπ. κλπ.) Οὕτω δὲ ἐθίζουσι τὸν παῖδα νὰ βλέπῃ ἐπὶ ἔτη καὶ ἀκούῃ «*δὲ*» ἐν ἀρνητικῇ ἐννοίᾳ καὶ δημιουργοῦσιν εἰς αὐτὸν σύγχυσιν πρὸς τὸν πολλαχῶς σήμερον οὐ μόνον ἐν τῷ γραφομένῳ λόγῳ, ἀλλὰ καὶ δὲν κοινῇ λαλουμένῃ χρησιμοποιούμενον σύνδεσμον «*δέ*».

ιθ΄) Ἐνῷ ἡ συλλαβικὴ αὔξησις τῶν ἀπὸ συμφώνου ἀρχομένων ῥημάτων οὐδέποτε ἐλλείπει ἐν τῷ συγχρόνῳ γραπτῷ λόγῳ, εἶναι δὲ συνηθεστάτη καὶ ἐν τῇ κοινῇ λαλουμένῃ, οἱ συντάκται τοῦ

Ἀναγνωσματαρίου καταβάλλουσι προσπάθειαν, ὅπως ἀποξενώσωσι τοὺς μαθητὰς ἀπὸ τῆς χρήσεως ταύτης· διὸ γράφουσι «*θαύμαξε, πήγαινε, παρουσίαξε, τράβηξε, πρόσθεσε* κλπ. κλπ.» (σελ. 6 κ. ἑ.) ἀντὶ *ἐθαύμαξε, ἐπήγαινε* κλπ. Οὕτω δὲ οὐ μόνον ἐλαττοῦσι τὴν δύναμιν καὶ τὴν χάριν τῶν διηγηματικῶν τούτων χρόνων τοῦ παρατατικοῦ καὶ τοῦ ἀορίστου, ἀλλὰ πολλάκις δημιουργοῦσιν ἄνευ λόγου καὶ σύγχυσιν τοῦ γ' ἑνικοῦ προσώπου τῆς ὁριστικῆς αὐτῶν πρὸς τὸ δ' πρόσωπον τῆς προστακτικῆς.

κ') Τὸν σύνδεσμον *καὶ* γράφουσιν ἄλλοτε μὲν «*καί*», *ἄλλοτε* δὲ «*κι*». Ἐνῷ δηλ. γράφουσιν ἐν σελ. 14 στίχ. 11, «*καὶ ὁ Πυρρός*»,ἐν σελ. 6 στίχ. 21 «*καὶ* ἀκολούθησε», ἐν σελ. 13, στίχ. 12 «*καὶ* ἄρχισαν», ἐν σελ. 11, στίχ.4 «*καὶ* ἤξερε»κλπ.,ἄλλοτε,καὶ δὴ συνηθέστερον, γράφουσι «Κι' ὁ Ἀλέξανδρος», (σελ. 8, στίχ. 13) «κι' ὁ γάτος» (σελ. 37 στίχ. 9) «κι' ἀριστερὰ» (σελ. 14, στίχ. 8) «κι' ἡ δική μου» (σελ. 8, στίχ. 9), «κι' ἔβλεπε» (σελ. 7, στίχ. 1) κλπ. Οὕτω δὲ δημιουργοῦσι παρὰ τὸν *καὶ* καὶ μίαν ἀκόμη νέαν λέξιν τὸ «*κι*» ἰσοδύναμον πρὸς τὸν *καί*.

Ἀλλὰ διὰ τοιούτων παραδόξων νεωτερισμῶν γίνεται ἀρά γε ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα ὁμαλωτέρα καὶ ἁπλουστέρα ἢ εὐληπτοτέρα καὶ καλαισθητικωτέρα ; ἢ ὅλως τοὐναντίον, εἰσάγεται εἰς αὐτὴν ἡ σύγχυσις καὶ ἡ ἀκαλαισθησία ;

κα') Ὡς τελευταῖον δὲ μέσον γλωσσικῆς συγχύσεως μεταχειρίζεται τὸ ἐν λόγῳ ἀναγνωστικὸν βιβλίον τὴν ***διαλεκτικὴν προφορὰν*** καὶ ἑπομένως καὶ γραφὴν τῶν λέξεων ἐκείνων, ἃς ἔχει κοινὰς πρὸς τὴν καθαρεύουσαν. Οὕτως ἀντὶ «*ἰατρὸς*» γράφει «*γιατρός*», ἀντὶ «*σχίζω*» γράφει «*σκίζω*» κλπ.

Ἀλλ' ὁ μαθητὴς τοῦ Δημοτικοῦ σχολείου, εἴτε εἴπωμεν εἰς αὐτὸν «ὁ γιατρὸς», εἴτε εἴπωμεν «ὁ ἰατρὸς», οὐδεμίαν ἀντιλαμβάνεται διαφορὰν, ἀλλὰ σχηματίζει κατ' ἀμφοτέρας ταύτας τὰς ἐκφωνήσεις ἓν καὶ τὸ αὐτὸ νόημα. Ὁμοίως δὲ καὶ ἂν εἴπωμεν «σχίζω» ἢ «σκίζω».

Πρὸς *τίνα* λοιπὸν *σκοπὸν* εἶναι ἀνάγκη νὰ παραμορφώσωμεν ἐν τῷ ἀναγνωστικῷ βιβλίῳ τῆς νῦν ἐκπαιδευομένης γενεᾶς τὴν λέξιν «*ἰατρὸς*» εἰς «γιατρὸς» ἢ τὴν λέξιν «σχίζω» εἰς «σκίζω»; Προφανῶς ὅπως καταστήσωμεν τοῦ λοιποῦ εἰς τὸν ἀπόφοιτον τοῦ Δημοτικοῦ σχολείου δυσχερῆ τὴν ἀντίληψιν τῶν ἰδίων τούτων λέξεων ἐν τῷ γραπτῷ καθαρεύοντι λόγῳ. Πρὸς τοιοῦτον ἀποτέλεσμα τείνει τὸ παρὸν Ἀναγνωστικὸν βιβλίον. Οὕτω γράφει καὶ

ὁ γιός της	*ἀντὶ*	*ὁ υἱός της*
ἀδερφὸς	»	*ἀδελφὸς*
ἀδέρφια	»	*ἀδελφοὶ*
ἦρθε	»	*ἦλθε*
μέρα	»	*ἡμέρα*
γιορτὴ	»	*ἑορτὴ*
μερδικὸ	»	*μερίδιον*
ἀπόγεμα	»	*ἀπόγευμα*
χτίζω	»	*κτίζω*
σκοινὶ	»	*σχοινὶ*
χτὲς	»	*χθὲς*
ἔφτασε	»	*ἔφθασε*
ἄντρα	»	*ἄνδρα*
βρίσκω	»	*εὑρίσκω*
θαύμαζε	»	*ἐθαύμαζε*

καὶ λοιπὰ τοιαῦτα, ὧν οὐκ ἔστιν ἀριθμός.

Τοιαῦτα πλήγματα ἐπιχειρεῖ τὸ περὶ οὗ πρόκειται Ἀναγνωστικὸν βιβλίον νὰ καταφέρῃ κατὰ τῆς συγχρόνου ἑλληνικῆς γλώσσης, τοῦ πολυτίμου τούτου μέσου καὶ ὀργάνου τῆς ἐθνικῆς ἑνότητος.

β΄) Τὸ Ἀναγνωστικὸν βιβλίον τῆς Δ΄ τάξεως «Ἡ πατρίδα μας» κρινόμενον ἀπὸ παιδευτικῆς ἀπόψεως.

Ἀπὸ δὲ τῆς μεθοδικῆς καὶ τῆς κυρίως παιδευτικῆς ἀπόψεως

ἐξετάζοντες τὸ ἐν λόγῳ Ἀναγνωσματάριοντῆς Δ΄ τάξεως, παρατηροῦμεν τὰ ἑξῆς:

α΄) Οἱ χρόνοι, εἰς οὓς ἀναφέρεται ἡ ὕλη τῆς διηγήσεως, κεῖνται ἀκόμη ἐκτὸς τοῦ πνευματικοῦ ὁρίζοντος τοῦ μαθητοῦ τῆς Δ΄ τάξεως.

Ἐνῷ δηλ. τὸ Ἀναγνωσματάριον ὁμιλεῖ περὶ ἐποχῆς τῆς ἀκμῆς τῶν Ἀθηνῶν καὶ μάχης τῆς Χαιρωνείας καὶ ***Μεγάλου Ἀλεξάνδρου***, οἱ μαθηταί, εἰς ὧν τὰς χεῖρας δίδεται τὸ βιβλίον, δὲν ἔχουσιν ἀκόμη διδαχθῆ οὔτε τοὺς πρὸ τῶν Περσικῶν χρόνους. Ἐκ τούτου δὲ προκύπτει ὁ κίνδυνος νὰ γεννηθῆ ἐν τῇ κεφαλῇ αὐτῶν σύγχυσις χρόνων καὶ γεγονότων.

β΄) Ὁποιός τις ὑπὸ τῶν συντακτῶν τοῦ Ἀναγνωσματαρίου ***παρίσταται πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν τῶν μαθητῶν*** ἐν τῇ πρώτῃ παραγράφῳ τοῦ Ἀναγνωσματαρίου ὁ Πρόας; Παρίσταται πρῶτον μὲν ὡς ἀξιοκαταφρόνητός τις δοῦλος, ἄξιος ἴσως τῆς ἀσεβοῦς καὶ ὑβριστικῆς πρὸς αὐτὸν συμπεριφορᾶς τοῦ ἑτέρου τῶν παίδων, ἐπὶ πλέον δὲ καὶ κακοπλασμένος καὶ ἐλεεινὸς ἕνεκα σωματικῆς βλάβης, τῆς χωλότητος. Τοῦτο καταφαίνεται ἐκ τῶν ἑπομένων χωρίων τοῦ Ἀναγνωσματαρίου:

»Πίσω τους ἀκολουθοῦσε ὁ παιδαγωγός, ***κουτσὸς*** καὶ φορτωμένος βιβλία καὶ ὄργανα μουσικῆς» (σελ. 6 στίχ. 3).

«***Ἀπὸ δῶ, Πρόα***» εἶπε ὁ Περδίκας καὶ τράβηξε τὸν παιδαγωγὸ ἀπὸ τὸ χιτῶνα.... ξεχνᾷς πῶς εἴμαστε ***ξαδέρφια τοῦ βασιλιᾶ***; Πρέπει πάντα νὰ σοῦ θυμίζω πῶς ***εἶσαι δοῦλος***;» πρόσθεσε ***μὲ ἀπότομο τρόπο*** ὁ Περδίκας» (σελ. 6, στ. 6 κ. ἑ.). καὶ ἐν τέλει τῆς παραγράφου:

»Ὁ Πρόας ἔσυρε μὲ κόπο ***τὸ βλαμμένο πόδι του*** καὶ ἀκολούθησε τὰ παιδιά».

Καὶ ὅμως πόσον διαφόρως παρουσιάζει τὸν Πρόαντα εἰς τοὺς ἀναγνώστας αὐτοῦ τὸ γαλλικὸν πρωτότυπον καὶ ἡ ἀξιόλογος τούτου εἰς τὴν ἑλληνικὴν μετάφρασις τοῦ κ. Παλαμᾶ! Ἐν ταύτῃ

ἀντὶ τοῦ τελευταίου ἀνωτέρω χωρίου ἀναγινώσκομεν, ὅτι ὁ Πρόας «σύρων ὡς ἠδύνατο καλλίτερον τὴν ἀριστεράν του κνήμην, ἀπὸ τὴν ὁποίαν ὑπέφερεν, *ἀφ' ὅτου λόγχη μακεδονικὴ* τὸν ἐπλήγωσεν εἰς *τὴν μάχην τῆς Χαιρωνείας*, ἠκολούθησε τοὺς δύο του μαθητὰς μετ' ἐγκαρτερήσεως».

Ἐμφανίζει δηλ. ὁ συγγραφεὺς τοῦ πρωτοτύπου τὸν Πρόαντα, οἷος πράγματι οὗτος ἦτο, ἄξιος τιμῆς καὶ σεβασμοῦ καὶ ἐπιτρέπει οὕτω εἰς τοὺς νεαροὺς ἀναγνώστας του νὰ αἰσθανθῶσι βαθύτερον καὶ κρίνωσιν αὐστηρότερον καὶ ἀποδοκιμάσωσιν ἐντονώτερον τὴν ἀσεβῆ καὶ ἀπρεπῆ πρὸς τοιοῦτον ἄνδρα συμπεριφορὰν τοῦ ἑτέρου τῶν μακεδονοπαίδων. Ἀλλὰ τοιαῦτα ὅμως συναισθήματα παραλείπουσι νὰ διεγείρωσιν ἐν τῇ ψυχῇ τῶν νεαρῶν μαθητῶν οἱ συντάκται τοῦ παρόντος Ἀναγνωσματαρίου, ἀποδεικνύοντες διὰ τούτου, ὅτι οὐδεμίαν ἔχουσιν ἰδέαν παιδαγωγικῆς.

γ') Ἀλλ' ἐκτὸς τῆς σπουδαίας ταύτης παραλείψεως ὑποπίπτουσιν οἱ τοῦ Ἀναγνωσματαρίου συντάκται καὶ εἰς ἄλλην πολλῷ βαρυτέραν.

Περατοῦντες δηλ. τὴν πρώτην τοῦ βιβλίου αὐτῶν παράγραφον διὰ τοῦ χωρίου «ὁ Πρόας ἔσυρε μὲ κόπο τὸ βλαμμένο πόδι του καὶ ἀκολούθησε τὰ παιδιά», μεταβαίνουσιν εἰς ἄλλο θέμα. Ἀλλ' οὕτως ὅμως καταλείπουσι τοὺς νεαροὺς αὐτῶν ἀναγνώστας μὲ τὸ ἀξιοθρήνητον *παράδειγμα* τῆς προηγηθείσης ἀγροίκου πρὸς τὸν Πρόαντα συμπεριφορᾶς τοῦ μαθητοῦ καὶ τῶν πρὸς αὐτὸν ἀσεβῶν καὶ ὑβριστικῶν λόγων:

«*Ἀπὸ δῶ Πρόα*» εἶπε ὁ Περδίκκας καὶ *τράβηξε τὸν παιδαγωγὸ ἀπὸ τὸ χιτῶνα* ..... Ξεχνᾶς πῶς *εἴμαστε ξαδέρφια τοῦ Βασιλιά*; Πρέπει νὰ σοῦ θυμίζω πῶς *εἶσαι δοῦλος*;» πρόσθεσε μὲ ἀπότομο τρόπο ὁ Περδίκκας.

Αἱ ἀπρεπεῖς πράξεις καὶ οἱ ὑβριστικοὶ οὗτοι λόγοι, οὓς τόσον αὐθαδῶς ἐκστομίζει ἓν ἀρχοντόπουλον, οἷον ὁ Περδίκκας, πράξεις καὶ λόγοι, οἵτινες οὔτε *μεταμέλειαν ἐπιφέρουσιν, οὔτε ἔλεγχον*

καὶ τιμωρίαν προκαλοῦσι, μέλλουσι ψυχολογικῶς νὰ ἐπιδράσωσιν ὀλεθρίως ἐπὶ τὸ πνεῦμα τῶν ἀναγινωσκόντων τὸ ἐν λόγῳ βιβλίον νεαρῶν παίδων, φύσει ὄντων μιμητικῶν πάσης προσπιπτούσης εἰς τὴν ἀντίληψιν αὐτῶν πράξεως, μάλιστα δὲ ὅταν αὕτη προέρχηται ἐξ ἀνωτέρων (εἴτε πράγματι, εἴτε ἁπλῶς φαινομένων ἀνωτέρων) προσώπων καὶ δὲν παρακολουθῆται ὑπὸ μηδεμιᾶς δυσαρέστου συνεπείας.

δ') Ἀπὸ τοῦ ἀσυγχωρήτου δὲ τούτου παιδαγωγικοῦ σφάλματος δὲν ἠδυνήθη νὰ σώσῃ τοὺς συντάκτας τοῦ Ἀναγνωσματαρίου οὐδ' αὐτὴ ἡ προσεκτικὴ ἀνάγνωσις τοῦ πρωτοτύπου, ἐξ οὗ ἤντλησαν τὴν ὕλην αὐτῶν. Πόσον τῳόντι παιδαγωγικώτερον ἐκτίθεται ἡ διήγησις ἐν τῷ γαλλικῷ πρωτοτύπῳ καὶ ἐν τῇ ἑλληνικῇ τούτου μεταφράσει! Ἐν ταύτῃ ἡ ἐν τῇ πρώτῃ παραγράφῳ τοῦ Ἀναγνωσματαρίου ἐκτιθεμένη διήγησις δὲν κόπτεται ἐκεῖ, ἔνθα ἡ παράγραφος αὕτη σταματᾷ («Ὁ Πρόας ἔσυρε μὲ κόπο τὸ βλαμμένο πόδι του καὶ ἀκολούθησε τὰ παιδιά»), ἀλλὰ συνεχίζεται ὡς ἑξῆς:

«Ἀλλ' ἤδη ὁ Περδίκκας, τοῦ ὁποίου ἡ καρδία ἦτο τόσον γενναία, ὅσον ταχεῖα ἡ γλῶσσα, μετενόει διὰ τοὺς σκληροὺς λόγους του.

«Συγχώρησέ με, Πρόα, εἶπε στρεφόμενος πρὸς τὸν παιδαγωγόν, σοῦ ὡμίλησα ἀσυλόγιστα. Δὲν εἶναι πταῖσμα σου, πῶς εἶσαι δοῦλος. Ἔτσι τὸ ἠθέλησεν ὁ πόλεμος. Καὶ θὰ ἤμουν τόσον ποταπὸς νὰ ὑβρίσω ἕνα καλὸν στρατιώτην, ἐγώ, ποῦ μόνη μου φιλοδοξία εἶναι νὲ διακριθῶ μίαν ἡμέραν εἰς τὰ πεδία τῶν μαχῶν..... Ποιὸς ξεύρει! Ἴσως μοῦ συμβῇ κ' ἐμὲ νὰ πέσω 'ς τὰ χέρια τοῦ ἐχθροῦ..... Ἀλλὰ τὸ ξεύρεις ἐσὺ πῶς πολὺ συχνὰ ὁμιλῶ ἀστόχαστα καὶ πῶς εἶμαι περισσότερον ὁρμητικὸς παρὰ συνετός. Ἡ μητέρα μου λέγει πῶς πταίει δι' αὐτὸ τὸ αἷμα τῶν Ἡρακλειδῶν, προσέθηκεν ὁ παῖς μετ' ἀφελοῦς ὑπερηφανείας»'

Ἀλλ' ἀποκόπτοντες οἱ τοῦ Ἀναγνωσματαρίου συντάκται καὶ ἀπορρίπτοντες ὡς τάχα περιττὴν καὶ ἀνωφελῆ ὁλόκληρον τὴν

συνέχειαν ταύτην, ἀπορρίπτουσι τὴν ἀπὸ ἠθοπλαστικῆς ἀπόψεως σπουδαιοτάτην ταύτην περικοπὴν τῆς διηγήσεως, ἀποδεικνύοντες καὶ διὰ τούτου ἀκόμη, ὅτι οὐδεμίαν ἰδέαν παιδαγωγικῆς ἔχουσιν, ἀλλ' ὅτι καὶ οἱ ἐγκρίναντες τοιοῦτον βιβλίον παρεῖδον τὰ ὀρθὰ καὶ πρέποντα.

ε') Ἐν σελ. 17 παρατίθενται οἱ ἑξῆς στίχοι!

Μωρὸς εἶν' ἐκεῖνος,
ποὺ δὲν θέλει νὰ ἰδῇ τὴν Ἀθήνα.
Πιὸ μωρὸς εἶν' ἐκεῖνος,
ποὺ τὴ βλέπει καὶ δὲν εὐχαριστιέται!
Μὰ ἀκόμη πιὸ μωρὸς εἶναι ἐκεῖνος,
ποὺ τὴν βλέπει, εὐχαριστιέται καὶ φεύγει!

Κατὰ τοὺς στίχους λοιπὸν τούτους πᾶς ὅστις ἔρχεται εἰς τὰς Ἀθήνας, βλέπει ταύτας καὶ εὐχαριστεῖται, πρέπει ἐξ ἅπαντος νὰ μένῃ εἰς αὐτάς· ἄλλως εἶναι μωρός.

Τὸ γελοῖον τοῦτο νόημα προέρχεται ἐκ τῶν παρὰ *Δικαιάρχῳ* ἀρχαίων στίχων, οἵτινες ἔχουσιν ὅλως διάφορον ἔννοιαν, ἤτοι: «ὅστις ἀπέρχεται εὐχαρίστως (δηλ. ἄνευ λύπης) ἐξ Ἀθηνῶν εἶναι κτῆνος». («Εἰ δ' εὐαρεστῶν ἀποτρέχεις, κανθήλιος εἶ»).

στ') Ἐν παραγράφῳ 10ῃ σελ. 22 οἱ τοῦ Ἀναγνωσματαρίου συντάκται περιγράφουσι τὰς ἐνώπιον τοῦ διδασκάλου Λύσιδος γενομένας κατὰ τὸ πρῶτον μάθημα ἀταξίας:

»Σιγὰ σιγὰ ἡ τάξη χάλασε· τὰ παιδιὰ ἄρχισαν νὰ κάνουν ἀταξίες. Δυὸ μάλιστα ἀριστερά μου κοίταζαν στὰ μάτια τὸ δάσκαλο κι ἀπὸ κάτω ἄλλαζαν κλοτσιές. Καθὼς τὸ εἶδα, ἔφριξα. Τόσο ἱερὸ μοῦ φαινόταν τὸ σχολεῖο καὶ τόσο ἄπρεπο τὸ φέρσιμό τους ποῦ συλλογίστηκα νὰ τοὺς μαρτυρήσω στὸ δάσκαλο. Μὰ δὲν τὸ ἔκαμα, γιατὶ εἶδα ἕναν ἄλλο συμμαθητή μου ἀντίκρυ, νὰ μὲ κυτάζῃ περιγελαστικά».

Ἐν πρώτοις παρατηροῦμεν, ὅτι ἡ φράσις «*κοίταξαν στὰ μάτια*

τὸ *δάσκαλο*», μὴ περιεχομένη ἐν τῷ πρωτοτύπῳ, εἶναι προσθήκη τῶν συγγραφέων. Ἡ ἑλληνικὴ μετάφρασις ἀναφέρει «*λακτίσματα* ἀθορύβως ἀνταλλασσόμενα ὑπὸ δύο συμμαθητῶν....». Ἀλλ' οἱ συντάκται τοῦ Ἀναγνωσματαρίου, προσθέτοντες ὅτι οἱ ἀλληλολακτιζόμενοι οὗτοι μαθηταὶ συγχρόνως «*κοίταζαν στὰ μάτια τὸ δάσκαλο*», ἐπιτείνουσιν ἄνευ λόγου τὸ κακόν, προσθέτοντες εἰς τὴν ἀξιόμεμπτον ἀταξίαν τῶν δύο τούτων μαθητῶν καὶ τὴν ἔτι ἀξιομεμπτοτέραν *πονηρίαν* καὶ *ὑποκρισίαν*. Πράττουσι δὲ τοῦτο ἄνευ οὐδεμιᾶς ἀνάγκης καὶ προφανῶς οὐχὶ πρὸς ἠθικὴν ὠφέλειαν τῶν νεαρῶν ἀναγνωστῶν, τοὐναντίον δὲ πρὸς μεγίστην αὐτῶν ἠθικὴν ζημίαν· διότι τὰς ἐλεεινὰς ταύτας κακίας ἀφίνουσιν οἱ αὐτοὶ συντάκται, - ἀντιθέτως πρὸ τὸ πρωτότυπον - ὅλως ἀτιμωρήτους. Οὕτω δὲ οἱ ὑπ' αὐτῶν ὑποδεικνυόμενοι ὡς ἔχοντες τὰς κακίας ταύτας δύο παῖδες ἀποβαίνουσι πρὸς τοὺς ἀναγινώσκοντας ἑλληνόπαιδας ὀλέθριον παράδειγμα πρός μίμησιν.

Ἀλλὰ πλὴν τοῦ παιδαγωγικοῦ τούτου ἁμαρτήματος παριστῶσι τὸν Πρόαντα λέγοντα: «*συλλογίστηκα νὰ τοὺς μαρτυρήσω στὸ δάσκαλο*. Μὰ δὲν τὸ ἔκαμα, *γιατὶ* εἶδα ἕναν ἄλλο συμμαθητή μου ἀντίκρυ, *νὰ μὲ κοιτάζῃ περιγελαστικά*».

Πολὺ ὑπέρτερον χαρακτῆρα μαθητοῦ προσφέρει εἰς τοὺς νεαροὺς ἀναγνώστας του τὸ πρωτότυπον. Ἐν αὐτῷ δηλ. ὁ περὶ οὗ πρόκειται νέηλυς μαθητὴς παρίσταται λέγων: «*ἐξηκόντιζα βλέμματα μομφῆς* καὶ *ὀργῆς* ἐναντίον τῶν δύο γειτόνων μου παλαιστῶν, ἥκιστα εὐαρεστούμενος ἐκ τῆς διαγωγῆς των. Εἷς ἐξ αὐτῶν ἐνόησεν, ἀναγνώσας ἐπὶ τῆς φυσιογνωμίας μου, ὅτι τὸν ἀπεδοκίμαζα καὶ διέκοψεν αἴφνης τοὺς ἀγῶνάς του καὶ ἤρχισε νὰ μὲ περιεργάζεται..... μὲ ἠτένισε πρὸς στιγμὴν διὰ περιγελαστικοῦ βλέμματος».

Καὶ ὅμως τὸν γενναῖον τοῦτον χαρακτῆρα τοῦ μαθητοῦ Πρόαντος, οἷον περιγράφει αὐτὸν τὸ ἐξαίρετον πρωτότυπον, παραμορφοῦσιν οἱ τοῦ Ἀναγνωσματαρίου συντάκται, ἵνα προσφέρωσιν εἰς

τοὺς ἑλληνόπαιδας πρὸς μίμησιν χαρακτῆρα μαθητοῦ πολὺ ταπεινότερον.

Καὶ ἐρωτῶμεν: Πρὸς τίνα λόγον προσφέρονται εἰς τοὺς νεαροὺς ἑλληνόπαιδας ὅσα ἀνωτέρω παρεθέσαμεν ταπεινὰ καὶ χυδαῖα παραδείγματα; Διὰ τοιούτων ἠθικῶν προτύπων θὰ διαπλάσωμεν τὴν νέαν γενεὰν τῆς μεγαλυνθείσης Ἑλλάδος; Καὶ δι' αὐτῶν θὰ ἐπιδιώξωμεν τὸ μεγαλεῖον καὶ τὴν εὐδαιμονίαν τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ; Ἀλλ' εἶναι μόρφωσις αὕτη τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ ἡ διὰ τοιούτων ἀναγνωσμάτων γινομένη; Εἶναι προφανές, ὅτι τὰ ἐν λόγῳ ἀναγνώσματα διά τε τῆς χυδαίας αὐτῶν γλώσσης καὶ διὰ τοῦ χυδαίως διεσκευασμένου περιεχομένου αὐτῶν οὐδὲν ἄλλο ἀποτέλεσμα δύνανται νὰ ἔχωσιν ἢ τὸν ***ἐκχυδαϊσμὸν καὶ τῆς ψυχῆς.***

Λυπούμεθα δ' ὅτι ἕνεκα τῆς αὐθαιρέτου καὶ βιαίας καταπατήσεως τοῦ Συντάγματος (ἄρθρον 107) τὸ Ἔθνος, ἀγωνιζόμενον νὰ ἐπαρνορθώσῃ τὰ ἐκ τῆς καταπατήσεως ἐκείνης ἐπελθόντα εἰς αὐτὸ κακά, εἶναι σήμερον ὑποχρεωμένον καὶ νὰ συζητῇ περὶ τοιούτων ἀναγνωστικῶν ἐξαμβλωμάτων, περὶ ὧν ἄλλοτε οὐδὲ κἂν ν' ἀκούῃ κατεδέχετο.

Τὸ δεύτερον μέρος τοῦ Ἀναγνωσματαρίου περιέχει ποικίλης ὕλης τεμάχια, ὡς εἶναι «τὸ ***μνῆμα τῆς μάνας***» (μάνα εἶναι μία «***γαϊδουρίτσα***»), «Στὴν Κατερινιώ μου, ποῦ εἶναι στὴν κυρὰ Σμαράγμα» κλπ., περὶ ὧν, μεθ' ὅσα ἤδη περὶ τοῦ βιβλίου τούτου ἀνωτέρω ἐξετέθησαν, θεωροῦμεν περιττὸν νὰ διαλάβωμεν εἰδικώτερον.

2. *Ἀ. Π. Κουρτίδη καὶ Γ. Σ. Κονιδάρη, «Στὰ παλιὰ χρόνια». Ἔκδ. 3η. Ἀθῆναι, 1920.*

Ἡ γλῶσσα τοῦ βιβλίου τούτου εἶναι καὶ αὐτὴ ἀκριβῶς οἵα καὶ ἡ τοῦ προεξετασθέντος. Ἔχει δηλ. πάντα ἐκεῖνα τὰ ἐλαττώματα, ὅσα ἐν τῇ κρίσει τοῦ προηγουμένου βιβλίου ἔχομεν ἤδη ἐκθέσει. Ἀγωνίζεται καὶ αὕτη οὐχὶ ὅπως προαγάγῃ τὸν μαθητὴν τῆς Δ' ἤδη τάξεως εἰς γλωσσικὸν ἐπίπεδον ἀνώτερον τοῦ τῆς Γ' τάξεως, ἀλλὰ τοὐναντίον ὅπως κρατήσῃ αὐτὸν καθηλωμένον εἰς τὴν γλωσσικὴν βαθμῖδα τῆς κατωτάτης τάξεως τοῦ Δημοτικοῦ σχολείου.

Διεξάγει καὶ τὸ Ἀναγνωσματάριον τοῦτο, ἀκριβῶς ὅπως καὶ τὸ προηγούμερον, ἀμείλικτον πόλεμον κατὰ τῆς γλώσσης, ἣν μεταχειρίζονται πᾶσαι αἱ μεμορφωμέναι τάξεις τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους καὶ δι' ἧς ἐκδηλοῦται ἡ πνευματικὴ τοῦ ἔθνους ζωή.

Ἡ χρῆσις τῆς κοινοτάτης καὶ ἑλληνικωτάτης λέξεως «*ἀλλὰ*» εἶναι καὶ ἐν τῷ βιβλίῳ τούτῳ, ὡς καὶ ἐν τῷ προηγουμένῳ, αὐστηρῶς ἀπηγορευμένη. Αἱ διακόσιαι εἴκοσι καὶ δύο (222) σελίδες τοῦ δι' ἑλληνόπαιδας προωρισμένου τούτου Ἀναγνωσματαρίου οὐδὲ ἅπαξ περιέχουσι τὴν προγεγραμμένην ταύτην ἑλληνικὴν λέξιν!!

Εἰς ὅμοιον δὲ συστηματικὸν διωγμὸν ὑπόκειται καὶ μέγα ἄλλο πλῆθος κοινοτάτων καὶ χρησιμωτάτων ἑλληνικῶν λέξεων. Ποῖος Ἕλλην ἀγνοεῖ σήμερον τὴν λέξιν π. χ. *δωμάτιον* ἢ τὴν λέξιν *ἵππος* καί, ἂν μὴ πάσας, τὰς πλείστας ὅμως τῶν ἐκ τῆς τελευταίας ταύτης λέξεως παραγώγων καὶ συνθέτων; Καὶ ποῖος δὲν μεταχειρίζεται ἢ δὲν ἐννοεῖ λέξεις καὶ φράσεις, οἷαι αἱ ἑξῆς: Ἐνοικιάζεται ἓν *δωμάτιον*, ἐνοικιάζονται δωμάτια, δωμάτια μετ' ἐπίπλων, φοιτητικὸν δωμάτιον, τὸ δωμάτιον τοῦ ἀσθενοῦς, δύο συνεχόμενα δωμάτια κλπ. ἢ *ἱππικόν*, (μία ὕλη ἱππικοῦ. ἔρχεται τὸ ἱππικόν), *ἱππεύς*, *ἱπποκόμος*, *ἱππευτικὴ* σχολή, *ἱπποδρόμιον*, *μόνιππος* ἅμαξα κλπ.;

Καὶ ὅμως οἱ συντάκται τοῦ Ἀναγνωσματαρίου δὲν ἐπιτρέπουσιν εἰς τοὺς μαθητὰς τῆς Δ΄ τάξεως νὰ ἀκούσωσιν ἢ ἀναγνώσωσιν ἐν τῷ βιβλίῳ αὐτῶν τὴν λέξιν ***δωμάτιον***, ἢ τὰς λέξεις ***ἵππος, ἱππεύς*** κλπ. Ἀλλ' ἀντὶ τῆς λέξεως «δωμάτιον» προτιμῶσι τὴν ἰταλικὴν λέξιν «***κάμαρα***» καὶ ἀντὶ τῶν λέξεων ***ἱππεὺς*** καὶ ***ἱππεύω*** προτιμῶσιν ἐπίσης τὰς ξενικὰς ***καβαλάρης*** καὶ ***καβαλικεύω***· ἀντὶ δὲ τοῦ ***ἵππος*** καὶ ***ἵπποι*** γράφουσι πάντοτε ***ἄλογον*** καὶ ***ἄλογα***. Καὶ ὅμως ἀναγκασθέντες ἅπαξ νὰ εἴπωσι περὶ ἱππικῶν ἀγώνων, ἐκάλεσαν αὐτοὺς ἱππικοὺς (σ. 84), αἰσχυνθέντες καὶ αὐτοὶ οἱ ἴδιοι νὰ τοὺς ὀνομάσωσιν ***ἀλογήσους***.

Ἡ δὲ ***ὕλη*** τοῦ Ἀναγνωσματαρίου τούτου ἔχει καὶ αὕτη ληφθῇ, πλήν τινων ποιημάτων, ἐκ τῆς ὑπὸ τὸν τίτλον «***Πρόας ὁ Νικίου***» μνημονευθείσης ἤδη ἑλληνικῆς μεταφράσεως τοῦ γαλλικοῦ πρωτοτύπου τοῦ *André Laurie* μὲ τὴν διαφοράν, ὅτι ὁ μὲν ***Πρόας*** τοῦ πρωτοτύπου λέγεται ἐν τῷ Ἀναγνωσματαρίῳ τούτῳ ***Ἀριστογένης***, ὁ δὲ Περδίκκας ***Ἀντίπατρος***.

Ὅσον δ' ἀφορᾷ τὸν τρόπον, καθ' ὃν οἱ συντάκται τοῦ Ἀναγνωσματαρίου ἐχρησιμοποίησαν τὴν ἐκ τῆς εἰρημένης μεταφράσεως ληφθεῖσαν ὕλην, παρατηροῦμεν, ὅτι δὲν ὑπέπεσαν μὲν οὗτοι εἰς τὰ ἐξελεγχθέντα ἤδη παιδαγωγικὰ σφάλματα τοῦ ἑτέρου Ἀναγνωστικοῦ, ἀλλὰ καὶ δὲν ἐπωφελήθησαν τῶν παιδαγωγικωτάτων σκηνῶν, ἃς ἤδη ἐν τῇ ἐξετάσει τῆς α΄ παραγράφου ἐκείνου εἴδομεν, ἁπλούστατα παρερχόμενοι αὐτάς. Ἀλλ' ὁμοίως ὅμως καὶ ἄλλα παιδαγωγικώτατα μέρη τοῦ πρωτοτύπου, οἷα π. χ. περιέχονται ἐν ταῖς ἐκτυλιχθείσαις σκηναῖς κατὰ τὸ πρῶτον μάθημα, τὸ γενόμενον ἐνώπιον τοῦ διδασκάλου Λύσιδος, παρατρέχονται καθ' ὁλοκληρίαν ὑπὸ τῶν συντακτῶν τοῦ Ἀναγνωσματαρίου, ἐνῷ καὶ ἐκ πολλῶν τούτων ἠδύναντο οὗτοι πολύτιμα ν' ἀρυσθῶσι διὰ τοὺς μαθητὰς τῆς Δ΄ τάξεως ἠθικὰ διδάγματα.

Δ΄. ΑΝΑΓΝΩΣΤΙΚΑ ΔΕΥΤΕΡΑΣ ΤΑΞΕΩΣ

---

1. Ἀρ. Π. Κουρτίδη. Ἀναγνωστικὸ Βας δημοτικοῦ.

Ἔκδοση Η΄.

Ἀθῆναι 1920. Ἐκδότης Ἰ. Κολλάρος.

Τοῦ βιβλίου τούτου ἡ μὲν γλῶσσα εἶναι παρεφθαρμένη, χυδαία καὶ ἀκαλαίσθητος, τὸ δὲ περιεχόμενον ἀνάξιον λόγου, ταπεινόν, φλύαρον καὶ πολλαχοῦ ἐσφαλμένον.

Πρὸς ἐκτίμησιν τῆς γλώσσης αὐτοῦ παραθέτομεν τὰ κάτωθι τμήματα.

Κεφ. 33. Τὸ γαιδούρι. (σ. 45).

«Ντομάτες, κολοκύθια, σέλινα, μελιτζάνες!». φώναζε στὸ μικρὸ δρόμο ὁ περιβολάρης.

Ὅλα αὐτὰ καὶ ἄλλα χορταρικὰ τὰ εἶχε φορτώσει σ᾽ ἕνα γαϊδούρι. Οἱ νοικοκυρὲς ἔτρεξαν στὶς πόρτες νὰ ψουνίσουν, καὶ τὰ παιδιὰ περιτριγύρισαν τὸ γαϊδούρι καὶ τὸ κοίταξαν μὲ περιέργεια.

Τοῦ κορμιοῦ του οἱ τρίχες μικρὲς στρωτές, σταχτερές». Τὰ παιδιὰ πρόσεξαν πῶς ἀπάνω στὴ ράχη του εἶχε μιὰ μαύρη γραμμή. *(Περίεργον πῶς ἐφαίνετο ἡ γραμμή, ἀφοῦ τὸ ζῷον περιγράφεται ἔχον φορτίον καὶ ἔφερε βεβαίως καὶ τὸ σάγμα).* Τῆς οὐρᾶς του οἱ τρίχες ἦταν μικρές· μόνο στὴν ἄκρη κάτω ἦταν μακριές.

Ἔξαφνα τὸ γαϊδούρι ἄρχισε νὰ γκαρίζη. Ἀπὸ τὴ δυνατή, βαριά, δυσάρεστη ἀγριοφωνάρα, τὰ μικρὰ παιδιὰ τρόμαξαν καὶ τὰ μεγαλύτερα γέλασαν γιὰ τὴν τρομάρα τους.

«Ἀηδόνι τετράποδο» εἶπε κοροϊδευτικὰ μιὰ γειτόνισσα...

«Καὶ δὲν ἀγαπᾶ τὴν καλοφαγία, ὅπως τὸ ἄλογο. Βέβαια τὸ ἀφεντικό του τοῦ δίνει καὶ ἄχυρο καὶ κριθάρι καὶ χόρτο, μὰ στὴν ἀνάγκη, τοῦ γαϊδουριοῦ τοῦ φτάνει καὶ κανένα ἀγκάθι, ἀπὸ κεῖνα ποὺ τὰ λένε γαϊδουράγκαθα. Χόρτα ποὺ δὲν τὰ καταδέχεται τὸ ἄλογο, τὰ τρώει τὸ γαϊδούρι μὲ πολλὴ ὄρεξη»...

«Νά, ἀνοίγει τὸ στόμα του» εἶπε ἕνα παιδί. «φάνηκαν οἱ δοντάρες του. Νὰ ξέραμε ἀπὸ δόντια, θὰ μαθαίναμε πόσων χρονῶν εἶναι· αὐτοὶ ποὺ πουλοῦν καὶ ἀγοράζουν ζῶα καταλαβαίνουν τὴν ἡλικία τοῦ γαϊδάρου καὶ τοῦ ἀλόγου ἀπὸ τὰ δόντια τους». «Τί τὰ θέλετε» εἶπε τὸ πρῶτο παιδί, ποὺ τοῦ φάνηκε ἄσχημο τὸ γαϊδούρι, «μὲ ὅλη τὴν κακὴ φήμη του εἶναι πολὺ χρήσιμο ζῶο. Οἱ περιβολάρηδες, σὰν καλὴ ὥρα τοῦτος ἐδῶ, οἱ πραματευτάδες, οἱ γεωργοὶ τὸ ἔχουν βοηθὸ γιὰ νὰ κουβαλοῦν φορτώματα ἀπ' τ' ἀμπέλια. Οἱ χωριάτες τῶν βουνῶν δὲν μποροῦν νὰ κάμουν χωρὶς γαϊδούρι».

Κεφ. 74. Χωριὸ καὶ χώρα (σ. 112)

«Ἡ Ἑλλάδα ἔχει καὶ μιὰ πρωτεύουσα, τὴν Ἀθήνα. Ἡ Ἀθήνα εἶναι ἡ ὡραιότερη καὶ μεγαλύτερη πόλη τῆς Ἑλλάδας...

Καὶ μιλοῦν μέρες κι ἑβδομάδες γιὰ τὰ σπίτια της, τὶς πλατεῖες της, τὶς τοποθεσίες της, γιὰ τὰ χτίρια τοῦ παλαιοῦ καιροῦ καὶ τὰ τωρινά.

Μιλοῦν γιὰ τὴ Μητρόπολη μία ἀπὸ τὶς μεγαλύτερες ἐκκλησίες τῆς Ἑλλάδας, ὅπου λειτουργᾶ τὶς μεγάλες γιορτὲς ὁ Μητροπολίτης».

Τὰ ὀλίγα ταῦτα εἶναι ἱκανὰ νὰ καταδείξωσι, τίνος γλώσσης γίνεται χρῆσις πρὸς γλωσσικὴν μόρφωσιν τῶν ἑλληνοπαίδων. Εἶναι ἀναντιρρήτως ἡ γλῶσσα, καθ' ἣς ἐξηγέρθη σύμπαν τὸ ἔθνος. Καὶ ὅμως ἡ γλῶσσα αὕτη ἐκηρύχθη κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη ὡς γλῶσσα παραδειγματικὴ τοῦ σχολείου. Ὁ συγγραφεὺς τοῦ

βιβλίου τούτου φοβεῖται νὰ γράψῃ: «*Ἡ Ἑλλὰς ἔχει πρωτεύουσαν τὰς Ἀθήνας. Αἱ Ἀθῆναι εἶναι ἡ μεγαλυτέρα καὶ ὡραιοτέρα πόλις τῆς Ἑλλάδος*». Φοβεῖται νὰ γράψῃ: «*Καὶ ὁμιλοῦν ἡμέρας καὶ ἑβδομάδας διὰ τὰ σπίτια της, τὰς πλατείας της, τὰς τοποθεσίας της, τὰ κτίριά της, τὰ ἀρχαῖα καὶ τὰ νέα*». Φοβεῖται νὰ γράψῃ: «*Ὁμιλοῦν διὰ τὴν Μητρόπολιν, μίαν ἀπὸ τὰς μεγαλυτέρας καὶ ὡραιοτέρας ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, εἰς τὴν ὁποίαν λειτουργεῖ τὰς μεγάλας ἑορτὰς ὁ Μητροπολίτης*». Φοβεῖται ἐνὶ λόγῳ νὰ ποιήσηται χρῆσιν τῆς ἁπλῆς ταύτης καὶ εὐλήπτου καὶ συνηθεστάτης γλώσσης, διότι εἶναι *ἡ καθαρεύουσα*. Καὶ διὰ τοῦτο δὲν *κτίζει* ἀλλὰ *χτίζει* τὰ σπίτια, δὲν θέλει τοὺς δρόμους *πλατεῖς*, ἀλλὰ *πλατιούς*, δὲν χρησιμοποιεῖ *τοὺς στρατῶνας διὰ τοὺς στρατιώτας*, ἀλλὰ χρησιμοποιεῖ *στρατῶνες γιὰ τοὺς στρατῶτες*. Δι' αὐτὸν δὲν *κοιμῶνται τὴν νύκτα* εἰς τὰ ξενοδοχεῖα οἱ ταξιδιῶται, ἀλλὰ *κοιμοῦνται τὴ νύχτα οἱ ταξιδιῶτες* Καὶ αἱ Ἀθῆναι δι' αὐτὸν δὲν εἶναι ἡ καλυτέρα καὶ ὡραιοτέρα πόλις τῆς Ἑλλάδος, ἀλλ' *ἡ Ἀθήνα εἶναι ἡ καλύτερη καὶ ὡραιότερη πόλη τῆς Ἑλλάδας!!*

Ἀλλὰ καὶ τὸ περιεχόμενον τοῦ βιβλίου δὲν εἶναι τῆς γλώσσης ταύτης ἀνώτερον. Ἐλάχιστα παραδείγματα εἰλημμένα ἐκ διαφόρων σελίδων αὐτοῦ παραθέτομεν κατωτέρω πρὸς πίστωσιν τούτου.

Διὰ τοῦ ἐν σελ. 12 διηγήματος «*οἱ τρεῖς ἀγαπημένες ἀδερφές*» θέλει ὁ συγγραφεὺς νὰ διδάξῃ ὅτι ἡ ἕνωσις εἶναι δύναμις καὶ εὐτυχία. Αἱ ἀδελφαὶ αὗται εἶναι τρεῖς μικραὶ ἐλαῖαι, αἵτινες φυτευθεῖσαι εἰς ἀναπεπταμένον ἔδαφος κινδυνεύουσι νὰ θραυσθῶσιν ὑπὸ τοῦ ἀνέμου. Τὸν κίνδυνον δὲ τοῦτον διαφεύγουσιν ἀποφασίσασαι νὰ ἑνώσωσι τοὺς κλάδους των καὶ καταστῶσιν ἓν δένδρον. «Τί νὰ κάμωμε, ἀδερφή μου, εἶπαν οἱ ἄλλες, ἀφοῦ γεννηθήκαμε σ' αὐτὸν τὸν κακὸ τόπο;».

«Νὰ τί νὰ κάμωμε» εἶπε ἡ πρώτη «νὰ σμίξωμε τὰ κλαδιά

μας καὶ οἱ τρεῖς μας νὰ γίνωμε ἕνα δέντρο». «Καλὰ λές» εἶπαν οἱ δύο ἄλλες ἐλιές, κι ἔσμιξαν τὰ κλαδιά τους. Καὶ ὅποιος ἔβλεπε τὶς τρεῖς ἐληὲς ἀπὸ μακρυὰ θαρροῦσε πῶς ἦταν ἕνα δέντρο». Καὶ ἐπάγεται ὁ συγγραφεύς· «Ἂς φυσᾶ τώρα ὁ ἀέρας ὅσο θέλει! Οἱ τρεῖς ἀδερφὲς δὲν τὸν φοβοῦνται πιά. Εἶναι ἑνωμένες καὶ γιὰ τοῦτο εἶναι δυνατές. Καὶ λίγο λίγο μεγαλώνουν καὶ γίνονται ὡραῖα καὶ μεγάλα δέντρα».

Ὅτι ἡ ἕνωσις εἶναι δύναμις, τυγχάνει ἀναμφισβήτητον, ἀλλὰ τὸ παράδειγμα τὸ ἐκλεγὲν πρὸς διδασκαλίαν τῆς ἀληθείας ταύτης εἶναι ἐσφαλμένον καὶ ἀνόητον· διότι οὐδεὶς ποτε συνέστησε τοιαύτην ἕνωσιν δένδρων καρποφόρων. Ταῦτα οὕτως ἡνωμένα εἶναι ἀδύνατον νὰ εὐδοκιμήσωσι. Πόσον σοφὸς εἶναι ἐν τούτῳ ὁ Ἑλληνικὸς λαὸς καὶ αὐτὸς ὁ ἀπαίδευτος, ὅστις φυτεύει καὶ τὰς ἐλαίας του καὶ τὰ λαχανικά του καὶ πάντα ἐν γένει τὰ φυτά του ἀραιά. Θὰ γελᾷ δὲ διὰ τὴν νέαν διδασκαλίαν, καθ' ἣν αἱ ἐλαῖαι πρέπει νὰ φυτεύωνται πλησίον ἀλλήλων, ἵνα ἀντέχωσιν εἰς τὴν πνοὴν τοῦ ἀνέμου καὶ εὐδοκιμῶσιν!

Ἕτερον διήγημα ἐπίσης ἀνόητον εἶναι τὸ ἐν σελ. 81. «Πῶς ἀγάπησαν τὴ δουλειὰ τὰ παιδιὰ ἑνὸς γεωργοῦ». Κατὰ τὸ διήγημα τοῦτο ὁ γεωργὸς μέλλων νὰ ἀποθάνῃ ἐκάλεσε τοὺς τρεῖς υἱούς του καὶ ἀφοῦ ἔδωκεν εἰς αὐτοὺς τὴν εὐχήν του, εἶπε: «Σᾶς ἀφίνω καὶ τὸ χωράφι ποῦ ξέρετε. Κάτι εἶναι κρυμμένο· κοιτάξετε νὰ τὸ βρῆτε». Οἱ γιοὶ τοῦ γεωργοῦ, ἀφοῦ πέθανε ὁ πατέρας τους, ἔτρεξαν στὸ χωράφι μὲ τσαπιὰ καὶ ἄρχισαν νὰ σκάβουν. Ἔσκαβαν ἔσκαβαν μὲ τὴν ἐλπίδα νὰ βροῦν χρήματα κρυμμένα. Ἔσκαβαν στὴν ἄκρη, στὴ μέση, ἀπάνω ἀπάνω, βαθύτερα, πιὸ βαθιά. Τοῦ κάκου. Δὲν ἄφησαν οὔτε γωνιὰ ἄσκαφτη. Ἀλλὰ δὲν βρῆκαν τίποτα καὶ ἦταν καταλυπημένοι.

Τί ἔγινε ὅμως στὸ χωράφι; Ἐπειδὴ τὸ ἔσκαψαν καλὰ καὶ βαθειά, ἔδωσε πολὺ καρπό. Τὸν πούλησαν τὰ τρία ἀδέρφια καὶ πῆραν πολλὰ χρήματα».

Πῶς τὸ χωράφι, χωρὶς νὰ σπαρῇ, ἠδυνήθη διὰ μόνης τῆς πολλῆς σκαφῆς νὰ δώσῃ ἄφθονον καρπόν, εἶναι θαῦμα. Καὶ τοῦ θαύματος τούτου τὴν ἐξήγησιν μάτην ζητεῖ ὁ ἀναγνώστης. *Ὁ Αἴσωπος*, ὁ πατὴρ τοῦ μύθου, δὲν λέγει, ὅτι ὁ γεωργὸς ἀφῆκεν εἰς τὰ τέκνα του ἀγρόν, ἀλλ' ἀμπελῶνα. Ὁ ἀμπελὼν δὲ πράγματι, ἵνα δώσῃ πολὺν καρπόν, δὲν ἔχει ἀνάγκην βεβαίως σπορᾶς ὡς ὁ ἀγρός, ἀλλὰ πρέπει νὰ σκαφῇ καλῶς. Ἀφοῦ ὁ συγγραφεὺς ἠθέλησε νὰ μεταβάλῃ τὸν ἀμπελῶνα εἰς ἀγρόν, ὀρθὸν θὰ ἦτο νὰ φροντίσῃ οὐ μόνον νὰ τὸν σκάψῃ βαθέως ἀλλὰ καὶ νὰ τὸν σπείρῃ καλῶς, ἵνα ἀποδώσῃ καρπόν.

Ἄλλο διήγημα, ὅπερ ὡσαύτως δὲν μεταδίδει ὀρθὰς ἰδέας, εἶναι τὸ ἐν τῇ σελ. 82 κεφ. 58. «*Γιατὶ ἕνα ἀλέτρι ἔλαμπε καὶ ἕνα ἄλλο ἦταν σκουριασμένο*».

«Ἕνας γεωργὸς» γράφει ὁ συγγραφεὺς «ἀγόρασε δυὸ ἀλέτρια. Καί τὰ δυὸ ἦταν καμωμένα στὸ ἴδιο ἐργοστάσιο, ἀπὸ τὸ ἴδιο σίδερο. Ὁ γεωργὸς πῆρε τὸ ἕνα γιὰ νὰ ὀργώσῃ τὸ χωράφι του. Τὸ ἄλλο τὸ ἀκούμπησε σὲ μιὰν ἄκρη τοῦ ἀχερώνα. Ὕστερα ἀπὸ πολλούς μῆνες ὁ γεωργὸς χρειάστηκε καὶ τὸ ἄλλο ἀλέτρι. Τὸ πῆρε καὶ τὸ ἔφερε στὸ χωράφι ποὺ ἦταν καὶ τὸ πρῶτο. Ἐκεῖ συναπαντήθηκαν τὰ δυὸ ἀλέτρια καὶ χάρηκαν πολύ, γιατὶ ἦταν σὰν δυὸ ἀδέρφια πολὺν καιρὸ μακριὰ *τὸ ἕνα ἀπὸ τὸ πρῶτο*. Πόσο ὅμως ἀπόρησαν σὰν κοιτάχθησαν ἀπὸ κοντά! Τὸ ἀλέτρι τοῦ χωραφιοῦ ἔλαμπε, ἐνῶ τὸ ἄλλο ἦταν κατάμαυρο ἀπὸ τὴ σκουριά».

Ὁ συγγραφεὺς συγχέει ἀναμφιβόλως τὸ ἄροτρον πρὸς τὸ ὑνίον. Τὸ ἄροτρον δὲν εἶναι πάντοτε ὅλον σιδηροῦν, ἀλλὰ μόνον τὸ κάτω μέρος αὐτοῦ. Λάμπει δὲ ἐκ τῆς ἐργασίας οὐχὶ ὅλον τὸ ἄροτρον καὶ ὅταν ἀκόμη εἶναι σιδηροῦν, ἀλλὰ μόνον τὸ κάτω μέρος, τὸ ὑνίον, ὅπερ βυθίζεται καὶ διασχίζει τὴν γῆν. Τοῦτο γινώσκουσιν ἅπαντες οἱ παῖδες τῶν γεωργῶν. Τὸ βιβλίον, ὡς καὶ πᾶσα διδασκαλία, ἔχει σκοπὸν νὰ διορθώσῃ τὰς γνώσεις τοῦ μαθητοῦ καὶ συμπληρώσῃ οὐχὶ δὲ νὰ διαστρέψῃ αὐτάς, μεταδίδον ἐσφαλμένας ἰδέας·

Ἀλλὰ καὶ ἄλλα πολλά πεπλανημένα διδάγματα περιέχει τὸ ἀναγνωσματάριον τοῦτο. Οὕτως ἐν σελ. 76 περιγραφομένης τῆς ἀνοίξεως ἀναγινώσκομεν: «Παντοῦ πρασινάδα. Ὁ βάτος καὶ οἱ ἄλλοι θάμνοι ποὺ ἦταν ξεροί, στολίζονται μὲ ὄμορφα ρόδα ποὺ μοσκοβολοῦν γλυκά». Ὅλοι οἱ θάμνοι οἱ ξηραινόμενοι τὸν χειμῶνα παράγουν τὴν ἄνοιξιν ρόδα; Δυστυχῶς ἐν τῇ πραγματικότητι δὲν εἶναι τόσον ρόδινα τὰ πράγματα. Ἐπίσης ἐν σελ. 90 προκειμένου νὰ διδαχθῇ ὁ ἁλωνισμὸς τοῦ σίτου, ἀφοῦ ὁ συγγραφεὺς διηγεῖται, πῶς μὲ τὴν ***ροκάναν***, ἣν σύρουσι τὰ ἄλογα καὶ τὰ βόδια κόπτονται τὰ ἄχυρα καὶ τρίβονται ***οἱ στάχυς*** καὶ πῶς «***μὲ ἕνα μεγάλο σιδερένιο πιρούνι τὰ τινάζουν ψηλὰ στὸν ἀέρα καὶ τὰ λιχνίζουν***», προσθέτει καὶ ταῦτα: «Καὶ τὸ ἄχερο τὸ ἀφήνουν καὶ τὸ πέρνει ὁ ἀέρας;» ρώτησαν τὰ παιδιά. «Κάθε ἄλλο», ἀπαντᾷ ὁ συγγραφεύς, «τὸ μαζεύουν οἱ γεωργοὶ καὶ τὸ πηγαίνουν στὸν ἀχερῶνα. Ἐκεῖ τὸ φυλάγουν καὶ τὸ χειμῶνα τὸ δίνουν τροφὴ στὰ ζῶα. Σὲ πολλὰ μέρη οἱ χωρικοὶ γεμίζουν τὰ στρώματά τους μὲ ἄχερο». «***Μὲ τ᾽ ἄχερα κάνουν καὶ τὰ καλοκαιρινὰ καπέλα***».

Οἱ τῶν ἀγροτῶν παῖδες, οἵτινες γινώσκουσι καλῶς τὰ πράγματα ταῦτα, θὰ ἀπορήσωσι: α′) διὰ τὸ ***μεγάλο σιδερένιο πηροῦνι*** καὶ β′) διὰ τὸ δίδαγμα, ὅτι μὲ τὰ κατατεμαχισμένα αὐτὰ ***ἄχυρα τοῦ ἁλωνίου κάνουν τὰ καλοκαιρινὰ καπέλα***.

Ὡσαύτως ἐν σελ. 128 ἀναγινώσκομεν τὰ ἑξῆς: «ἔπειτα βγῆκαν τὰ ἅγια· ὁ παπὰς κρατώντας ***ἀπάνω στὸ κεφάλι του*** τὸ ἀσημένιο δισκοπότηρο πέρασε ἀνάμεσα ἀπὸ τοὺς Χριστιανούς». Ὁ ἱερεὺς κατὰ τὴν ἔξοδον τῶν μεγάλων Ἁγίων δὲν κρατεῖ τὸ ἅγιον ποτήριον ***ἀπάνω στὸ κεφάλι του***. Τοῦτο γινώσκει πᾶς ὀρθόδοξος χριστιανός. Τοιαῦτα ἐσφαλμένα διδάγματα εὑρίσκει τις πολλὰ ἐν τῷ βιβλίῳ τούτῳ.

2. Ἐπ. Γ. Παπαμιχαήλ «Πέτρος Λάρας».

Ἀναγνωστικὸ Β′ τάξεως. Ἀθῆναι, 1920.

Ἐκδότης Δ. Δημητράκος.

Ὁ Πέτρος Λάρας εἶναι διασκευὴ τοῦ Ροβινσῶνος ἀτυχεστάτη καὶ διὰ τὴν γλῶσσαν, ἣν ἐχρησιμοποίησεν ὁ συγγραφεὺς καὶ διὰ τὴν μεταβολήν, ἣν ἐπήνεγκεν εἰς τὸ κείμενον.

Ἵνα ἐκτιμηθῇ ἡ γλῶσσα τοῦ βιβλίου τούτου, παραθέτομεν χωρία τινὰ εἰλημμένα ἐκ διαφόρων σελίδων αὐτοῦ.

Σελ. 1.

«Ὁ Πέτρος, ὅταν εἶχε τὰ χρόνια σας, ἀντὶ νὰ πηγαίνῃ ταχτικὰ στὸ σχολεῖο, προτιμοῦσε νὰ τρέχῃ ἄσκοπα ἐδῶ καὶ κεῖ».....

«Μιὰ μέρα ἦρθε ἀπὸ τὸ χωριὸ ὁ ξάδερφός του ὁ Παῦλος.

Γιὰ πρώτη φορὰ ἐρχόταν στὴν πόλη· ἔμεινε πάντοτε στὴν ἐξοχὴ κοντὰ στοὺς *γονεῖς* του.

Παραξενεύτηκε ὁ Παῦλος, ὅταν εἶδε τὶς μακριὲς ἴσιες σειρὲς τῶν σπιτιῶν, τὶς μεγάλες ἐκκλησίες, τὰ λαμπρὰ τ' ἁμάξια καὶ τοὺς πολλοὺς ἀνθρώπους.

Μὰ πιὸ πολὺ θαύμασε, ὅταν εἶδε τὸ λιμάνι μὲ τὰ πολλὰ καὶ μεγάλα καράβια.

Σελ. 47.

Ὁ Πέτρος βάζει στὸ ταγάρι του μερικὰ καρύδια καὶ παίρνει καὶ τὰ τσόφλια ἀπ' ὅσα καρύδια εἶχε σπάσει.

«Τώρα δὲ θὰ εἶμαι ἀναγκασμένος νὰ πίνω μὲ τὶς χοῦφτες μου».

Πάντα ταῦτα ἠδύνατο ὁ συγγραφεὺς νὰ ἐκφράσῃ εἰς γλῶσσαν ὀρθήν, κανονικὴν καὶ ἐνταυτῷ εὔληπτον καὶ ἀνάλογον πρὸς τὴν γλωσσικὴν μόρφωσιν τῶν μαθητῶν τῆς Β′ τάξεως. Οὕτω λ.χ. ἡ γλῶσσα τοῦ πρώτου διηγήματος θὰ ἠδύνατο νὰ εἶναι τοιαύτη:

«Ὁ Πέτρος, ὅτε εἶχε τὴν ἡλικίαν σας, ἀντὶ νὰ πηγαίνῃ τα-

κτικὰ εἰς τὸ σχολεῖον, ἔτρεχεν ἀσκόπως ἐδῶ καὶ ἐκεῖ (ἢ ἐπροτίμα νὰ τρέχῃ....).

Μίαν ἡμέραν ἦλθεν ἀπὸ τὸ χωρίον ὁ ἐξάδελφός του Παῦλος.

Ὁ Παῦλος πρώτην φορὰν ἤρχετο εἰς τὴν πόλιν. Ἔμενε πάντοτε εἰς τὴν ἐξοχὴν πλησίον τῶν γονέων του. Διὰ τοῦτο ἔβλεπε μὲ ἀπορίαν τὰς μακρὰς καὶ εὐθείας σειρὰς τῶν οἰκιῶν τῆς πόλεως, τὰς μεγάλας ἐκκλησίας, τὰς λαμπρὰς ἁμάξας καὶ τοὺς πολλοὺς ἀνθρώπους.

Ἀλλὰ περισσότερον ἐθαύμασεν, ὅτε εἶδε τὸν λιμένα μὲ τὰ μεγάλα καὶ πολλὰ πλοῖα (ἢ καράβια)».

Ἡ γλῶσσα αὕτη ἡ τόσον ἁπλῆ καὶ καταληπτή, ἡ κοινὴ σύμπαντος τοῦ ἔθνους γλῶσσα, δὲν ἀρέσκει εἰς τὸν συγγραφέα. Οὗτος εὑρίσκει κομψότερα τὰ *ζυγιάζω* ἀντὶ ζυγίζω, *κόβω* ἀντὶ κόπτω, *ράβω* ἀντὶ ράπτω, *σκάβω* ἀντὶ σκάπτω, *χτυπῶ* ἀντὶ κτυπῶ, *πέφτω* ἀντὶ πίπτω, *χτὲς* ἀντὶ χθές, *ἦρθε* ἀντὶ ἦλθε, *πάω* ἀντὶ πηγαίνω, *ἤπιε* ἀντὶ ἔπιε, *λέει* ἀντὶ λέγει, *τρώει* ἀντὶ τρώγει, *ἀδερφὸς* ἀντὶ ἀδελφός, *δέντρο* ἀντὶ δένδρον, *διηγήθηκε* ἀντὶ διηγήθη, *εἴμαστε* ἀντὶ εἴμεθα, *πιές* ἀντὶ *πίε*, *χόβολη*, *βόλεψε*, *κρυφτῆτε*, *φαίνεστε*, *δεχόμαστε* καὶ πλεῖστα ἄλλα.

Ὡς πρὸς δὲ τὸ περιεχόμενον τοῦ βιβλίου παρατηροῦμεν τὰ ἑξῆς:

Ὁ Πέτρος Λάρας εἶναι, ὡς καὶ ἐν ἀρχῇ εἴπομεν, ἀτυχεστάτη διασκευὴ τοῦ Ροβινσῶνος, ὑπαγορευθεῖσα ὑπὸ παιδαγωγικῆς ἀμαθείας. Μόνον παιδαγωγικὴ ἀμάθεια ἠδύνατο νὰ προσθέσῃ εἰς τὸ παλαιὸν κείμενον παιδαριώδη καὶ ἐπουσιώδη γεγονότα ἐκ τῆς παιδικῆς ἡλικίας τοῦ Πέτρου Λάρα, χαλαροῦντα καὶ ἐξασθενοῦντα τὴν ἑνότητα καὶ τὴν δύναμιν τῆς διηγήσεως, ὡς ἐπίσης καὶ νὰ παρεμβάλῃ ἐν τῷ κειμένῳ τοῦ Ροβινσῶνος ἄσχετα πρὸς τὸ περιεχόμενον παραμύθια, ὡς τὸ παραμύθι τοῦ Κοσκινᾶ, καὶ ἱστορίας, ὡς τὴν ἱστορίαν τοῦ Αὐγερινοῦ καὶ τῆς Πούλιας, καταστρέφοντα μίαν τῶν με-

γάλων ἀρετῶν τοῦ Ροβινσῶνος, τὴν ἀρετὴν τῆς ἑνότητος τοῦ περιεχομένου αὐτοῦ.

Ἐν σελ. 11 τοῦ βιβλίου ἀναγινώσκομεν τὰ ἀμίμητα ταῦτα:

«Πρωὶ πρωὶ ὁ Πέτρος ξυπνοῦσε μὲ τὴ μουσική. Ὁ πετεινὸς λαλοῦσε τὸ «κικιρίκου!», ἡ κότα φώναζε «κακακά! κακακά!», ἡ χῆνα «Γκααά, γκααά», «ἡ γίδα μέεεε», τ' ἀρνάκια «μπέε», ὁ σκύλος γάβγιζε «γὰβ-γὰβ-γάφ», καὶ τὸ γουρούνι ἔκανε «γκροὺ γκροὺ-γκρού!»;; Πὶπ-πὶπ-πίπ «κελαηδοῦσε σὲ ψηλὸ τόνο ὁ σπουργίτης(1) καὶ ἡ ἀγελάδα μὲ βαθιὰ φωνὴ μούγκριζε «μού-ου!» Οὕτως ἡ νέα γλῶσσα ἐγένετο ἀναντιρρήτως πλουσιωτέρα προστεθείσης καὶ τῆς γλώσσης τῶν ζῴων.

Ὡσαύτως ἐν σ. 77 διὰ τῆς «Ἱστορίας τοῦ Αὐγερινοῦ καὶ τῆς Πούλιας» περιγράφεται λεπτομερῶς εἰς ὀκταετεῖς παῖδας ἡ κακὴ πενθερὰ καὶ ἡ κακὴ μητρυιά, διδάσκεται εἰς αὐτοὺς σειρὰ ὅλη κακοηθειῶν, περιγράφονται πανουργίαι, ἐπιβουλαί, ψευδολογίαι, ἀπανθρωπίαι, ἀστοργία γονέων ἐν συνδυασμῷ μετὰ μωρολογημάτων. Ἡ διήγησις αὕτη, ἥτις καταλήγει εἰς ἀνθρωποφαγίαν, πλὴν τῶν ἀποτροπαίων διδαγμάτων, ἃ περιέχει, ταράσσει τοσοῦτον τὸ συναίσθημα τῶν μικρῶν παίδων καὶ ἐξεγείρει τοιαύτην φρίκην, ὥστε πρέπει ἀπολύτως νὰ ἀπαγορευθῇ εἰς αὐτοὺς ἡ ἀνάγνωσις αὐτῆς.

Ἀλλ' ὁ συγγραφεὺς δὲν ἠρκέσθη εἰς τὰς μνημονευθείσας προσθήκας καὶ παρεμβολάς. Μετέβαλε καὶ τὸ κείμενον τοῦ παλαιοῦ Ροβινσῶνος. Οὕτως ὁ ἥρως τῆς διηγήσεως ἀντὶ νὰ κατασκευάσῃ ὑποδήματα ἐκ δέρματος ζῴων, ὡς ἀναφέρουσιν οἱ παλαιοὶ Ροβινσῶνες, κατεσκεύασε ταῦτα ἐκ φλοιῶν δένδρων. «Μόλις γιατρεύτηκαν τὰ πόδια του», γράφει ὁ συγγραφεὺς ἐν σελ. 49, «ζήτησε καὶ βρῆκε χοντρὲς φλοῦδες καὶ τὶς ἔδεσε μὲ σπάγγους ποὺ ἤξερε τώρα νὰ τοὺς ἑτοιμάζῃ τεχνικά. Ἔτσι ἔκαμε

(1) Κατὰ τοὺς συγγραφεῖς τῶν «ψηλῶν βουνῶν» τὸ κελάδημα τοῦ σπουργίτου εἶναι «τσίρι-τίρι, τσιριτρό».

τὰ παπούτσια του». Πῶς διετηρήθησαν τὰ ὑποδήματα ταῦτα, ἅτινα οὐδαμοῦ ἀναφέρονται ὡς ὑποδήματα τῶν πρώτων ἀνθρώπων, καὶ πῶς ἠδύνατο νὰ βαδίζῃ δι' αὐτῶν ὁ Πέτρος Λάρας, τοῦτο εἶναι μυστήριον.

Ἐπίσης ὁ συγγραφεὺς κατεσκεύασεν *ὀμβρέλαν* διὰ τὸν ἥλιον καὶ οὐχὶ διὰ τὴν βροχήν, ὡς εἶχον οἱ παλαιοὶ Ροβινσῶνες. Ὁ ναυαγήσας Ροβινσών, ὡς εἶναι γνωστόν, ἐσώθη εἰς νῆσον, ἔνθα ἐπικρατοῦσι δύο καιροί, ὁ καιρὸς τῶν μεγάλων καὶ συνεχῶν βροχῶν καὶ ὁ καιρὸς τῆς ξηρασίας. Ἡ *ὀμβρέλα* ἦτο ἀναντιρρήτως χρησιμωτέρα διὰ τὴν βροχὴν ἢ διὰ τὸν ἥλιον, διότι αἱ μὲν βροχαὶ διήρκουν πολλὰς ἑβδομάδας, ὁ δὲ Ροβινσὼν ἠναγκασμένος νὰ ἐξέρχηται εἰς τὸ ὕπαιθρον πρὸς ἀνεύρεσιν τροφῆς, εἶχεν ἀνάγκην *ὀμβρέλας* διὰ τὴν βροχήν, ἵνα προστατεύῃ τὰ μοναδικὰ ἐνδύματα, ὧν ἦτο κάτοχος καὶ ἅτινα ἐὰν ἐβρέχοντο, ἐπόμενον ἦτο νὰ ἀσθενήσῃ οὗτος. Καὶ ὅμως εἰς τὸν Πέτρον Λάραν, ὅστις εἶχε κατασκευάσει μέγα *καπέλον* διὰ τὸν ἥλιον, ὁ συγγραφεὺς δίδει καὶ *ὀμβρέλαν* τοῦ ἡλίου, ἵνα μὲ ἀνοικτὴν τὴν *ὀμβρέλαν*, τὴν *τσάνταν* καὶ τὸ *κοντάρι* ἀνὰ χεῖρας ἐξέλθῃ εἰς κυνήγιον ἀνὰ τὴν νῆσον! «Τὸ πρωΐ ὁ Πέτρος μὲ τὴν ὀμπρέλα, τὴν τσάντα τοῦ κυνηγοῦ καὶ μὲ τὸ κοντάρι ἁρματωμένος περνοῦσε ψάχνοντας προσεκτικὰ τὰ φουντωτὰ χαμόκλαδα. Γιὰ πολλὴ ὥρα δὲν ἔβρισκε τίποτε» (σελ. 50).

Ἐπίσης ἐνῷ ὁ συγγραφεὺς γράφει ἐν σελ. 107 ὅτι *τὸ καράβι εἶχε γείρει μὲ τὴ μπάντα καὶ θὰ χτύπησε κι ἔσπασε ἀπάνω στὴν ξέρα*, κατόπιν ὅταν ἐπισκέπτηται αὐτὸ ὁ Πέτρος, τὸ εὑρίσκει ἀβλαβές. Οὐδὲν εἶχε φύγει ἀπὸ τὴν θέσιν του. «Ἡ λάμπα, τὸ ρολόγι, τὰ βιβλία, τὸ καλαμάρι, τὰ πιάτα, οἱ πιατέλες, οἱ μποτίλιες. κλπ.» Ὅλα εὑρίσκονται εἰς τὴν θέσιν των σῶα καὶ ἀβλαβῆ. Μόνον οἱ ἄνθρωποι ἠφανίσθησαν. Καὶ γεννᾶται εὐλόγως ἡ ἀπορία, πῶς ἐγένετο τὸ θαῦμα τοῦτο. Ἀλλὰ καὶ ἡ ἀπαρίθμησις πάντων τῶν ἐν ἐν τῷ πλοίῳ εὑρεθέντων πραγμάτων παρέχει τῷ

συγγραφεῖ τὴν εὐκαιρίαν νὰ ἐπιδείξῃ τὴν πρὸς τὴν μαλλιαρὴν γλῶσσαν λατρείαν του. «Μιὰ κάσα μὲ καρφιά, βίδες, ἀγκίστρια, γάντσους καὶ μακαράδες. Ἕνα πριόνι, δύο ξινάρια, τρία τσεκούρια τέσσερα φτυάρια, κι ἕνα ἀκόνι. Ἕνα κοφίνι μὲ πλάνες, σκεπάρνια, τανάλιες, ἀρίδες, σμιλάρια, λίμες καὶ ξυλοφάγια. Χαρτὶ κοντυλοφόρους, πένες, μελάνι καὶ μιὰ βαλίτσα. Ἕνα τηλεσκόπιο, ἕνα ρολόγι, καὶ μιὰ λάμπα. Πανταλόνια, σακάκια, παλτά, καπέλα, μαντίλια, ποκάμισα, ψάθες, στρώματα, σκεπάσματα, παλαμάρια, σκοινιά, σπάγγους, καραβόπανο, δέρματα, σπίρτα, σφαῖρες, σκάγια, μπαρούτι, τουφέκια, πιστόλια, σπαθιά, πιάτα, πιατέλες, σουπιέρες, μποτίλιες, κατσαρόλες, τηγάνια, ἀλεύρι, πάστες, μπιζέλια, φακές, φασόλια, ζάχαρι καὶ ἄλλα. (σελ. 109 — 111). Πάντα ταῦτα, ὧν πολλὰ εἶναι γνωστὰ μόνον εἰς εἰδικοὺς ἐπαγγελματίας, παρέχοντκι ἀθρόα καὶ ἄνευ οὐδενὸς λόγου καὶ σκοποῦ πρὸς ἀνάγνωσιν εἰς τοὺς ὀκταετεῖς μαθητὰς τῆς Βας τάξεως. Τὰ παιδία ταῦτα, ἅτινα ὑποχρεοῦνται νὰ μάθωσι τὸ μακρὸν τοῦτο ὀνοματολόγιον καὶ δὴ ἐν τοιαύτῃ γλώσσῃ θὰ καταρῶνται ἀναντιρρήτως τὴν θάλασσαν, ἥτις δὲν ἐφείσθη μὲν τῶν ἀνθρώπων, διεφύλαξε δὲ πρὸς τιμωρίαν των πάντα τὰ πράγματα ταῦτα.

3. Γαλατείας Καζαντζάκη «Οἱ τρεῖς φίλοι».

«Ἀναγνωστικὸ Β' Δημοτικοῦ». Ἔκδ. 5.

Καταστήματα Μιχ. Μαντζεβελάκη. Ἀθῆναι 1918.

Καὶ τοῦτο τὸ βιβλίον ὡς καὶ τὸ προηγούμενον εἶναι ἀτυχεστάτη διασκευὴ τοῦ Ροβινσῶνος. Ἔχει δὲ τὴν ἀνωτέρω ὀνομασίαν, διότι οὐχὶ εἷς ἄνθρωπος, ἀλλὰ τρία παιδία ἐσώθησαν ἐκ τοῦ ναυαγίου. Ἐν αὐτῷ παρατηροῦνται αἱ αὐταὶ ἀτέλειαι, ἃς ἔχει καὶ ὁ Πέτρος Λάρας. Ἡ γλῶσσά του εἶναι ἐξ ἴσου χυδαία καὶ παρεφθαρμένη. Καὶ ἐνταῦθα εὑρίσκει τις τά: «Καὶ σὰ νὰ λὲς ὁ βασιλιᾶς παρηγοριόταν» (σ. 5). «Εἶχαν γεράσει πιὰ οἱ βασιλιάδες, μὰ ὁ καϋμός τους δὲν γιατρευόταν» (σ. 5). «Τούτη τὴν καλοσύνη» (σ. 7). «Καὶ ἀλήθεια κιόλας γεννήθηκε ἕνα παιδὶ ἄσχημο» (σ. 8). «Καὶ ὅσο μεγάλωνε ἡ ἀσχημιά του γινόταν πιὸ φανερή» (σ. 8). «Εἴμαστε πιὰ γέροι» (σ. 11). Ἔφτασε, ὑποδεχτοῦμε, προφτάσωμε, ἔκλεγαν, συλλογιστῆ, βρισκόμαστε, φτάσαμε, βιαζόμαστε, ἀκουγόνταν, διηγόμουν, τοῦτα, ἔκοβε, φοβούμουν, φοβόμαστε, βρίσκονταν, ἔρθη, στέλνει, λέει, παρηγοριούμαστε, ἔντεκα γιούς, ἔντεκα βασιλόπουλα, ἄγγιζαν, μὴ βγάλης ἄχνα, σκουξίματα, ἀνάσα, ὁ σωτῆρας, πηδοῦσαν μικρὲς φλόγες, νὰ τὶς μεταχειριστοῦν γιὰ τὶς ἀνάγκες τους, λαμπρὲς καὶ μγάλες ἐκκλησιές, φτιάνουν καλύβες καὶ πλεῖστα ἄλλα παρεφθαρμένα καὶ χυδαῖα. Καθόλου ἡ γλῶσσα τοῦ βιβλίου δὲν προτίθεται νὰ μορφώσῃ, ἐξευγενίσῃ καὶ ἀνυψώσῃ τὸν παῖδα, ἀλλὰ νὰ ἐκχυδαΐσῃ αὐτόν.

Τὸ δὲ περιεχόμενον τοῦ βιβλίου ἐστρεβλώθη καὶ ἀπεμακρύνθη τῆς φυσικότητος τοῦ ἀρχικοῦ διηγήματος τοῦ Ροβινσῶνος. Ἀντὶ νὰ εἰσάγῃ τὸν μαθητὴν εἰς τὰς ἀρχὰς τοῦ πολιτισμοῦ καὶ τὰ πρῶτα στοιχεῖα αὐτοῦ, ἅτινα ὡς ἁπλούστατα εἶναι πλησιέστατα εἰς τὴν παιδικὴν ψυχήν, ἐμφανίζει πολιτισμὸν προηγμένον καὶ, ὡς εἰκός, ἀφιστάμενον τῆς παιδικῆς ἀντιληπτικῆς ἱκανότητος.

Ὡς παράδειγμα φέρομεν τὸν ἀναγραφόμενον ἐν τῷ βιβλίῳ τρόπον, καθ' ὃν οἱ ἐν τῇ νήσῳ ναυαγοὶ ἀνάπτουσι πῦρ. «Τὴ στιγμὴ ἐκείνη, ξαφνικὰ τὸ μυαλό μου φωτίστηκε. Ἄρπαξα τὸ τηλεσκόπιο, ξεβίδωσα τὸ φακό του καὶ τὸν ἐγύρισα κατὰ τὸν ἥλιο ἀπάνω ἀπὸ ξερά χόρτα. Σὲ λίγη ὥρα σηκώθηκε καπνὸς καὶ φλόγα». (σ. 46) Πόσοι αἰῶνες εἰργάσθησαν, ἵνα κατασκευασθῇ τὸ τηλεσκόπιον! Οἱ συγγραφεῖς τῶν παλαιῶν Ῥοβινσώνων, οἵτινες ἦσαν βαθεῖς γνῶσται τῆς καταστάσεως τῆς παιδικῆς ψυχῆς, ὡδήγουν τὸν Ῥοβινσῶνα νὰ ἀνάψῃ πυρὰν διὰ τῆς τριβῆς, ὡς ἔπραττον καὶ οἱ πρωτογενεῖς ἄνθρωποι.

Πλὴν τούτου ὁ νέος Ῥοβινσὼν εὑρίσκει ἐν τῇ νήσῳ οἰκίαν ἑτοίμην, ἔχουσαν θύραν καὶ τράπεζαν. Εὑρίσκει ἐν αὐτῇ ὅπλον, μάχαιραν, ἀξίνην. Πάντα ταῦτα δὲν ἐμφανίζουσι πρὸ τοῦ παιδὸς τὸν πολιτισμὸν ἐν τῇ ἁπλουστάτῃ αὐτοῦ μορφῇ, ὅπερ εἶναι ὁ κύριος σκοπὸς τοῦ βιβλίου τοῦ Ῥοβινσῶνος. Πλὴν δὲ τούτου ἡ ὕπαρξις τῶν πραγμάτων τούτων ἐν τῇ νήσῳ τῶν ναυαγῶν εἶναι συντελεστικὴ εἰς τὸ νὰ ἐλαττώσῃ τὰ δεινοπαθήματα αὐτῶν καὶ καταστήσῃ ἐν τῷ βίῳ αὐτῶν σπανιωτέρας τὰς ἀφορμὰς πρὸς ἐκδήλωσιν τῶν ἀρετῶν τῆς ἀλληλοβοηθείας, τῆς καρτερίας, τῆς πίστεως. Ἵνα μειώσῃ τὰ ἐλαττώματα ταῦτα τοῦ βιβλίου ὁ συγγραφεύς, ἀναγκάζεται νὰ θέσῃ εἰς τὸ στόμα μικροῦ παιδός, τοῦ Παύλου, διήγησιν περὶ τοῦ βίου τῶν πρώτων ἀνθρώπων, περὶ τῶν κατοικιῶν αὐτῶν, περὶ τῶν ἐργαλείων, ἃ εἶχον καὶ τοῦ τρόπου, καθ' ὃν οὗτοι ἤναψαν τὴν πρώτην πυράν κλπ. Ὑπάρχει ὅμως κολοσιαία διαφορὰ μεταξὺ τῆς ὠχρᾶς τοῦ Παύλου διηγήσεως καὶ τοῦ πραγματικοῦ βίου, ὃν οἱ ἄνθρωποι, περὶ ὧν διηγεῖται, ἔζησαν καὶ ἐδοκίμασαν. Ἔπειτα ἠδύνατο ὁ μικρὸς Παῦλος νὰ κάμνῃ τοιαύτας διδασκαλίας;

Ἀλλ' ἡ ὅλως ἀδικαιολόγητος παράδοσις εἰς τοὺς ναυαγοὺς κατοικίας κατεσκευασμένης ὑπὸ ἀνθρώπου ὁδηγεῖ καὶ εἰς ἄλλο ἄτοπον. Πλάττεται δηλαδὴ μῦθος, ὅτι ἔζη ἀπὸ πολλῶν ἐτῶν ἐν

τῇ νήσῳ ἄλλος Ἕλλην ναυαγός. Οὗτος δέ, ὅτε ἤκουσε τὰ βήματα τῶν προσερχομένων νέων ναυαγῶν, ἐξηφανίσθη διὰ μιᾶς ὑπογείου ὀπῆς, ἧς τὸ στόμιον ἐν εἴδει φρέατος ὑπῆρχεν ἐντὸς τῆς κατοικίας του. Οὕτως ὁ ἄγνωστος οὗτος Ἕλλην, ὁ ἀπὸ 20 ἐτῶν ζῶν μόνος ἐν τῇ νήσῳ, ἀντὶ, ὡς ἦτο φυσικὸν, νὰ προστρέξῃ πρὸς τοὺς νέους ναυαγούς, ἀφοῦ μάλιστα ἤκουσεν αὐτῶν ὁμιλούντων καὶ ψαλλόντων τὸν ἐθνικὸν ὕμνον καὶ ἐγνώρισεν, ὅτι ἦσαν ὁμοεθνεῖς του, ἀποφεύγει αὐτοὺς καὶ κρύπτεται. Τοῦτο δὲ πράττει κατὰ τὸν συγγραφέα, διότι ἐντρέπεται. Μόνον τὴν τελευταίαν στιγμὴν ἐμφανίξεται, ἵνα σώσῃ τούς κινδυνεύοντας ὑπὸ τῶν ἀγρίων μικροὺς ναυαγούς. Ἀλλὰ τότε πληγώνεται θανασίμως καὶ ἀποθνήσκει.

Ὁ μῦθος οὗτος περιέχει πληθὺν ἀπιθανοτήτων. Καὶ πρῶτον ὅλως ἀπίθανον εἶναι, ὅτι ὁ ἄνθρωπος αὐτός, ὅστις ὡς ναυαγὸς ὤφειλε μετὰ πόθου νὰ ἀτενίζῃ πρὸς ἀνθρωπίνην παρουσίαν, ἐξηφανίσθη εὐθὺς ὡς εἶδεν ἀνθρώπους διασωθέντας εἰς τὴν νῆσον καὶ μάλιστα ὁμοεθνεῖς του.

Δεύτερον ἀπίθανον εἶναι, ὅτι ὁ ἄνθρωπος οὗτος δὲν ἐνεφανίζετο, ὡς στερούμενος ἐνδυμάτων. Ἐν τῇ νήσῳ ὑπῆρχον αἶγες πολλαί, ὁ δὲ ναυαγὸς εἶχεν ὅπλα. Καὶ ἂν λοιπὸν ἄλλη αἰτία ὡς ψῦχος, ὑγρασία κ. λ. π. δὲν ἠνάγκαζεν αὐτὸν νὰ κατασκευάσῃ ἐκ δερμάτων αἰγῶν ἐνδύματα, ἡ γυμνότης μόνη, ἣν οὕτω βαθέως αἰσθάνεται, ὡς λέγει τὸ βιβλίον, θὰ ἠνάγκαζεν ἀναμφιβόλως αὐτὸν νὰ κατασκευάσῃ τοιαῦτα. Τρίτον ἀπίθανον εἶναι, ὅτι ὁ ἄνθρωπος αὐτὸς εἶχε λησμονήσει τὴν γλῶσσάν του. Ἀλλ' ἄνθρωπος τῆς ἡλικίας τούτου, πατήρ, ὡς λέγει τὸ βιβλίον, μεγάλων τέκνων, δὲν λησμονεῖ τὴν γλῶσσάν του, ἀφοῦ μάλιστα ἐν τῇ ἐρήμῳ νήσῳ δὲν ὡμίλει ἄλλην γλῶσσαν.

Ἀλλὰ καὶ πάντα τὰ ἄλλα, ὅσα ἀναγράφονται ἐν τῷ ἔργῳ τούτῳ, ὅτι δηλαδὴ ὁ ἄνθρωπος οὗτος ἐκαλύπτετο πανταχοῦ ὑπὸ τριχῶν, ὅτι εἶχεν ὀδόντας **σουβλερούς** καὶ ὅτι ὠμοίαζε πρὸς πίθηκον καὶ ταῦτα πάντα εἶναι ἐντελῶς ἀπίθανα, οὐδεμίαν σχέσιν

ἔχουσι πρὸς τὴν πραγματικότητα καὶ οὐδαμῶς ἐξυπηρετοῦσι τὸν σκοπὸν τοῦ διηγήματος. Τοὐναντίον φονεύουσι διὰ τῶν ἀπιθανοτήτων τὸ διαφέρον τῶν παίδων.

Ἀλλὰ πλὴν τῆς ἀτυχεστάτης ταύτης διασκευῆς, ἥτις ἐμείωσεν οὐσιωδῶς καὶ τὴν ἀξίαν καὶ τὴν χάριν καὶ τὴν μορφωτικὴν δύναμιν τοῦ Ῥοβινσῶνος, ἕτερον μέγα ἐλάττωμα τοῦ βιβλίου τούτου εὑρίσκομεν, ὅτι ἐν τῷ κειμένῳ παρενεβλήθησαν ἄσχετα πρὸς τὴν διήγησιν παραμύθια. Τοιαῦτα εἶναι : «Τὸ ἄσχημο βασιλόπουλο» (σελ. 4—9). «Ἡ γυναῖκα τοῦ ψαρᾶ» (σελ. 22—66), καὶ «ἡ κακὴ μητριά» (σ. 88—99). Ταῦτα κατέστρεψαν τὴν ἑνότητα τοῦ περιεχομένου καὶ ἠφάνισαν μίαν τῶν μεγίστων ἀρετῶν τοῦ Ῥοβινσῶνος.

Οὕτω μετημφιεσμένος ὁ νέος Ῥοβινσὼν δὲν κινεῖ πλέον τὸν σεβασμὸν καὶ τὴν ἀγάπην τοῦ ἀναγνώστου, ἀλλὰ μόνον τὸν οἶκτον καὶ τὸν γέλωτα.

Ε΄. ΑΝΑΓΝΩΣΤΙΚΑ ΠΡΩΤΗΣ ΤΑΞΕΩΣ

1. Ἐπ. Γ. Παπαμιχαήλ.

«*Ἀλφαβητάριο*»

Μέρος Β΄.

Ἐκδότης Δ. Δημητράκος.

Τὸ βιβλίον τοῦτο περιέχει διηγήσεις ἐκ τοῦ βίου δύο μικρῶν ἀδελφῶν, τῆς Δαφνούλας καὶ τοῦ Γεωργίου. Ἡ γλῶσσα αὐτοῦ εἶναι ὁμοίως παρεφθαρμένη καὶ χυδαία ὡς ἡ τοῦ Α΄ Μέρους τοῦ Ἀλφαβήταρίου τοῦ αὐτοῦ συγγραφέως. (1) Ἀλλὰ καὶ τὸ περιεχόμενον τοῦ βιβλίου δὲν εἶναι ἀνώτερον τῆς γλώσσης αὐτοῦ. Τὰ διηγήματα, ἃ ἔπλασεν ὁ συγγραφεύς, εἶναι κατὰ τὸ πλεῖστον ἀνάξια λόγου, μηδὲν τὸ καλὸν καὶ σπουδαῖον περιέχοντα καὶ ἀνίκανα νὰ μορφώσωσι τὴν ψυχὴν τοῦ μαθητοῦ καὶ ἐξεγείρωσι τὸ διαφέρον καὶ τὴν ἀγάπην αὐτοῦ πρὸς τὴν ἀνάγνωσιν. Ἵνα πεισθῇ τις περὶ τούτου, παραθέτομεν τὰ κάτωθι κεφάλαια, εἰλημμένα ἐκ τοῦ βιβλίου:

«*Πῶς ἔπαιξε ἡ Δαφνούλα μὲ τ᾽ἄλλα κορίτσια*». (Κεφ. 6, σ. 10).

«Ἡ Δαφνούλα μὲ τ᾽ ἄλλα κορίτσια ἔπαιξαν πρῶτα στὸ σκοινάκι.

Ἅμα κουράστηκαν, εἶπε ἡ Δαφνούλα.

«Κορίτσια εἴδατε τὴν καινούργια μου τὴν κούκλα Τὴν

---

(1) Ἴδε κατωτέρω ἀλφαβητάριον Παπαμιχαὴλ Α΄ Μέρος.

ἔφτιαξα μαζὶ μὲ τὴν κυρούλα μου, σὰν εἴμαστε στὸ ἀμπέλι».

«Ὤ, τί ὄμορφη ποῦ εἶναι!» εἶπαν τὰ κορίτσια ὅλα μὲ μιᾶς. «Καὶ πῶς τὴ λές;»

«Τριανταφυλλιά», εἶπε ἡ Δαφνούλα. «Μὲ τὴν Τριανταφυλλιά μου καὶ μὲ τὸ γατάκι μου τὴν Ψιψίνα πηγαίνω πολλὲς φορὲς στὸν ἄλλο παππού μου, τὸν πατέρα τῆς μητέρας μου. Ξέρετε γιατί; Ἀκοῦστε τὶ μοῦ λέει ὁ παππούς μου ὁ Ἀντρέας ὁ Λιόντας ἅμα μὲ δῇ νὰ ἑτοιμάζωμαι»:

«Μὲ τί καμάρι περπατεῖ
τὴν κούκλα της κρατώντας,
καὶ μ' ἕνα σπάγκο τὸ γατὶ
ξοπίσω της τραβώντας.
Κοντὰ στὴν πόρτα σιαματᾶ
πρὶν πάῃ πιὸ παραπέρα,
καὶ τὰ πουλιά της χαιρετᾶ
μὲ μιά της καλημέρα.
«Καλημερούδια σας, πουλιά,
καλημερούδια χῆνα...
Τὴν κούκλα λὲν Τριανταφυλλιὰ
καὶ τὸ γατὶ Ψιψίνα.
Κι ἂν μὲ ρωτᾶτε καὶ γιὰ ποῦ;
νωρὶς τὶ τάχα βγῆκα;
πάω νὰ προφτάσω τὸν παππού
ποῦ μὲ φιλεύει σῦκα»,

Ὁμολογοῦμεν ὅτι, ἐὰν ὡς σκοπὸς τῶν ἀναγνωστικῶν βιβλίων ἐτίθετο, μηδὲν νὰ διδάσκωσι, νὰ καθιστῶσι δὲ διὰ τῶν ἀναγνωσμάτων τοὺς παῖδας φλυάρους, κούφους, ἀνοήτους καὶ ἀνικάνους νὰ αὐτενεργῶσι καὶ νὰ σκέπτωνται, ἦτο ἀδύνατον νὰ γραφῶσι καταλληλότερα ἀναγνωστικὰ βιβλία.

Παραθέτομεν καὶ τὸ ἐν σελ. 50 διήγημα τοῦ αὐτοῦ περιεχομένου καὶ τῆς αὐτῆς ἀξίας:

«Ἡ Δαφνούλα φτιάνει ἀπὸ τὸ κερὶ κοῦκλες. Τὶς βάζει γύρω, καὶ πότε κάνει πὼς ἔχει τάχα τὰ βαφτίσια τῆς μεγάλης της κούκλας τῆς Τριανταφυλλιᾶς, καὶ πότε κάνει τραπέζι, γιατὶ ἔβγαλε τὸ πρῶτο της δοντάκι.

Ἄλλοτε πάλι μαλώνει τὶς κοῦκλες της.

«Ἐσὺ κακιά, λερώθηκες· σ' ἀρέσει νὰ κυλιέσαι στὴ σκόνη καὶ νὰ παίζῃς μὲ τὶς λάσπες. Ἄ! δὲ μ' ἀρέσουν ἐμένα τέτοια ἀκάθαρτα παιδιά».

«Ἐσὺ Τριανταφυλλιά, ἔφαγες κρυφὰ τὸ γλυκό. Καὶ μόνο αὐτό; Ἔφαγες πολὺ καὶ αὔριο θάχῃς πυρετό. Θὰ φωνάξω τὸ γιατρὸ καὶ νὰ δῇς πικρὰ γιατρικὰ ποὺ θὰ πιῇς! Καὶ θὰ μείνῃς μέρες καὶ μέρες στὸ κρεβάτι!»

«Νὰ σοῦ πῶ, μαμά, νὰ μὲ συμπαθᾶς! Μὴν τὸ ἔφαγες ἐσύ, καὶ λὲς πὼς τὸ ἔφαγα ἐγώ;» λέει τάχα ἡ Τριανταφυλλιά.

«Γιὰ νὰ σοῦ πῶ, φλύαρη, ἔτσι μιλοῦν τὰ παιδιὰ στὴ μαμά»; λέει ἡ Δαφνούλα . . . . . .

Ἡ Δαφνούλα βάζει τὴν Τριανταφυλλιὰ στὸ μικρό της κρεβατάτι καὶ τῆς τραγουδεῖ.

Νάνι, νάρθη ἡ μάνα της κλπ.

Καὶ ὁ Γιῶργος γελᾶ τότε καὶ τραγουδεῖ κι αὐτός:

Νάνι, νάνι, νάνι της
ὥσπου νάρθη ἡ μάνα της
νὰ τῆς φέρῃ καὶ κοκά,
κι ἕνα κόσκινο φλουριά,
Καὶ τῆς γάτας τὴν οὐρά,
καὶ τοῦ ποντικοῦ τ' αὐτιά».

Τὸν γελῶντα *Γιῶργον* θὰ μιμηθῶσι βεβαίως πάντες οἱ ἀναγνῶσται τῶν τοιούτων διηγημάτων.

Καὶ ἡ προσευχὴ τῶν παιδίων (ἐν σελ. 18). «Θεέ μου . . . . . Στεῖλε γλυκὸν ὕπνο στὸν ἀδερφούλη μας τὸν Ἀντρέα ποὺ εἶναι στὸν πόλεμον κλπ.» εἶναι μωρά. Ἡ προσευχὴ ἐκφράζει πάντοτε τὰ κατέχοντα τὴν ψυχὴν τοῦ ἀνθρώπου συναισθήματα. Ὅταν δὲ ἔχῃ τις υἱὸν ἢ ἀδελφὸν εἰς τὸν πόλεμον, τὸ κυριαρχοῦν παρ' αὐτῷ συναίσθημα εἶναι τὸ τοῦ φόβου περὶ τοῦ κινδύνου τοῦ προσφιλοῦς προσώπου. Πᾶς τις δὲ προσευχόμενος εἰς τὸν θεόν, ἔστω καὶ μικρὸς παῖς, εὔλογον εἶναι νὰ ζητῇ, ἵνα οὗτος διαφυλάξῃ καὶ σώσῃ τὸν ἄνθρωπόν του. Μόνον ὁ συγγραφεὺς ἠδύνατο νὰ θέσῃ εἰς τὸ στόμα τῶν μικρῶν παιδίων παράκλησιν, ὅπως ἀποστείλῃ ὁ Ὕψιστος γλυκὺν ὕπνον εἰς τὸν μαχόμενον ἀδελφόν των. Ὕπνου εἶχεν ἀνάγκην οὗτος πολεμῶν τοὺς ἐχθροὺς ἢ προφυλάξεως ἀπὸ ἀσθενείας καὶ πρὸ πάντων ἀπὸ τῆς ἐχθρικῆς σφαίρας;

Τοιαύτη εἶναι ἡ ὕλη τῶν διηγημάτων τοῦ βιβλίου. Ἀλλὰ καὶ τὰ παραμύθια, ἃ ὁ συγγραφεὺς διακόπτων τὴν ἑνότητα τοῦ βιβλίου παραθέτει μεταξὺ τῶν διηγημάτων, εἶναι χυδαῖα καὶ ἀκαλαίσθητα. Διδάσκονται δὲ οἱ ἀναγινώσκοντες αὐτὰ παῖδες, ὅτι οὐχὶ ἡ ἀρετὴ καὶ ἡ ἀλήθεια, ἀλλ' ἡ πονηρία καὶ τὸ ψεῦδος νικῶσι καὶ θριαμβεύουσιν. Οὕτω τὸ παραμύθιον «*ὁ γάϊδαρος, ὁ λύκος καὶ ἡ ἀλεπού*» (σελ. 21—27) οὐ μόνον χλευάζει τὸ μυστήριον τῆς ἐξομολογήσεως, ἀλλὰ καὶ διδάσκει παρὰ τὴν κρατοῦσαν γνώμην, ὅτι ὁ ὄνος εἶναι πονηρότερος τῆς ἀλώπεκος καὶ ὅτι οὗτος διὰ τῆς πονηρίας καὶ τοῦ ψεύδους κατώρθωσε νὰ ἐξολοθρεύσῃ τοὺς ἐχθρούς του καὶ δὴ τὸν λύκον καὶ τὴν ἀλώπεκα!

Ἐπίσης τὸ παραμύθιον «*ἡ ἀλεποὺ καλόγρια*» (σ. 37 κ. ἑ.) διαφθείρει ἀντὶ νὰ ἠθικοποιῇ τὰ παιδία. Παραθέτομεν τεμάχια τούτου, ἵνα ἴδῃ ὁ ἀναγνώστης, τί προσφέρουσι τὰ νέα βιβλία πρὸς ἠθικοποίησιν τῶν μικρῶν μαθητῶν καὶ ἰδίως τῶν κορασίων:

«Μιὰ μέρα ἡ κυρὰ Μαριώ, στὰ ὁλόμαυρα ντυμένη καὶ μὲ τὸ

κομπολόγι στὸ χέρι ξεκίνησε νὰ πάη σὲ μακρυνὸ βουνό, νὰ χτίση μοναστήρι καὶ νὰ καλογερέψη.

Στὸ δρόμο ἀπάντησε μιὰ παχουλὴ κότα. Σὰν τὴν εἶδε ἡ κότα τὴν κυρὰ Μαριώ, ἔτσι στὰ μαῦρα ντυμένη, ρώτησε:

«Σὲ καλό σου κυρὰ Μαριὼ, τί τρέχει;

Δὲν ἄκουσες εὐλογημένη μου; Πάω νὰ γίνω καλόγρια....

«Μοῦ κάνεις τὴ χάρη νὰ μὲ πάρης καὶ μένα κυρὰ Μαριώ;» τὴν παρακαλεῖ ἡ κότα.

«Μπά! τόσο μικρὴ καὶ θέλεις ν' ἀρνηθῆς τὸν κόσμο;» εἶπε ἡ πονηρὴ κυρὰ Μαριώ.

«Τί νὰ κάνω, κυρὰ Μαριώ μου;» εἶπε ἡ κότα.

«Πῆρα ἄντρα ἀκαμάτη καὶ καυχησιάρη. Κάθε μέρα ἄλλο δὲν κάνει παρὰ νὰ δείχνη τὰ κάλλη του καὶ νὰ μαλλιοτραβιέται μὲ τοὺς ἄλλους προκομμένους κοκόρους. Πότε μοῦ ἔρχεται μὲ μαδημένα τὰ φτερά του, πότε μὲ καταματωμένο τὸ κεφάλι. Νὰ πῆς πῶς βάζει γνώση; Κάθε ἄλλο, κυρὰ Μαριώ μου, κάθε ἄλλο. Τί νὰ κάμω κι ἐγώ; Ἔκαμα τάμα νὰ γίνω καλόγρια».

«Καὶ μὲ ὅλο σου τὸ δίκιο, μικρούλα μου, εἶπε ἡ κυρὰ Μαριώ «Σὲ παίρνω, εἶναι περίσταση νὰ κάμω κι ἐγὼ κάτι καλὸ στὸν κόσμο».

Πᾶνε, πᾶνε· βρίσκουν ἕναν κόκορα.

«Κικιρίκου, κικιρί! Καὶ γιὰ ποῦ ὥρα καλή;

«Πᾶμε νὰ γίνωμε καλόγριες» εἶπε πρόθυμα ἡ κότα.

«Μπά, μὲ παίρνετε καὶ μένα;» λέει ὁ κόκορας. «**Σεῖς καλόγριες κι ἐγὼ ἡγούμενος;**»

Αὕτη εἶναι ἡ γλῶσσα καὶ τοῦτο τὸ πνεῦμα, ἅτινα κυριαρχοῦσιν ἐν τῷ παραμυθίῳ. Γλῶσσα διεφθαρμένη καὶ πνεῦμα πονηρὸν καὶ ἀκάθαρτον, ταράσσον τὴν ἠθικὴν ἀθωότητα τῶν παιδίων καὶ διασαλεῦον τὰ θεμέλια τῆς αἰδοῦς καὶ τῆς σεμνότητος αὐτῶν.

Πρὸς ἐποπτικωτέραν δὲ παράστασιν τοῦ περιεχομένου τοῦ παραμυθίου τούτου παρατίθεται καὶ εἰκών, ἧς ἡ παράστασις ἐφάνη ἐξόχως ἐποικοδομητικὴ ἀπὸ ἠθικῆς καὶ θρησκευτικῆς ἀπόψεως διὰ τοὺς παῖδας. Ἀπεικονίζεται δηλ. ἡ ἀλώπηξ ῥασοφοροῦσα, κρατοῦσα κομβολόγιον, ἐν κατανυκτικῇ στάσει. Ἡ ὅλη παράστασις προφανῶς θὰ προκαλέσῃ τὴν χλεύην καὶ τὸν σαρκασμὸν πρὸς τὸ ἱερατικὸν σχῆμα.

2. *Ἐπ. Γ. Παπαμιχαὴλ*

Ἀλφαβητάριο. Μέρος Α΄. Ἔκδοσις Η΄. Ἀθῆναι 1920.

Ἐκδότης Δ. Δημητράκος.

Πολὺ κατώτερον τοῦ Ἀλφαβηταρίου τοῦ κράτους εἶναι τὸ τοῦ κ. Παπαμιχαήλ, ὑστεροῦν ἐκείνου καὶ κατὰ τὴν ἐκλογὴν καὶ ἑνότητα τῆς ὕλης καὶ κατὰ τὴν διάταξιν αὐτῆς.

Ἡ γλῶσσα τοῦ βιβλίου τούτου προερχομένη ἐκ τοῦ αὐτοῦ ἐργαστηρίου, ἐξ οὗ καὶ ἡ γλῶσσα τοῦ Ἀλφαβηταρίου τοῦ κράτους, σκοπεῖ ἀναντιρρήτως οὐχὶ νὰ ἐξευγενίσῃ καὶ προαγάγῃ τὴν γλῶσσαν τοῦ μαθητοῦ, ἀλλὰ νὰ ἐκχυδαΐσῃ καὶ διαφθείρῃ ταύτην. Καὶ ἐνταῦθα συναντᾷ τις συχνάκις τὰς χυδαίας καὶ παρεφθαρμένας λέξεις *πάω, πάει, πᾶμε, πᾶνε, πιῶ, πιῆ, ἤπιαν, φάω, φᾶμε, φᾶνε, τρῶνε, ἔρθη, ἔρθουν, ναρθῆς, λέω, λές, λέει, πῆ, πές, ζητᾶ, τραγουδᾶ, πατᾶ, κρατᾶ τὸ ἴσιο, κουνᾶ, δῶ, δῆτε, ἀκοῦτε, κόβω, ξέρω, χάφτει, σκίζει, φέρνω, στέλνω, πλένω, φυλάγω, ἦταν, φτυάρι, φτερά, φτεροῦγες, χτένι, χτενίζω, χτένισμα, δίχτυ, προχτές, σκολειό, σκολειά, ἀδερφό, ἀδερφή, ξαδέρφη, ξαδέρφια, ἀποκρίθηκε, καταράστηκε, καθόμαστε, ἀνάβουν, γιορτή, γιορτινὰ καὶ πλεῖστα ἄλλα.*

Ἀλλὰ καὶ τὸ περιεχόμενον τοῦ Ἀλφαβηταρίου τούτου δὲν εἶναι κρεῖττον τῆς γλώσσης αὐτοῦ. Μωρόν, φλύαρον, χυδαῖον, ταπεινόν, προώρισται πάντως οὐχὶ νὰ μορφώσῃ καὶ ἐξευγενίσῃ τοὺς παῖδας. Παραδείγματα τοῦ τοιούτου περιεχομένου ἀναγράφομεν τὰ ἑξῆς:

Καμπάνα (σ. 44.)

«Ντάν, ντάν, ντὰν ντάν, ντὰν ντάν!» Σημαίνει ἡ καμπάνα κάθε Κυριακὴ καὶ κάθε μεγάλη γιορτή. »Ντάνταν! ντάνταν! νταντανταντάν!» Ὁ κόσμος τώρα εἶναι ντυμένος τὰ γιορτινά του ροῦχα.

«Ντάν! ντάν! ντάν!» Τώρα μὲ τὶς λαμπάδες στὰ χέρια οἱ χριστιανοὶ ξεκινοῦν ἀπὸ ὅλα τὰ σπίτια γιὰ τὴν ἐκκλησιά.

«Ντάν ! ντάν ! ντάν !» Μπαίνουν τώρα, προσκυνοῦν μὲ εὐλάβεια ἐμπρὸς στὸ προσκυνητάρι καὶ ἀνάβουν τὶς λαμπάδες τους.

«Ντάν ! ντάν ! ντάν !» Ποιὸς μπορεῖ νὰ μείνῃ στὸ σπίτι ; Καὶ οἱ πιὸ τεμπέληδες τώρα μπαίνουν στὴν ἐκκλησιά !

«Ντάν, ντάν, ντάν ! νταντάν ! νταντάν ! Ὁ παπὰς τώρα στὰ χρυσὰ ντυμένος ἀρχίζει τὴ λειτουργία.

«Ντάν ! ντάν ! ντάν !» Ὁ Χριστούλης, ἡ Παναγίτσα, οἱ ἅγιοι στὸ εἰκονοστάσι, φαίνονται νὰ λένε μὲ γλυκὸ χαμόγελο στοὺς χριστιανούς: «Πολύ, πάρα πολὺ μᾶς ἀρέσετε νὰ σᾶς βλέπωμε ἔτσι ἑνωμένους, σὰν ἀδέρφια»,

«Ντίν ! ντίν ! ντὶν !» καὶ τὸ καμπανάκι ποὺ εἶναι στὸ ἐκκλησάκι ἀπάνω στὴν κορφὴ τοῦ βουνοῦ «Ντίν ! ντίν ! ντίν !» τὸ καμπανάκι. Οἱ βοσκοὶ εὐχαριστημένοι γυρίζουν στὶς στάνες τους. Ἁπλωμένοι στόν ἴσκιο τῶν πεύκων παίζουν χαρούμενα τὴ φλογέρα τους.

«Ντίν ! ντίν ! ντίν !» τὸ καμπανάκι. Κάποιος ξένος μπῆκε στὸ ἐκκλησάκι νὰ ἀνάψῃ τὰ καντήλια «Ντίν ! ντίν ! ντίν !» Χαρὰ σκορπίζει γύρω στὸ βουνὸ τὸ καμπανάκι «Ντίν ! ντίν ! ντίν ! ντίν ! ντίν !»....

Σελ. 49.

«Ποιὰ εἶμαι ποὺ σᾶς μιλῶ τώρα τόσον καιρό ; Εἶμαι ἡ Δαφνούλα τοῦ Φώτου Λιόντα. Ὁ ἀδερφός μου λέγεται Γιῶργος.

Ὁ παππούς μου, ὁ Ἀντρέας Λιόντας, μᾶς παίρνει κάθε Κυριακὴ καὶ κάθε γιορτή, καὶ κατεβαίνομε στὴν ἀκρογιαλιὰ καὶ ψαρεύομε μὲ ἀγκίστρια».

Καὶ κατωτέρω :

«Προχτές, πρὶν νὰ ψαρέψωμε, περάσαμε ἀπὸ τὸ μπακαλικάκι ποὺ εἶναι στὴν ἀκρογιαλιά. Τί ἔχεις, μπάρμπα Μαθιέ, νὰ φᾶμε σήμερα ; ρώτησε ὁ παππούς.

Ὁ Μπάρμπα Μαθιὸς ἀποκρίθηκε : «Ἔχω μπαρμπούνια τηγανητά· περιμένω νὰ μοῦ φέρουν καὶ ἕνα ἀρνάκι».

«Νὰ μᾶς κρατήσης λίγα μπαρμπούνια, καὶ νὰ μᾶς ψήσης στὴ σκάρα τὴ σπλῆνα καὶ τὸ συκώτι τοῦ ἀρνιοῦ» παράγγειλε ὁ παππούς.

Σπουδαία ἀληθῶς καὶ λίαν διδακτικὴ ἡ ὕλη αὕτη.

Ἐν δὲ σελ. 52 ἀναγινώσκομεν:

«Τζί! τζί! τζί! τζί! τζί! τζί!» ὁ τζίτζικας τραγουδᾶ ἀδιάκοπα τὸ καλοκαῖρι κρυμμένος μέσα στὶς φυλλωσιὲς τῶν δένδρων.

Τζί! τζί! τζί! τζὶ τζὶ τζὶ τζὶ, τζί, τζί, τζί, ὅλα τὰ τζιτζίκια μαζὶ κάνουν μουσική.

Τζά! τζά! τζάα! τζά! τζά! τζά! τζά! τζάα!» ἕνας γερο-τζίτζικας κρατᾶ τὸ ἴσιο.

«Δὲν παύεις πιὰ μὲ ξεκούφανες!...» λέει ὁ μύρμηγκας φορτωμένος ἕνα βαρὺ σπειρὶ σιτάρι.

«Τί; τί; σὲ μένα τὸ λές;» ρωτᾶ ὁ τζίτζικας γυρίζοντας στὸ μύρμηγκα τὰ μάτια του τὰ μεγάλα σὰ δυὸ γυαλιστερὲς χάντρες. (Μεγάλα — σὰ δυὸ γιαλιστερὲς χάντρες!).

«Ναί, σὲ σένα τὸ λέω! Θέλεις νὰ σ' τὸ ξαναπῶ; Γέρασες καὶ μυαλὸ δὲν ἔβαλες» ξαναεῖπε ὁ μύρμηγκας. «Καὶ γιατὶ παρακαλῶ;» ρώτησε ὁ τζίτζικας!

«Θεέ μου ἀδιαντροπιά!» λέει ὁ μύρμηγκας. «Δὲ μοῦ λές; δὲ μαζεύεις κάτι γιὰ τὸ χειμῶνα; Ἔχεις σκοπὸ πάλι ναρθῆς νὰ μὲ ξαναφορτωθῆς;»

«Ὅσο γι' αὐτό, μὴν ἔχεις φόβο» εἶπε ὁ τζίτζικας.

«Θυμᾶσαι; Ἦρθα τουρτουρίζοντας νὰ μὲ φιλέψης καὶ μὲ πέταξες σὰ σκυλί».

«Ἔτσι σοῦ ἄξιζε» εἶπε ὁ μύρμηγκας.

«Πολὺ καλά!» εἶπε ὁ τζίτζικας. «Μὰ βλέπεις, δὲν πέθανα. Πῆγα στὴν ἀδερφή σου τὴ μέλισσα καὶ πέρασα, δόξα νάχη ὁ Θεός, ζωὴ μιὰ φορά!»

«Ζούμ! Ζούμ!» ἔκαμε πετώντας ἀπὸ κεῖ βιαστικὰ ἡ μέλισσα φορτωμένη μέλι.

«Δὲν ἀξίζει δὰ τὸν κόπο νὰ μὲ παινεύῃς ἔτσι καλέ μου φίλε!....»

«Πάντα σκροποχέρα! πάντα σκροποχέρα» εἶπε ὁ μύρμηγκας.

«Ὄχι σὰν ἐσᾶς τοὺς προκομένους» εἶπε ὁ γερο τζίτζικας.

«Θὰ φωνάζω ὅλους γύρω νὰ τοὺς πῶ τὴν ἱστορία σας. Τζά! τζά! τζάα! ἐλᾶτε δῶ.....»

«Τί; τί;» ρώτησαν πετώντας γύρω του ὅλα τὰ τζιτζίκια.

«Ἀκοῦστε..., τοῦ λόγου του ὁ μύρμηγκας», ἡ σφῆκα ποὺ χύνει τὸ φαρμάκι της ἐδῶ δίπλα μας, ἡ ἀράχνη ποὺ ὑφαίνει παραπέρα, ὁ σκαντζόχοιρος ποὺ προβάλλει ἀγριεμένος καὶ ἡ μέλισσα ποὺ πέρασε, ἦταν μιὰ φορὰ κι ἕναν καιρὸ ἄνθρωποι κι ἀδέρφια.

Ἡ μάνα τους δούλεψε καὶ τοὺς ἔκαμε ὅλους νοικοκυραίους, ὁ μύρμηγκας ἔγινε ζευγολάτης, ὁ σκαντζόχοιρος περιβολάρης, ἡ ἀράχνη παντρεύτηκε κι ἔγινε περίφημη ἀνυφάντρα, ἡ σφῆκα πῆρε κάποιο ζαχαροπλάστη καὶ τὸν ἐβοηθοῦσε νὰ φτιάνῃ τὰ γλυκίσματα.

«Γι' αὐτὸ ζηλεύεις! γι' αὐτὸ ζηλεύεις!... Εἴμαστε καὶ φαινόμαστε....» εἶπαν φουρκισμένοι.....

«Δὲ ζηλεύω κανένα εἶπε ὁ τζίτζικας». Μὰ τότε ποὺ ψυχομαχοῦσε ἡ μάνα σας κι ἔστειλε τὴν παρακόρη της νὰ πᾶτε νὰ τὴ δῆτε, δὲν πῆγε κανένας σας, μόνο ἡ εὐλογημένη μέλισσα.

«Δὲ θ' ἄφηνα ἐγὼ τὰ χωράφια μου ἀθέριστα» εἶπε ὁ μύρμηγκας. «οὔτε ἐγὼ τὸν κῆπο μου ξέφραγο» εἶπε ὁ σκαντζόχοιρος τρίζοντας τὰ δόντια του.

«Οὔτε ἐγὼ τὰ πανιά μου» εἶπε ἡ ἀράχνη.

«Κι' ἐγὼ δὲ θ' ἄφηνα τὰ γλυκά μου» εἶπε φαρμακωμένη ἡ σφῆκα.

«Τὸ ξέρω δά» εἶπε ὁ τζίτζικας «γι' αὐτὸ καὶ σᾶς καταράστηκε. Ἐσὺ μύρμηγκα νὰ σπέρνῃς καὶ νὰ θερίζῃς καὶ προκοπὴ νὰ μὴν κάνῃς. Ἐσύ, σκαντζόχοιρε, νὰ φέρνῃς πάντα φορτωμένος τ' ἀγκάθια ποὺ θὰ ἔφραζες τὸν κῆπο σου.

'Εσὺ ἀνυφάντρα μου, νὰ ὑφαίνῃς, νὰ ὑφαίνῃς καὶ πανὶ νὰ μὴν ξεστένῃς. Καὶ σὺ σφῆκα μέλι νὰ τρῶς καὶ φαρμάκι νὰ σοῦ γίνεται. Μόνο ἡ ἀδερφούλα σας ἔτρεξε νὰ δῇ τὴ μάνα σας μὲ τὰ προζύμια στὰ χέρια καὶ βλέπετε πῶς εἶναι φορτωμένο πάντα τὸ σπίτι της»

«Τζί! τζί! τζί! ντροπή, ντροπή! τζί! τζί! τζί! ντροπή, ντροπή!» φώναξαν ὅλα τὰ τζιτζίκια.

«Μπλέξιμο μὲ τὸν τζίτζικα!» ἔκαμε καταθυμωμένος ὁ σκαντζόχοιρος. Σφῆκα ἅρπαξέ τον καὶ φέρε τον ἐδῶ νὰ τὸν τραγανίσω νὰ ξεθυμάνω».

'Η σφῆκα χίμηξε.

«Μοῦ ἔσκισες τὸ καλύτερο φτερό μου» εἶπε ὁ τζίτζικας. Καὶ περνώντας ἀπὸ τὸ πανὶ τῆς ἀράχνης, ποὺ ἔπλεκε τὰ δίχτυα γύρω του νὰ τὸν δέσῃ, νὰ καὶ σὺ καὶ τὰ πανιά σου εἶπε, τί νόμισες πὼς εἶμαι κουνούπι ἢ μίγα;»

«Πᾶμε γιατὶ ἀλλιῶς ποτὲ δὲ θὰ ξεμπλέξουμε» εἶπε ὁ μύρμηγκας.

«Στὸ καλὸ» εἶπε ὁ τζίτζικας, «καὶ μάθετε ἄλλοτε νὰ μὴν τὰ βάζετε μὲ τὸν τζίτζικα».

Διὰ τῆς διηγήσεως ταύτης παρίσταται θριαμβεύουσα ἡ ὀκνηρία καὶ καθυβριζομένη ἡ ἐπιμέλεια καὶ ἡ φιλεργία. Ὑπὸ μωρίας καὶ ἀμαθείας παιδαγωγικῆς διεσκευάσθη ὁ μῦθος οὗτος ἐπὶ τὸ χυδαιότερον καὶ διεστράφη ἐπὶ τὸ ἀφυσικώτερον, ἵνα διδαχθῶσιν οἱ νεαροὶ παῖδες, ὅτι οὐχὶ οἱ οἰκονόμοι καὶ ἐργατικοί, ἀλλ' οἱ φλύαροι, αὐθάδεις καὶ ὀκνηροὶ θριαμβεύουσιν ἐν τῷ κόσμῳ.

Τὸ αὐτὸ φλύαρον καὶ μωρὸν πνεῦμα διήκει δι' ὅλων τῶν διηγημάτων τοῦ βιβλίου. Τὰ διηγήματα, ἅτινα κατ' ἐκλογὴν προσφέρονται πρὸς ἀνάγνωσιν εἰς τοὺς μαθητάς, εἶναι χυδαῖα, φλύαρα, ἀψυχολόγητα, ἐκ τῶν πεζοτέρων σκηνῶν τοῦ βίου εἰλημμένα.

3. Ἰωάννου Π. Συκώκη.

«*Ἀλφαβητάριο*»

Μέρος δεύτερο. 4. Ἔκδοση.

Ἀθῆναι 1920. Ἐκδότης Ἰω. Δ. Κολλάρος.

Τὸ βιβλίον τοῦτο περιέχει ὡς καὶ τὸ Ἀλφαβητάριον τοῦ κ. Παπαμιχαὴλ διηγήσεις ἐκ τοῦ βίου δύο μικρῶν ἀδελφῶν, τῆς Νίνας καὶ τοῦ Νίκου. Εἶναι δὲ καὶ τοῦτο γεγραμμένον ἐν τῇ αὐτῇ ἀκριβῶς χυδαίᾳ, παρεφθαρμένῃ καὶ ἀκαλαισθήτῳ γλώσσῃ τῶν ἄλλων ἐγκεκριμένων βιβλίων.

Ἀλλὰ δὲν εἶναι μόνον ἡ γλῶσσα, ἥτις καθιστᾷ τὸ βιβλίον βλαβερὸν καὶ ἀπόβλητον ἐκ τῶν σχολείων· ὅμοιον εἶναι καὶ τὸ περιεχόμενον αὐτοῦ. Οὕτω λ. χ. ἐν τῷ ἐν σελ. 40 κεφαλαίῳ, «πῶς διασκεδάζει στὸν πλάτανο ἀποκάτω ἡ οἰκογένεια τοῦ Καλαμᾶ», ἀναγινώσκομεν:

«Ἦρθε τὸ μεσημέρι. Ὁ Γιάννης ἔστρωσε χάμω κλαδιὰ ἀπὸ τὸ δέντρο καὶ ὁ πατέρας ἔκοψε ἀπάνω στὰ κλαδιὰ τὸ ψητὸ ἀρνὶ κομμάτια κομμάτια καὶ φέτες φέτες τὸ ψωμί. Ἔπειτα κάθισαν κάτω ὅλοι γύρω γύρω ***κι ἔφαγαν μὲ πολλὴ ὄρεξη τὸ φαγητὸ ποὺ ἦταν καμωμένο ἀπὸ τὰ καλὰ πράματα ποὺ ἔβγαζε τὸ περιβόλι»(!)***

Ἐλησμόνησεν ἆρά γε ὁ συγγραφεὺς, τί ἔγραψεν ἐν τῷ προηγουμένῳ στίχῳ, ἢ πιστεύει, ὅτι τὸ περιβόλι παράγει καὶ ψητὰ ἀρνιά;

Κατωτέρω, ἐν τῷ αὐτῷ διηγήματι, ἀναγινώσκομεν: «Οἱ μεγάλοι ἤπιαν κρασὶ ποὺ τὸ ἄδειαζαν ***ἀπὸ τὶς τσότρες***». !! Ἦσαν δὲ οἱ μεγάλοι οὗτοι μόνον δύο, ὁ Καλαμᾶς καὶ ἡ σύζυγός του. Καὶ ἄδειασαν οὐχὶ μίαν, ἀλλὰ περισσοτέρας *τσότρας*! Διδακτικὸν ἀληθῶς καὶ ἀξιομίμητον τὸ παράδειγμα. Καὶ ἵνα ἐπενεργήσῃ τὸ παράδειγμα τοῦτο δραστικώτερον, εἰκονίζεται ὁ Καλαμᾶς ἐν τῷ

βιβλίῳ ἄνευ ἐπενδύτου, μὲ τὸν *παναμὰν* ἐπὶ τῆς κεφαλῆς πρὸς τὰ κάτω γυρισμένον καὶ μὲ τὰς χεῖρας εἰς τὰ θυλάκια τῆς περισκελίδος του! Μὲ τόσον κρασὶ τὸ *γλέντι* ἀναμφιβόλως, ὡς λέγει τὸ τραγοῦδι τοῦ Καλαμᾶ, «θὰ ἔδωκε καὶ θὰ ἐπῆρε».

Ἀλλὰ καὶ τὸ ἐν σελ. 44 διήγημα περὶ τῆς λαιμαργίας τῶν μυιῶν, ὧν *τὰ πόδια καὶ τὰ φτερὰ* ἐκόλλησαν εἰς τὸ μέλι καὶ αἵτινες ἀπέθανον ἅπασαι, μὴ δυνάμεναι νὰ ἀπομακρυνθῶσιν ἐκεῖθεν, εἶναι ἀνόητον. Αἱ μυῖαι ἀπέθανον οὐχὶ διότι ἔφαγον πολύ, ἀλλὰ διότι ἐκόλλησαν εἰς τὸ μέλι. Ἀφοῦ ἐκόλλησαν καὶ δὲν ἠδύναντο νὰ φύγωσι καὶ ὀλίγον ἢ καὶ καθόλου ἂν δὲν ἔτρωγον, πάλιν θὰ ἀπέθνησκον.

Τὸ ἐν σελ. 25 κεφάλαιον «Τί παιχνίδι παίζουν ἡ Νίνα καὶ ὁ Νίκος» οὐδὲν διδάσκει.

Καὶ τὸ ἐν σελ. 62 παραμύθιον «τί ἔπαθε μία κλέφτρα ἀλεποὺ» γέμει μωριῶν καὶ ἀπιθανοτήτων· ἀποδίδονται δὲ δι' αὐτοῦ εἰς τὰ ἀναφερόμενα ζῷα ἰδιότητες ἀντίθετοι ἐκείνων, ἃς ἔχουσιν. Οὕτως ἐμφανίζεται ὁ ὄνος ὡς πονηρότερος τῆς ἀλώπεκος, αὕτη δὲ ὡς μωρὰ καὶ ἀνόητος ἀπατᾶται καὶ συλλαμβάνεται αὐτὴ καὶ τὰ τέκνα της ὑπὸ τοῦ ὄνου.

Παραθέτομεν ὁλόκληρον τὸ ἐν λόγῳ παραμύθιον:

«Μακριὰ ἀπὸ τὸ χωριό, εἶχε ἕνας φτωχὸς ζευγολάτης τὸ χωραφάκι του.

Ἐκεῖ εἶχε χτισμένο πρόχειρα ἕνα καλυβάκι, καὶ ἔβαζε μέσα τὰ σύνεργά του, ὅταν τὸ βράδυ τελείωνε τὴ δουλειά του καὶ γύριζε στὸ φτωχικό του.

Μιὰ νύχτα ἡ ἀλεπού, ἡ κυρὰ Μαριά, χώθηκε ἀπὸ μιὰ μικρὴ τρύπα κι ἔκλεψε *τὰ λουριὰ* τοῦ ζευγολάτη ποὺ ἔδενε τὸ ἀλέτρι καὶ τὶς ζεῦλες.

Τὴν ἄλλη μέρα πάει ὁ ζευγολάτης, δὲ βρίσκει τὰ λουριά, καὶ ἄρχισε νὰ κλαίη, γιατὶ ἦταν φτωχὸς ὁ κακομοίρης καὶ δὲν εἶχε χρήματα ν' ἀγοράση ἄλλα.

«Δυστυχία μου!» ἔλεγε. «Πῶς θὰ ὀργώσω σήμερα; Ἄχ, τὶ κακὸ μοῦ ἔκαμε ὅποιος μοῦ τὰ πῆρε!»

Τὸ γαϊδουράκι του σήκωσε τὰ ἤμερα μάτια του, εἶδε τὴ λύπη τοῦ ἀφεντικοῦ του καὶ ρώτησε:

«Γιατὶ κλαῖς ἀφεντικό;»

— «Τὸ καὶ τὸ ἔπαθα· εἶναι νὰ μὴν κλαίω;»

— «Χωρὶς ἄλλο, ἀφεντικό, τὰ λουριά τὰ ἔχει κλεμμένα ἡ κυρὰ Μαριά. Τὴν εἶδα τὴν πονηρὴ χτὲς τὸ δειλινὸ νὰ γυρίζῃ ἐδῶ τριγύρω. Δῶσε μου τὴν ἄδεια νὰ ψάξω νὰ βρῶ τὴ φωλιά της ἀπόψε, καὶ ***σοῦ δίνω τὸ λόγο μου,*** αὔριο τὸ πρωὶ νάχῃς τὰ λουριὰ στὰ χέρια σου» εἶπε τὸ γαϊδουράκι.

— «Κάμε ὅπως ξέρεις» εἶπε ὁ ζευγολάτης, «μὰ πολὺ φοβοῦμαι, πῶς δὲ θὰ κάμῃς τίποτα».

— «Πάει καλά. Καλὴ ἀντάμωση αὔριο τὸ πρωὶ ἐδῶ» εἶπε τὸ γαϊδούρι κι ἔφυγε.

Τὸ ἄλλο πρωί, ἅμα ξεπρόβαλε στὸ χωράφι του ὁ ζευγολάτης, βλέπει τὸ γαϊδούρι νὰ τρέχῃ στὰ τέσσερα καὶ νὰ γκαρίζῃ δυνατὰ σὰ νικητής:

«Γκάρ! γκάρ! γκάρρ!»

Κοιτάζει ὁ ζευγολάτης καλὰ καλὰ καὶ τὶ βλέπει;

Ἀπὸ πίσω του ὁ γάϊδαρος ἔσερνε δεμένη μὲ τὰ λουριὰ τὴν κυρὰ Μαριὰ μὲ τὰ παιδιά της τ' ἀλεπόπουλα.

«Γκὰρ! γκάρ! γκάρρ!»

«Νὰ ἀφεντικὸ» εἶπε τὸ γαϊδούρι: «Ἔχεις τὰ λουριὰ καὶ τὴν ἀλεποὺ μὲ τ' ἀλεπόπουλά της! Τὸ τομάρι της χωρὶς ἄλλο θὰ τὸ ἀκριβοπληρώσῃ ὁ κὺρ Θανάσης ὁ τομαράς».

Πῶς κατώρθωσε τὸ γαϊδουράκι νὰ κερδίσῃ τέτοια μεγάλη νίκη;

Ἀκοῦστε:

Ὁ κὺρ Μέντιος, ἔτσι ἔλεγαν τὸ γαϊδουράκι, γυρίζοντας δῶθε κεῖθε ἀπάνω στὸ βουνὸ βρῆκε τὴ φωλιὰ τῆς ἀλεποὺς, τῆς κυρὰ Μαριᾶς, ξαπλώθηκε ἀπ' ἔξω κι ἔκαμε τὸν ψόφιο.

Τὸ πρωΐ, σὰν ξύπνησε ἡ κυρὰ Μαριά, ἔνιψε τ' ἀλεπόπουλά της καὶ τὰ ρώτησε:

«Τὶ ὄνειρα εἴδατε ἀπόψε, παιδιά μου»; Τὸ ἕνα εἶπε:

«Εἶδα, πὼς τὰ τομάρια μας ἦταν κρεμασμένα στοῦ μπάρμπα Θανάση τὸ μαγαζί».

Σὰν τὸ ἄκουσε αὐτὸ ἡ κυρὰ Μαριά, εἶπε:

«Κούφια ἡ ὥρα ποὺ τ' ἀκούει, κούφια ἡ ὥρα ποὺ τ' ἀκούει!»

«Καὶ σὺ παιδάκι μου τὶ εἶδες;» ρώτησε τὸ ἄλλο ἀλεπόπουλο ἡ μάνα του.

«Ἐγὼ εἶδα πὼς ἀπ' ἔξω ἀπὸ τὴ φωλιά μας ἦταν ξαπλωμένος ἕνας ψόφιος γάϊδαρος».

«Μπὰ τὴν εὐχή μου νάχης! Μπὰ τὴν εὐχή μου νάχης. Νὰ παιδί μάλαμα».

«Γιὰ νὰ δοῦμε μὴν εἶναι καὶ σωστά:» εἶπε ἡ κυρὰ Μαριά.

Φαντάζεστε τὴ χαρά τους, σὰν εἶδαν τὸν καλό μας τὸ κὺρ Μέντιο ξαπλωμένο φαρδὺ πλατὺ ἀπ' ἔξω.

«Ἐμπρός, νὰ τὸν τραβήξωμε μέσα» εἶπε ἡ κυρὰ Μαριά «γρήγορα πρὶν τὸν μυριστοῦν τὰ κοράκια καὶ τὰ ὄρνια, ἢ ὁ κουμπάρος ὁ Νικολός».

Δοκίμασαν μὲ κάθε τρόπο νὰ τὸν τραβήξουν, μὰ δὲν μπόρεσαν.

Τότε λέει ἕνα ἀπὸ τ' ἀλεπόπουλα:

«Ξέρετε τὶ νὰ κάμωμε; Νὰ δεθοῦμε μὲ τὰ λουριὰ τοῦ ζευγολάτη, νὰ δέσωμε καὶ τὸ γαϊδούρι ἀπὸ τὴν οὐρὰ καὶ τὰ πίσω του πόδια, κι ἔτσι θὰ τὸν τραβήξωμε μ' εὐκολία».

«Μπράβο, σοφό μου παιδὶ» εἶπε ἡ ἀλεπού. Καὶ ἀμέσως ἡ κυρὰ Μαριὰ μὲ τ' ἀλεπόπουλα δέθηκαν ἀπὸ τὴν οὐρὰ τοῦ γαϊδάρου.

Μόλις τὸ γαϊδούρι κατάλαβε πὼς τὸ τραβοῦσαν, βρέθηκε μ' ἕνα πήδημα ὀρθὸ καὶ τὸ ἔβαλε στὰ πόδια.

Ποῦ πῆγε;».

Τὸ ἐν σελ. 66 διήγημα «πῶς γίνεται ἡ βροχὴ» ἔχει περιεχόμενον ἄσχετον πρὸς τὴν ἐπιγραφήν του. Περὶ ἄλλων πολλῶν δια-

λαμβάνει τὸ κεφάλαιον τοῦτο, ἀλλὰ περὶ τοῦ πῶς γίνεται ἡ βροχὴ, οὐδὲν λέγει.

Καὶ τὸ Ἀλφαβητάριον τοῦτο, ὡς ἐκ τῶν εἰρημένων συνάγεται, εἶναι ἀνάξιον νὰ χρησιμεύσῃ ὡς ἀναγνωστικὸν βιβλίον τῶν Ἑλληνοπαίδων.

4. *Ἀλφαβητάριο. Πρῶτο Μέρος.*

Συντακτικὴ Ἐπιτροπή: Δ. Ἀνδρεάδης, Ἀ.Δελμοῦζος,Π. Νιρβάνας, Ζ. Παπαντωνίου, Μ. Τριανταφυλλίδης, Κ. Μαλέας (Εἰκόνες).

Ἔκδ. 1. Ἀθῆναι, 1919.

Ἀπὸ ἀπόψεως χάρτου, εἰκόνων καὶ ἐκτυπώσεως τὸ Ἀλφαβητάριον τοῦτο εἶναι ἐξαίρετον, ἀλλ' ἀπὸ ἀπόψεως γλώσσης, περιεχομένου καὶ μεθόδου εἶναι τοὐναντίον ὅλως ἀκατάλληλον, ὅπως χρησιμεύσῃ πρὸς μόρφωσιν ἑλληνοπαίδων· διότι ὑπηρετεῖ εἰς τὸν αὐτὸν γλωσσικὸν καὶ ψυχικὸν ἐκχυδαϊσμόν, εἰς ὃν καὶ τὰ ἤδη ἐξετασθέντα ἀναγνωστικά.

Α') *Τὸ περιεχόμενον τοῦ βιβλίου.*

Τὸ περιεχόμενον τοῦ βιβλίου τούτου ἀποτελοῦσι σκηναὶ ἐκ τοῦ βίου τριῶν παιδίων «μικροαστικῆς» οἰκογενείας ἀπὸ τοῦ τέλους τοῦ θέρους μέχρι τῆς ἀνοίξεως. Αἱ σκηναὶ αὗται πεζαὶ κατὰ τὸ πλεῖστον καὶ ἐστερημέναι οὐ μόνον παιδευτικῆς ἀξίας, ἀλλὰ καὶ τῶν ἀρετῶν τῆς παιδαγωγικῆς διηγήσεως, οὐδὲν σπουδαῖον καὶ οὐσιώδες πρὸς τὴν πρέπουσαν διδασκαλίαν καὶ μόρφωσιν προσφέρουσιν εἰς τοὺς παῖδας. Τοὐναντίον πολλαὶ τούτων φαίνονται ὡς ἐπίτηδες γεγραμμέναι πρὸς ἐκχυδαϊσμὸν οὐ μόνον τῆς γλώσσης ἀλλὰ καὶ τῆς ψυχῆς.

α) Ἐν σελ. 56—58 ἐκτίθεται τὸ ἑξῆς διήγημα:

«*Καλύτερα βρεμένος παρὰ φορτωμένος*»

«*Ὁ Ψαρής, ὁ γάϊδαρος* τοῦ γέρο-Κανέλη, πρόβαλε στὸ δρόμο. Τί νὰ γυρεύῃ; Θέλει νὰ ἰδῇ θάχῃ δουλειὰ σήμερα ἢ ὄχι;

Βρέχει, βρέχει δυνατά. Ὁ Ψαρὴς στέκεται καὶ κοιτάζει.

Τὰ κεραμίδια τρέχουν σὰ βρύσες. Τὰ νερὰ κυλοῦν στὸ μικρὸ δρόμο σὰν ποτάμι. Οἱ διαβάτες τρέχουν γρήγορα νὰ χωθοῦν στὰ σπίτια τους «*Τὶ καλά, οὔτε φόρτωμα, οὔτε μαγκούρα* ἔχει σή-

μερα. Ἴσως οὔτε *καὶ αὔριο*» λέει ὁ γάϊδαρος· κι ἀπὸ *τὴ χαρά* του κρεμᾶ τ᾽ αὐτιά του πιὸ κάτω.

Βιαστικὰ περνοῦσε ἀπὸ κεῖ μιὰ κότα. Εἶδε τὸ γάϊδαρο νὰ βρέχεται, καὶ τοῦ εἶπε: «Βρέχεσαι, *καημένε*! Φύγε, ἔμπα μέσα! *Θὰ χαλάσης τὴ φορεσιά σου*».

«*Καλύτερα βρεμένος παρὰ φορτωμένος*» ἀπαντᾶ ὁ Ψαρής. Καὶ συλλογίζεται τὸ βαρὺ *φόρτωμα καὶ τὴ μαγκούρα* τοῦ γέρο Κανέλη».

Οἱ συγγραφεῖς ἀντὶ νὰ προβάλωσιν ὡς πρότυπα πρὸς τοὺς νεαροὺς ἑλληνόπαιδας χρηστοὺς καὶ εὐγενεῖς χαρακτῆρας πρὸς μίμησιν, προσφέρουσι τοὐναντίον εἰς αὐτοὺς *σκέψεις καὶ πράξεις ὄνου καὶ ὀνηλατῶν καὶ δὴ τὰς μᾶλλον χυδαίας*, αἵτινες μάλιστα, ὡς ἐκτίθενται, παρίστανται καὶ ὡς εὔλογοι καὶ ὀρθαί. Λέγομεν δὲ τὰς μᾶλλον χυδαίας, διότι, ἐνῷ ἠδύναντο νὰ παραστήσωσι τὸ ἐργατικὸν καὶ ὑπομονητικὸν τοῦτο ζῷον ἄξιον συμπαθείας, ὡς ἀγαπῶν τὴν ἐργασίαν του καὶ ὑπηρετοῦν τὸν κύριόν του καὶ ἀγαπώμενον ὑπ᾽ αὐτοῦ, πράττουσιν ὅλως τοὐναντίον. Οὕτω δὲ ἀντὶ νὰ ἐξάρωσιν ἐν τῇ συνειδήσει τῶν μαθητῶν τὴν ἀξίαν τῆς ἐργασίας καὶ τὴν πρὸς αὐτὴν ἀγάπην, καθὼς καὶ τὴν πρὸς τὸ ζῷον τοῦτο συμπάθειαν τοῦ κυρίου του, τοὐναντίον διδάσκουσι τοὺς νεαροὺς ἑλληνόπαιδας νὰ *προτιμῶσι τῆς ἐργασίας τὴν ἀθλιότητα*, διδάσκουσι *τὴν ἀντιπάθειαν* πρὸς τὰ ζῷα, διδάσκουσι τὰς *χυδαίας εἰρωνείας*, (*βρέχεσαι, καημένε! Θὰ χαλάσης τὴ φορεσιά σου*), καὶ συνηθίζουσιν αὐτοὺς νὰ ἀντιλαμβάνωνται τὰς κακώσεις τῶν ζώων, τῶν ὑπηρετούντων τὸν ἄνθρωπον εἰς τὰς ἐργασίας του, καὶ δὴ τὰς γινομένας διὰ τῆς «μαγκούρας», ὡς φυσικὰς καὶ πρεπούσας.

Τοιουτοτρόπως *ὁ γάϊδαρος*, ὃν κατὰ κόρον εἴδομεν ἤδη χρησιμοποιούμενον ὡς ἀνάγνωσμα καὶ ἐν ἄλλοις τῶν ἀναγνωστικῶν βιβλίων, καταντᾷ τὸ σύμβολον τῆς διὰ τῶν βιβλίων τούτων ἐπιχει-

ρουμένης γλωσσικῆς, καλαισθητικῆς καὶ φρονηματιστικῆς ἀναγεννήσεως τοῦ Ἔθνους. Δικαία δὲ καὶ εὔλογος εἶναι διὰ τοῦτο ἡ κατὰ τῶν τοιούτων βιβλίων δυσφορία καὶ ἐξέγερσις τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ.

β.) Ἐν σελ. 44 — 46 οἱ συγγραφεῖς αἰσθάνονται καὶ πάλιν τὴν ἀνάγκην νὰ προσφύγωσιν εἰς τὸν ὄνον, ὅπως ἀντλήσωσι καὶ αὖθις ἐξ αὐτοῦ τὴν ἀναγκαίαν μορφωτικὴν ὕλην πρὸς διάπλασιν τῶν ἑλληνοπαίδων. Ἐν τῷ διηγήματι αὐτῶν τῷ φέροντι τὸν τίτλον:

«*Ἄκου σὰν ἀηδόνι κελαηδεῖ*»

γράφουσι τὰ ἑξῆς:

«*Ὁ γάϊδαρος* τοῦ γέρο-Κανέλη εἶχε πέσει κάτω μὲ ὅλο τὸ φόρτωμα· ὁ γέρο-Κανέλης τὸν ἐβαροῦσε δυνατά· μὰ *ὁ γάϊδαρος* δὲν κουνιόταν. «Τί τὸν βαρεῖς, γέρο-Κανέλη;» τοῦ λέει ὁ Ρήγας. «Ἔλα, κοημένε, νὰ σὲ βοηθήσω νὰ τὸν ξεφορτώσης, καὶ θὰ σηκωθῇ!»· ὁ γέρο-Κανέλης μουρμούρισε κάτι, μὰ ξεφόρτωσε *τὸ γάϊδαρο*. Ὁ Ρήγας τοῦ χάϊδεψε λίγο τὸ λαιμό· τότε *ὁ γάϊδαρος* σηκώθηκε εὔκολα, καὶ φώναξε ὅπως φωνάζει *κάθε γάϊδαρος*. «ἄκου τον, *σὰν ἀηδόνι κελαηδεῖ!*» εἶπε ὁ γέρο-Κανέλης. Τὸν ἐφόρτωσε πάλι».

Οἱ συγγραφεῖς δικαιολογοῦσι τὸ ἀνωτέρω διήγημα, λέγοντες ὅτι δι' αὐτοῦ διδάσκουσι τὴν ἀγάπην πρὸς τὰ ζῷα. Ἀλλὰ δὲν ἐννοοῦμεν, κατὰ πόσον ὁ ὀγκηθμὸς τοῦ ὄνου καὶ ἡ πρὸς τὸν ὀγκηθμὸν τοῦτον χυδαία εἰρωνεία εἶναι ἀναγκαῖα ἢ κατάλληλα, ὅπως προκαλέσωσι τὴν πρὸς τὸν ὄνον συμπάθειαν καὶ ἀγάπην.

γ.) Τὸ ἐν σελ. 31 διηγημάτιον διδάσκει κατὰ τοὺς συγγραφεῖς τὴν ἀρετὴν *τῆς ὑπομονῆς*. «τὸ καράβι ἄρχισε νὰ βουλιάζῃ· λίγο ἂν ἀργοῦσε ἡ Ρήνα, τὸ καράβι θὰ βούλιαζε· φύσηξε δυνατὸ ἀεράκι καὶ τὸ ἔγειρε ἀπ' τὴ μιὰ μεριά· τὸ καράβι γέμισε νερά, καὶ ἄρχισε νὰ βουλιάζῃ· τότε ἡ Ρήνα ἔκοψε ἕνα καλάμι μεγάλο· μὲ τὸ κα-

λάμι κουνοῦσε ἀπὸ πίσω τὸ καράβι σιγὰ σιγά. σὲ λίγο ἤρθε τὸ καράβι πολὺ σιμά· ἡ Ρήνα τὸ ἅρπαξε τότε μὲ τὸ χέρι καὶ τὸ πῆγε τοῦ Ρήγα».

Ἡ ἀρετὴ τῆς ὑπομονῆς ἀποκτᾶται διὰ κόπων, μακρῶν καὶ ἐπιπόνων προσπαθειῶν καὶ στερήσεων. Ἀλλὰ τοιοῦτόν τι δὲν παρατηρεῖται ἐνταῦθα. Καὶ διὰ τοῦτο ἀπορεῖ ὁ ἀναγνώστης, πῶς νομίζουσιν οἱ συγγραφεῖς ὅτι εἶναι δυνατὸν νὰ αἰσθανθῶσιν οἱ παῖδες τὴν ἰδέαν τῆς ὑπομονῆς καὶ τὴν πρὸς αὐτὴν ἀγάπην ἐκ μόνων τῶν φράσεων «μὲ τὸ καλάμι κουνοῦσε (ἡ Ρήνα) ἀπὸ πίσω τὸ καράβι σιγὰ σιγά. σὲ λίγο ἤρθε τὸ καράβι πολὺ σιμά». Ὑπομονὴν ἀναντιρρήτως δὲν ἐδοκίμασεν ἡ Ρήνα.

Β΄) Ἡ γλῶσσα τοῦ βιβλίου.

Εἶναι γνωστὸν ὅτι καὶ ἐν Γαλλίᾳ καὶ ἐν Γερμανίᾳ, — τοῦτο δὲ συμβαίνει καὶ ἐν πάσῃ ἄλλῃ πεπολιτισμένῃ χώρᾳ, — οἱ τὸ πρῶτον εἰς τὸ σχολεῖον προσερχόμενοι παῖδες οἱ πλεῖστοι ὁμιλοῦσιν *ἐσφαλμένην γαλλικὴν ἢ ἐσφαλμένην γερμανικὴν* γλῶσσαν ἢ ἐπαρχιακὰς *διαλέκτους*, ὑποχρεοῦνται δὲ νὰ ἐκμάθωσι καὶ ἐκμανθάνουσιν ἐν τῷ σχολείῳ βαθμηδὸν τὴν κανονικὴν καὶ ἐπίσημον γλῶσσαν τοῦ Ἔθνους των, ἥτις εἶναι δι' αὐτοὺς τρόπον τινὰ *ξένη* γλῶσσα. (1) Ἡ ἐκμάθησις δ' αὕτη ἄρχεται ἀπ' αὐτῆς τῆς κατωτάτης τάξεως τοῦ δημοτικοῦ σχολείου.

Ἐνῷ δὲ ταῦτα γίνονται ἐν αὐταῖς ταῖς μᾶλλον πεπολιτισμέναις χώραις καὶ ἐνῷ συμφώνως πρὸς ταῦτα φυσικὸν εἶναι, ὅπως καὶ παρ' ἡμῖν τὸ σχολεῖον καὶ κατ' ἀκολουθίαν καὶ τὰ ἀναγνωστικὰ βιβλία διδάσκωσι τοὺς μαθητὰς βαθμηδὸν τὴν ἐπίσημον γλῶσσαν τοῦ Ἔθνους των, τὸ προκείμενον ἀναγνωστικὸν πράττει ὅλως τὸ ἐναντίον· διότι προσπαθεῖ νὰ ἀποβάλῃ ἐκ τῆς γλώσσης τῶν παίδων

1. Πρβλ. τὰ περὶ τούτου λεγόμενα κατωτέρω ἐν τῷ κεφ. «αἱ γενόμεναι κατὰ τὸ παρελθὸν προπαρασκευαὶ πρὸς ἀλλαγὴν τῆς γλώσσης τοῦ σχολείου καὶ τῶν ἀναγνωστικῶν βιβλίων». Σελ. 142 κ. ἑ.

καὶ ὅσα στοιχεῖα, ἤτοι λέξεις καὶ μορφὰς λέξεων, κατέχουσιν ἤδη οὗτοι ἐκ τῆς γλώσσης τῶν μεμορφωμένων τάξεων τοῦ Ἔθνους των, νὰ εἰσαγάγῃ δ' ἀντ' αὐτῶν ξενικὰς λέξεις καὶ ἐπαρχιωτικοὺς ἰδιωτισμούς. Οὕτω:

1. Ἐνῷ οὐ μόνον ἡ γραφομένη ἡμῶν γλῶσσα πάντοτε, ἀλλὰ καὶ ἡ κοινῶς λαλουμένη ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον μεταχειρίζεται τὴν συλλαβικὴν αὔξησιν τοῦ παρατατικοῦ καὶ τοῦ ἀορίστου τῆς ὁριστικῆς, λ. χ. ἐχαιρέτισα (σᾶς ἐχαιρέτισα), ἐχαιρέτισε, ἐγέμιζε, ἐμάζευσε κ.τ.τ., τὸ ἀναγνωστικὸν τοῦτο ἀντιθέτως πρὸς τὸν προορισμόν του καὶ ἄνευ τινὸς ἀνάγκης φροντίζει, πῶς νὰ ἀπομάθωσιν οἱ μαθηταὶ τοὺς τύπους τούτους, νὰ ἐθισθῶσι δὲ εἰς τοὺς ἀναυξήτους διαλεκτικοὺς τύπους ***χαιρέτισε, γέμιζε, μάζεψε, κοίταξε,*** κ.τ.λ., οἵτινες καὶ κατὰ τὴν χάριν καὶ κατὰ τὴν δύναμιν ὑπολείπονται, πολλάκις δὲ καὶ συγχέονται πρὸς τὸ 6′ πρόσωπον τῆς προστακτικῆς.

2. Ἐνῷ συνηθέσταται εἶναι σήμερον αἱ λέξεις ***ἐργάτης, ἐργασία, ἐργάζομαι,*** ἐκφράζουσι δ' ἐννοίας χρησιμωτάτας εἰς τοὺς μικροὺς παῖδας, ὁμοίως δὲ καὶ αἱ λέξεις ***βόσκω, βοσκός, δωμάτιον*** κ.τ.τ., τὸ ἀναγνωστικὸν τοῦτο βιβλίον ἀποφεύγει νὰ μεταχειρισθῇ ταύτας· διὸ ἀντὶ νὰ γράφῃ «ὅλοι ἐργάζονται», γράφει «ὅλοι δουλεύουν», ἀντὶ δὲ νὰ εἴπῃ ***ὁ βοσκὸς καὶ οἱ βοσκοί, τὸ δωμάτιον*** κτ..τ., προτιμᾷ ἀντὶ τῶν εὐχρηστοτάτων τούτων ἑλληνικῶν λέξεων τὰς ξενικὰς ***ὁ τσοπάνης, οἱ τσοπάνηδες, ἡ κάμαρα, οἱ κάμαρες.*** Οὕτω δὲ καὶ ὅσοι παῖδες προσέρχονται εἰς τὸ σχολεῖον γνωρίζοντες ἤδη τὰς λέξεις: ἐργάζομαι, δωμάτιον κττ., ἀναγκάζονται ν' ἀπομάθωσιν αὐτὰς ἐν τῷ σχολείῳ ἀντιθέτως πρὸς τὸν προορισμὸν τοῦ σχολείου καὶ τὸν σκοπὸν τοῦ γλωσσικοῦ μαθήματος.

Ὁμοίως δ' ἀγωνίζεται ν' ἀποβάλῃ ἐκ τοῦ στόματος τῶν Ἑλληνοπαίδων τὴν συνηθεστάτην λέξιν «ἀλλὰ», νὰ ἐθίσῃ δ' αὐτοὺς εἰς τὴν χρῆσιν τοῦ ἰταλικοῦ «μὰ»· π.χ. «μὰ νὰ ἕνα ἄλλο παιδί», ἀντὶ «ἀλλὰ τότε ἕν ἄλλο παιδί.... κλπ.».

3. Ἀγωνίζεται νὰ διαδώσῃ εἰς τοὺς ἑλληνόπαιδας παρὰ πάντα λόγον καὶ αὐτὴν ἀκόμη ***τὴν διαλεκτικὴν προφορὰν*** πολλῶν ἑλληνικῶν λέξεων. Διὰ τὸν ἀσύστατον δὲ τοῦτον σκοπὸν μεταβάλλει τὴν ὀρθογραφίαν καὶ ἕνεκα τούτου τὴν μορφὴν τῶν λέξεων τούτων, ὥστε ὁ διὰ τοῦ Ἀλφαβητα ρίου τούτου διδαχθεὶς μαθητὴς νὰ δυσκολεύηται τοῦ λοιποῦ ν' ἀναγνωρίζῃ τὰς αὐτὰς τ.ύτας λέξεις ἐν τῇ παραδεδομένῃ κανονικῇ αὐτῶν μορφῇ. Οὕτω λέγουσιν οἱ συγγραφεῖς ***ὀχτὼ*** ἀντὶ ὀκτώ, ***ἄταχτα*** ἀντὶ ἄτακτα, ὁμοίως ***χτύπημα*** ἀντὶ κτύπημα, ***φτάνει*** ἀντὶ φθάνει, ***ἤρθε*** ἀντὶ ἦλθε, ***ἀδερφὸς*** ἀντὶ ἀδελφός, ***δέντρον*** ἀντὶ δένδρον, ***εἶστε*** ἀντὶ εἶσθε, ***σκοινιὰ*** κ. τ. τ. Ὁμοίως «δὲ» ἀντὶ «δέν». Ὁμοίως γράφουσι: ***χτύπησε, μάζεψε, φυλάγεις*** ἀντὶ ἐκτύπησε, ἐμάζευσε, φυλάττεις καὶ ἄλλα τοιαῦτα. Ὁμοίως ἀντὶ «***καὶ*** αὐτὸς» γράφουσι «***κι*** αὐτός», (σ, 44), ἀντὶ «καὶ ἄλλα παιδιά» γράφουσι «***κι*** ἄλλα παιδιά» (σ. 49), ὁμοίως «***κι*** ἀπὸ τὴ χαρά του» (σ. 58), «***κι*** ἔγνεθε (σ. 59), «***κι*** ὁ Ῥήγας» (σ. 60) «***κι*** ὁ μικρὸς» (σ, 69) καὶ ἄλλα τοιαῦτα.

4. Ἐπίσης τὸ ἀλφαβητάριον ἐπιδιώκει ἀντιθέτως πρὸς τὸν προορισμὸν αὐτοῦ, ὅπως καὶ ὅσοι παῖδες γνωρίζουσιν ἤδη τοὺς εὐληπτοτάτους καὶ συνηθεστάτους τύπους ***τρώγω, τρώγεις, τρώγει, τρώγουν***, ἀπομάθωσιν αὐτοὺς ἐν τῷ σχολείῳ, συνηθίσωσι δὲ νὰ λέγωσιν ἀντ' αὐτῶν τοὺς παρεφθαρμένους καὶ διαλεκτικοὺς «***τρώω, τρώς, τρώει, τρῶνε***», ὁμοίως δὲ νὰ λέγωσιν ὄχι πηγαίνω, πηγαίνει, πηγαίνομεν, ἀλλὰ «***πάω, πάει, πᾶμε***»· ὄχι νὰ φάγω, ἀλλὰ «νὰ ***φάω***»· ὄχι ἐπῆγαν, ἔφεραν, ἔφαγαν, ἔβαλαν, ἀλλὰ «***πήγανε, φέρανε, φάγανε, βάλανε***»· ὄχι ἦτο, ἀλλὰ «***ἤτανε***»· ὄχι ἐκάθητο ἀλλὰ «***καθόταν***»· ὄχι ἐκοιμᾶτο, ἐκοιμῶντο, ἀλλὰ «κοιμόταν καὶ κοιμούνταν»· ὄχι ἐφοβήθη, ἐσηκώθη, ἐμαζεύθη, ἐχύθη, ἀλλὰ «φοβήθηκε, σηκώθηκε, γεννήθηκε, μαζεύτηκε, χύθηκε» καὶ πολλὰ ἄλλα τοιαῦτα. Λέγουσιν ἐπίσης ὄχι Ἀλφαβητάριον ἀλλὰ ***Ἀλφαβητάριο!***, ἐνῷ εἶναι γνωστὸν ὅτι ἐν μὲν τῇ δημώδει γλώσσῃ λέγεται ***βλαστάρι***,

κλωνάρι, θυμάρι κτλ., ἐν δὲ τῇ καθαρευούσῃ *βλαστάριον, κλωνάριον κτλ.*, οὐδέποτε δὲ οὐδεὶς Ἕλλην εἶπε *βλαστάριο!*, *κλωνάριο! θυμάριο!* καὶ... *Ἀλφαβητάριο!!*

Ὡσαύτως μεταχειρίζονται συχνότατα τὰ *πιό, πιά* π. χ. «*πιὸ δυνατά*» (σ. 19) ἀντὶ δυνατώτερα, «*πιὸ χαμηλὰ*» (σ. 24) ἀντὶ χαμηλότερα, «*πιὸ καλὸ*» (σ. 25) ἀντὶ καλύτερον, «*πιὸ μεγάλο*» (σ. 39) ἀντὶ μεγαλύτερον, «*πιὸ ψηλὰ*» (σ. 42) ἀντὶ ὑψηλότερα κλπ.

Ἐπίσης λέγουσι «*τοὺς ἀγκῶνες*», «*οἱ φωνές*», οἱ «*διαβάτες*» κλπ. ἀντὶ τῶν ὀρθῶν καὶ εὐχρήστων: τοὺς ἀγκῶνας, αἱ φωναί, οἱ διαβάται καὶ πλεῖστα ἄλλα τοιαῦτα.

5. Ἵνα δὲ ὑποδείξωμεν ποίαν περίπου γλῶσσαν ἠδύναντο καὶ ὤφειλον νὰ μεταχειρισθῶσιν οἱ τοῦ Ἀλφαβηταρίου συντάκται, ὅπως ἀνταποκριθῶσι πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦ ἀναγνωστικοῦ τούτου βιβλίου, παραθέτομεν τὸ ἐν σελ. 72—75 διήγημα αὐτῶν καὶ ἔναντι τούτου ἀπόδοσιν τοῦ αὐτοῦ διηγήματος εἰς γλῶσσαν ἁπλῆν καὶ εὔληπτον, ἀλλὰ κανονικωτέραν καὶ καθαρωτέραν, ἁρμόζουσαν εἰς τὴν γλωσσικὴν ἀνάπτυξιν τῶν μαθητῶν τῆς α΄ τάξεως κατὰ τὸ τέλος τοῦ α΄ ἑξαμήνου, ὅτε οὗτοι θὰ ἀναγινώσκωσι τὸ διήγημα τοῦτο.

Ἐκ τῆς 72 σελίδος τοῦ Ἀναγνωσματαρίου.

«Μπροστὰ στὴ θάλασσα»

«Πέρασε κι ἡ Ἀποκριά.
Ἦρθε ἡ Καθαρὴ Δευτέρα.
Σήμερα ὅλοι γιορτάζουν.
Ἄντρες καὶ γυναῖκες, ἀγόρια καὶ κορίτσια, ὅλοι κατέβηκαν στὸ γιαλό.

Ὡραῖα ποὺ εἶναι! Θὰ μεί-

Πῶς ἠδύνατο νὰ ἐκτεθῇ τὸ αὐτὸ διήγημα.

«Ἐμπρὸς εἰς τὴν θάλασσαν»

Ἐπέρασε καὶ ἡ Ἀποκρηά.
Ἦλθεν ἡ Καθαρὰ Δευτέρα.
Σήμερον ὅλοι ἑορτάζουν.
Ἄνδρες, γυναῖκες καὶ παιδία (ἢ ἀγόρια καὶ κοράσια), ὅλοι κατέβησαν εἰς τὴν παραλίαν (ἢ τὸν αἰγιαλόν).

Πόσον εἶναι ὡραῖα! Θὰ μεί-

νουν ὅλη τὴν ἡμέρα ἔξω, μπροστὰ στὴ θάλασσα.

Πόσα παιδιὰ παίζουν στὴν ἀκρογιαλιά! Ρίχνουν στὴ θάλασσα βαρκοῦλες καὶ καραβάκια μὲ ἄσπρα, κάτασπρα πανιά. Δέτε τα, πὼς γλιστροῦν ἀπάνω στὸ νερό.

Ξαπλωμένος ὁ Βελὴς βλέπει τὰ παιγνίδια καὶ περιμένει νὰ στρωθῇ τὸ τραπέζι. «Σήμερα θὰ φάω μόνο τρυφερὰ κόκαλα. Τὰ σκληρὰ θὰ τ' ἀφήσω γιὰ τὴ Χιόνα, τὴν ψιψίνα». Ἔτσι λέει ὁ Βελὴς καὶ περιμένει.

Ἦρθε τὸ μεσημέρι. Νά, τώρα ὅλοι τρῶνε. Μὰ ὁ Βελὴς δὲν βρίσκει κόκαλο κανένα. Ζητᾶ ἐδῶ, ζητᾶ ἐκεῖ, πουθενὰ κόκαλο! Ἴσως βρῶ πάρα πέρα. Ἂς εἶναι καὶ σκληρό. Δὲν πειράζει».

Ἔτσι συλλογίζεται ὁ Βελὴς καὶ πάει σ' ἄλλα τραπέζια. Ζήτησε παντοῦ, μὰ πουθενὰ δὲ βρῆκε κόκαλο κανένα.

Ὁ Βελὴς θύμωσε τότε. Γύ-

νωσιν ἐκεῖ ὅλην τὴν ἡμέραν ἔξω (εἰς τὸν καθαρὸν ἀέρα) ἐμπρὸς εἰς τὴν θάλασσαν.

Πόσα παιδία παίζουν εἰς τὴν ἀκρογιαλιάν! Ῥίπτουν εἰς τὴν θάλασσαν βαρκοῦλες καὶ καραβάκια μὲ λευκὰ, κατάλευκα πανιά. Ἰδέτε τα, πῶς γλιστροῦν ἐπάνω εἰς τὸ νερόν!

Ἐξαπλωμένος ὁ Βελῆς βλέπει τὰ παιγνίδια καὶ περιμένει νὰ στρωθῇ τὸ τραπέζι. «Σήμερον θὰ φάγω μόνον τρυφερὰ κόκκαλα. Τὰ σκληρὰ θὰ τὰ ἀφήσω διὰ τὴν Χιόναν, τὴν ψιψίναν». Αὐτὰ λέγει ὁ Βελῆς καὶ περιμένει.

Τὸ μεσημέρι ἦλθεν. Ἰδοὺ τώρα ὅλοι τρώγουν. Ἀλλὰ ὁ Βελῆς δὲν εὑρίσκει κανὲν κόκκαλον. Ζητεῖ ἐδῶ, ζητεῖ ἐκεῖ, πουθενὰ κόκκαλον! «Ἂς ὑπάγω παραπέρα» λέγει. «Ἴσως εὕρω ἐκεῖ κανὲν κόκκαλον. Ἂς εἶναι καὶ σκληρόν. Δὲν πειράζει». Αὐτὰ συλλογίζεται ὁ Βελῆς καὶ πηγαίνει εἰς ἄλλα τραπέζια. Ἐζήτησε παντοῦ κόκκαλα, ἀλλὰ πουθενὰ δὲν εὗρε κανέν.

Ἐθύμωσε τότε ὁ Βελῆς.

ρισε στὸ σπίτι νηστικὸς καὶ ἄρχισε νὰ γκρινιάζῃ μὲ τὴν ψιψίνα»

Ἐπέστρεψεν εἰς τὸ σπῆτι νηστικὸς καὶ ἤρχισε νὰ μαλώνῃ μὲ τὴν ψιψίναν.

Ἀλλὰ καὶ τὰ *μεθοδικὰ σφάλματα* τοῦ βιβλίου εἶναι πάμπολλα. Καὶ ἵνα μὴ εἰσέλθωμεν εἰς λεπτομερείας, ἀναγράφομεν μόνον, ὅτι δὲν ἔχει μέτρον ἐν τῇ διδασκαλίᾳ τῶν νέων γραμμάτων, διότι ἄλλοτε διδάσκει ἓν νέον γράμμα, ἄλλοτε δύο καὶ ἄλλοτε τρία ἐν τῷ αὐτῷ μαθήματι· ὅτι χρησιμοποιεῖ γράμματα ἀδίδακτα καὶ ἄγνωστα ὡς γνωστὰ καὶ δεδιδαγμένα· ὅτι συνδιδάσκει τὰ μικρὰ καὶ κεφαλαῖα γράμματα, χωρὶς νὰ λαμβάνῃ ὑπ' ὄψιν τὴν προκύπτουσαν σύγχυσιν καὶ περὶ τὴν ἀντίληψιν αὐτῶν καὶ περὶ τὴν γραφήν· ὅτι ἀναγράφει πρὸς διδασκαλίαν συλλαβισμοὺς συμφώνων, χωρὶς νὰ ὑπάρχωσιν ἐν τῷ κειμένῳ λέξεις περιέχουσαι τοὺς συλλαβισμοὺς τούτους· ὅτι παραλείπει τὴν διδασκαλίαν διφθόγγων καὶ τὴν ἐν τέλει τοῦ βιβλίου ἀναγραφὴν ὁλοκλήρου τῆς Ἀλφαβήτου ἐν τῇ κεκανονισμένῃ αὐτῆς σειρᾷ καὶ τὴν ὀνομασίαν ἑκάστου γράμματος. Τοιαῦτα σφάλματα εἶναι, ὡς γνωστόν, διὰ τὸ Ἀλφαβητάριον σπουδαιότατα.

Αἱ γενόμεναι κατὰ τὸ παρελθὸν προπαρασκευαὶ πρὸς ἀλλαγὴν τῆς γλώσσης τοῦ σχολείου καὶ τῶν ἀναγνωστικῶν βιβλίων.

Μετὰ τὸν ἤδη προηγηθέντα ἔλεγχον τῶν σήμερον ἐπιβεβλημένων εἰς τὴν δημοτικὴν ἐκπαίδευσιν ἀναγνωστικῶν βιβλίων καὶ τῆς γραμματικῆς τῆς γλώσσης αὐτῶν ἡ ἡμετέρα Ἐπιτροπεία κρίνει πρέπον νὰ ἀνακοινώσῃ τῷ Σ. Ὑπουργείῳ καὶ τὰς ἀκολούθους παρατηρήσεις περὶ τῆς προπαρασκευῆς, ἥτις κατὰ τὸ παρελθὸν ἐγένετο ὑπὸ τῶν μαλλιαρῶν πρὸς ἀλλαγὴν τῆς γλώσσης τῶν σχολειακῶν βιβλίων καὶ τοῦ τρόπου, καθ' ὃν αὐτὴ ἐξετελέσθη.

Ἡ εἰσαγωγὴ τῆς ψευδοδημοτικῆς γλώσσης εἰς τὰ δημοτικὰ σχολεῖα εἶναι, ὡς καὶ ἀνωτέρω ἀνεπτύχθη, [1] ἐφαρμογὴ θεωρίας διακηρυχθείσης ἐν ἔτει 1910 δι' ἐγκυκλίου τοῦ τότε συσταθέντος *Ἐκπαιδευτικοῦ Ὁμίλου* γεγραμμένης ἐν ψευδοδημώδει ἰδιώματι. Κατὰ τὴν θεωρίαν ταύτην, ἥτις κατόπιν ἐπανελήφθη καὶ δι' ἄλλων δημοσιευμάτων, ἡ ἐκπαίδευσις τῶν παίδων τότε μόνον ἐπιτυγχάνεται τελεσφόρως, ὅταν ὡς ὄργανον ἁπάσης τῆς διδασκαλίας χρησιμοποιῆται *ἡ μητρικὴ γλῶσσα τῶν μαθητῶν, καὶ ἂν ἔτι αὕτη εἶναι διάλεκτος*. Ἐὰν δὲ γίνηται χρῆσις ἄλλης γλώσσης πλὴν τῆς μητρικῆς, ὄχι μόνον ταλαιπωροῦνται ἀνωφελῶς οἱ μαθηταί, ἀλλὰ καὶ ἀπομωραίνονται καὶ ἄλλα μυρία κακὰ ὑφίστανται.

Ἡ θεωρία ὅμως αὕτη ἔκτοτε ἐξηλέγχθη τοσοῦτον καταφανῶς καὶ ἀναντιλέκτως ὡς ἐσφαλμένη, [2] ὥστε ἄνθρωπος εἰλικρινῶς καὶ ἀδόλως πιστεύσας αὐτὴν θὰ ἦτο ἀδύνατον νὰ προβῇ μέχρις

(1) Ἴδε σελ. 11.

(2). Ἴδε ἰδίᾳ τὰ ἄρθρα τὰ δημοσιευθέντα ἐν τῇ ἐφημερίδι «Ἀθήναις» τῆς 19, 26, 27 Ἰουνίου 1920· ὡσαύτως δὲ καὶ τὰ ἐν τῇ αὐτῇ ἐφημερίδι δημοσιευθέντα ἄρθρα ἀπὸ 12 μέχρι 28 Ἰουνίου 1911 καὶ ἐν τῇ «Ἑστίᾳ» τῆς 29 Ἰουνίου καὶ ἀπὸ 8 Σεπτεμβρίου μέχρι 3 Ὀκτωβρίου 1911.

ἐφαρμογῆς αὐτῆς ἐν τῇ ἐκπαιδεύσει, καὶ ἂν ἤθελε συμβῇ νὰ λάβῃ τοιαύτην ἐξουσίαν. Κατὰ τοὺς ἰσχυρισμοὺς δηλαδὴ τῶν συνταξάντων τὴν ἐγκύκλιον ἐκείνην καὶ τῶν ὀπαδῶν αὐτῶν ἡ προειρημένη θεωρία εἶναι παραδεδεγμένη ὑπὸ τῆς παιδαγωγικῆς ἐπιστήμης, ἀλλὰ πράγματι οὐδὲν ἄλλο εἶναι, εἰμὴ παρανόησις τῆς παιδαγωγικῆς θεωρίας, καθ' ἣν ἡ ἐν τῷ δημοτικῷ σχολείῳ διδασκαλία ὀφείλει *νὰ ἀφορμᾶται* μὲν ἐκ τῆς μητρικῆς διαλέκτου τοῦ μαθητοῦ (1), ἀλλὰ μεταχειριζομένη ταύτην ὡς μέσον νὰ μεταδίδῃ εἰς αὐτὸν βαθμηδὸν τὴν καθολικὴν καὶ εἰς ἔκφρασιν τῶν σπουδαιοτέρων διανοημάτων χρησιμοποιουμένην γλῶσσαν τοῦ ἔθνους· *ὄχι δὲ νὰ περιορίζῃ* τὸν μαθητὴν ἐν τῇ μητρικῇ διαλέκτῳ καθ' ἅπαντα τὸν χρόνον τῆς μαθητείας, μηδαμῶς φροντίζουσα περὶ τῆς ἐπικοινωνίας αὐτοῦ πρὸς τὴν ὁλότητα τοῦ ἔθνους καὶ ἀδιαφοροῦσα, ἂν ἡ μητρικὴ αὐτοῦ διάλεκτος δὲν ἔχει ποτὲ ἐκφράσει ἢ καὶ δὲν δύναται εὐκόλως νὰ ἐκφράσῃ διανοήματα ὑπέρτερα τοῦ πνευματικοῦ ὁρίζοντος τῶν ἀπαιδεύτων.

Τοιαύτην τερατώδη καὶ γελοίαν ἀληθῶς θεωρίαν, ἀποξενοῦσαν τοὺς παῖδας ἀπὸ τοῦ ἰδίου αὐτῶν ἔθνους καὶ περιορίζουσαν αὐτοὺς ἐν τῇ ταπεινοτάτῃ βαθμῖδι τῆς ἀνθρωπίνης ἀναπτύξεως, οὐδεὶς οὐδέποτε ἀληθὴς παιδαγωγὸς ἐξέφρασεν, οὐδ' ἐφήρμοσέ ποτε ἐν ταῖς σχολείοις αὐτοῦ οὐδὲν πεπολιτισμένον ἔθνος. Ὅλως δὲ τοὐναντίον ἐν πάσαις ταῖς πεπολιτισμέναις χώραις διδάσκεται πρὸς ἐκμάθησιν μόνον ἡ ἐπικρατοῦσα **γραφομένη** γλῶσσα τοῦ ἔθνους κατὰ τὰ **ἀνεγνωρισμένα** ὡς ἄριστα ἐκ τῶν λογοτεχνικῶν μνημείων αὐτῆς. Ἡ γραφομένη δ' αὕτη γλῶσσα, ὡς ἀνεπτύχθη ἤδη καὶ ἐν ἀρχῇ τῆς παρούσης ἐκθέσεως, (1) οὐδαμοῦ ταυτίζεται πρὸς τὴν συνήθως ὁμιλουμένην οὔτε τῶν κατωτέρων οὔτε τῶν ἀνωτέρων κοινωνικῶν τάξεων, ἀλλὰ διαφέρει αὐτῆς σπουδαίως, καὶ δὴ ὄχι μόνον κατὰ τὰς λέξεις καὶ τὴν πλοκὴν τοῦ λόγου, ὡς λέγουσί τινες, ἀλλὰ καὶ *κατὰ τοὺς γραμματικοὺς τύπους*.

(1) Παράβαλε καὶ τὰ περὶ τούτων ἐκτεθέντα ἀνωτέρω, ἀπὸ σ. 7 κ.ἑ.

Τοῦτο βεβαιοῦσι ῥητῶς αἱ ἔν τε τοῖς προειρημένοις ἄρθροις τῶν ἐφημερίδων «Ἀθηνῶν» καὶ «Ἑστίας» καὶ ἐν τῇ Ἐπιστημονικῇ Ἐπετηρίδι τοῦ ἡμετέρου Πανεπιστημίου τῶν ἐτῶν 1912—1913 σ. 278—295 καὶ 1915—1916, σ. 51 ἑξ. παρατεθειμέναι μαρτυρίαι ἐλλογιμωτάτων γλωσσολόγων καὶ παιδαγωγῶν περί τε τῆς Γερμανικῆς καὶ τῆς Γαλλικῆς γλώσσης. Εἰς ταύτας δύνανται ἤδη νὰ προστεθῶσι καὶ ἕτεραι, ἤτοι: *Otto Behaghel*, Die deutsche Sprache. Ἔκδ. 6, σ. 52 κ. ἑ. καὶ 96. Roloff, Lexikon der Pädagogik, τόμ. 4 σ. 1196 κ. ἑ. *Bescherelles*, Dictionnaire des tous les verbes français ἐν ἀρχῇ τοῦ προλόγου. *Rohde*, Essais de philologie moderne. I. Les grammairiens et le français parlé. A. *Dauzat*, La langue française d'aujourdhui σ. 1—47 (ἔνθα καὶ περὶ τύπων σελ. 40 κ. ἑ.) ***Τοῦ αὐτοῦ***, La défense de la langue française, σ. 68. *Meillet*, Les langues dans l' Europe nouvelle, σελ. 106—108, 112, 116, 133 κ.ἑ.

Περὶ δὲ τῆς Ἰταλικῆς γλώσσης πρβλ. *Ambrosini*, L' insegnamento della lingua nel secondo anno di scuola, σ. 4—6. *Cesare Mariani* Grammatica Italiana della lingua parlata per uso delle scuole ginnasiali, σ. V—VI.

Ἐνταῦθα ἀρκεῖ νὰ παρατεθῶσιν ἐν μεταφράσει καὶ ἐν πρωτοτύπῳ μόνον αἱ ἀκόλουθοι μαρτυρίαι δύο ἁρμοδιωτάτων Γάλλων παιδαγωγῶν περὶ τῆς μητρικῆς γλώσσης τῶν παίδων ἐν Γαλλίᾳ, ἤτοι τοῦ ἐπιθεωρητοῦ τῶν ἐν τῷ νομῷ τοῦ Σηκουάνα δημοτικῶν σχολείων *Ch. Charrier* καὶ τοῦ πρυτάνεως τῆς ἐν Λυὼν ἀκαδημίας *G. Compayré*.

Α'.) Ch. Charrier: Pédagogie vécue (Paris 1918) σελ. 260 «Ἰδοὺ παιδία (τὸ πρῶτον προσερχόμενα εἰς τὸ σχολεῖον) ἅτινα δυσκόλως ὁμιλοῦσιν, ἢ ὁμιλοῦσι κακῶς καὶ κατ' αὐτὴν τὴν ἀρχὴν (τῆς σχολικῆς διδασκαλίας) αἰσθάνονται ***τὴν μεγίστην δυσχέρειαν***, ἵνα ἀντικαταστήσωσι διὰ τῆς Γαλλικῆς τὰς ἰδιωματικὰς διαλέκτους, αἵτινες εἶναι τρόπον τινὰ ***ἡ μητρικὴ αὐτῶν γλῶσσα***».

Voici des enfants qui ne parlent que difficilement, ou qui parlent mal; qui, au début même, éprouvent *la plus grande difficulté* à remplacer par le français, *le jargon* ou *le patois* qui sont en quelque sorte leur langue maternelle. Ὁ αὐτὸς συγγραφεὺς σελ. 223 ἀναφέρει ὅτι ὑπάρχουσι διαφοραὶ καὶ ἐν τῷ τυπικῷ, παραθέτων καὶ παραδείγματα.

B') *G. Compayré:* Cours de pédagogie σελ. 309.

«Εἰς τὰ παιδία τῶν εὐπόρων, ὧν οἱ γονεῖς ὁμιλοῦσι καθαρῶς τὴν Γαλλικήν, ἡ γλωσσικὴ διδασκαλία παρέχει ἰδιαζούσας εὐκολίας. Εἰς ταῦτα, **καὶ μόνον εἰς ταῦτα,** ἡ Γαλλικὴ γλῶσσα εἶναι ἡ μητρικὴ αὐτῶν γλῶσσα· ἔμαθον αὐτὴν ἀπόνως καὶ διὰ τῆς χρήσεως ἐπὶ τῶν γονάτων τῆς ἰδίας μητρός. Ἀλλ' εἰς πόσα παιδία τῶν ἀγροτικῶν περιοχῶν δὲν συμβαίνει τοῦτο! Ἐν τῇ οἰκογενείᾳ αὐτῶν δὲν ἔχουσιν ἀκούσει ὁμιλουμένην πέριξ αὐτῶν εἰ μὴ παρεφθαρμένην Γαλλικὴν ἢ καὶ διαλέκτους ἐπαρχιακάς. Εἰς τούτους ἡ ἐθνικὴ (Γαλλικὴ) γλῶσσα εἶναι πράγματι γλῶσσα ξένη, ἣν ὀφείλουσι νὰ μάθωσιν **ἐπιπόνως** ἐπὶ τῶν θρανίων τοῦ σχολείου».

Pour les enfants de condition aisée, dont les parents parlent purement le français, l' étude de la langue offre des facilités particulières. Pour eux et *pour eux seuls*, la langue française est la langue maternelle: ils l' ont apprise sans effort et par l' usage sur les genoux de leur mère. Mais pour combien d' enfants de la campagne n' en est il pas ainsi! Dans leur famille ils n' ont entendu parler autour d' eux qu' un français incorrect, ou même des patois provinciaux. Pour eux la langue nationale est vraiment une langue etrangère, qu' il leur faut étudier peniblement sur les bancs de l' école.

Ὡσαύτως καὶ ὁ ἐν τῇ Σορβόννῃ καθηγητὴς τῆς παιδαγωγικῆς *F. Buisson* (Dictionnaire de pédagogie σελ.954α, ἐν τῷ ἄρθρῳ langue maternelle) ἀναφέρει ὅτι ἡ γλῶσσα τῶν παίδων τῶν τε

χωρίων *καὶ τῶν μεγαλοπόλεων* τῆς Γαλλίας *συχνότατα* (très souvent) εἶναι ἀτελὴς καὶ παρεφθαρμένη. Οἱ γλωσσολόγοι ὅμως *Dauzat* καὶ *Meillet* παριστῶσι τὴν ἐν Γαλλίᾳ διγλωσσίαν σπουδαιοτέραν ἢ οἱ προμνημονευθέντες παιδαγωγοί. Ἐνταῦθα δ' ἀρκεῖ νὰ παρατεθῶσι δύο μόνον χωρία τοῦ προειρημένου συγγράμματος τοῦ *Meillet*. Ἐν σελ. 151 ἀναφέρει ὅτι ὑποπίπτουσιν εἰς γραμματικὰ παραπτώματα ἐνίοτε *καὶ ἀκαδημαϊκοὶ* ὄχι μόνον ὁμιλοῦντες ἀλλὰ καὶ γράφοντες, παραθέτει δὲ καὶ παράδειγμα σφάλματος τυπικοῦ εὑρισκομένου ἐν βιβλίῳ διασήμου μυθιστοριογράφου. Κατωτέρω δὲ προσθέτει ὅτι μεταξὺ τῶν εὐπαιδεύτων καὶ ἐνΠαρισίοις γεννηθέντων καὶ ἀνατραφέντων Παρισινῶν δὲν θὰ ἠδύναντο νὰ εὑρεθῶσι δύο μόνοι ὁμιλοῦντες ἀκριβῶς κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον, ἂν καὶ ἡ κανονικὴ γλῶσσα εἶναι λεπτομερῶς ὡρισμένη (certains academiciens sont sujets à négliger les règles dans leur parler courant et même dans leurs écrits..... Parmi les Parisiens cultivés, nés et élevés à Paris, on n' en trouverait pas deux qui parlent exactement de la même manière, bien que la norme du français soit fixée dans le détail). Σημειωτέον δὲ ὅτι σ. 221 ἀναφέρει ὅτι ἡ γραφομένη Γαλλικὴ μεταχειρίζεται *καὶ τύπους*, οἵτινες ἀπὸ αἰώνων δὲν ὑπάρχουσιν ἐν τῇ ὁμιλουμένῃ. Γενικώτερον δὲ ὁμιλῶν σ. 224 γράφει τὰ ἑξῆς: « Ἡ κοινὴ (=γενικὴ) Γαλλικὴ γλῶσσα εἶναι γλῶσσα παραδεδομένη, λογοτεχνική, ἀριστοκρατική, ἣν δὲν δύνανται νὰ μεταχειρισθῶσιν εὐχερῶς εἰμὴ ἄτομα κατέχοντα ἔξοχον βαθμὸν μορφώσεως. *Ἐπλάσθη διὰ τῆς ἐργασίας ὁμάδος ἐπιλέκτου κατά τε τὴν πνευματικὴν ἀνάπτυξιν καὶ τὴν κοινωνικὴν θέσιν. Εἶναι εἶδός τι ἰδανικοῦ πρὸς τὸ ὁποῖον οἱ Γάλλοι προσεγγίζουσι κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον, χωρὶς μηδεὶς νὰ πραγματοποιῇ αὐτό. Ἡ κρίσις τῆς Γαλλικῆς*, δι' ἣν ἐγείρονται παράπονα κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη, *δὲν εἶναι νέα.* Ὑπῆρξε *πάντοτε* δύσκολον τὸ γράφειν τὴν λογοτεχνικὴν Γαλλικήν, ἥτις ἐν τῇ παγιωθείσῃ μορφῇ αὐτῆς δὲν ὑπῆρ-

ξεν εἰμὴ ἡ γλῶσσα ὀλιγίστων ἀνθρώπων, ἥτις **σήμερον δὲν εἶνε ἡ ὁμιλουμένη γλῶσσα οὐδενός»**.

La langue commune française est donc une langue traditionnelle, littéraire, aristocratique, et qui ne peut être maniée d' une manière courante que par des personnes ayant un degré très élevé de culture. Elle a été créée par le travail d' une élite intellectuelle et d' une élite sociale. C' est une sorte d' idéal dont les Français se rapprochent plus ou moins sans qu' aucun arrive à le réaliser. La «*crise du français*» dont on se plaint dans les dernières années n' est pas nouvelle. Il a toujours été difficile d' écrire le français littéraire, qui, dans sa forme fixée, n' a jamais été la langue que de très peu de gens, et qui n' est aujourd'hui la langue parlée de personne.

Σημειωτέον ὅμως ὅτι ἡ Γαλλικὴ γλῶσσα ἔχει ἐπιβληθῆ καὶ ἐπικρατήσει ἀπὸ πολλῶν αἰώνων καὶ ἀείποτε ἔτυχε πάσης δυνατῆς ἐνισχύσεως παρὰ πάντων τῶν Γάλλων καὶ δὲν ἐπολεμήθη ὑπὸ οὐδενός. Ἀλλ' ἡ ἡμετέρα καθαρεύουσα ἐν μὲν τοῖς χρόνοις τῆς δουλείας μόνον ζημίας ὑφίστατο ἕνεκα τῶν πιέσεων τοῦ βαρβαρικοῦ ζυγοῦ καὶ τῆς δυστυχίας τοῦ ἔθνους, ἀκολούθως δὲ προσέκρουε πάντοτε πρὸς παντοῖα προσκόμματα ἕνεκα τῆς ἀνεπαρκείας καὶ τῆς κακῆς λειτουργίας τῶν σχολείων καὶ ἔτι μᾶλλον ἕνεκα τῶν παντοίων κατ' αὐτῆς συκοφαντικῶν δυσφημιῶν. Ὅθεν παρὰ τῆς Γαλλικῆς ἔπρεπε νὰ ἀξιοῖ τις πολὺ πλείονα ἢ παρὰ τῆς ἡμετέρας καθαρευούσης. Καὶ ὅμως μόνον πρὸς τὴν ἡμετέραν καθαρεύουσαν προβάλλεται ἐν ὀνόματι δῆθεν τῆς ἐπιστήμης ἡ ἀξίωσις, ὅτι ὀφείλει νὰ εἶναι ἡ μητρικὴ διάλεκτος πάντων τῶν Ἑλλήνων καὶ νὰ ὁμιλῶσιν αὐτὴν ἀπὸ τῆς νηπιακῆς αὐτῶν ἡλικίας ἀκριβέστατα καὶ εἰς πᾶσαν περίστασιν πεπαιδευμένοι τε καὶ ἀπαίδευτοι, εἰδεμὴ ὅτι πρέπει νὰ πολεμηθῇ, ὡς καὶ ἐπολεμήθη λυσσωδέστατα καὶ παρ' αὐτῆς τῆς πολιτείας· ἐνῷ οὔτε περὶ τῆς Γαλλικῆς οὔτε περὶ οὐδε-

μιᾶς ἄλλης τῶν ἐν τῷ κόσμῳ γλωσσῶν ἔχει προβληθῇ ποτε τοιαύτη ἀξίωσις, οὐδ' ὑπάρχει ἐν τῷ κόσμῳ γλῶσσά τις ἱκανοποιοῦσα ταύτην. Εἶναι δὲ ταῦτα τοσοῦτον καταφανῆ καὶ ἀναμφισβήτητα, ἔχουσι δὲ καὶ δημοσιευθῇ παρ' ἡμῖν ἐν ἐπιστημονικαῖς διατριβαῖς ἐπανειλημμένως, ὥστε μόνον ἄνθρωποι ψευδόμενοι ἐν ἐπιγνώσει ἠδύναντο νὰ ἰσχυρίζωνται ὅτι δῆθεν ἡ ἐπιστήμη διδάσκει τὰ ἐναντία, ἵνα ἐξαπατήσωσι τὸ κοινόν.

Πρὸς δέ τούτοις ἔχει παρατηρηθῇ ἔκτοτε, ὅτι καὶ αὐτοὶ οἱ ἐν Ἑλλάδι διακηρύττοντες τὴν προειρημένην περὶ τῆς μητρικῆς γλώσσης θεωρίαν ἐν τελείᾳ ἀντιφάσει πρὸς ἑαυτοὺς ἀναιροῦσι τὸ κῦρος τῆς θεωρίας ταύτης, διότι λέγουσι προσέτι καὶ ὅτι ἐπιδιώκουσι τὸν ἐξελληνισμὸν τῶν ξενοφώνων Ἑλλήνων. Ἀλλ' ὅμως συμφώνως πρὸς τὴν θεωρίαν ἐκείνην οἱ ξενόφωνοι πρέπει νὰ ἐκπαιδεύωνται μόνον ἐν τῇ μητρικῇ αὐτῶν γλώσσῃ, ἐὰν δὲ διδαχθῶσιν ἐν τῇ ἑλληνικῇ, ἥτις δὲν εἶναι μητρικὴ αὐτῶν γλῶσσα, κινδυνεύουσι νὰ καταστῶσι μωροὶ καὶ τρισάθλιοι. Ἀλλ' ἐκτὸς τούτου εἶναι γνωστὸν ὅτι ἕνεκα διαφόρων λόγων πλεῖστοι Ἕλληνες ἐξ ἑλληνοφώνων γονέων γεννηθέντες ἐξεπαιδεύθησαν ἀπ' ἀρχῆς διὰ ξένης τινὸς γλώσσης, καὶ ὅμως μωροὶ τοὐλάχιστον δὲν κατέστησαν διὰ τοῦτο.

Πλὴν τούτου οἱ τέως διοικοῦντες τὰ τῆς ἑλληνικῆς ἐκπαιδεύσεως καὶ ἐν γένει οἱ πολέμιοι τῆς καθαρευούσης δὲν κατέκρινάν ποτε τοὺς ἐν τῇ ἑλληνικῇ γλώσσῃ ξενισμούς, τοὐναντίον δὲ μάλιστα, ἐνῷ καταδικάζουσιν ἀμειλίκτως καὶ προσπαθοῦσι νὰ ἐκβάλωσιν ἐκ τῆς χρήσεως ἢ νὰ διαστρεβλώσωσι τὰ ὁπωσοῦν ἀρχαΐζοντα στοιχεῖα τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης, εὐνοοῦσι τὰ μάλιστα τὰς ξένας λέξεις καὶ ἂν ἔτι εἶναι ὅλως ἄγνωστοι εἰς τοὺς πλείστους τῶν Ἑλλήνων καὶ προσπαθοῦσι νὰ ἐνισχύσωσιν αὐτὰς πάσῃ δυνάμει, μὴ ἀποκρούοντες μηδὲ τὴν εἰσαγωγὴν νέων γραμμάτων εἰς τὸ ἑλληνικὸν ἀλφάβητον, ἵνα οἱ ξένοι φθόγγοι ἀναγράφωνται ὅσον τὸ δυνατὸν πιστότατα. Ὡσαύτως οὐδὲ τὸν μεταπλασμὸν τῶν ξένων

τύπων ἐθεώρησάν ποτε ὡς ἀπαραιτήτως ἀναγκαῖον, ἐνῷ δὲν ἀνέχονται τοὺς τύπους τῆς καθαρευούσης.

Φθάνει δὲ ἡ κατὰ τῆς καθαρευούσης ἀπέχθεια αὐτῶν μέχρι τοσούτου, ὥστε ἕνεκα αὐτῆς παραβαίνουσι καὶ αὐτὴν τὴν περὶ τῆς μητρικῆς γλώσσης προμνημονευθεῖσαν θεωρίαν, καταπολεμοῦντες τὰ ἀρχαΐζοντα γλωσσικὰ στοιχεῖα, καὶ ἂν ἔτι ἔχει ταῦτα ἡ μητρικὴ διάλεκτος τῶν μαθητῶν. Οὕτως ὁ κ. **Δελμοῦζος** ὁμολογεῖ, ὅτι ἐνίοτε ἡ μητρικὴ διάλεκτος τῶν μαθητριῶν αὐτοῦ ἀντέτασσε «συστηματικὴ καὶ πεισματάρικη **ἀντίδραση**» πρὸς τὴν ὑπ' αὐτοῦ διδασκομένην ψευδοδημώδη· καὶ ὅμως αὐτὸς προσεπάθει νὰ κατανικήσῃ τὴν ἀντίδρασιν ταύτην, λησμονῶν τὴν θεωρίαν ἐκείνην. Δηλαδὴ οἱ τὸν Ἐκπαιδευτικὸν Ὅμιλον ἀποτελοῦντες, ὅταν μὲν πρόκειται περὶ τῆς καθαρευούσης, ἐφαρμόζουσι τὴν περὶ τῆς μητρικῆς γλώσσης θεωρίαν μετὰ τῆς μεγίστης αὐστηρότητος, ὅταν δὲ πρόκειται περὶ ξενισμῶν ἢ περὶ τῆς ψευδοδημώδους, παραβαίνουσι τὴν θεωρίαν ταύτην ἀδιστάκτως, ἀλλ' ἐν ταὐτῷ καὶ σιωπηρῶς, ὥστε οἱ ἀδαεῖς νὰ μὴ ἐννοῶσι τὴν ἀνακολουθίαν.

Ἡ γλῶσσα δέ, ἣν ἐξύμνησαν ὡς «**ζωντανήν**» καὶ «**μητρικήν**» τῶν μαθητῶν καὶ εἰσήγαγον εἰς τὰ ἀναγνωστικὰ βιβλία τῶν σχολείων, ὄχι μόνον τοιαύτη δὲν εἶναι, ὡς ἤδη ἐλέχθη καὶ ἀνωτέρω, (1) ἀλλ' οὐδὲ γλῶσσα πραγματική. Ἀπεδείχθη δὲ τοῦτο καταφανῶς διὰ τῆς ἀνωτέρω σ. 13 ἑξ. καὶ ἀλλαχοῦ γενομένης ἀναλύσεως τῆς νέας σχολικῆς γλώσσης, ἀλλὰ καὶ ἔτι πρότερον ἐκ τῆς ἐν τῇ ἐφημερίδι «Ἀθήναις» τῆς 26 καὶ 27 Ἰουνίου 1910 λεπτομεροῦς ἐξετάσεως πασῶν τῶν λέξεων τῆς προειρημένης ἐγκυκλίου τοῦ Ἐκπαιδευτικοῦ Ὁμίλου, διότι ἡ ἐξέτασις ἐκείνη κατέδειξεν, ὅτι ἡ γλῶσσα τῆς ἐγκυκλίου παρὰ πάσας τὰς ἐπιτετηδευμένας ἀλλοιώσεις οὐδὲν ἄλλο εἶναι, εἰμὴ αὐτὴ αὐτοτάτη ἡ τοσοῦτον δεινῶς δυσφημουμένη καθαρεύουσα, διαστρεβλουμένη μόνον αὐθαι-

---

(1) Ἴδε ἀνωτέρω σ. 16 κ. ἑ.

ρέτως καὶ κατὰ τὸ δοκοῦν, ὥστε νὰ ἀποβαίνῃ ἰδίωμα ἐπὶ τοῦ χάρτου μόνον ἐσχεδιασμένον, μὴ ὁμιλούμενον δὲ μηδὲ ὑπὸ ἑνὸς ἀτόμου ἐν μηδεμιᾷ τοπικῇ περιοχῇ.

Ἐκ τοῦ ὅλου δηλαδὴ γλωσσικοῦ ὑλικοῦ τῆς ἐγκυκλίου ἐκείνης τὸ μεγαλύτερον μέρος, τουτέστιν 173 λέξεις (ἤτοι 80 κοιναί, 80 ἴδιαι μόνης τῆς καθαρευούσης καὶ 13 ὄχι ἀλλότριαι αὐτῆς) ἀπαντῶσιν ἀπαράλλακτοι κατά τε τὸ στέλεχος καὶ τὸν τύπον, ὅπως ἐν τῇ καθαρευούσῃ. Ἕτεραι 120 (ἤτοι 65 κοιναὶ καὶ 55 ἴδιαι μόνης τῆς καθαρευούσης) διαφέρουσι μόνον κατὰ τύπον, ἡ δὲ διαφορὰ αὐτῶν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον εἶναι λίαν ἐπιπόλαιος, συνισταμένη συνήθως εἰς μόνην τὴν ἀποκοπὴν τοῦ τελικοῦ ν. Τέλος δὲ μόνον 22 ἢ τὸ πολὺ 25 λέξεις εἶναι ἀποκλειστικῶς δημώδεις, ἀλλὰ καὶ αὐταὶ εὐκολώτατα δύνανται νὰ ἀντικατασταθῶσι διὰ λέξεων τῆς καθαρευούσης κοινοτάτων καὶ γνωστοτάτων, οἷον μὰ ἀντὶ **ἀλλὰ**, **μπορεῖ** ἀντὶ **δύναται**, **διαβάζει** ἀντὶ **ἀναγινώσκει**, κ.τ.τ.

Ἐνῷ δὲ κατὰ πάντα τρόπον διεσάλπισαν τὸ ἀπαραβίαστον τοῦ τυπικοῦ τῆς δημώδους, ἡ ἐγκύκλιος περιέχει τοὺς ἑξῆς μὴ δημώδεις τύπους: ***γνώσεις***, ***ἡ μέθοδος***, ***ἐπιστημῶν***, ***πάντων***, ***τέλος***, ***προόδου***, ***προώρισε***, ***συγκεκριμένος***, ***Τιμολέοντος***. Παραβάσεις δὲ τῆς φθογγολογίας, τῆς συντάξεως καὶ τῆς σημασιολογίας τῆς δημώδους ἀπαντῶσιν ἐν αὐτῇ πάμπολλαι.

Ἀφ' ἑτέρου ὅμως περιέχει ἡ ἐγκύκλιος αὕτη καὶ χυδαϊσμοὺς ἀσυμβιβάστους πρὸς τὰ προειρημένα ἀρχαΐζοντα στοιχεῖα καὶ οὐδέποτε ἀπαντῶντας ὁμοῦ μετ' αὐτῶν ἐν τῷ προφορικῷ λόγῳ, οἷον ***γυμνάζοντας***, ***μορφώνοντας***, ***καθιστῶντας***, ***πειραματικά***, ***παρεκτὸς τὴ θρησκευτικὴ*** κ.λ.π. Οὕτω δὲ ἀποτελεῖται ἀλλόκοτον σύμφυρμα ἀνομοίων καὶ ἀσυμφύλων γλωσσικῶν στοιχείων, οὔτε ὁμιλούμενον οὔτε ὁμιληθὲν οὐδέποτε ὑπ' οὐδενός, ἐννοούμενον δὲ τότε μόνον, ὅταν ὁ ἀναγνώστης γινώσκῃ τὴν καθαρεύουσαν. Οὐδὲν λοιπὸν ἄλλο εἶναι ἡ τοιαύτη ψευδοδημώδης εἰμὴ τεχνητὴ παραμόρφωσις τῆς καθαρευούσης.

Τούτου τοῦ τραγελαφικοῦ καὶ πράγματι ἀνυπάρκτου γλωσσικοῦ κατασκευάσματος ἡ δημιουργία ἦτο ἀναπόφευκτος, διότι ἡ καθαρεύουσα διαφέρει μὲν τῆς ὁμιλουμένης, ὅπως διαφέρει καὶ ἡ γραφομένη διάλεκτος τῶν ἄλλων ἐθνῶν, ἀλλ' ὅμως ὁμιλεῖται καὶ αὐτὴ ἐν τῷ αὐτῷ μέτρῳ, ὡς αἱ γραφόμεναι διάλεκτοι τῶν ἄλλων ἐθνῶν, καὶ μόνη αὐτὴ χορηγεῖ εἰς τὴν ὁμιλουμένην διάλεκτον μέγα πλῆθος λέξεων καὶ ἄλλων εὐχρηστοτάτων γλωσσικῶν στοιχείων, ἅτινα οὐδαμῶς ἢ λίαν δυσκόλως καὶ ἀντιθέτως πρὸς τὴν συνήθειαν δύνανται νὰ εὑρεθῶσιν ἐν τῇ δημώδει. Ὅθεν ἐάν τις παραγνωρίζων τὴν πραγματικὴν γλωσσικὴν κατάστασιν τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους ἐκλαμβάνῃ τὴν καθαρεύουσαν ὡς μὴ ὁμιλουμένην καὶ ἐπιχειρῇ νὰ ἐκβάλῃ ἐκ τῆς χρήσεως τὰ στοιχεῖα αὐτῆς, θὰ ἀναγκάζηται καὶ ἄκων ὁτὲ μὲν νὰ ἀναζητῇ χυδαϊσμοὺς ἀπηρχαιωμένους καὶ ἀγνώστους εἰς τοὺς πλείστους τῶν Ἑλλήνων, ὁτὲ δὲ νὰ διαστρεβλοῖ τεχνητῶς στοιχεῖα τῆς καθαρευούσης, ἂν καὶ ἡ ὁμιλουμένη διάλεκτος δὲν ἔχει μεταβάλει αὐτά· οὕτω δὲ θὰ ἀναγκασθῇ ἀφεύκτως νὰ πλάσῃ αὐτὸς γλῶσσαν πρωτοφανῆ καὶ ἀνύπαρκτον.

Διὰ τοῦτο καὶ οἱ τέως διοικοῦντες τὰ τῆς ἐκπαιδεύσεως, ἂν καὶ ἐφάνησαν ἀνακόλουθοι ἀναγκασθέντες πλειστάκις νὰ ἀνεχθῶσι τὴν φθογγολογίαν τῆς καθαρευούσης καὶ ἀποκηρύξαντες τὰ παιδαριώδη μέν, ἀλλὰ θεωρητικῶς συνεπῆ αὐτοσχεδιάσματα τοῦ ***Ψυχάρη***, δὲν ἠδυνήθησαν νὰ πλάσωσι γραπτὴν γλῶσσαν μὴ ἀντιμαχομένην πρὸς τὴν ὁμιλουμένην πάντων τῶν Ἑλλήνων καὶ πρὸς τὸ γλωσσικὸν αἴσθημα αὐτῶν. Καὶ ἐπειδὴ προσεπάθουν νὰ ἀποφεύγωσι κατὰ τὸ δυνατὸν τὰς γελοίας διαστρεβλώσεις τῆς καθαρευούσης, ἠναγκάσθησαν προσέτι καὶ νὰ περιορίσωσι τὴν ὕλην τῶν ἀναγνωστικῶν βιβλίων μόνον εἰς περιγραφὰς τοῦ βίου τῶν ἀπαιδεύτων καὶ δημώδεις μύθους καὶ παραμύθια καὶ τὰ τοιαῦτα, ἵνα ὅσον τὸ δυνατὸν σπανιώτερον ἀναγκάζωνται νὰ ποιῶνται χρῆσιν στοιχείων τῆς καθαρευούσης. Δηλαδὴ προετίμησαν νὰ περιορίσωσι τὴν μόρφωσιν τῶν παίδων,

μὴ διδάσκοντες αὐτοὺς μηδὲ τὰς ἀπαραιτήτους στοιχειώδεις ἐπιστημονικὰς γνώσεις, καὶ ὅλως ἀδιαφοροῦντες περὶ τοῦ ποιοῦ τῶν ἐν τοῖς ἀναγνωστικοῖς βιβλίοις περιεχομένων, νὰ διαδώσωσι δι' αὐτῶν τὴν βαρβαρότητα, τὴν μωρίαν καὶ τὴν δεισιδαιμονίαν, ἀλλὰ νὰ μὴ μεταχειρισθῶσι τὴν καθαρεύουσαν.

Τοιουτοτρόπως ὁ σκοπὸς τῶν σχολείων κατήντησε νὰ μὴ εἶναι πλέον μορφωτικός, ἀλλὰ προπαγανδικός, ἐξυπηρετῶν μόνον τὰς ἐπιθυμίας τῶν καταπολεμούντων τὴν καθαρεύουσαν. Ὡμολόγησε δὲ μάλιστα τοῦτο καὶ ἀνυποστόλως ὁ πρώην γενικὸς γραμματεὺς τοῦ Ὑπουργείου τῶν Ἐκκλησιαστικῶν καὶ τῆς Δημοσίας Ἐκπαιδεύσεως, γράψας ἐν τῷ περιοδικῷ «Νουμᾶ» ὅτι εἰσαγαγὼν εἰς τὰ δημοτικὰ σχολεῖα τὴν δημοτικὴν ἐπεδίωξεν ὑπούλως «νὰ σιχαθοῦν τὴν καθαρεύουσαν» οἱ μαθηταὶ καὶ οὕτω νὰ καταστῇ ἀκολούθως εὐχερὴς ἡ εἰσαγωγὴ τῆς ψευδοδημώδους καὶ εἰς τὰ γυμνάσια. (1)

1. Ὁλόκληρος ἡ περικοπὴ παρατίθεται ἀνωτέρω ἐν σελ. 17—18.

Τίνων μέσων ἐγένετο χρῆσις πρὸς ἐπιβολὴν τῆς ψευδοδημώδους γλώσσης ἐν τοῖς σχολείοις.

Ἀλλ' ἐνῷ ἔκ τε τοῦ γενομένου ἐπιστημονικοῦ ἐλέγχου καὶ ἐκ τῶν ἀπ' ἀρχῆς τῆς εἰσαγωγῆς τῆς ψευδοδημώδους εἰς τὰ σχολεῖα προκυψασῶν ἀμηχάνων δυσχερειῶν ἦτο προδήλως φανερὸν τὸ ἄτοπον τοῦ ἐπιχειρήματος, οἱ τέως διοικοῦντες τὰ τῆς ἐκπαιδεύσεως ὄχι μόνον δὲν ἀπετράπησαν ἀπὸ τούτου, ἀλλὰ καὶ μετεχειρίσθησαν μέσα ἀνήθικα, ἵνα ἐπιβάλωσι τὴν θέλησιν αὐτῶν εἰς τὸ Ἔθνος.

Οὕτω πρῶτον μὲν οὐδεμίαν ἀπάντησιν ἔδωκαν εἰς τοὺς γενομένους ἐπιστημονικοὺς ἐλέγχους, ὁτὲ μὲν προσποιούμενοι ὅτι ἀγνοοῦσιν ἢ *παρορῶσιν αὐτούς*, *ὁτὲ δὲ ἁπλῶς μνημονεύοντες* μόνον τὰ ὀνόματα τῶν ἐλεγχόντων καὶ ἐν παρόδῳ παριστῶντες τὰ ὑπ' αὐτῶν γεγραμμένα ὡς δοξασίας πεπαλαιωμένας καὶ ἀναξίας προσοχῆς.

Ἀλλ' ὅμως ἂν καὶ δὲν εἶχον νὰ προσαγάγωσιν οὐδὲν ἐπιστημονικὸν ἐπιχείρημα πρὸς δικαιολογίαν τῶν δοξασιῶν αὐτῶν, ταυτοχρόνως ἐνήργουν πολυλογωτάτην, ἔντυπόν τε καὶ προφορικὴν προπαγάνδαν, διασαλπίζοντες ψευδῶς, ὅτι οἱ ἰσχυρισμοὶ καὶ αἱ πράξεις αὐτῶν ἦσαν ὑπαγορεύσεις τῆς ἐπιστήμης, ἐνῷ πράγματι ἦσαν πλαστογραφία αὐτῆς. Ἀλλὰ καίπερ τοσαῦτα γράψαντες καὶ δημοσιεύσαντες, οὐδέποτε ἀπήντησαν οὐδ' εἰς αὐτὴν τὴν πολλάκις καὶ ἐπιμόνως προβληθεῖσαν εἰς αὐτοὺς ἐρώτησιν, διατὶ παριστῶσι πάντοτε τὴν ψευδοδημώδη διάλεκτον ὡς δῆθεν ζωντανὴν καὶ ὁμιλουμένην, ἂν καὶ δὲν ὁμιλεῖται ὑπ' οὐδενὸς καὶ εἶναι προφανῶς τεχνητὸν κατασκεύασμα. Εἷς μάλιστα ἐξ αὐτῶν ἐπενόησε τρεῖς ἢ τέσσαρας διαφόρους παραλλαγὰς αὐτῆς, δύναται δὲ καὶ πᾶς τις νὰ πλάσῃ καὶ ἄλλας πλείστας.

Πλεῖστα προσέτι ἔγραφον καὶ ἔλεγον πρὸς ἐκφοβισμὸν τῆς

κοινῆς γνώμης, παριστῶντες ὅτι ἐὰν δὲν ἀφανισθῇ ἡ καθαρεύουσα, δὲν εἶναι δυνατὴ οὐδεμία πρόοδος τοῦ ἔθνους, πολλάκις δὲ καὶ προέλεγον ἀπαίσια περὶ ἐπικειμένων δεινοτάτων καταστροφῶν. Ἰδίως δὲ προσεπάθησαν νὰ καταστήσωσι πιστευτόν, ὅτι δῆθεν ὁ ἐξελληνισμὸς τῶν ξενοφώνων κατοίκων τῆς Μακεδονίας ἀπέτυχε μέχρι τοῦδε ἕνεκα τῆς καθαρευούσης, καίτοι δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ ἀγνοῶσιν οἱ ταῦτα λέγοντες, ὅτι τὸ μέγιστον μέρος τῶν ξενοφώνων ἐκείνων ἢ ὅλως ἀπαίδευτοι καὶ ἀναλφάβητοι ἦσαν, ἢ ἐφοίτησαν εἰς σχολεῖα ἐχθρικὰ πρὸς τὸν ἑλληνισμόν, καὶ ἑπομένως ἡ καθαρεύουσα οὐδεμίαν ἐπίδρασιν ἐπ' αὐτῶν ἠδύνατο νὰ ἀσκήσῃ. Ἀλλὰ καὶ οἱ φοιτῶντες εἰς ἑλληνικὰ σχολεῖα δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ ἐξελληνισθῶσι τελείως τὸ μὲν διὰ τὴν ἀνεπάρκειαν τοῦ χρόνου τῆς μαθητείας καὶ τὴν ἀτέλειαν τῆς διδασκαλίας, τὸ δὲ καὶ ἕνεκα τῆς μετὰ τῶν ξενοφώνων συγγενῶν καὶ συγχωρίων αὐτῶν ἀναστροφῆς. Τοῦτο ἄλλως εἶναι φανερὸν καὶ ἐκ τῶν ἐν Γαλλίᾳ καὶ Γερμανίᾳ καὶ ἄλλαις χώραις ξενοφώνων, οἵτινες διατηροῦσι τὴν ξενοφωνίαν αὐτῶν, ἂν καὶ ἀπὸ πολλῶν αἰώνων διδάσκονται τὴν γλῶσσαν τοῦ κράτους καὶ μάλιστα ἐν σχολείοις πολὺ τελειοτέροις τῶν ἐν Μακεδονίᾳ.

Προσέτι οἱ τέως διοικοῦντες τὰ τῆς ἐκπαιδεύσεως παντοῖα ἐμηχανεύθησαν, ὅπως παρασύρωσιν εἰς τὰς γλωσσικάς των ἰδέας ἐπιθεωρητὰς καὶ διδασκάλους. Οὕτω δὲ συνήθροισαν ἐν Ἀθήναις τοὺς ἐπιθεωρητὰς τῶν δημοτικῶν σχολείων καὶ πολλοὺς δημοδιδασκάλους καὶ ἀπαγορεύσαντες εἰς πάντα ἄλλον τὴν εἴσοδον ἐδίδαξαν εἰς αὐτοὺς τὰς ἰδίας ψευδογλωσσολογικὰς καὶ ψευδοπαιδαγωγικὰς θεωρίας ἐν ἀποκρύφῳ, ἵνα ἀποφύγωσι πάντα ἔλεγχον. Κατεδίωξαν προσέτι ἀπηνῶς τοὺς διδασκάλους, οἵτινες δὲν ἔστεργον νὰ προσχωρήσωσι πρὸς τὰς ἰδέας των. Καὶ τούτων ἄλλους μὲν κατὰ ἑκατοντάδας ἀπέλυσαν, ἄλλους δὲ ἐξηνάγκασαν εἰς παραίτησιν. Τοὺς δὲ φανατικωτέρους ὀπαδούς των ἐκ τῶν ἐπιθεωρητῶν τῆς δημοτικῆς ἐκπαιδεύσεως ἐτοποθέτησαν κατ' ἐξαίρεσιν εἰς τὰς

μᾶλλον ἐπικαίρους σχολικὰς περιφερείας, ὅπως τρομοκρατῶσι τοὺς διδασκάλους.

Ἐξεπτόησαν δὲ καὶ τὰ διαφωνοῦντα μέλη τοῦ Ἐκπαιδευτικοῦ Συμβουλίου καὶ οὕτω καταστήσαντες αὐτὸ πειθήνιον, κατώρθωσαν δι' αὐτοῦ τὴν εἰσαγωγὴν εἰς τὰ δημοτικὰ σχολεῖα τῆς τερατώδους μαλλιαρῆς γραμματικῆς καὶ τῶν ἀπαισίων ἀναγνωστικῶν βιβλίων, ὧν ἀνωτέρω ἐγένετο ἔλεγχος.

Ἐξετύπωσαν δὲ δημοσίᾳ δαπάνῃ καὶ διένειμαν ἀπανταχοῦ καὶ ἱστορίαν τινὰ τοῦ γλωσσικοῦ ζητήματος κατεψευσμένην καὶ συκοφαντικήν, ἵνα παραστήσωσιν ὅτι δῆθεν οὐδεὶς σοβαρὸς ἔλεγχος τῶν δοξασιῶν αὐτῶν ἔχει γίνει, καὶ ὅτι μόνοι αὐτοὶ ὑποστηρίζουσι τὰ ἐπιστημονικῶς ὀρθά.

Ἔτι ἀκολαστοτέρα, καθ' ὃ καὶ ὅλως ἀνεξέλεγκτος, πρέπει νὰ ὑποτεθῇ ἡ ὑπ' αὐτῶν ἐνεργουμένη προφορικὴ προπαγάνδα, δι' ἧς κατὰ προτίμησιν ἐθήρευον τοὺς πολιτευομένους καὶ τοὺς δημοσιογράφους ὡς δυναμένους σπουδαίως νὰ ἐξυπηρετήσωσι τοὺς σκοποὺς αὐτῶν. Διὰ τὸν αὐτὸν δὲ λόγον ἀναμφιβόλως καὶ ἡ κατὰ παραγγελίαν συγγραφὴ διδακτικῶν βιβλίων ἀνετέθη κατὰ προτίμησιν εἰς δημοσιογράφους, καίπερ ὅλως ἀδαεῖς καὶ ἄλλως ἀκαταλλήλους, ὥστε νὰ γεννηθῶσι σπουδαῖα ὑλικὰ συμφέροντα παρ' ἀνθρώποις δυναμένοις νὰ ἐπιδράσωσι σπουδαίως ἐπὶ τοῦ ἡμερησίου τύπου. Εἰς ὅμοιον σκοπὸν ἀπέβλεπε προσέτι καὶ ἡ συστηματικῶς ἐκδηλωθεῖσα μεροληπτικὴ εὔνοια πρὸς τοὺς μετὰ ζήλου ἐπιδιώκοντας τὴν καταπολέμησιν τῆς καθαρευούσης διδασκάλους.

Ἐκ πάντων λοιπῶν τῶν προειρημένων καταφαίνεται ὅτι ἡ εἰσαγωγὴ τῆς ψευδοδημώδους εἰς τὰ σχολεῖα ὑπῆρξεν ἀποτέλεσμα ὄχι πλάνης, ἀλλ' ἐσκεμμένης κακοβουλίας, διότι οὐδεὶς μετὰ χρηστῆς συνειδήσεως πλανώμενος δύναταί ποτε νὰ προσφύγῃ εἰς τοιαῦτα ἀνήθικα μέσα, ἤτοι ψεῦδος, δόλον, συκοφαντίαν καὶ δεκασμόν.

Ὅθεν δὲν πρόκειται περὶ ζητήματος ἁπλῶς ἐπιστημονικοῦ,

ἀλλὰ πρωτίστως περὶ ζητήματος δημοσίας τάξεως καὶ ἑπομένως περὶ πράξεως ποινικῶς κολασίμου. Ἐὰν δ' ἀφεθῶσιν ἐλεύθεροι νὰ ἐξακολουθῶσι καὶ εἰς τὸ ἑξῆς τὰς μέχρι τοῦδε προπαγανδικὰς ἐνεργείας καὶ νὰ ἐξαπατῶσι πολλοὺς διὰ ψευδολογιῶν καὶ σοφισμάτων καὶ ἄλλων ἀνηθίκων μέσων, ἵνα μεταχειρισθῶσιν αὐτοὺς ὡς ὄργανα ἐπιβουλῆς κατὰ τῆς ἐκπαιδεύσεως, θὰ προκαλέσωσιν ἀναμφιβόλως ἐσωτερικὰς ταραχάς, διότι πολλοὶ βεβαίως δὲν θὰ ἀνεχθῶσι νὰ ἴδωσι καὶ πάλιν τὰ ἴδια τέκνα ἀγόμενα εἰς ἠθικήν τε καὶ διανοητικὴν ἀποκτήνωσιν διὰ δόλου καὶ βίας. Ὅθεν ἀφοῦ ὑπάρχει ἐν τῷ Συντάγματι ἡ περὶ τῆς ἐπισήμου γλώσσης διάταξις, ἐπίσημον δὲ ἵδρυμα εἶναι καὶ τὸ σχολεῖον, ἡ διάταξις αὕτη δὲν πρέπει νὰ ἀδρανῇ.

Δι' ἅπαντας λοιπὸν τοὺς προειρημένους λόγους ὑποβάλλομεν εἰς τὸ Σεβαστὸν Ὑπουργεῖον τὰς ἑπομένας προτάσεις:

ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΤΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΕΙΑΣ

1. Νὰ κηρυχθῶσιν αὐτοδικαίως ἄκυροι, ὡς ἀντισυνταγματικοί, οἱ Νόμοι, καθ' οὓς ἐγένετο ἡ ἀλλαγὴ τῆς γλώσσης τῶν ἀναγνωστικῶν βιβλίων τῆς δημοτικῆς ἐκπαιδεύσεως μετὰ πάντων τῶν εἰς ἐκτέλεσιν αὐτῶν ἀφορώντων Βασιλικῶν Διαταγμάτων, Ἐγκυκλίων καὶ ἐπισήμων ὁδηγιῶν τῶν διδασκάλων.

2. Νὰ ἐκβληθῶσι πάραυτα ἐκ τῶν σχολείων καὶ καῶσι τὰ συμφώνως πρὸς τοὺς νόμους ἐκείνους συνταχθέντα καὶ σήμερον ἐν χρήσει ὑπάρχοντα ἀναγνωστικὰ βιβλία ὡς ἔργα ψεύδους καὶ κακοβούλου προθέσεως.

3. Νὰ ἀναθεωρηθῇ τὸ πρόγραμμα τῶν δημοτικῶν σχολείων καὶ μετὰ τοῦτο νὰ προκηρυχθῇ διαγωνισμὸς πρὸς συγγραφὴν νέων ἀναγνωστικῶν βιβλίων δι' αὐτὰ ἐν γλώσσῃ συμφώνῳ πρὸς τὰς ἐν τῇ παρούσῃ ἐκθέσει διατυπωθείσας ἀρχάς.

4. Πρὸς τὸ παρὸν καὶ πρὸ τῆς παρασκευῆς τῶν νέων βιβλίων νὰ ἀφεθῶσιν ἐλεύθεροι οἱ διδάσκαλοι νὰ εἰσαγάγωσι πρὸς καιρὸν ἐκ τῶν ἐγκεκριμένων πρὸ τοῦ 1917 βιβλίων, ὅσα κρίνουσι μᾶλλον σύμφωνα πρὸς τὰ ἐν τῇ παρούσῃ ἐκθέσει διαλαμβανόμενα, ἐπανερχόμενοι ὡς πρὸς τὴν γλωσσικὴν καὶ γραμματικὴν διδασκαλίαν εἰς τὸ πρόγραμμα τοῦ 1913.

5. Νὰ μελετηθῇ προσηκόντως γενικωτέρα μεταρρύθμισις τῆς τε δημοτικῆς καὶ τῆς μέσης ἐκπαιδεύσεως κατά τε τὸν ὀργανισμὸν καὶ τὴν διοίκησιν αὐτῆς.

6. Νὰ καταδιωχθῶσι ποινικῶς οἱ ὑπαίτιοι τῶν πρὸς

διαφθορὰν τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης καὶ παιδείας τελεσθέντων πραξικοπημάτων. (1).

7. Ἵνα μὴ νομισθῇ, ὅτι ἡ Ἐπιτροπεία προβαίνει αὐθαιρέτως εἰς τὴν διατύπωσιν τῶν προτάσεών της, ἐκφράζει αὕτη τὴν εὐχὴν τῷ Σ. Ὑπουργείῳ νὰ δημοσιευθῇ ἡ παροῦσα ἔκθεσις αὐτῆς.

8. Νὰ δημοσιευθῶσιν ὡσαύτως καὶ διαδοθῶσιν ὅσον τὸ δυνατὸν εὐρύτατα καὶ ἄλλαι μελέται ἀποβλέπουσαι εἰς ἐξέλεγξιν τῶν ἐπιβούλως εἰς τοὺς δημοδιδασκάλους καὶ τοὺς ἀδαεῖς μεταδοθέντων ψευδεπιστημονικῶν διδαγμάτων.

Ἐν Ἀθήναις τῇ 10ῃ Φεβρουαρίου 1921.

Εὐπειθέστατοι

ΣΩΤ. ΣΑΚΕΛΛΑΡΟΠΟΥΛΟΣ
ΑΝΔΡΕΑΣ ΣΚΙΑΣ
ΝΙΚ. ΕΞΑΡΧΟΠΟΥΛΟΣ
ΘΕΜ. ΜΙΧΑΛΟΠΟΥΛΟΣ
ΙΩ. ΜΕΓΑΡΕΥΣ
ΧΡ. ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ

---

1. Ἐπὶ τῆς ὑπ' ἀριθ. 6 προτάσεως οἱ κ. κ. Θ. Μιχαλόπουλος καὶ Χρ. Οἰκονόμου θεωροῦσιν ἑαυτοὺς ἀναρμοδίους νὰ ἀποφανθῶσιν.